

C
208.383

A globális jól-léti közpolitikai áramlat fogadtatása, és hatása az OECD tagországokra

Hervainé Szabó Gyöngyvér • Kovács László • Schuchmann Júlia

A globális jól-léti közpolitikai áramlat fogadtatása és hatása az OECD tagországaiban

Hervainé Szabó Gyöngyvér – Kovács László – Schuchmann Júlia

KJF 2015

A kiadvány az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg. Készült a „Társadalmi konfliktusok – Társadalmi jól-lét és biztonság – Versenyképesség és társadalmi fejlődés” TÁMOP-4.2.2.A-11/1/KONV-2012-0069 azonosító számú projekt keretében.

A globális jól-léti közpolitikai áramlat fogadtatása és hatása az OECD tagországokban

© Hervainé Szabó Gyöngyvér–Kovács László–Schuchmann Júlia

Hervainé Szabó Gyöngyvér: I. Köszöntő, Bevezetés, II., III. rész, IV. rész: Kanada, USA, Egyesült Királyság, Ausztrália, Új-Zéland, Írország, Hollandia, Japán, Dél-Korea, Törökország, Izland, Izrael, Mexikó államok jól-léti áramlat fogadtatás és hatáselemzés, Befejezés, Ábrajegyzék és Szószedet, Irodalom

Kovács László: Ausztria, Németország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Észtország, Csehország, Szlovákia, Szlovénia, Románia államok jól-léti méréseinek elemzése

Schuchmann Júlia: Franciaország, Belgium, Finnország, Svédország, Norvégia, Spanyolország, Portugália, Olaszország, Görögország, Bulgária államok jól-léti méréseinek elemzése

© Lektorálta: Lőrinczné Bencze Edit

© Kodolányi János Főiskola

ISBN 978-615-5075-30-8

Kiadja: © Kodolányi János Főiskola, 2015

Felelős kiadó: Dr. h. c. Szabó Péter PhD rektor

8000 Székesfehérvár, Fürdő u. 1.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tartalom

Közpolitikai források.....	7
Rövidítések.....	11
Ábrák	15
Köszöntő	19
1. A jól-léti közpolitika modellezése a többszintű kormányzás eltérő szintjein	21
1.1. A jól-léti mérések a tény alapú és elszámoltatható közpolitika nézőpontjából.....	21
1.2. A jól-léti közpolitika modelljei a globális nemzetközi rendszer szintjén	24
1.3. A jól-léti közpolitika modelljei a regionális integrációk szintjén	26
1.4. A jól-léti közpolitika modelljei az állam szintjén	28
1.5. A jól-léti közpolitika a régiók és a lokalitás szintjén	30
1.6. A jól-léti közpolitika modelljei az individuum szintjén.....	34
2. A jól-léti közpolitikai áramlat fogadtatási szintje az OECD tagországokban	39
2.1. A jól-léti közpolitika áramlat szakaszai a többszintű globális térben	39
2.2. Az államiság és jól-léti rendszer civilizációs kontextusai és a társadalmi jól-lét ösvényfüggő meghatározottsága	41
2.3. A jól-lét és államiság kapcsolata.....	47
2.4. A jól-lét a jóléti rendszerek dinamikájában	48
2.5. A jól-lét, mint szociálpolitika.....	49
3. Az északi szociáldemokrata modellek.....	53
3.1. Dánia	53
3.2. Hollandia.....	55
3.3. Finnország.....	57
3.4. Svédország	63

3.5. Norvégia.....	67
3.6. Izland.....	70
3.7. Szlovénia.....	71
4. Liberális modellek.....	77
4.1. USA	77
4.2. Kanada.....	87
4.3. Ausztrália.....	102
4.4. Japán.....	108
4.5. Dél-Korea.....	113
4.6. Izrael	115
4.7. Chile	115
4.8. Svájc.....	116
4.9. Észtország	116
4.10. Lettország.....	117
4.11. Litvánia.....	119
5. Kontinentális, konzervatív, korporativista modellek	121
5.1. Ausztria	121
5.2. Belgium.....	125
5.3. Franciaország	130
5.4. Luxembourg.....	134
5.5. Németország.....	134
6. Közép-európai konzervatív, korporativista modellek	147
6.1. Lengyelország	147
6.2. Szlovákia.....	150
6.3. Csehország	151
6.4. Magyarország.....	153
6.5. Románia	159
6.6. Bulgária.....	160
7. Déli konzervatív, korporativista modellek.....	163
7.1. Görögország.....	163
7.2. Olaszország	164
7.3. Portugália	168
7.4. Spanyolország.....	169
7.5. Törökország.....	173

7.6. Mexikó	154
8. Kevert jóléti modellek	175
8.1. Új-Zéland.....	175
8.2. Egyesült Királyság.....	180
8.3. Írország és Észak-Írország és a jól-léti közpolitika	193
9. A jól-léti közpolitika áramlat a jól-léti rendszerek, a globalizáció, a gazdasági válság és az állam szerepköre változásainak függvényében...	207
9.1. Az államiság és a jóléti modellek kapcsolata.....	207
9.2. Szabályozó állam –versenyző állam és jól-lét.....	209
9.3. A jól-léti közpolitika eredményei a jól-lét a jóléti rendszerek dinamikájában.....	210
9.4. Az OECD tagországok jól-léti közpolitikáinak szintje és beágyazottsága.....	212
10. A jól-léti közpolitika áramlat illesztése a közpolitikai folyamatok egészébe	215
10.1. A jól-léti policy mix összetevői a többszintű politikai rendszerekben	215
10.2. A jól-lét hajtóerői a közpolitika nézőpontjából	221
10.3. A jól-léti politikai áramlat a regionális és helyi közpolitikákban	226
11. A jól-léti indikátorok hatásgyakorlási mechanizmusai.....	229
11.1. A jól-léti indikátorok hatásgyakorlásának értelmezési keretei	229
11.2. A politikai ajánlás, mint új kommunikációs eszköz a társadalomtudományi kutatásokban.....	232
11.3. A jól-léti indikátor mutatók szerepe a közpolitikai tudásmenedzsmentben	235
11.4. A komplexitás és a vizualizáció kapcsolata a közpolitikában	236
11.5. Befektetés a tényalapú politikába a közösségi adatok analitikája.....	238
11.6. A Big Data JRC Citizen Science és a Smart Cities projekt összekapcsolása.....	250
11.7. A jól-léti hatásgyakorlás globális modellje: a Világgaazdasági Fórum nézőpontjában.....	254

12. Kitekintés a jövőbe.....	259
12.1. A jól-léti indexhez kapcsolódó hatásgyakorlás tapasztalatai az Egyesült Királyságban.....	259
12.2. A kanadai egészséges közösség közpolitikai program modellje	264
Irodalom.....	267
A kötet szerzői	277

Közpolitikai források

1. (ENVIMAT) (2006–2008): Environmental impacts of material flows caused by the Finnish economy
2. Aboriginal Affairs and Northern Development Canada (2012): The Community Well-Being Index: Review of Trends for First Nation Communities
3. ANSIP at Party Congress: We Built an Estonia We Can Be Proud Of. Estonian World review. 2013. május 27.
4. Australia Health 2008. Australian Institute of Health and Welfare
5. BCG (2013): National Strategy for Sweden: from wealth to well being
6. Bienestar Subjetivo: El Desafío De Repensar El Desarrollo (Subjective Well-Being in Chile: The Challenge of Rethinking Development)
7. Changing Direction, Changing Lives. Mental Health Strategy for Canada. Changing Mental Health Commission of Canada 2012
8. COM (2007) 62 final. Community strategy 2007–2012 on health and safety at work
9. COM (2009) 147 final. White Paper. Adapting to climate change: Towards a European framework for action
10. Das Grundsatzprogramm der ÖVP. Beschlossen am 30. Ordentlichen Parteitag am 22. April 1995 in Wien
11. Denmark 2020. Knowledge. Growth. Welfare (2013)
12. Eesti Koostöö Koguu (2011): Estonian Human development Report. Baltic Way of Human Development. 20 years after
13. Equitable and sustainable well-being in Italy, 2013
14. FIOH, Finnish Institute of Occupational Health
15. Global Agenda Council on New Growth Models (2014): New Growth Models: Challenges and steps to achieving patterns of more equitable, inclusive and sustainable growth. World Economic Forum
16. Healthy Japan 21 (2000): Health Service Delivery Profile, Japan 2012
17. Implementing a Workplace Health and Wellbeing Program (2010): Prepared by The Public Sector Management Office, Department of Premier And Cabinet. Australia

18. Italy. National Strategy for the inclusion of roma, sinti, and caminati communities, 2011
19. Jövőkereső. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési tanács jelentése a magyar társadalomnak. (2009)
20. Lithuania's Progress Strategy „Lithuania 2030”
21. Maroondah City Council (2013): Maroondah Community Well-being Plan 2013–2017.
22. Ministry of Employment and the economy Regional Development. Finland's regional Development Strategy. 2010
23. Ministry of Environmental Protection: Well-Being Indicators for Israel
24. Ministry of Social Affairs and Health (2010): Socially Sustainable Finland 2020. Strategy for social and health policy
25. Ministry of Social Affairs and Health (2010): Socially Sustainable Finland 2020. Strategy for social and health policy
26. Ministry Of Welfare Iceland (2009): Report on Basic Services and Streamlining Measures in Times of Recession
27. National Climate Commission (2010): Belgian National Climate Change Adaptation Strategy
28. National Climate Commission (2010): Belgian National Climate Change Adaptation Strategy
29. National Research Centre for Working Environment (2010): White paper on mental health, sickness absence and return to work
30. Norwegian Ministry of Environment (2005): Program on Green Public Procurement a program. Norwegian centre for sustainable production and consumption
31. Norwegian Minsitry of Health and Care Services (2007): National Strategy to Reduce Social Inequalities in Health. Report No. 20 (2006–2007) to the Storting
32. OECD (2013) Measuring Well-being and Progress
33. OECD (2014): Data-driven Innovation for Growth and Well-being. Interim synthesis report. OECD
34. OECD (2009): Comparative child well-being
35. OECD (2014): Regional Development. Framework to measure regional and local well-being. Regionál Statistics and Indicators
36. Policy Paper. Liberal Democrats. New Pourpose of politics: Quality of Life
37. Report of the World Commission on Environment and Development (1987): Our Common Future
38. Report to the Althingi (the Icelandic Parliament) 2010

39. Rottingham City Council (2007): Rottingham health and Well-being Plan 2007–11
40. Steering Committee of the Europe 2020 Monitoring Platform CoR: (2014): 2020 strategy. Contribution of the Steering Committee of the Committee of the Regions' Europe 2020 Monitoring Platform
41. Steering Committee of the Europe 2020 Monitoring Platform CoR: (2014):2020 strategy. Contribution of the Steering Committee of the Committee of the Regions' Europe 2020 Monitoring Platform
42. The Danish Government. 2010. Denmark 2020. The Knowledge, Growth, Prosperity, Welfare
43. The National Security Strategy .Sharing a Common Project
44. Third COR Monitoring Report on Europe 2020. 2012. Final Report <https://portal.cor.europa.eu/europe2020/SiteCollectionDocuments/Third%20CoR%20report.pdf>
45. UN Habitat for a Better urban Future (2012): State of the World's cities 2012/13
46. United Nations Global Pulse (2013): Big Data for development: A primer
47. US Deaprtment of labour, Office of Health Policy (2013): Workplace Wellness Programs Study. Case studies Summary report
48. USIP (2014.03.04.): Guiding Principles for Stabilization and Reconstruction (S&R) manual. Social Well-being
49. Walloon Institute for Evaluation, Prospective and Statistics (2010):Walloon Project to Measure Well-Being in Wallonia
50. Whitehorse City Council (2009): Whitehorse Community Well-being Plan 2009–13

Rövidítések

AIDS: Acquired Immune Deficiency Syndrome = szerzett immunhiányos tünetegyüttes

APEC: Asian Pacific Economic Cooperation

ASTO: Household National Expenditures Survey Mexikó

BIBA: Bulgarian International Business association

Big Data rendszerek adatgyűjtő és kezelő rendszerek

CDU/CSU: Christian Democratic Union of Germany (CDU), Christian Social Union of Bavaria (CSU).

CIDE Measuring progress and social welfare Mexikó

CITISense: Európai uniós közigazgatási panasz mérési rendszer

CIV: Victoria Közösségi Indikátorok

CobWEB: környezeti áradási mérési rendszer

CRÉDOC: Centre des Recherches pour l'Étude et l'Observation des Conditions de vie

CREMA: Center for Research in Economics, Management and the Arts

CWI: Community Well-being

DRUVAN: svéd munkahelyi jól-léti modell

EBC: Every Business Counts Wales

EBRD: European Bank for Reconstruction and Development

EU EEA: European Union European Environment Agency

ÉFT: érzelmi felszabadulás technika stresszoldásra, egyfajta pszichológiai „akupunktúra”

ENSZ UNDP: ENSZ Fejlesztési Program (United Nations Development Programme)

ENSZ: Egyesült Nemzetek Szervezete (United Nations)

ENVIMAT: Environmental Impacts of Materials Flows caused by the Finnish Economy

EPI Környezeti teljesítményi Index

EPIC: European Platform for Investing Children

ESG: üzleti mérési index befektetőknek (Environment, Social, Economic)

EU CoR: EU Régiók Bizottsága
 EU JRC: Európai Unió Közös Kutatási Központja
 EU OSHA: European Safety and Health at Work Agency
 EU SMART: Intelligens város program
 EUROSTAT: Európai Unió statisztikai Főigazgatósága
 EU-SILC: European Statistics on Income and Living Conditions
 FINDICATORS: finn jól-léti adatbázis
 FIOH: Finnish Institute of Occupational Health
 FLACSO: Subjective Wellbeing, its measurement and use in Public Policy and Decision Making in Mexico and Latin America
 GDP: Bruttó Hazai Termék (Gross Domestic Product)
 GEOSS: Globális Föld Obszervatórium Mérés
 GNH: Gross National Happiness Bhután
 GPI: Genuine Progress Indicators
 GPS: Földrajzi Információs rendszer
 HDI: Humán Fejlettségi Index
 HOI: Humán Lehetőségek Index
 HPI: Happy Planet Index
 HRSDC: a Kanadai Humán Erőforrás és Képesség Fejlesztés Minisztérium
 IGEl: Inkluzív Zöld gazdaság Index
 ILO: Nemzetközi Munkaügyi Szervezetet (ILO) az ENSZ szakosodott szervezete
 INE: Spanyol Statisztikai Hivatal
 INSEE: Francia Statisztikai Hivatal
 INSPIRE: az EU területi információs adatelemzési rendszere
 KDNP: Kereszténydemokrata Néppárt
 KKE: Közép-Kelet-Európa
 KKV: Kis és középvállalkozások
 KSH: Központi Statisztikai Hivatal Magyarország
 LEGO paradigma: kreatív gyermek - kreatív felnőtt. Vezetés- és szervezetfejlesztő módszertan.
 LGBT: (lesbian, gay, bisexual, transgender)
 LNHO: Népszövetség Egészségügyi Szervezete (Nations Health Organization)
 MSZP: Magyar Szocialista Párt
 NCEDI: National Council on Ethnic and Demographic Issues Bulgária
 NEET: Not in Education, Employment or Training (fiatal munkanélküliek az Egyesület Királyságban)
 NEF: Új Gazdaság Alapítvány (New Economics Foundation, UK)
 NEHAP Belgian National Environment and Health Action Plan

NESC: Ír Nemzeti Gazdasági és Szociális Tanács
 ODI: Overseas Development Institute
 ODI RAPID: Research and Policy in Development
 ODS: Polgári Demokraták Párt Ausztria
 OECD ZNI (GGI): OECD Zöld Növekedés Programja
 OECD: Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organisation for Economic Co-operation and Development).
 OSH: EU Occupational Safety and Health
 PEKEA: Political and Ethical Knowledge on Economics Activities
 PERMA: Positive Emotion Engagement Relationships Meaning Achievement (PERMA)
 PISA: Nemzetközi Tanulói Teljesítménymérés Program (Programme for International Student Assessment)
 PIW: Portuguese Index of Wellbeing
 PRD Plan Régional du Développement (PRD) Franciaország
 SEAL: Hatékony, Érzelmekre ható Tanulás Társasága (Society for Effective, Affective Learning)
 SMART: intelligens mérési rendszer
 SPIRAL: Societal Progress Indicators and Responsibilities for All
 SPÖ Osztrák Szociáldemokrata Párt
 UNDP: United Nations Development Programme
 UNESCAP (United Nations ESCAP): United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific
 UNICEF: Egyesült Nemzetek Nemzetközi Gyermek Gyorssegélyalapja (United Nations International Children's Emergency Fund)
 UNSC SEEA: The System of Environmental-Economic Accounting (SEEA)
 USAID: USA Nemzetközi Fejlesztési Hivatal (United States Agency for International Development)
 USIP: United States Institute of Peace
 WHO: World Health Organisation
 WHO SHA: Egészségügyi Rendszerek Adatrendszerei
 WHP: Well-being and Health Programmes Australia
 WTO: Világkereskedelmi Szervezet

Ábrák

1. ábra Az Ausztáliai Statisztikai Hivatal globális jól-léti indikátor térképe
2. ábra Az ENSZ Virágzó Város jól-léti közpolitikai modellje
3. ábra OECD Regionális és városi jól-léti keretrendszer
4. ábra Az Ausztáliai Statisztikai Hivatal ausztráliai jól-léti indikátor térképe
5. ábra A jól-léti közpolitikai áramlat szakaszai
6. ábra Az OECD tagországok államisága és a jólléti rendszerekre való hatása
7. ábra A jóléti és jól-léti rendszerek összevetése Ian Gough nézőpontja alapján.
8. ábra A finn statisztikai Hivatal által használt indikátorok
9. ábra Az izlandi gyermek jól-léti figyelőrendszer
10. ábra A szlovén jól-léti kutatási és közpolitikai tevékenységre vonatkozó modell
11. ábra Az USA jól-léti térképe: a magas jól-léttől (kék) az alacsony jól-létiig
12. ábra A Gallup-Healtways 2014.évi adatai alapján készült jól-léti térkép
13. ábra Az USA szégyen-térképe: melyik állam miben a leggyengébb
14. ábra A jól-lét komparatív eredményei a Healtways_Gallup 2013.évi adatai alapján
15. ábra A kanadai jól-lét összetett felfogása
16. ábra A kanadai humántőke-fejlesztés jól-léti információs modellje
17. ábra A kanadai innovációs, minőségi és jól-léti kiválósági modell
18. ábra A kanadai egészséges munkahely modellje
19. ábra A kanadai helyi önkormányzati jól-léti modell
20. ábra Az őslakosok és a többi lakos jól-léti mutatói az eltérő tartományokban
21. ábra A japán jól-léti modell
22. ábra Litvánia jól-léti kommunikációja
23. ábra Az osztrák állampolgárok jól-léte
24. ábra Az iskola kedveltsége Franciaországban
25. ábra A munkahelyi jól-lét adatai Fuldában
26. ábra A szegénység Lengyelországban 1989-1991 között
27. ábra A munkavégzés körülményei és ezek hatása a munkavállalók jól-létére
28. ábra Munkahelyi és egészségi jól-léti programok Új-Zélandon
29. ábra A jól-lét az ír szakértői csoportok nézőpontjából

42. ábra A brit Határontúli Fejlesztési Intézet RAPID közpolitikai ajánlási modellje
30. ábra A tanárok egészsége és jól-léte összetevői Észak-Írországban
31. ábra Az államiság és a jóléti modellek változásai, a 2008-2013 közötti válság hatása
32. ábra Az OECD által javasolt mérések hatásgyakorlása a tagországok politikájára
33. ábra A jól-léti közpolitikai mix és a szubszidiaritás érvényesülése
34. ábra A Bertelsmann Alapítvány jól-léti modellje
35. ábra A Legatum Institute a közpolitika életelégedettséget növelő hatása
36. ábra A jól-léti mérések keretrendszere a közpolitikai célok támogatásához
37. ábra A felnőttek élettel való elégedettsége a Legatum Institute szerint
38. ábra A Legatum Institute egyéni jövedelmek, keresetek és az elégedettség kapcsolata
39. ábra A jól-léti indikátorok és a társadalmi hatásgyakorlás folyamata
40. ábra Az összetett indikátorok szerepe a politikai ciklus folyamat alakításában
41. ábra A közpolitikai folyamatokat alakító faktorok (DAVIS: 2005)
42. ábra A brit Határontúli Fejlesztési Intézet RAPID közpolitikai ajánlási modellje
43. ábra Az önkormányzati adatmenedzsment ún. „siló” modellje
44. ábra A társadalomtudományi kutatások lehetőségei az adatgazdag világban
45. ábra Közösségi adatelemzés és áremelkedés előjelzése Indonéziában
46. ábra A társadalomtudományi adatok ökörendszere:
47. ábra A Big Data adatok felhasználása a nemzetközi fejlesztési projektekhez
48. ábra Adatfejlesztési életciklus: adat-meghatározás és gyűjtés, adat analitika OECD
49. ábra Az EU Joint Research Centre intézetei
50. ábra Az EU területi információs rendszere adatgyűjtési modellje
51. ábra Az EU INSPIRE tematikus adatgyűjtési rendszere
52. ábra A pekingi távérzékelés és a szociális távérzékelés összekapcsolás modellje
53. ábra Az EU kutatásokban megjelenő állampolgári adatszolgáltatási modell
54. ábra Az EU tagországok BIG Data közösségi adatszolgáltatás mérési tervezete
55. ábra A közösségi kutatás, a használó generálta adatok
56. ábra Az állampolgár által szolgáltatott adatok tipológiája.
57. ábra Az EU által támogatott projektek: állampolgár szolgáltatotta adatok fejlesztése
58. ábra Az állampolgári adatszolgáltatás szintjei
59. ábra A SMART városok és az állampolgárok által szolgáltatott adatok
60. ábra A világgazdasági fórum által megtárgyalt adattárház alapú mérési modell

61. ábra A közpolitika jól-léti érési modellre építő közigazgatási modellje az EK-ban
62. ábra A helyi jól-léti testületek hatása az egészségügyi szolgáltatásokra az EK-ban
63. ábra A brit közpolitika jól-léti mérési modellre építő intervenciónak rendszere
64. ábra Gyermekek jól-léti közpolitikai szükségletek és megoldásuk brit modellje

Köszöntő

A 21. század első évtizedében a politikai diskurzusok és közpolitikai áramlatok között kiemelkedik a jól-lét kérdésköre. A témakört vizsgáltuk és elemeztük a társadalmi mozgalmak nézőpontjából, elemeztük, mint globális rezsim formálódását a nemzetközi politikában. Elemeztük a jóléti közpolitika jellemzőit és tartalmát, lehetőségeit a nemzeti politika szintjén. Elemeztük, miként hat a jól-léti politika kialakulására az államfelfogások eltérő jellege, a versengő állam nézőpontok érvényesülése, a jóléti állam átalakulása és jellemzői, változatai a nem-jóléti rendszerekben. Vizsgáltuk a jól-léti modellt, mint lehetséges univerzális rendszert a jóléti modell fejlett társadalmakra szabott intézményrendszerével összevetve.

A jelenlegi tanulmánykötet egy interdiszciplináris módszertanon alapul, amelyben a komparatív politika módszerei, a közpolitikai elemzés módszerei és annak elméleti kereteinek alkalmazása a jól-lét témakör, mint nemzetközi közpolitikai áramlat elemzésére, a szövegbányászat, az interpretatív módszerek használata egyaránt alkalmazott. Használtuk és elemeztük a komparatív szociálpolitika módszereit és eljárásait is. Ugyanakkor az elemzés nehézségeit meghatározta, hogy a többszintű kormányzás rendszerében a legsűrűbb közpolitikai események, szövegek a globális szinten jelentek meg, az EU-t kivéve a regionalizáció az OECD és ENSZ regionális szervezeteiben jelenik meg, a nemzetállam szintjén csupán az OECD tagországok harmadát érintette mélyebben, a régiók és városok szintjén még nem igazán jelent meg a közpolitikai áramlat az országok többségében.

A tanulmánykötet módszertani eszközei között kitérünk a közpolitikai tudásmenedzsment módszereinek és eszközeinek bemutatására, a közpolitikai folyamatban a közpolitikai adatok analitikai kérdésre, az új állampolgárok által konstruált és szolgáltatott adathasználatra, a témakörhöz kapcsolódó „citizen science” jelenségre, a közösségi kutatás új modelljeinek bemutatására.

A tanulmánykötet forrásai 2013–15 között gyűjtöttek, a témakör iránti erőteljes érdeklődés, adatok, dokumentumok tízezeit hozza létre és teszi közzé a közösségi médiában. Ezért azon országok esetében, amelyek később kapcsolódnak be, a kötet megjelenésekor is bizonyára számos új dokumentumot találhatunk.

A jól-léti közpolitika kutatásának módszertana a tartalmi diszciplináris sokoldalúságon túl, a politikai szféra naponta változó adat-, és tudásmenedzsmentjét, az információs tudomány új eszközeit és módszereit is alkalmazza, nem beszélve a témakört érintő egészségi és környezeti jól-létet, és az azokhoz kapcsolódó biológiai, földrajzi és egyéb természettudományi adatgyűjtési és feldolgozási módszerekről.

A jól-léti közpolitika kutatását a fentiek alapján ajánljuk mindazoknak, akik a társadalom komplex felfogásában és értelmezésében új módon és módszerekkel kívánnak eligazodnia.

Székesfehérvár, 2015. január 8.

Hervainé Szabó Gyöngyvér

1. A jól-léti közpolitika modellezése a többszintű kormányzás eltérő szintjein

1.1. A jól-léti mérések a tény alapú és elszámoltatható közpolitika nézőpontjából

A jól-léti közpolitika a globális kormányzás nemzetközi politikai rendszerének egy eleme. A kutatás a jól-léti közpolitika modelljeit e keretrendszerben: a globalitás szintjén, a makro-regionális integrációk szintjén, a nemzetállam szintjén, a regionális-lokális közösségi szinten és az egyén szintjén vizsgálja és elemzi.

A jól-léti problematika a nagy agytrösztök tevékenységében jelen van a múlt század kilencvenes éveinek elejétől, szinte a berlini fal leomlása óta része a szakértői diskurzusoknak. A jól-léti problematika összekapcsolódott a jóléti rendszer lebontása, átalakítása célkitűzéseivel, és a nemzetközi fejlesztés diskurzusával a bipoláris világrend fejlesztési modelljeinek megszűntével (segélyezés, katonai támogatás, a politikai rendszer ideológiai befolyásolása) és a segélyezés átalakulásával nemzetközi fejlesztéspolitikává. A képessé tevő állam és a befektető állam nézőpontok egyaránt a szociális jóléti rendszer filozófiája átalakítására törekedtek, mivel az új, munkaközpontú modellben, az egyén autonómiája, munkára való alkalmassága, a szociális beruházás állama szempontjából elengedhetetlenek. Másrészt a politika elszámoltathatósága, a jó állam törekvések, a tényalapú közpolitika fontos összetevőjévé vált az értékelési és mérési rendszer kialakítása. Szükségessé vált olyan mutatórendszer kialakítása, aminek alapján az állami és közszolgáltatások mérhetővé válnak, a köztisztviselői kar teljesítménye hozzákapszolható az elszámoltathatósághoz. A neoliberális gazdaságpolitikák közepette a jól-léti mérési rendszer nemzeti konzultációs vitája különösen fontossá vált a pártok számára, a lakosság politika iránti érdeklődése, részvétele megteremtésében. A jól-lét témaköre mind a kormányon levő, mind az ellenzéki pártok számára fontos témaállítási kérdés volt a választási kampányban, főleg az USA-ban és az Egyesült Királyságban. A német nagykoalíció a fenntartható fejlesztés programjában foglalkozott a témával, míg Sárközy elnök

Franciaországban a válságra adott programként kérte fel a nemzetközi think tank csoportot. A kanadai, ausztrál, skandináv politikában a témakör nem váltott ki különösebb politikai vitát, mivel a jóléti modell erőteljesen jelen volt a mindenkori kormányzati politikában és technicizálták a kérdést.

A brit politikában Tony Blair stratégiai kutatócsoportja, a „Behavioural Insight Team” ágyazott meg a jóléti politika közpolitikai szintre emelésének, a viselkedéstudományi közgazdasági iskola befolyásaként.¹

A nemzetközi intellektuális elit, leginkább Amartya Sen „alkalmassági” nézőpontja meghatározó volt abban, hogy az egyén életminőségét azzal mérjék, mennyire alkalmas egy gazdagságot megteremtő életvitel kialakítására, ami bekeverült az ENSZ Humán fejlettségi indexe szempontjai közé. Sen nézőpontjában a kormány feladata a személyes felelősség alapján alakítani az egyének életét.² A kérdés az, hogy a jóléti indikátorok milyen politikai nézőpontból miként értelmezhetők, miként hat a jóléti rendszerre a jóléti diskurzusokhoz köthető pártpolitikai nézőpont, tekinthetjük-e a jóléti társadalomhoz képest új modellnek vagy a jóléti társadalom új szakaszának a rendszert, vagy beszélhetünk-e arról, hogy a jóléti rendszer a neoliberalizmus válasza a neoliberalizmus kiváltotta társadalmi konfliktusok kezelésének, nem más, mint a jóléti rendszer megváltozott módon történő reprodukciója.

Az angolszász országok jóléti programjainak kutatásában fontos szempont az angolszász jóléti rendszerek értelmezése és az ehhez kapcsolódó jóléti politika értelmezése. Ami miatt az angolszász országok izgalmas nézőpontot jelentenek és képviselnek, az állam felfogásával kapcsolatos liberális nézőpontok erőteljes jelenléte, valamint a jóléti állam individuális nézőpontjainak erőssége, szemben a kollektivistá modellek és a kontinentális jóléti rendszerek elosztási központú nézőpontjaival. A jóléti modellek kialakulásában az amerikai és kanadai szakértők jelentős szerepet vállaltak. A kanadai politikában a szakértői elit már a nyolcvanas évektől jelentős eredményeket ért el a jóléti tematika beemelésével a statisztikai mérési rendszer témái közé.

Az országok jóléti politikai a következő elemekből állhatnak össze.

- Eurostat mérés és jelentés, annak az adatainak feldolgozása az adott országban. Esetleges viták arról, hogy mi legyen a nemzeti mérés része. föderatív tagállamokkal bíró rendszerek esetében ezek ún. közösségi jólét vagy közösségi egészség és jólét néven futhatnak.

¹ <http://suite101.com/article/nudging-how-the-coalition-plans-to-change-public-behaviour-a366088>

² SEN, A. (1985): *Commodities and Capabilities*. Oxford: Oxford University Press.

- WHO európai tagozata és az ún. Egészség és Jól-lét téma. A legtöbb országban a jól-lét az egészség és jól-lét témakörre korlátozódik. Kiemelt az egészség társadalmi feltételeinek a beemelése az egészség nézőpontjai közé.
- A jól-lét megjelenhet a regionális helyi politika kérdéseiben, az önkormányzati reformok az adott országban, a nemzeti önkormányzati szövetségek és azok esetleges programjai. Az önkormányzatok demokratizálódása, részvétele.
- Fenntartható településfejlesztési tervek, és azok jól-léti elemei, vagy esetleges települési egészség és jól-lét programok, egészséges városok nemzeti tagozatai, azok városi programjai. Közlekedési reformok, bejárás és jól-lét, infrastruktúra-fejlesztés.
- Munkahelyi egészség és jól-lét programok, számos helyen van köztisztviselők, közalkalmazottak részére kialakított jól-léti program, a multinacionális cégek és a KKV-k jól-léti programjai is megjelentek.
- A szociálpolitikában a gyermekek, fiatalok, felnőttek, idősek, fogyatékkal élők esetleg LGBT közösségek programjai is megjelenhetnek.
- Egyes országokban az őslakosok, kisebbségek, migránsok jelenléte miatt megjelenhettek a közösségi és kulturális jól-léti politikák.
- Az üzleti egészség, wellness és fitness programok, a táplálkozás, iskolai étkeztetés, a testnevelés és fizikai jól-lét közpolitikai szintre emelése.
- Környezeti és épített környezeti jól-lét, a klímaváltozás kérdéseinek elemzése és vizsgálata.
- Ha az adott ország erőteljesen bekapcsolódott a nemzetközi fejlesztésbe és segélyezésbe, akkor akadhatnak nemzetközi fejlesztés és jól-léti programok.
- A jól-lét és gazdaság, a jól-lét politikai gazdaságtana, a szociális gazdaság, társadalmi innováció és jól-lét kapcsolatainak áttekintése.
- Felsőoktatási szakként, egészségtudatos képzések a felnőttképzésben, egészségi és jól-léti írástudás, egyéb képzések.
- Kutató intézetek, tanácsadó cégek, pszichológiai tanácsadás és szolgáltatási tevékenység, üzleti jól-léti szolgáltatások megjelenése.
- Egészség és jól-lét civil szervezetek kialakulása.
- Közigazgatási reformok, közszolgáltatás és jól-lét összekapcsolódása.
- Az adott ország szerepe a nemzetközi egészség és jól-léti diplomáciában.

A jó állam modellje erőteljesen összekötött a hatékony és eredményes közpolitika modelljeivel, annak adatbázis alapú, kormányzati vezetői információs rendszere megteremtésével. Mindez felveti az adott állam civilizációs ágyazottsága

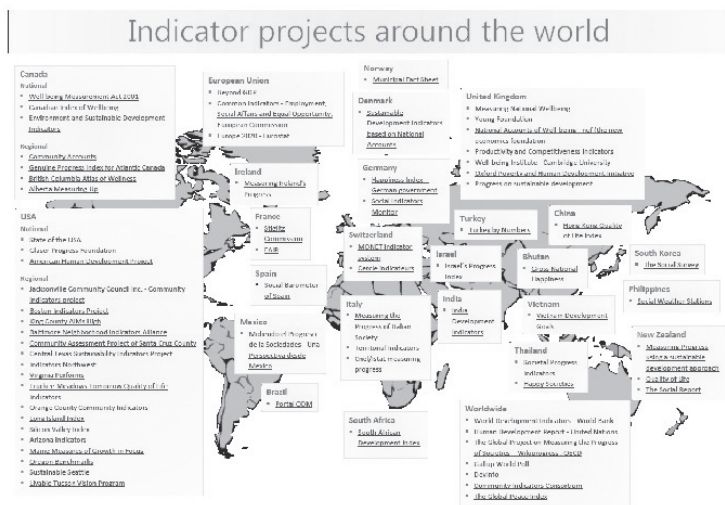
kérdéseit is, hiszen az eltérő civilizációkban eltérő életminőség modellek fejlődtek ki. A szervezeti jól-lét modelljei a minőségirányítási rendszerek is ezekről a civilizációs modellektől függnek: nagyon jól kimutatható a Baldrige-modellben az amerikai társadalmi jól-lét felfogás, az európai modell kettőssége: a CAF modell, mint a kontinentális állam modellje, az EFQM modell, mint az európai fejlesztő kapitalizmus modellje, az ázsiai ún. Asian Way of Life modellje.

1.2. A jól-léti közpolitika modelljei a globális nemzetközi rendszer szintjén

A közpolitika alakításának folyamatai sokfélék lehetnek, ezek között az átfogó racionális modell, a normatív modell, a piaci modell, az institucionalista modell, stb. egyaránt ismertek. A jól-lét tematika közpolitikai modellé formálása a többszintű kormányzás eltérő szintjein eltérő modellek alkalmazásával zajlott le, vagy eltérő modellekkel jellemezhető.

Ennek kezelésére célokat kell meghatározni, a problémát meg kell oldani. A feladat az alternatívák feltárása, összevetése és a legjobb kiválasztása. Az alábbi térkép a modellek számát mutatja. Meghatározó szereplő: az ENSZ és az OECD.)

1. ábra Az Ausztáliai Statisztikai Hivatal globális jól-léti indikátor térképe³

³ Indicator Land Map posted 14 september 2011 [http://blog.abs.gov.au/Blog/mapblog2010.nsf/dx/LATEST%20Indicator%20Map.pdf/\\$file/LATEST%20Indicator%20Map.pdf](http://blog.abs.gov.au/Blog/mapblog2010.nsf/dx/LATEST%20Indicator%20Map.pdf/$file/LATEST%20Indicator%20Map.pdf)

A jól-léti közpolitika modernista racionális modellje az USA, mint világhatalom gyakorlatában

A jól-léti közpolitika átfogó-racionális modell elmélete alapján, megállapítható, hogy fő probléma a nyugati, fejlett társadalmak növekedési lelassulása, a GDP-alapú modell egyoldalúsága, a szociálpolitika modelljeinek fenntarthatatlansága a nagyszámú, nem nyugati civilizációs, városi csoportok és szegények koncentrációja bizonyos térségekben. Az átfogó-racionális közpolitikai modell alapvető problémája, hogy csak esetleges a kipróbálás, és nem látható az alternatívák kipróbálása és értékelése. Az USA Béke Intézete (USIP) szerint az alapvető szociális jól-lét szolgáltatásai a következők: megfelelő víz, élelem, lakás, egészségügyi szolgáltatás, a méltóságos életfeltételek kialakítása, minőségi formális és informális oktatás, a lakosság visszatelepítése, reintegrálása és rehabilitációja, a megélhetés kialakítása, a csoportközi és csoportokon belüli békesség, a közösségi intézmények fejlesztése a cél.⁴

A jól-léti közpolitika OECD generálta optimális- normatív modellje

OECD Better Life Index mérés moduláris jellegű. Minimális kérdésszám, nemzetközi összevetetőségen a hangsúly. Az A modul az élet értékelését, a hatásokat és a boldogságállapotot méri (eudaimónia). A további 5 modul mélyebben kérdez rá a fentiekre. A további B, C, D modulok mélyítik az első modul kérdéseit, míg az E modul az egyének eltérő életaspektusainak értékelésére kérdez rá (pl. egészségi státusz, kapcsolatok). Az F mérés idősoros mérést jelentene, amelyben az emberek képesek lennének eltérő tevékenységek során feljegyezni tapasztalataikat (ez nem mérhető standard háztartási felméréssel). Az OECD 2011. évi mérési adatai csak Kanadában és Franciaországban támaszkodtak hivatalos adatokra. A legfontosabb fejlődés, hogy az EU-SILC, az életkörülmények mérése 2013-tól kiegészült a jól-léti modullal. Az EU-SILC mérést Horvátország, Izland, Norvégia, Svájc, Törökország is mérte, és 6 évente készülnek mérni. Az életminőséggel való elégedettség vizsgálata azért is fontos, mivel az OECD-tagországon belüli migráció fő hajtóereje. Az optimális-normatív modell a racionális és nem-racionális tényezőket kombinálja, az eltérő nézőpontok közötti aspektusok elemzésével kialakítja az optimális megoldást, amely praktikus minden szituációban. Az a tény, hogy az OECD dominálta nézőpontok nem foglalkoznak a jól-lét kulturális-civilizá-

⁴ USIP (2014.03.04.): Guiding Principles for Stabilization and Reconstruction (S&R) manual. Social Well-being. <http://www.usip.org/guiding-principles-stabilization-and-reconstruction-the-web-version/10-social-well-being>

ciós összetevőivel, ugyanúgy a modernitás árnyoldalai és csapdái mentén, egyoldalúan a többségi társadalom nézőpontjából szemlélik a kérdést. A jól-léti közpolitika racionális modellje iránti szükségletet a nemzetközi fejlesztés kudarcai és nem kellő eredményessége indukálta. Azonban a modell ennek ellenére pozitív eredményeket hozhat.⁵

1.3. A jól-léti közpolitika modelljei a regionális integrációk szintjén

A jól-léti közpolitika erőteljesen függ a regionális környezettől, a regionális integráció fejlődési modelljétől: a nyitott (ázsiai), az institucionalista (EU), a mély (észak-amerikai neoliberais) regionalizmus keretei között más-és más módon realizálódik.

A jól-léti közpolitika piaci alapú modellje (nyitott regionalizmus)

A jól-léti közpolitika nem változtatja meg a piacgazdaságba, a szabályozó minimális államba vetett hitet, alapvetően támaszkodik az állami-magánszektor partnerségére, a magánszervezetek általi kormányzati funkciók átvételére, a magánszervezetek közvetlen politikaalakítására. A jól-léti közpolitika olyan területekre is kiterjeszti a versenyt, amelyek eddig az alacsony növekedés kategóriájába tartoztak, ami a kormányzatoknak hasznot hoz és forrást jelent a politika számára. A bevezetés a piaci szereplőktől, a vállalkozások társadalmi felelősségétől függ. A nyitott regionalizmus modellje (APEC) teljes mértékben a globalizáció és neoliberalizmus, a GDP központúság jegyében működik, ezért megindult ezzel szemben egy ún. alternatív regionalizmus mozgalom, amely az emberközpontú regionalizmus vagy az emberek érdekében működő regionalizmus elvét szeretné a regionális integrációk rendszerébe bevenni. A jól-léti mérések rendszerét a közös statisztikai adatokba a WTO keretén belül kívánják beilleszteni. A WTO jóléti keretrendszere annak mérésére szolgál, hogy a kereskedelem milyen szociális jóléti hatásokkal bír, melyek a társadalmi, kulturális és környezeti hatásai a kereskedelmi szabályozóknak, célszerű a GDP-n túl a kereskedelmi kapcsolatok eredményeit és beépíteni a mérési rendszerekben, e kereteket fel kell használni

⁵ OECD (2013) Measuring Well-being and Progress. <http://www.oecd.org/std/Measuring%20Well-Being%20and%20Progress%20Brochure.pdf>

a speciális és differenciált támogatási szempontok közé.⁶ Az ASEAN esetében kialakított mérési rendszer kizárólag a gazdasági teljesítményre fókuszál.⁷

A jól-léti közpolitika inkrementális modellje (institucionalista regionalizmus)

A jól-léti közpolitika inkrementális nézőpontja szerint a döntéshozatal főszereplői a közigazgatási szereplők (statisztikai hivatalok, közszolgálat), a folyamatok és célok nem kellően tisztázottak, a problémaállítást, a célkitűzés folyamata és a megvalósítás egybefolyanak, mindenki saját szájíze szerint alakítja, a politikai döntéshozók nem dönthetnek szabadon, mivel a megvalósíthatóság és elfogadtathatóság nézőpontjai nem megkerülhetők. E modell tipikusan az EU, mint szupranacionális szervezet szintjén kitapintható a jól-léti közpolitika tárgyában: 1. A Bizottság létrehozta a Beyond GDP munkacsoportot, de nem integrálta a Bizottság hivatalos szervezetébe. Az EP kérdéskörrel való foglalkozása marginális. Az EiT csak az ECOSOC szintjén foglalkozott a témával. Az EUROSTAT esetében a folyamatok egybefolyanak. A tagállami döntéshozók kitétek az európai szintű méréseknek, az EU_SILC felmérések tulajdonképpen titokban becsempészett vagy kényszerből kialakított megoldást jelentenek. Másrészt a célok nem épültek be az EU 2020 vagy 2030 stratégiákba, tehát inkább a probléma megoldása helyett az elhalasztást jelentik. (Meghatározó szereplő az EU bürokrácia.)

A jól-léti közpolitika neoliberális modellje (mély regionalizmus)

A jól-léti közpolitika az elitelméletek nézőpontja alapján a globális liberális elit által ellenőrzött és kialakított politika, amelynek célja a globalizáció, a gazdasági és pénzügyi válság okozta következmények áthárítása a kormányokra, olyan közpolitikák révén, amelyekkel a korábban kirekesztett, munkanélküli, szegény, nem egészséges életmódot és viselkedést folytató csoportok betemelhetők a globális gazdaság folyamataiba, fogyasztói polgárrá tehetők. A jól-léti közpolitikák révén az államok új iparágak megrendelői lesznek, növelhető a piac felelőssége, valamint az egyén felelőssége, saját jól-léte - vállalkozói konform kialakítása - érdekében. A jól-léti közpolitika sikere a jól-léti szolgáltató vállalkozásoktól, a cégek

⁶ SCHEFER, CH. N. (2010): Social Regulation in the WTO: Trade Policy and International Legal Development. Edward Elgar Publishing Ltd.

⁷ DAS, S. B. (2013): ASEAN Economic Scorecard: Performance and Perception. ISEAS Singapore

munkahelyi jól-léti potenciáljától függ. Az USA vállalkozói jól-léti modelljét a Gallup-Healthways mérések adják.⁸ A mély regionalizmus modellje és rendszere az észak-amerikai kontinensen kialakult NAFTA, mint szabadkereskedelmi társulási rendszer. E térségben a legfőbb célkitűzés a befektetők védelme, és foglalkoztatás rendszereinek megfelelő alakítása, különösen az amerikai-mexikói határ menti térségekben. A NAFTA térségében a jól-léti közpolitika kérdései a társadalmi igazságosság nézőpontjából, azaz a kritikai tanulmányokban felvetettek, főként a határ menti lakosság (a mquiladórák lakossága) életkörülményeit illetően. E térségben az ideiglenesen felhúzott lakótelepek, a rossz lakáskörülmények, a környezeti szennyezettség magas foka, az egészségügyi ellátottság gyenge volta, a mentális egészség hiánya és a betegek nagyarányú kezeletlensége, az illegalitás okozta stressz, a deportálások, a drogfogyasztás, a gyilkosságok magas volta nem teremti meg a lehetőségét az értékes humán funkcionálásnak, az emberi képességek optimális lehetőségei elérésének.

1.4. A jól-léti közpolitika modelljei az állam szintjén

A jól-léti közpolitika institucionalista modellje

A közpolitika demokratikus, kompetens intézmények által meghatározott célok és folyamatok mentén alakított, azok megfelelő közreműködése és együttműködése által éri el céljait. A jól-léti közpolitika a lakosság politikai ismereteinek alakításával, a társadalom eredményeinek összevetésével, az állampolgári bevontság megteremtésével a politikai rendszer demokratikus intézményeit hivatott erősíteni. Az institucionalista modell a kompetens közigazgatás, a demokratikusan hozzáférhető tudás, a tényalapú politika nézőpontjai mellett a szakpolitikai fragmentáltság helyett, az integrált fejlesztés és a kooperatív megoldások erősítésével a politika szakmaiságát kívánja erősíteni. Az egészség és jól-lét institucionalista modellje jellemzője a szükségletekre való reagálóképesség, a decentralizáltság, az egészségügyi szolgáltatások helyi szinten szerveződnek, a fejlesztések stratégiai jellegű, a kihívásokra reagálnak. Az EU számos vonatkozásban támogatja a modellt, kiemelve a koordináció fontosságát. A modell megvalósítása leginkább az Egyesült Királyságra jellemző.

⁸ GALLUP-HEALTHWAYS (2014): State of American Well-being. 2014 State Well-being Ranking. <http://www.well-beingindex.com/alaska-leads-u.s.-states-in-well-being-for-first-time>

A jól-léti közpolitika rendszerközpontú modellje

A jól-léti közpolitika meghatározott a makroregionális és nemzeti környezettől (ösvényfüggő fejlődés):

- **Inputok:** igények, szükségletek, végrehajtás és a közigazgatási, közmenedzsment elit képességeitől, mint politikai inputok, amelyek
- **Folyamatok:** az államiság modelljétől (szabályozó vagy fejlesztő, demokratikus vagy autoriter versengő állam); a jóléti rendszer jellemzőitől (angolszász, északi konzervatív kontinentalista vagy déli, hibrid vagy informális) függően valósul meg a jól-léti közpolitikai folyamat, a döntéshozatal
- **Eredmények:** hatásyakorlás (szakpolitika, politikai akciók), a lakosság jól-léte növekedése a környezet által befolyásolt.

A modell problémája, hogy kevésbé látni mikor alakul át a döntéshozatal konkrét politikába, nem eléggé tisztázott a környezeti input, nem figyel a politikaalakítás ciklusos jellegére. Nem utal arra, hogy a modellben meghatározó a jól-léti rendszer típusa, nem emeli ki a hatalmi funkcióban lévő szereplők és intézmények meghatározó befolyását. A modell az európai uniós és a WTO által preferált egészségügyi rendszerfejlesztés modellje, a nemzeti egészségügyi rendszerek fejlesztését, reformjait, az azokba való stratégiai befektetéseket ösztönzi.

A jól-léti közpolitika radikális innovációs modellje

A jól-léti közpolitika kialakítása a nemzeti politikák szintjén magyarázható a racionális választás elméletével is, hiszen a gazdasági világválság következtében a további megszorító politikák nem eredményezik a politikai csoportok újráválasztását. A jól-léti közpolitikai modell kialakítása szükségszerű volt a világbanki, EBRD-s, EU eurozónás politikákkal szemben, mivel e politikák a választások folyamatában vállalhatatlanok (lásd az európai uniós választások eredményeit). (Meghatározó szereplők: a politikai pártok, politikusok.) A jól-léti közpolitika üzleti innovációs modellje a friss új technológiák, szervezeti újítások, radikális átalakítások modelljét jelentik. Ezen jól-léti modell az észak-európai országokat, a finn, svéd modelleket jellemzi.

1.5. A jól-léti közpolitika a régiók és a lokalitás szintjén

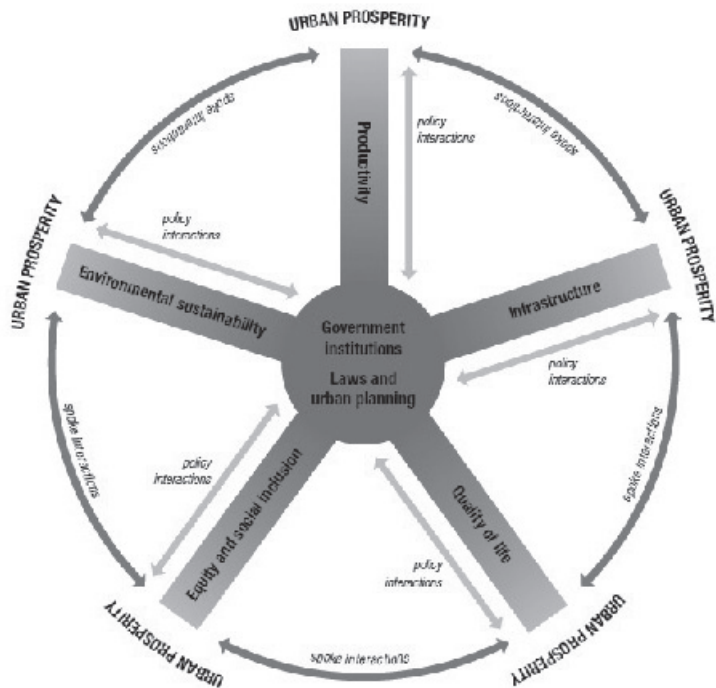
Normatív modell: ENSZ Habitat Virágzó város index

Az ENSZ az emberi jól-lét városi dimenzióit a termelékenység, az infrastruktúra, az életminőség, a kiegyenlítettség és a környezeti fenntarthatóság dimenziói mentén méri. Jellemzője, hogy a közösségi érdek az egyéni érdekek fölött áll, a feladata, hogy a városnövekedés irányát és lehetőségeit a prosperitás nézőpontjából elemezze. A virágzó város 5 dimenziója úgy megalkotott, hogy a bármelyikbe történő beavatkozás multiplikátor hatással bír az összes többi dimenzióra, a megosztott és kiegyensúlyozott fejlesztés a virágzó város legfőbb jellemvonása. A virágzó város csökkenti a természeti katasztrófák kockázatát és a szegények veszélyeztetettségét, fokozza a természet erőivel szembeni ellenállóképességet. Ösztönzi a munkahelyteremtést, a társadalom sokféleségét, a környezet fenntarthatóságát és a közterek fontosságát. A városi profil alakításával a városi funkciók között a társadalmi, gazdasági politikai feltételek megteremtését segíti elő. Az ENSZ Virágzó város indexe a 2008-13 közötti globális pénzügyi válság okozta problémák kezelésére keletkezett, kimondottan várostervezési és fejlesztési eszközrendszer. A modell kiváltképp alkalmas a világvárosok számára a nemzetközi versenyben való helytállásra, és arra, hogy a nyugati típusú városfejlődés felé orientálja a városfejlesztőket és tervezőket.⁹

⁹ UN Habitat for a Better urban Future (2012): State of the World's cities 2012/13. <http://mirror.unhabitat.org/pmss/listItemDetails.aspx?publicationID=3387>

2. ábra. Az ENSZ Virágzó Város jól-léti közpolitikai modellje

The Wheel of Urban Prosperity

Source: UN-Habitat, 2012

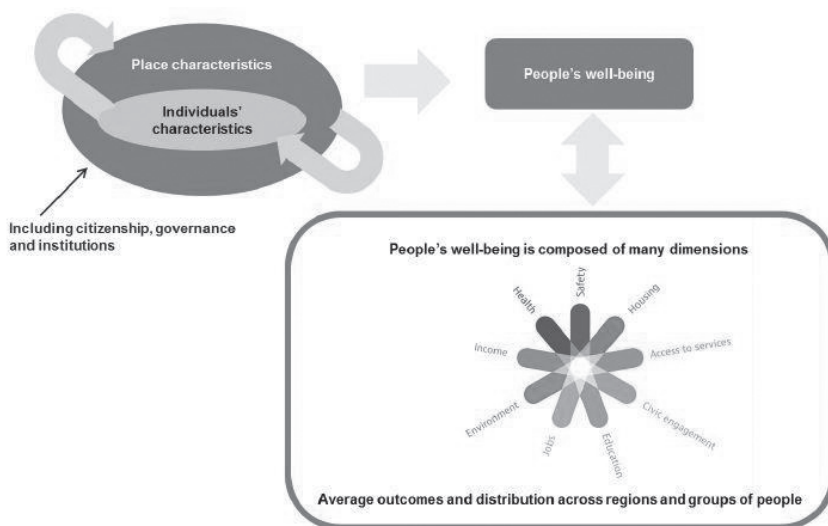
Normatív regionális közösségi modell –az OECD regionális és helyi jól-léti keretrendszere

Az OECD regionális és helyi jól-léti mérési keretrendszere az emberek helyi életkörülményeinek értékéről alkotott felfogásokat elemzi, arra kíváncsi, miként viselkednek az egyének akkor, ha nem elégedettek életük bizonyos aspektusaival, miként formálják a helyi egyenlőtlenségek a szolgáltatások elérhetőségét, választásait, ez miként hat a nemzeti jól-léti szintre, mennyire határozza meg a hely ahol élünk jövőnk jól-létünket.¹⁰ Az OECD regionális és városi modelljének jellemzői: az egyénekre és a helyi tényezőkre helyezi a hangsúlyt, miként formálják az egyéni és a helyi jellemzők kombinációi, a helyi kormányzás, állampolgárság és intézmények, az anyagi és nem anyagi dimenziók, a helyi egyenlőtlenségek az egyének jól-létét, az inputokkal és eredményekkel szemben azokra

¹⁰ OECD. Regional Development. Framework to measure regional and local well-being. Regional Statistics and Indicators.
<http://www.oecd.org/governance/regional-policy/regionalstatisticsandindicators.htm>

koncentrál, amelyek ez emberek életére vonatkozó közvetlen információt jelentik, milyen az adott térség fenntarthatósága és ellenállóképessége. Az adatbázis 362 OECD régióra vonatkozik, és célja a regionális fejlesztés prioritásainak alátámasztása a tagországokban és a fejlődő világban.

3. ábra OECD Regionális és városi jól-léti keretrendszer

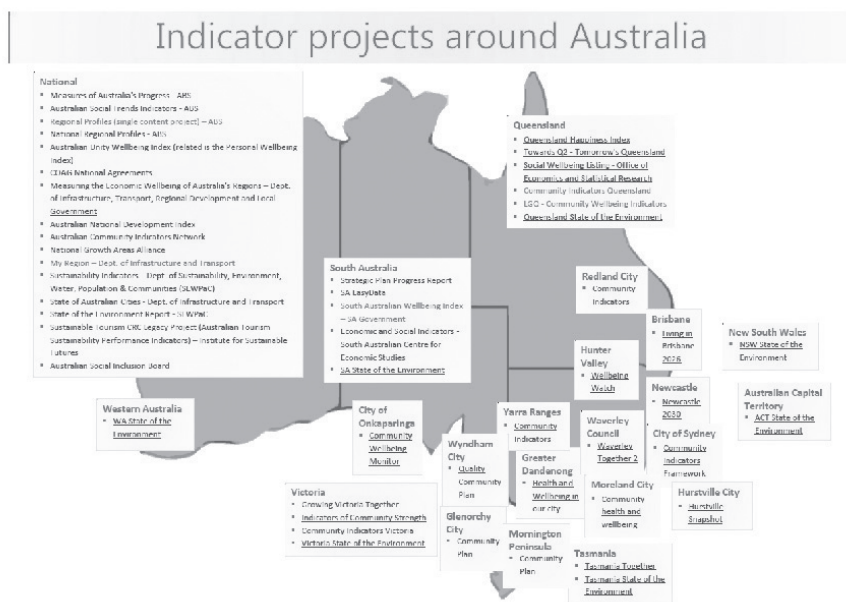
Amennyiben a jóléti közpolitikát nem a modell, hanem a funkció felől közelítjük meg, akkor ez az OECD révén normatív, értékközpontú, alkotó és technikai közpolitikai jellegű, hiszen nem kívánja az üzleti működés feltételeit újraszabályozni, nem kívánja a jóléti rendszert átalakítani (nem disztributív és redisztributív), nem kívánja a pénzügyi forrásokat leadni a helyi államnak (feltőkésítés). Ugyanakkor a jól-léti szempontrendszer alapján a meglévő intézmények, mechanizmusok, szereplők alkotó tevékenységét kívánja megerősíteni, másrészt technikai jellegű közpolitika, mert a szakpolitikák integrálását, a meglévő források átcsoportosítását, a közszolgáltatások működése hatékonyságát kívánja elősegíteni.¹¹

¹¹ **A szabályozó közpolitika:** a gazdaság, a vállalkozások, a kereskedelem, az üzleti biztonság, a közösségi infrastruktúra, a nagy magánszolgáltatók működését szabályozza. **A disztributív közpolitika:** a társadalom egyes csoportjainak, főként a szükségben szenvedők részére kialakított. társadalmi támogatások, jól-léti programok, élelmiszersegélyek, társadalombiztosítás, kötelező oltások stb. célkitűzéseit helyezi előtérbe. **A redisztributív politika:** azon politikák összessége, amelyek alapvető társadalmi és gazdasági változásokat kívánnak elérni. Meghatározott értékek és javak a társadalom különböző csoportjai között egyenlőtlenül elosztottak, és a szükségben szenvedők számára mások feleslegeinek átcsoportosítását jelenti. **Feltőkésítési poli-**

A helyi részvételiség révén kialakult regionális közösségi modellek

Az Egyesült Államokban és Kanadában a nemzeti modellek mellett számos regionális modell működik. A jól-léti közpolitika a mezoregionális és lokális szinten hihetetlen pluralizmust mutat. Az alábbi térkép az ausztráliai mérési modelleket mutatja, amelyek között vannak globalizált (Adelaide) és lokalizált nézőpontú (Viktória) modellek.

4. ábra Az Ausztáliai Statisztikai Hivatal ausztráliai jól-léti indikátor térképe¹²

A fejlesztő közösségi regionális jól-léti indikátor modell

Az Európai Unió tagállamaiban az EU CoR egy egységes regionális indikátorrendszer kialakítását tervezi, a fejlesztő politikai modell jegyében. E modell a helyi

tika: a központi állam pénzügyi forrásainak átadása a középszintű és helyhatóságoknak, üzleti vállalkozásoknak infrastrukturális és fejlesztési célokra, a megfelelő funkcionálás biztosítása érdekében. **Alkotó közpolitika:** új intézmények, mechanizmusok létrehozása a közösségi jólét biztosítására. **Technikai közpolitika:** olyan politika, amely az eljárások, szabályok és keretek megváltoztatásával, akciókkal megkönnyíti egyes szereplők működését.

¹² Indicator Land Map posted 14 september 2011 [http://blog.abs.gov.au/Blog/mapblog2010.nsf/dx/LATEST%20Indicator%20Map.pdf/\\$file/LATEST%20Indicator%20Map.pdf](http://blog.abs.gov.au/Blog/mapblog2010.nsf/dx/LATEST%20Indicator%20Map.pdf/$file/LATEST%20Indicator%20Map.pdf)

társadalom szubsztantív fejlesztését szolgáló közpolitika nézőpontjait tükrözi. A modell lényege, hogy a fejlesztési célokat határozza meg, az attól való távolságot méri.¹³

1.6. A jól-léti közpolitika modelljei az individuum szintjén

A globális politikában a problémaállítókai lehetnek határon átvélő problémák, az emberiség közös tulajdonába tartozó problémák, illetve az egyidejűleg számos országban felmerülő problémák. Az egyének nemzetközi politikaalakító szerepköre a transznacionális politikai közösségek révén, a globális standardok kialakításával, a globális politika szoft –lág- hatalmi kereteinek kialakításával, a globális rezsimek építésével történik.

Az ENSZ egyéni emberi jogokra épülő kritikai modellje

Az ENSZ emberi jogokra épülő jól-léti modelljének alapját a fizikai növekedés és egészség: élelmiszerbiztonság, életszínvonal standardok, egészségügy, energia ellátás, tiszta és nem szennyezett levegő pihenés és rekreáció, a fogyatékkal élők támogatása, az idősök gondozása alapozza meg. A biztonság és biztonságosság az egyén élete, szabadsága, és biztonsága, a család és otthon, a személyiség biztonságossága és szabadsága, a rabszolgaságtól, kínzástól, fenyegetéstől, családi erőszaktól, katasztrófáktól, nem biztonságos körülményektől való védelem. a bűnözéstől korrupciótól való menetesség, a katonai akciókkal, erőszakos elnyomással és terrorizmussal szembeni védelem jogait tartalmazza.

Az oktatás esetében a tudáshoz való hozzáférés, a formális és informális oktatás, írástudás, a tudományhoz és technológiához, az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférés a jól-léti koncepció eleme.

A munka komponens a munkához, foglalkoztatáshoz, vállalkozáshoz való jogot, az igazságos és kedvező juttatási rendszert, a saját és a család ellátási szükségleteinek való megfelelési képességeket, kedvező munkaidőt és munkafeltételeket, a munkanélküliségtől való védelmet, a támogató szolgáltatások elérhe-

¹³ **A szubsztantív közpolitika:** a létezésre koncentráló közpolitika, azon politikák összessége, amelyek a társadalom egésze jóléti rendszere fejlődése kérdéseivel, mint az oktatás, a foglalkoztatás, a gazdasági stabilizációs jogalkotás, a közrend megerősítése, a környezetszennyezés csökkentése, stb.. E politika nem egyes csoportok kérdéseivel, hanem az alkotmány és az államiság központi kérdéseivel, a társadalom morális állapotával foglalkozik. Jelen esetben a politika központi kérdése a régiók és helyi hatóságok szerepe és hatásköre, beleszólása az EU szintű politikaalakítás egész folyamatába témakör újratárgyalásáról szól.

tőségét, technikai, jogi és üzleti vezetési tanácsadást, hatékony védelmet és vita elrendezést tartalmaz.

A pénzügyi jól-lét a jövedelem és fizetések, megtakarítások reális értéke megtartását, a tőke és a nyugdíjak inflációtól való védelme, a pénzügyi szolgáltatások: ki-és befizetések, megtakarítások, hitelek, biztosítások elérhetősége, megbízható pénzügyi szolgáltatások, csereeszközök, konvertibilitás, a bankcsődöktől, csalátsoktól, banki kockázatoktól való védelem, a lopással szembeni védelem, a jogtalan vagyontól való megfosztás, gyermekrablás, kalózkodás és az élet kioltásától való védelmet tartalmazza.

A méltányosság és igazságosság a jog előtti egyenlőség elismerését, az egyenlő védelmet, a hatékony jogrendszert, a fair és nyilvános meghallgatást, az ártatlanság vélelmét, a jövedelemkülönbségek alacsony szintjét, a vagyon igazságos elosztását, a fair adózást, a felelősség kiegyenlített részterheinek viselését jelenti.

Az emberi jogok és szabadság a jogok, a méltóság, a személyes szabadság és kezdeményezés jogát, a szólásszabadságot, a vélemény fenntartása és kifejezése jogát, részrehajlás mentes információ és nézőpont közvetítés jogát minden médiában határoktól függetlenül jelenti. Ide tartozónak tekinthető, a békés gyülekezés és társulás jogát, a gondolkodás, a tudat és a vallás szabadságát, a vallás és nézőpont változtatása jogát, a magánélethez, családhoz, otthonhoz, levelezéshez, a jóhír megőrzéséhez való jogot, a saját vagyonhoz való jogot. Elemének tekinthetjük, a lakóhely megválasztásának és költözés jogának szabadságát, az állampolgársághoz és annak megváltoztatásához való jogot, a diszkriminációtól való mentességet, a közszolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférést, a társadalombiztosítás jogát, a kormányzásban való részvétel jogát, a szavazati jogot és a politikai közéletben való részvétel jogát foglalja magában.

A közösséghez tartozás jogába beletartozik a személyes státus és méltóság biztosítása, a társadalmi hálózatok, a család és házasság, a gyermekek vállalása és felneveése, az egyesített családi körhöz való jog, a családvédelem és válás joga, a közrendet és moralitást fenntartó közösséghez való jog. Része a közösségre támaszkodás, a kölcsönösség, az ellenállóképesség, a részvétel és megerősítés, a mobilitási, a közösségi közlekedési, a piac, vásárlás elérhetősége, a biztonság nehéz helyzetekben – betegség, fogyatékosság, özvegyesség, időskor és egyéb elkerülhetetlen megélhetési problémák esetén.

A kulturális és spirituális identitás joga: a kulturális identitás, örökség, és sokféleség joga, önálló értékrendszerhez, hiedelmekhez, etikai és morális alapelvekhez, életcélokhoz, egy jobb élet reményéhez és egy jobb világhoz való jog, az emberi öntudat potenciáljának fejlesztése, a kulturális és művészeti részvételi

jog, a szépség, a természet, összességében az étellel való elégedettség értékelésének joga.

A fenti kritikai modell, az emberi társadalom által kínálható javak összességét, egy ideális társadalmi jól-lét modelljét kínálja. A fenti jogok megvalósulása a maximalista jól-léti koncepcióval azonos.¹⁴

Globális agóra jól-léti közpolitikai modell

A globális agóra olyan társadalmi, politikai, elektronikus virtuális tér, amely relatíve rendezetlen, a politikai főhatóság nem tisztázott, az intézmények alulfejlettek és megosztottak számtalan eltérő szintű és súlyú szereplő között. A jól-léti közpolitika „agóra” modelljének tipikus megtestesítője a Stiglitz- Fitoussi-Sen Bizottság, amelyben az ENSZ, OECD, az EU, a francia állam, a brit NEF agytröszt egyaránt képviselte magát. az eredmény mégis, mint magánszemélyek politikai teljesítménye jelent meg. A globális agóra a liberális demokrácia olyan politikai kapcsolati modellje, amely egyszerre veti el az eutoriter kényszerítő szabályozást és a rendezetlenséget, a racionális tervezés hiányát, alkalmas arra, hogy elérhető, részvételi, plurális politikai inputok megtételére alkalmas modell legyen. A globális agóra intézményi és földrajzi határai diszperzek, a politikai aktivitás privát szervezetek, kormányközi konferenciák keretében történik, a nemzetállam polgárai ezeket illetően alulinformáltak, de nincs is módjuk véleményük kialakítására. A jól-léti közpolitika, ugyanakkor szakértői modellnek is tekinthető. Közpolitikai politikaalakítás modelljei közül a jól-léti közpolitika egyértelműen köthető az ún. „csoport elmélet modellhez”, mivel a közpolitikai igény és támogatás szervezett csoportok akciójában nyilvánult meg (1), nem volt egyetlen olyan csoport sem, amely monopolizálta a hatalmat (2). A legbefolyásosabb csoport verseny alapján és a csoportok versengése folyamatában emelkedett ki (3), a jól-léti közpolitika nézőpontjai kompromisszumok eredményeképp kristályosodtak ki (4), a politikai szereplők objektív referencia alapján döntötték el, melyik nézőpont a leginkább megfelelő. E modell alapján azonban nem magyarázható a közhitvatali pozíciókat betöltő szereplők (ENSZ, OECD képviselő, Sárközy, EU képviselő szerepe, Stiglitz mint elnök (volt világbanki vezető), és az amerikai–kanadai és a brit szakértők túlsúlya. Ennek ellenére a jól-léti közpolitikai lobbicsoport vezető intézetek által támogatott volt (Deutsche Bank Kutatóintézet, NEF), és

¹⁴ DAHL, A.(2012): New Indicators of Human Well-being. International Environmental Forum. Geneve. <https://www.worldwewant2015.org/node/297162>

kevés esélye volt annak, hogy nem kapnak támogatást. A meghatározó szereplők a nemzetközi think-tank szervezetek.

Transznacionális politikai közösség jól-léti közpolitikai modell

A transznacionális politikai közösség modell három típusú szereplőkből kerül ki. Az első csoportot, a nemzetközi közszektor vezető hivatalnokai alkotják, akik egyfajta nemzetközi ügyvezetői hálózatot képeznek, akik számára a nemzetközi horizontális hálózat a domináns, ám az állami szint, jelen van mögöttük, mert a nemzetállamnak felelősek. A szervezetek, amelyeket képviselnek, hatalommal bírnak, szabályalkotók (pl. Nemzetközi könyvelők szervezetei). A második csoportot a nemzetközi szervezetek hivatalos személyzete és titkársága alkotja, akik nem államok által delegáltak, akik a szervezethez hűségesek, nem részrehajlók, objektívek. Ennek ellenére a nemzeti érdek domináns szerepe megmarad, képesek a politikát árnyalni, siettetni, feltartóztatni. Politikai innovációs szerepük nem feltárt. A harmadik csoportot a transznacionális politikai szakértők képezik, állam-és kormányfők tanácsadói, üzleti vezetők, tudományos szakértők, think-tank szervezetek és nemzetközi NGO-k elnökei. Mint magánszemélyeket köztisztviselők kéri fel, hivatalos tanácsadó csoportok részei. Valamely hálózat vagy személy patronáltjai. Mindhárom csoport hatalma félhivatalos jellegükből fakad, az információk ellenőrzéséből és a nemzetközi szervezeti erőforrásokból, technikai szakértelmükből és a tudományos episztemikus (tudásközösség) közösséghez tartozás tekintélyéből, hosszú nemzetköz karrierjükből. A jól-léti közpolitika szereplői megtalálhatók e közösségekben, és különösen fontosnak tartom itt megjeleníteni az OECD szakértőit.

A Transznacionális Politikai Hálózat jól-léti közpolitika modellje

A transznacionális politikai hálózatok egyfajta társadalmi mozgalom képviselői, akiknek tagjai a nemzetközi nem-kormányközi szervezetek aktivistáiból kerülnek ki. jellemzőjük a közös értékrend, a diskurzusok formálása, ügyképviseleti hálózatok szervezése, a morális imperatívusz meghatározása, ám inkább kívülállók. World Social Forum részvétele a jól-léti közpolitika kialakításában nem volt jellemző.

A Globális Menedzser Hálózatok jól-léti közpolitikai modellje

A jól-léti közpolitika kialakulása ugyanakkor értelmezhető a tőke-és munka (principal-agent theory) vonatkozásában is, hisz a 2008-tól bekövetkező pénz-

ügyi-hitelpiaci, gazdasági és társadalmi válság folyamatában a társadalom leggazdagabb elitje és a társadalom 40%-nyi szegénye közötti ellentét kiéleződése társadalmi mozgalmakban, érdekkonfliktusokban, ellenőrizhetetlen társadalmi cselekvésekben, kötelezettségek, fizetések megtagadásában, az alkalmazottak inkompetenciája növekedésében, a munkavégzés iránti érdektelenségben jelent meg. Meghatározó szereplők a nemzetközi tőkéscsoportok (Világgazdasági Fórum) a napirend elfogadásában, és olyan új fogalmak, mint az inkluzív gazdaság bevezetésében.

Összességében a jól-léti közpolitika a közpolitika-alakítás multidimenzionális modellje, amely egyszerre több szinten: globális-makroregionális integrációs szint, nemzetállam szintje, az egyén szintjén egyszerre formált és alakított. A közpolitika modellje multidimenzionális azért is, mivel a folyamat plurális, az eltérő szintű szereplők eltérő jellegű modellel dolgoznak. A fentiekből következik, hogy a jól-léti közpolitika a nemzetközi politika olyan összetett, többdimenziós eleme, amely az eltérő politikai szintek és eltérő szakpolitikák rendkívül sokszínű plurális megoldásait eredményezi

2. A jól-léti közpolitikai áramlat fogadtatási szintje az OECD tagországokban

2.1. A jól-léti közpolitika áramlat szakaszai a többszintű globális térben

Az alábbi táblázat egy egyszerű politikai áramlat modell szempontjából elemezte a jól-léti közpolitika megvalósítási folyamatát.

*1. táblázat A jól-léti közpolitikai áramlat szakaszai.
Szerk. Hervainé Szabó Gyöngyvér*

Szakasz	Probléma	Illusztráció
Problémamegfogalmazás és napirendállítás	Nincs globális döntéshozatal, tekintélyes döntéshozó. Nincs kizárólagos tulajdonos, politikai vákuum jellemzi a témakört. Nincs a felelősség, a finanszírozás forrása eldöntve. A napirendállítás vitatott, kiterjed a nemzetállamon túlra, és nyitott számtalan politikai ügynökség előtt. Egyes nézőpontok szerint ez az egészséges nemzetközi civil társadalom létéből fakad.	Van egy ENSZ és egy OECD indikátor rendszer. Globális Agóra fórumokon tárgyal. Jelentős források vannak a WHO kezében. Pluralista politikai nyomásnak kitett, a globalizációellenesség, a multik nyomása, a média, az államok, és a nemzetközi szervezetek egyszerre szereplői. Nehéz eldönteni melyik fórum a mérvadó.
Politikai legitímáció	Nemzetközi szinten a Globális Agóra fórumok, a Stiglitz Bizottság által elnyert.	Nemzeti szinten: angolszász országok, a nemzeti bürokráciák inkrementális modelljével, Az Egyesült Királyság esetében pártpolitikai programmal. skandináv modellekben a szociálpolitika és állammodell hibridizációjával adaptált.

Politikai transzfer és formális döntéshozatal	A döntéshozatal a Bretton Woods-i intézményrendszer felelőssége	AZ OECD mint szabályozó szervezet szerepköre mérvadó. Ugyanakkor a szervezetek felelőssége átfedő, kiemelt szerepe van az ENSZ Rió+ és fenntarthatósági programjainak.
Megvalósítás	Normatív jelleg. Nincs nyomás az államokon. Nincsenek szankciók. Másrészt a globális közpolitikai egyéb területein: nemzetközi konfliktus utáni helyreállítás, nemzetközi segélyezés, nemzetközi fejlesztés a megvalósításhoz kötött.	Best practice modellek gerjesztése az OECD-tagállamokban és azok multiplikátorhatása elérése. A WTO regionális programjai kiemelték a megvalósításban. Lásd USA nemzetközi rekonstrukciós programok, Világbank nemzetközi fejlesztési programok.
Értékelés	Tudásmenedzsment rendszerek megléte mint feltétel: ki, mikor, hol, kiket, hogyan kutat, kiszervezt, ki hitelesíti, elemzi, kié a hatalom, kié az úttörő szerep, mi a nemzetközi standard. Többnyire a globális politikai hálózatok értékelnek, döntenek el mi a globális közjó.	Az OECD Better Life indexe számos kétséget felvet, csakúgy, mint a Gallup Healthways adatsora vagy az EU SILC felmérés nemzeti értékelései.

A közpolitika folyamat szakaszai a többszintű kormányzás rendszerében részben elkülönültek, részben összefolytak. A globális szint és az egyének szintje számos esetben összekapcsolódott a problémamegfogalmazás és a napirendállítás szakaszaiban. A politikai legitimizáció megkezdődött a Stiglitz jelentéssel, és nemzetközi szinten lezárulni látszik a Világgazdasági Fórum szerepvállalásával. A politikai transzfer és döntéshozatal szakaszt a 2012.évi rió+ programok jelentik, és megkezdődött a nemzetközi fejlesztési programok átalakítása. A megvalósítás rendkívüli módon függ a tagállamok szintjétől, az ott tapasztalható közpolitikai folyamatoktól.

A jól-léti indikátorrendszerre vonatkozó értékelési szakasznak még globális szinten sincs nyoma. A jól-léti közpolitikai folyamat szakaszai a makro-regionális, tagállami, regionális –lokális közösségi szinten a tagállamok különböző csoportjaiban eltérőek. A szakaszok függnak a társadalmi fejlettségtől, a nemzetállam versenyképessége fejlesztési politikáitól, a szociális jóléti rendszertől, a politikai ideológiáktól és folyamatoktól, a regionális integráltság lehetőségeitől és szintjétől. A jelenlegi kutatás és elemzés döntőnek a szociális jóléti rendszer modelljét tekintette, és ennek alapján elemezte a tagországok gyakorlatát.

2.2. Az államiság és jól-léti rendszer civilizációs kontextusai és a társadalmi jól-lét ösvényfüggő meghatározottsága

A társadalmi jól-lét komparatív modelljei c. elemzés az OECD főbb tagországában a 21. századi fejlesztéshez és modernizációhoz kapcsolódó közpolitikai nézőpontok elemzését érintő kutatás, szakirodalom-elemzés és háttérkutatás. Miután a jól-léti közpolitika egy interdiszciplináris nézőpontot igénylő kutatás, és a különböző országokban még csupán csak a nemzeti statisztikai hivatali nézőpontokat érinti, ezért az eltérő országokban eltérő színvonalú, főként a mérésekre vonatkozó statisztikai diskurzusokat érintő dokumentumokat és forrásokat találtunk.

A jól-léti témakörhöz kapcsolódó kutatások kiterjedtek az államiság átalakulása kérdéseire a 21. században, beleértve a fejlesztő vagy szabályozó állam kérdését, a komparatív szociális rendszerekre, a társadalmi mozgalmakra a 21. sz. elején, a 2008. évi gazdasági válságot követően. A társadalmi jól-léti közpolitikai kutatások kitüntetett elemét képezték az állam és a társadalmi modernizáció kapcsolatát érintő elemzések. Ezek között kiemelkedett a fejlesztő és szabályozó állam dinamikájának értelmezése, mint egy olyan nézőpont, amely alapvető a jóléti rendszerek és modellek nézőpontjából. A 20. század második felében az OECD-tagországok vonatkozásában leginkább a neoliberais állam modell, a szabályozó állam vált általánossá, miközben ezek az államok is átmentek különböző gazdaságpolitikai változásokon. A korábbi Nyugathoz tartozó EU-tagországok esetében a fejlesztő szakasz jellemzője a külső segélyezés (a Marshall-program volt), és a hatvanas-hetvenes évek iparosítását követően a szolgáltató gazdaság szektorai épültek ki, és komoly problémát jelentettek a hanyatló iparágak. Az európai unió fejlődés kezdeti szakaszában a dereguláció orientálta a gazdaságpolitikát, hiszen a nemzeti szabályozásokat le kellett építeni. Ugyanezekben a folyamatban mentek át a későbbi bővítés során bekapcsolódó államok.

Másrészt az 1992-ben létrejött EU maga is kevert modelljét adja a szabályozó és fejlesztő államnak, amelyben az iparpolitika, az innovációs politika új prioritássá vált. Hasonlóan kevert rendszernek tekinthető maga az USA is, akinek globális unipoláris szerepköre, főként a nemzetközi piacok uralmára épül, amelyek révén egy deregulációs szerepet tölt be. Japán, Dél-Korea esetében speciális kifejezéseket találhatunk: pl. Japán: demokratikus fejlesztő állam, fejlesztésorientált, szavazatorientált fejlesztő állam; Korea: konszolidált fejlesztő állam. Chile modelljét a fejlesztésközpontúság fejlesztő állam nélkül (?); Mexikót fejlesztő jól-léti államnak, Törökországot intervencionalista államnak vagy oligarchikus államnak, Izraelt erős állami intervencionalista modellnek írják le. Mások a fejlesztő államot kizárólag a harmadik világ vonatkozásában, a segélyezett állo-

mokra korlátozzák. A legújabb diskurzusokban a fejlesztő állam, mint a liberális demokratikus állam ellentétje az illiberális fejlesztő államként jelenik meg, vagy a fejlesztő állam az illiberális oligarchikus állammal azonosított. Napjaink államokat érintő diskurzusaiából nem igazán rajzolódna ki olyan modellek, amelyek valamely földrajzi régióhoz, történelmi hagyományokhoz kapcsolódóan biztos fogódzót adhatnának a komparatív elemzésekhez.

2. táblázat Az OECD tagországok államisága átalakulása és a jóléti rendszerekre való hatása

Szerk. Hervainé Szabó Gyöngyvér

Ország	Szabályozó-versengő állam	Állam-kudarc	Fejlesztő állam	Jóléti modell	Jól-léti modell
Japán	Demokratikus fejlesztő állam			Liberális: fejlesztés- és szavazatorientált jóléti állam	
Dél-Korea	Konszolidált fejlesztő állam		X	Liberális: Informális jóléti rendszer	
Kanada	X			Liberális	R
USA	X		X	Liberális	R
Mexikó			X	Duális	
Chile	Fejlesztő orientáció			Rétegzett, univerzális	
Ausztrália	X			Liberális	T
Új-Zéland	X			Radikálisan egyenlősített liberális	T
Izrael	Fejlesztő, erős intervencionalista			Inkluzív univerzalista és kirekesztő (arab, munkaügyi bevándorló)	
Törökország	x			Konzervatív, korporativista, déli	
Izland		X		Szociáldemokrata	
Egyesült Királyság	X			Liberális - vegyes	T
Írország		X		Angolszász-vegyes	R
Ausztria	X			Konzervatív-paternalista	-
Németország	X			Konzervatív-paternalista	-
Luxembourg	X			Konzervatív-paternalista	-
Belgium	X			Konzervatív-paternalista	-

Hollandia	X			Konzervatív-paternalista	S
Franciaország	X			Konzervatív-paternalista	-
Dánia	X			Szociáldemokrata	I
Norvégia	X			Szociáldemokrata	
Svédország	X			Szociáldemokrata	R
Finnország	X			Szociáldemokrata	R
Észtország	X			Liberális	-
Lettország	X			Liberális	-
Litvánia	X			Liberális	-
Lengyelország	X			Konzervatív-paternalista	-
Csehország	X			Konzervatív-paternalista	-
Szlovákia	X			Konzervatív-paternalista-liberális	-
Szlovénia	X			Szociáldemokrata	-
Magyarország		X		Konzervatív-paternalista	-
Görögország		X		Konzervatív, korporativista, déli	-
Olaszország		X		Konzervatív, korporativista, déli	-
Spanyolország		X		Konzervatív, korporativista, déli	-
Portugália		X		Konzervatív, korporativista, déli	-

Az államiság modellje és a jól-lét a 21. századi kapitalizmus modellhez kapcsolódóan olyan kontextusban kapcsolódott össze, hogy a 20. századi demokratikus (európai/nyugati) és autoriter modellekből (tradicionális elnyomó birodalmak, európai és keleti fasizmusok, európai és harmadik világbeli szocializmusok) a nyugati demokratikus modellek kerültek ki a világháborúkból és a hidegháborús konfliktusokból győztesnek. A washingtoni konszenzus politikája következtében a fejlesztő állam és a szabályozó állam konfliktusait a szabályozó állam ideálja vette át, amelynek következtében nem csupán a fejletlen térség, de a fejlett és átmeneti gazdaságok egy része is válsághelyzetbe került a 2008. évi válságot követően. A válság közvetlen kirobbanása az 1998. évi ázsiai pénzügyi válság tapasztalataihoz hasonlóan az állam (központi állam, cégek-vállalkozások, helyi állami szervek, magánszemélyek – a teljes társadalom eladósodásához vezetett, amit egyes elemzők az ún. „Casino Capitalism”, azaz a pénzügyi intézményrendszer szerencsejáték-szerű viselkedésével írtak le. A pénzügyi válság következtében fölerősödtek a piaci működés uralta állami szerepvállalással szembeni

ellenérzések, és megerősödtek a GDP-n túli társadalom- és szociálpolitikák, a társadalmi inklúzió és jól-léttel kapcsolatos követelések is. Az alapvetően elfogadottá vált, hogy demokráciákban a legboldogabbak az emberek, ugyanakkor számos kutatás alapján az is kiderült, hogy a konzervatív és autoriter orientált-ságú egyének kiegyensúlyozottabb életet és nagyobb boldogságot érnek el. Az egyének számára legkevésbé elfogadhatók az oligarchikus, kiegyensúlyozatlan, patrimonális viszonyokat kialakító rendszerek. A fejlesztő állam vagy szabályozó állam diskurzusok mögött pedig gyakorta a nemzeti és nemzetközi tőkecsoportok vetélkedései húzódnak meg.

A szabályozó-versengő állam modellek többnyire fejlett jóléti rendszereket alakítottak ki, amelyeket Esping-Anderson liberális angolszász jóléti rendszerek (Ausztrália, USA/Kanada/ Egyesült Királyság, Új-Zéland), a szociáldemokrata rendszerek (Dánia, Finnország, Izland, Norvégia, Svédország), és konzervatív, korporativista rendszereket jelölte meg domináns modellekként.¹⁵ A nyugati jóléti modellekbe bele nem tartozó országokra vonatkozóan a legátfogóbb tanulmányokat Gough, I., Skarkh, A., Wood, G.o elemezte az elmúlt másfél évtizedben komparatív módszerekkel. A jóléti rendszerek mellett Gogh megkülönbözteti az informális biztonsági rendszereket, amelyeken belül 8 alcsoportot különít el. Ezek között a proto-, vagy elemi-jóléti, a produktivista, az informális biztonsági rendszereket, amelyekben az E, F, G, H modellek a globális Dél rendszerében az „illfare rendszer” elnevezést kapták.¹⁶

A fentiek alapján a komparatív jól-lét nézőpontjai nem lehetnek függetlenek a társadalmi gondoskodás rendszereitől. Így az OECD-tagországokra az angolszász liberális, az északi szociáldemokrata, a konzervatív (ezen belül a déli országok rendszere, amely fragmentált, kérdéses), jellemzők ma is a meghatározók, miközben az OECD-tagországo kból 14-et még nem tudtak be kategorizálni. A közép-európai rendszereket a konzervatív modellekhez, az ázsiai a konfuciánus minimalista (Gough szerint produktivista) modellekhez szokás besorolni. A latin-amerikai társadalmi rétegenként eltérő univerzalista (Chile), a duális természetű (oktatás-egészségügy univerzális, a többi társadalmi rétegenként eltérő, részben lefedetlen, Mexikó) és a kirekesztő rezsimekben jól-létről kevésbé beszélhetünk. Valójában nem véletlen, hogy a jóléti rendszerek nem sorolhatók típusokba, hiszen

¹⁵ GÖSTA ESPING-ANDERSEN (1990): *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press, 1990.

¹⁶ GOUGH, IAN (2013): *Social policy regimes in the developing world*. In: Kennett, Patricia, (ed.) *A Handbook of comparative social policy*. Edward Elgar Publishing Ltd.
GOUGH, WOOD, G., SKARKHA., PHILIPPA BEVAN, PH., ARMANDO BARRIENTOS, A., PETER DAVIS, P.(2008): *Insecurity and Welfare Regimes in Asia, Africa and Latin America*. Social Policy in Development Contexts. Cambridge University Press.

a modellek dinamikusan változnak politikai ciklusoktól és politikai kurzusoktól, és a jól-léti államiság koncepcióinak fejlődésétől függően is.

Az alábbi táblázat a rendkívül szűk és gyenge információk ellenére is megpróbálja áttekinteni, hogy a jól-lét nézőpontjai miként kapcsolódnak össze az államiság természetével, a globalizáció és a 2008. évi válságot követő társadalmi mozgalmakkal, a társadalmi válságot követő rekonstrukció hatásaival. Az államiság változása, az államkudarcok megjelenése a válság hatására, a társadalmi jól-lét eltérő modelljeinek ütközései és ingatagsága egy önálló tanulmány kerekeit érintheti. Minket az a kérdés érint jelenleg, hogy a jól-léti mérések és politikák mint közpolitikai programok bevezetése miként haladt előre a különböző országokban, és a jól-léti rendszerek kialakulásának az összetevői miként hatnak az adott ország közpolitikai jól-léti modelljeinek kialakulására.

3. táblázat A jóléti és jól-léti rendszerek összevetése a társadalmi reprodukció alapján

Komparatív jóléti rendszerek	Komparatív jól-léti rendszerek	
A nagy rendszerek egymásra való hatása a jóléti rendszer eredményessége forrásaként		
	Belső tényezők	Államfeletti tényezők
Állam	Belső kormányzás, legitimitás, kompetencia, közigazgatás, Állami vállalatok és intézmények	IGO-k, Regionális integrációk
Piac	Hazai nagy, közép- és kisvállalkozások, Nonprofit gazdaság Szociális gazdaság	TNC-k, MNC-k, Nemzetközi kisvállalkozások, nemzetközi nonprofit gazdaság, Nemzetközi szociális gazdaság
Közösség	Civil szervezetek Önkormányzatok	INGO-k Nemzetközi értelmiség
Háztartás	Családrendszer	Nemzetközi háztartási struktúrák

*(A szociálpolitika komparatív modelljei Ian Gough nézőpontja alapján.
Ford. Hervainé Szabó Gyöngyvér)*

A jóléti rendszerek összevetése azért is bizonyult lehetetlenné, mert az állam, a piac, a közösség, a háztartás struktúráiban a dinamikus hatások mellett lehetetlen volt figyelni arra, hogy milyen változást okoz a rendszerben a politikai nézőpontok változása. Amennyiben a komparatív jól-léti nézőpontokat vesszük alapul, akkor a belső és külső tényezők elkülönítése máris orientáló jellegű lehet.

A globális nemzetközi rendszerben domináns szerepköre van a transzatlanti regionalizmusnak, azaz az angolszász: amerikai-kanadai-ausztrál-brit modellnek, amely a társadalmi jól-lét magas szintjét alkotja. Az észak-amerikai modell egyben regionális modell is, azaz az észak-amerikai jól-lét forrásai az amerikai központú nemzetközi kormányközi szervezetek, nemzetközi NGO-k, a transznacionális és multinacionális vállalkozások, az Amerika-központú nemzetközi közértelmiség és a multinacionális cégekre, az amerikai transznacionális vállalkozásokra építő családi nemzetközi háztartási struktúrák szerkezete.

Az ázsiai jól-léti modell élesen elkülönül az ázsiai angolszász, a fejlesztő produktív ázsiai és az informális modellek mentén. Ausztrália és Új-Zéland kiegyenlített modelljei már nem terjednek a csendes-óceáni regionális integrációk fejletlenebb államaira.

Az európai jól-léti modelleket meghatározza az EU létrejötte, és az ahhoz való csatlakozás időpontja és módja. Minél későbbi a csatlakozás, annál áthatóbb a dereguláció (ami a csatlakozás előtt kellett, hogy végbemenjen), és erősebb a reguláció (ami a csatlakozás sikeressége feltétele). A modellben, a kontinentális konzervatív és az északi-szociáldemokrata alapokra épülő modellek, magasabb társadalmi egyenlőséget produkáltak, a jól-lét érzet ezen országokban a legerősebb. A kontinentális északi és nyugati modellek sem sebezhetőek, a francia és az angol városok bevándorló, látható, színes kisebbségek integrációjának hiánya, azok zavarai, az ifjúsági munkanélküliség, a társadalmak idősödése új módon veti fel a modellek nem megfelelő alkalmazkodását a globalitás új rendszeréhez.

A 2008. évi válság megtépázta a déli modellt és a közép-európai rendszereket. Az olasz, a spanyol, a görög és török válság a déli modellekben a korporativista rendszer kivételezett csoportjainak jól-léte tarthatatlanságát, a családi informális jól-lét válság alatti és azt követő működésképtelenségét is világossá teszi.

A déli és a közép-európai országok esetében még véletlenül sem beszélhetünk konszolidált jól-léti modellekről, erőteljesen hat az ösvényfüggő fejlődés (a fasiszta és a kommunista múlt öröksége, a liberalizmus gyökértelensége, a kirekesztő elitista középosztályi csoportok mesterséges megerősítése), a modell fontos aspektusát adja a rendszerváltás államisága modellje megkérdőjelezése, illetve a térség és a régió politikai turbulenciája. A térségben egyszerre folyik a jól-léti rendszerek átépítése és az államiság megszilárdítása, ami a regionális integráció struktúrájában nem egyszerű, konfliktusokkal terhelt folyamat.

A jól-léti modellek, programok, diskurzusok, narratívák áttekintése az európai és angolszász rendszerekben jelenleg nem megfelelően végrehajtható vállalkozás. Az angolszász, az északi térségektől eltekintve a 2009-től 2013-ig nemzetközi normatívává váló jól-léti mérési rendszer még nem intézményesült az OECD-

tagországok többségében. Az Egyesült Királyság, Ausztrália, Kanada, az USA kivételével nem igen találtunk országot, amely átfogó statisztikai mérési, értékelési és elemzési rendszert épített volna ki. Ezért a kötet főként a meglévő diskurzusokra támaszkodik.

Az OECD-tagországok eltérő civilizációs körhöz tartozó térségek, amelyek esetében nemcsak a fejlettség, nemcsak a szociális modell, nemcsak az állam jellege, hanem a civilizációs hagyományok is máig hatnak a jól-lét felfogásokban. Japán és Dél-Korea esetében főként az egészségfejlesztésben érdemes megvizsgálunk az eltérő civilizációs és társadalmi környezet eltérő jól-lét nézőpontjait.

2.3. A jól-lét és államiság kapcsolata

A jól-léti közpolitika a 21. században a komplex modernizációs, posztmodernizációs gazdasági-társadalmi folyamatok és a globalizáció kölcsönhatása eredményeképp a nemzetközi gazdaság és szociálpolitikák központi témaköreiv emelkedett. A modell kialakításában kiemelt szerepe volt az OECD-nek és az ENSZ-nek, mivel előbbi és utóbbi abban érdekelt, hogy a nemzetközi fejlesztés és a humán fejlődés nézőpontjából olyan egységes mutatórendszert dolgozzanak ki, amely a fejlesztéspolitikák alapját képezheti. A modell regionális és lokális rendszereinek kidolgozásával a közpolitikai programok kialakítása olyan szakszerű tényekre épülhet, amelyek érthetővé válnak az állampolgárok civil csoportjai számára is. Ezáltal a társadalmi tervezésben a részvételiség megerősödhet, csakúgy, mint a programok megvalósításában és az eredmények értékelésében. Amennyiben a 2007. évi Deutsche Bank tanulmányból indulunk ki, majd azt vizsgáljuk és elemezzük, hogy milyen szerepe volt a témakör nemzetközi politika szintjére emelésében az ENSZ-nek, az OECD-nek, a francia és az angol konzervatív miniszterelnököknek, akkor egyértelműen megállapítható, hogy a cél olyan versenyképességi modell kialakítása, amelyben az euroatlanti társadalmi és civilizációs modellek fölénye érvényesül. A GDP növekedését mutató mérőszámok alapján a nyugati társadalom fölénye megkérdőjelezhető, hiszen a BRICS államok a növekedés olyan időszakába léptek, amelyben a lelassult növekedés ellenére is a lakosság műveltsége, az erőforrások a világ gazdasági versenyben további fejlődést eredményeznek.

A versenyző állam rendszerében a fejlett országok idősebb lakossága a munkaerő és a humán tőke új fejlesztését igényli: a munkahelyi és közösségi jól-léti szolgáltatásokkal, a fizikai és mentális egészség fejlesztésével azon társadalmi csoportok is beemelhetők a munka világába, amelyek eddig a szociálpolitikák célcsoportjai voltak. A jól-léti mérésekben és modellekben egyértel-

műen kirajzolódik a modernizáció ázsiai modelljeinek a humán jól-létre gyakorolt negatív hatása, az ázsiai fejlesztő állam, a japán és dél-koreai modell is komoly jól-léti problémákkal küzd: kezelhetetlen az idősök és az ifjúság depressziója. A nem európai iskolai és munkakultúra erőteljes társadalmi frusztrációval és jól-lét csökkentő hatással jár együtt. Összességében a nyugati értelemben vett liberális demokráciákon belül is a szabályozó állami modell és rendszer fölénye jelenik meg a fejlesztő államhoz képest.

2.4. A jól-lét, a jóléti rendszerek dinamikájában

A jóléti rendszerek modelljeinek megkülönböztetésében Esping-Anderson kategorizálására hagyatkoztunk, noha a modellek erőteljes átalakuláson mentek át az új közmenedzsment politikák hatására. A jól-léti politikákban egyértelműen nem lehet különbséget tenni a kontinentális és déli államok között, hiszen ezen államokban nem igazán történt a jól-léti közpolitikák bevezetésével kapcsolatosan jelentős előrelépés. Az OECD-tagországok közül egyértelműen kimutatható a liberális és a szociáldemokrata modellek és a globális jól-lét összekapcsolódása, bár valójában az északi jól-léti államok is erős liberálizáción mentek keresztül. A jól-léti mérőszám és mutatórendszer kialakítása azonban új lehetőségeket tár fel azon országok számára, amelyek jelentős migráns csoportokkal rendelkeznek. Először találkozhattunk olyan politikai elemzésekkel, amelyek pl. az óslakosok kérdéseivel foglalkoznak a társadalmi jól-lét nézőpontjából. Másrészt e mérések alapján először tárul fel, milyen távolság választja el az USA államait egymástól: mennyire másként lehet élni fehéreként, spanyol-amerikaiaként, afroamerikaiaként vagy ázsiaiként egy-egy államban, egy-egy városban. A tény, hogy Dél-Dakota jelenlegi társadalmi fejlettsége az 1960-as évek Amerikája szintjén áll. Az OECD-tagországok közül különösen izgalmas olyan részletes adatok áttekintése, amelyek pl. megmutatják, hogy fejlett országokban a viszonylag fejletlen régiók jól-léte messze magasabb, mint egy hasonló fejlettségű régióban, de átmeneti demokráciában. A kelet-német régiók számos mutatóban jobb adatokat adnak, mint ami a gazdasági fejlettség alapján várható lenne.

2.5. A jól-lét mint szociálpolitika

A szociálpolitika modelljeiben napjainkban kevésbé kutatott, hogy miként alakult át a neoliberális modellben az államok politikája, miként hatott a válság a szociálpolitikai rendszerekre.

- Megállapítható, hogy a jól-léti társadalom felfogásban a hangsúly áthelyeződött az egészségügyre. A WHO ebben a vonatkozásban kiemelt szerepet játszik, mindenekelőtt azzal, hogy az egészség szociális determinánsai nem hagyhatók figyelmen kívül az egészségfejlesztésben. Az egészség preventív modelljeinek kialakításával a nemzeti, a helyi közösségi, az iskolai és a munkahelyi egészség, valamint az időskori egészségi kérdések integrált nézőpontja alakul ki. Ehhez az angolszász országok hozzáigazították az egészségügyi képzések és a szociális képzések, valamint az egészségügyi és szociális szolgáltatások rendszerét. Mindenütt hangsúlyossá váltak a fizikai egészséget segítő testmozgással, wellnessel kapcsolatos, étkeztetéssel összefüggő és mentális egészségi problémákat kezelő szolgáltatások.
- A fizikai és mentális egészségfejlesztés kitüntetett helyeivé váltak az iskolák. Minden országban találhatunk ennek fejlesztésére vonatkozó programokat. Az általános iskola és a családi forrásmenedzsment szolgáltatások legfőbb célja, a gyermekkori szegénység csökkentése, a szocializáció folyamatainak egészségessé tétele.
- A munkahelyi egészségprogramok fontos funkciója a termelékenység javítása: a középvezetői és csoportvezetői szint képességeinek fejlesztésével a munkahelyi stressz csökkentése. A munkahelyi fizikai és mentális egészség programok a csökkent munkaképességűek foglalkoztatásán túl a munkahelyi hiányzást hivatottak kezelni, illetve a prezentizmus (beteg is dolgozik) révén munkahelyi csoportok egésze megfertőzését.
- A szociális szférában a szociális szolgáltatások hangsúlya a munkavégzésre alkalmassá tételre, a tanulási képességek helyreállítására került. A családok szociális segítése helyett, vagy azon túl a családi eladósodottság kezelése, a közösségi szolgáltatások fejlesztése, az EU szintjén az ún. közérdekű szociális szolgáltatások fejlesztése.
- Az oktatási rendszer és a jól-lét kapcsolata evidenssé vált: a diplomás rétegek ellenállóképesebbek, ugyanakkor Japán és Korea esetében a kiélezett verseny az oktatásban, a magas diplomás arány és a megfelelő állásokban való elhelyezkedés erős frusztráltságot okoznak. Az oktatás legfőbb problémája a fiatalok munkanélkülisége és a neet csoportok

megszüntetése: a sem iskolában, sem munkahelyen kérdéssel a brit modell foglalkozott leginkább, erőteljesen átalakítva a gyakorlati modellek és ösztöndíjak rendszerét.

- A szociálpolitika fontos feladatává vált a részvételiség: amely területen leginkább látható a neoliberális hatások eredménye: a részvételiség fontos feladata a tudatos fogyasztóvá nevelés, az új piacok kialakítása, új fogyasztói csoportok fejlesztése a zöldgazdaság számára.
- A jól-lét nemzeti modelljei az ún. smart city modellek mellett a smart vagy e-kormányzás kiteljesítése történik meg. A brit modell az állampolgárok, egészségük, szokásaik tökéletes rendszerét méri, bármikor lehívható a modellben minden adat.
- A jól-léti modell kialakítása kiemelkedően fontos a pártpolitikák szempontjából, mérhetővé válik választókerületek, társadalmi csoportok viselkedése, látható, hogy az értékrendbeli preferenciák milyen választói magatartást indukálnak.
- A jól-léti politika különösen fontos eszköz és modell a válságkezelésben, de nem a szociálpolitikát helyettesítő, hanem az azt kiegészítő, a szektorális politikákon átívelő szolgáltatásokhoz.
- Csak kevés országban alkalmas a modell arra, hogy alapokat adjon a kulturális, közösségi szolgáltatásokhoz, és Új-Zéland, Ausztrália, Kanada és Finnország kivételével nem használják arra, hogy a globalizáció okozta kulturális univerzálódás és az annak következtében kialakuló identitásválság kezelésére kialakítsanak egy legalább egy anyanyelvi kultúrára szocializáló alapműveltséget, és kezeljék a társadalmilag deprivált csoportok esetében a társadalmi mellett a kulturális elszegényedést is.
- A jól-lét pártprogramok esetében sikeresen működött az angolszász és északi országokban, míg láthatólag nem tudtak vele mit kezdeni a közép-európai térségben.
- A jól-léti témakör és közpolitika vonatkozásában az angolszász-északi modellek eredményessége arra is enged következtetni, hogy ezen országokban a jól-léti szolgáltatások a neoliberális modellek negatív hatásait hivatottak kiegyensúlyozni.
- Amennyiben a jól-léti szolgáltatások elterjedését vizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy azok nem annyira a jóléti rendszerek tagozódása mentén, mint inkább az üzleti kultúrák mentén elemezhetők: az angolszász üzleti kultúrák, a szociáldemokrata modellek, a fejlesztő - német-ázsiai és a déli humanista modellekben. Mindez felveti annak kérdését, hogy a globalizáció átalakítja-e az európai jóléti rendszereket, és azok az üzleti

kultúrák mintájára változnak-e. Az EU szerepe ebben a vonatkozásban a mérések nemzeti rendszere kialakításában kitüntetett, a hangsúly az egészségfejlesztés kérdéseire, a fogyasztói kultúrákra esett, míg az inkluzív és kohéziós célok visszafogottak. Semmiképp sem érthetünk egyet Ágh Attila nézőpontjával, miszerint a jól-léti modell a baloldal új nagy paradigmája, vagy a jól-léti modell egy transznacionális szociálpolitikai modell. Véleményünk szerint a washingtoni konszenzus formálta transzatlanti kapitalizmus modell egyfajta korrekciója, amely a globális társadalmi válság időszakában jól jött a problémák kezelésére, vagy alkalmas volt arra, hogy a fejlett országokban a közpolitika és a közbeszéd diskurzusait meghatározza, és elejét vegye a társadalmi konfrontálódásnak. Azokban az országokban, amelyek államkudarcot szenvedtek el a válság hatására, csak Írország és Izland élt a jól-léti politikai modellfejlesztéssel, míg a déli (spanyol, görög, török, izraeli) és a közép-európai modellek válság okozta hatásai mélyebbé váltak. Japán esetében a sajátos természeti katasztrófa új mederbe terelte a japán fejlesztési stratégia egészét, ami megfontolásokra ad okot minden ország számára, a természeti és egyéb más katasztrófák kezelésében.

- A jól-léti mérési rendszert a közpolitika tényleges modelljeinek kialakítására hívták életre. Általa jelentősen fejlődtek a nemzeti statisztikai szolgáltatások, felerősödött a statisztikai rendszerek globalizációja. Megindult a statisztika népszerű fogyasztható jelentési szolgáltatásainak kialakítása, megindultak a mobil jól-léti adatszolgáltatások. A statisztikai jelentés és elemzés tömeges fogyasztási szolgáltatássá vált, amely a média hatalomformáló szerepköréhez kapcsolódik.
- A jól-léti szolgáltatásokkal jelentős előrelépés történt a szervezeti pszichológia szolgáltatásainak elterjedésében, megindult az igény a települések, a cégek, az iskolák szervezeti tanácsadási üzletágga fejlesztésére.
- A jól-léti közpolitika összességében egy olyan globális közpolitika, amely a rezsimmé szerveződés jeleit mutatja: kiemelt szereplői a globális kormányközi szervezetek (ENSZ, OECD, Világbank, IMF), a multinacionális cégek (Davosi Világforum, Deutsche Bank), regionális integrációk (EU) és a nemzeti kormányok (EU-tagállamok, OECD tagállamok) és a nemzetközi civil szervezetek és agytrösztök. A globális jól-léti közpolitika célja a nemzeti jól-léti rendszerek liberalizálása, a nemzeti jóléti modellek lebontása és jól-léti rendszerré alakítása, amelyben a hangsúly nem a kiegyenlítésen van, hanem az ösvényfüggő fejlődésen. Mindenki a saját viszonyai között teremtsen meg a boldogság rendszerét, miközben

a gazdaság számára legyenek képesek az egyéni és közösségi viselkedés maximális pozitív rendszereit kialakítani, magukat a jól-léti szolgáltatások fogyasztóivá tenni. A modell alkalmas a fogyasztói magatartás alakítására, új vásárlóerő fejlesztésére. Összességében a modell célja az egyén és közösségeik felelőssége megerősítése a jól-léti körülmények alakításában: a helyi gazdaság, a helyi szegénység, a helyi viselkedés és egészséges életmód és szokások alakításában. Mindez igaz a nemzetközi fejlesztésre, amely a jól-léti modellekkel a korábbi decentralizált fejlesztés modelljeit és nézőpontjait helyezi új kontextusba.

3. Az északi szociáldemokrata modellek

3.1. Dánia

Dánia és a jól-léti mérések

Dánia az Európai Unió egyik legjobban teljesítő gazdasága. A foglalkoztatottsági ráta az EU-s átlag feletti, az aktív korú dán lakosság 81%-a dolgozik, ez az arány az EU-ban csak 65%.

Dánia a 2013-as World Happiness Riport szerint a világ legboldogabb társadalmi közt van Svédország és Norvégia után. Ez nem újdonság, hiszen az Európai Unió 1973-as nemzetek elégedettségére vonatkozó Euro-barométer felmérés szerint is már Dánia volt a legboldogabb ország, és ezt azóta is tartja. Hosszú idők óta felvetődik a kérdés, hogy mi lehet az oka ennek a jelenségnek. Christian Bjørnskov, az Aarhus Business School professzorának kutatási eredményei szerint a dánok átlagnál magasabb boldogságérzetét és jól-létét az egymás iránti bizalom magyarázza és a társadalmi kapcsolatok beágyazottsága.

A dán statisztikai hivatal honlapján található egy úgynevezett „*welfare indicators*”, vagyis jól-lét mutató.¹⁷ A jól-lét mutató összesen 6 indikátort tartalmaz, amely részben fed, részben különbözik a stiglitzi mutatóktól. A dán statisztikai hivatal éves gyakorisággal végez lakossági felmérések mintegy 6000 háztartásban összesen 12.000 fő részvételével. Méri a lakhatást, a háztartásban élők egészségi állapotát, szociális juttatások mértékét, közlekedési balesetek számát.

Dánia legfrissebb fejlesztési dokumentuma, amely kijelöli az ország fejlődésének legfontosabb irányait, a „*Dánia 2020*” *fejlesztési stratégia* ¹⁸. Ami a tanul-

¹⁷ STATISTICS DENMARK. Welfare indicators. 2013.
<http://www.dst.dk/en/Statistik/emner/velfaerdsindikatorer/velfaerdsindikatorer.aspx>

¹⁸ The DANISH GOVERNMENT. 2010. Denmark 2020. The Knowledge, Growth, Prosperity, Welfare.
http://stm.dk/publikationer/arbprog_10_uk/Denmark_2020_knowledge_growth_prosperity_welfare.pdf

mánya témája szempontjából érdekes, az a jól-lét kiemelt kezelése a stratégiában, amit már az alcíme is mutat. A dokumentum Dánia fejlődését a következő címszavakban látja: Tudás; Növekedés; Fejlődés; Jól-lét.

Munkahelyi jól-lét Dániában

Dániában működik, egy úgynevezett „dán nemzeti munka környezet kutató központ”, *„Danish National Research Center for Working Environment”*. Az intézet fő kutatási területei a munkahelyi körülmények vizsgálata és hatása a dolgozók jól-létére. Stratégiai kutatási területük 2013–17 között a munkapszichológia, vagyis a munkavégzés pszichés hatásainak feltárása. A témában évek óta publikálnak, a tanulmányok között számos foglalkozik a veszélyes munkát végzők (pl. vegyszerekkel dolgozók) és a halmozottan hátrányos társadalmi helyzetűek (pl. alacsony végzettségű illegális bevándorlók) veszélyeztetettségével és munkahelyi jól-létét veszélyeztető körülményekkel. De található tanulmány a magas beosztásúak pszichés problémáival kapcsolatban is. A kutatási eredmények hozzájárulnak¹⁹ a döntéshozók munkájához is. Az intézet 2010-ben publikálta a *„Danish white paper on Mental Health, sickness absence and return to work”* anyagot²⁰, amelyben a mentális problémák társadalmi költségeit veszik számba, és megállapítják, hogy a költségek rendkívül magasak, egyben kilenc pontban ajánlásokat is megfogalmaz a dokumentum annak érdekében, hogyan lehetne csökkenteni a mentális problémákkal küzdők arányát. A legfontosabbnak a megelőzést tartanánk, és azt, hogy a mentális problémákat már korán ki lehessen szűrni és kezelni lehessen.

Jól-lét a dán oktatáspolitikában

Dánia nemzeti fejlesztési stratégiájában az oktatás fejlesztése, inkluzívabbá tétele stratégiai cél. A lakosság képzettségi szintjének növelése a cél, sőt a stratégiában célul tűzik ki, hogy a 2020-ra a dán gyerekek tudás tekintetében benne legyenek a PISA felmérésben a legjobb 10 ország között (*Denmark 2020*). Az oktatáspolitikának egy másik alappillére Dániában az európai uniós célkitűzéssel összhangban az élethosszig való tanulás biztosítása. Erre az Oktatásügyi Minisztérium egy

¹⁹ SKAKON, J., NIELSEN, K., BORG, V., & GUZMAN, J. (2010): Are leaders' well-being, behaviours and style associated with the affective well-being of their employees? A systematic review of three decades of research. In: *Work & Stress*, 24 (2), 107-139.

²⁰ NATIONAL RESEARCH CENTRE FOR WORKING ENVIRONMENT (2010): White paper on mental health, sickness absence and return to work <http://www.arbejdsmiljoforskning.dk/en/nyheder/arkiv/2010/white-paper-on-mental-health--sickness-absence-and-return-to-work>

nemzeti stratégiát is készített „*Denmark's Strategy for lifelong Learning*” címmel. Az OECD által készített vizsgálata nemzetközi szinten vetette össze az iskolákban tapasztalható jó- létet, közte a dán iskolákban is. az összevetést több dimenzióban végezték, így az anyagi, infrastrukturális feltételeket, a gyerekek egészségi állapota, az oktatás minősége, kockázati tényezőket. Dánia az OECD-országok között több tényezőben az első 10, de például az iskolák infrastrukturális felszereltsége és anyagi feltételeit tekintve a második helyet érte el.²¹

Jól-lét a dán egészségpolitikában

Bár Dánia a nemzetközi összehasonlításokban az egyik legelégedettebb társadalom, mégis ahogy a többi észak-európai országban a mentális problémákkal küzdők (depressziósok és alkoholisták) aránya némiképp magasabb, mint például a délszaki országokban. Ennek részben az időjárás is az oka. A másik kihívás, hasonlóan a többi európai országban, a dán népesség elöregedése. A dán népesség (5,5 millió lakos) 16%-a 65 év feletti. A már említett „Denmark 2020” fejlesztési stratégiában is az olvasható, hogy stratégia cél 2020-ra elérni, hogy Dánia legyen benne a világ 10 olyan országában, ahol az emberek legmagasabb évet élik meg egészségben. 2018-ig ezért meg szeretnék újítani a jelenlegi kórházakat, egy sűrűbb országos hálózatot akarnak létrehozni és az egészségügyi intézményekhez való hozzáférést megkönnyíteni. A dán kormány célja továbbá a dohányzás mértékének a visszaszorítása, ennek érdekében a dohánygyárak magasabb adóterheket fognak viselni, és az a cél, hogy a cigaretta ára növekedjen. Ugyanez vonatkozik az alkoholfogyasztásra is.

3.2. Hollandia

A Jól-lét mozgalom

A jól-léti mozgalom a holland szociológiai társaság nemzetközi tevékenységében is megjelenik, a szociálpolitika és a jól-lét, az egész well-being mozgalom történetébe

²¹ OECD (2009): Comparative child well-being
http://www.search.ask.com/web?q=Denmark+Comparative+child+well-being%2C+OECD%2C+2009.+&apn_dtid=^zzz000^YY^HU&apn_dbr=ff_27.0&psv=&tpid=BCPA3-V7&itbv=12.10.2.4029&p2=^B3K^zzz000^YY^HU&trgb=FF&apn_ptnrs=^B3K&o=APN10998&apn_uid=96FCC075-586D-4ACF-A362-1FEE2DA9D93E&doi=2014-02-24&gct=hp&tpr=2&ts=1427026914423

ágyazottan. Hollandia decentralizált ország, a szociálpolitika a provincia (regionális szint), illetve a helyi önkormányzatok feladata. Az ún. urban audit projektek, ill. a nemzet szociális állapota mérések helyi szinten szerveződtek. Hollandiában az ún. élethelyzet-vizsgálatok felelnek meg a jól-léti méréseknek. Az élethelyzet mérések és a szükségletekkel bíró családok kapcsolatát a közszolgáltatás fejlesztése szempontjából használták. A jól-léti állam szempontjából öt tényezőt fogalmaztak meg: individualizmus, informalitás, konzultatív jelleg, intenzifikáció és internacionalizálódás. A jól-léti gondoskodó állam helyett a szabályozó állam modellt választották, amely nem annyira gondolkodik, mint inkább megteremti a lehetőségét a gondoskodásnak. A holland modellben a jól-létet a szociálpolitika komponensének tekintették, csak a legszegényebbekre koncentráltak, a szociális készségfejlesztésben hangsúlyos volt az önerőre támaszkodás. A jól-léti modell-felfogásban kemény kritika éri az ún. alkalmassági nézőpontot, mivel az Amartya Sen által képviselt modellben nem terjed ki a közösségi jól-lét nézőpontjaira. Különösen fontosak a jól-lét nézőpontjában az átkulturálódás és az első kultúra elsajátításának, valamint a társadalmi marginalizációnak kapcsolatai, kérdései.²²

Élethelyzet és jól-lét

Hollandiában nem az általános jól-lét, hanem az élethelyzet kutatása áll a középpontban.²³ A kormányzati politika fontos célja és szerepe az élethelyzetekben a jól-lét realizálása, a személyek nagyobb felelőssége ennek elérésében. A statisztikai hivatal Hollandiában 2011-ben foglalkozott a személyes jól-léti index indikátoraival, nemzetközi együttműködés keretében.²⁴

²² BOELHOUWER J. STOP, I. (1999): Measuring Wellbeing in the Netherlands. Social Indicators Research, 1999, Vol. 48, 51 – 75

http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CEoQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.scp.nl%2Fenglish%2Fdsresource%3Fobjectid%3D25936%26type%3Dorg&ei=GrCLU_PzL7P07Aap4oCwDg&usg=AFQjCNFc7EdVB_3gazNHsCTpkACNtLvIBg&bvm=bv.67720277,d.ZGU

²³ BOELHOUWER, J. (2010): Wellbeing in the Netherlands The scp life situation index since 1974. The Netherlands Institute for Social Research

file:///C:/Users/Gy%C3%B6nyv%C3%A9rt/Downloads/Wellbeing_handelseditie_drukker.pdf

²⁴ BEUNINGEN, J., JONGE, T., (2011): Personal Wellbeing Index Construct Validity for The Netherlands CBS. <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/F0C01716-3E08-4A6E-AC30-9234A5EFC5FD/0/2011x1024art.pdf>

3.3. Finnország

Finnország és jól-léti mérések

Finnország az Európai Unió egyik legfejlettebb gazdasággal rendelkező országa, különösképpen a mikroelektronikában és high-tech iparban (lásd: a világóriássá vált Nokia) fejlődött látványosan az utóbbi két évtizedben. Finnország az európai országokat életminőség, illetve az életkilátásokkal való általános elégedettséget vizsgáló összehasonlító elemzésekben már évtizedek óta a legjobb első öt között szerepel. A European Social Survey által 2011-ben végzett, egész Európára kiterjedő vizsgálat szerint, amely az országokban élők általános elégedettségét vizsgálta, Finnország, Dánia után a második helyen szerepelt (*European Social Survey, 2011*). A finn kormány már évek óta aktívan támogatja a társadalmi haladással, társadalmi kohézióval, illetve a társadalmi és környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos kutatásokat, mérőszámok kidolgozását. 2006 és 2008 között a finn Környezetvédelmi Minisztérium finanszírozásával megvalósuló három-éves kutatási projektnek (*ENVIMAT = Environmental Impacts of Materials Flows caused by the Finnish Economy*) a fő célja volt, hogy megvizsgálja a gazdasági tevékenységek környezeti hatásait, és egyben kidolgozzon egy olyan fenntartható gazdasági és termelési modellt, amely úgy járul hozzá a jól-léthez, hogy közben nem veszélyezteti a környezeti fenntarthatóságot²⁵

A jól-lét tematika megjelenik és szorosan összekapcsolódik a finn nemzeti fenntartható fejlődés stratégiához, annak szerves részét képezi. A 2010-ben felülvizsgált és a jól-lét tematikával kiegészített stratégiában olvasható, hogy: „úgy kell biztosítani a társadalmi jól-létet, hogy az ne veszélyeztesse a természeti környezet eltartó képességét mind lokális, mind pedig globális szinten”.

2009-ben a finn kormány megbízásából a Finn Statisztikai Hivatal *FINDICATORS* néven egy új adatbázist hozott létre, amely célja, hogy elérhető és valós információkkal szolgáljon a társadalmi viszonyokról, elsősorban a társadalmi haladásról. A Findicators keretén belül, az Eurostat „quality of life” indikátoraival összhangban, az élet nyolc területéről gyűjtenek információkat. Az alábbi táblázatban a Findicator jól-létre vonatkozó indikátorait tartalmazó ábrát látjuk.

²⁵ (ENVIMAT) (2006-2008): Environmental impacts of material flows caused by the Finnish economy
http://www.syke.fi/en_US/Research_Development/Research_and_development_projects/Projects/Environmental_impacts_of_material_flows_caused_by_the_Finnish_economy_ENVIMAT_20062008

Finnországban külön hangsúlyt fektetnek a munkahelyi jól-lét elemzésére. Ugyancsak számos kísérlet történt a jól-lét nemzeti szint alatti mérésére Finnországban. Egy európai uniós kezdeményezés keretén belül a finn Center for Economic Development Transport and the Environment kísérletet tett a GDP-nél egy sokkal átfogóbb, a társadalmi viszonyokra sokkal érzékenyebb mutató, a GPI (*Genuine Progress Indicator*), amely a jól-létet a fogyasztók szempontjából méri. A koncepció alapján a fogyasztás és jól-lét egymással két szorosan összefüggő tényező, vagyis a fogyasztás mennyisége és minősége utal a jól-létre. A GPI indikátor továbbá képes arra is, hogy kimutassa az olyan hozzáadott értéket adó tevékenységeket is, mint a házimunka vagy a társadalmi munka. Mindezek alapján azt is kiszámolták, hogy a gazdasági tevékenységeknek milyen társadalmi költségei vannak (*Measuring sustainable well-being on sub national level in Finland 2011*).²⁶

²⁶ PÄIJÄT-HÄME : (2011) Measuring Sustainable Well-Being on Sub-National Level with Genuine Progress Indicator (GPI) In Finland. Kainuu and the area of Center for Economic Development Transport and the Environment for South Ostrobothnia, 1960–2009.

4. táblázat *A finn statisztikai Hivatal által használt indikátorok.*
Szerk. Schuchmann Julia

Anyagi javak
▪ <i>Háztartás átlagos éves jövedelme</i>
▪ <i>Jövedelmi egyenlőtlenségek mértéke</i>
▪ <i>Háztartások saját véleménye anyagi helyzetükről</i>
Produktivitás,
▪ <i>Munkanélküliségi ráta</i>
▪ <i>Tartós munkanélküliség aránya</i>
▪ <i>Rész- és teljes munkaidős foglalkoztatottság</i>
Egészség
▪ <i>Születéskor várható élettartam</i>
▪ <i>Elhízottak aránya</i>
▪ <i>Rendszeres testmozgást végzők aránya</i>
▪ <i>Dohányzás</i>
Oktatás
▪ <i>Népesség iskolai végzettség szerinti megoszlása</i>
▪ <i>20-29 évesek aránya, akik nem rendelkeznek átfogó tudással</i>
Szabadidő és részvétel társadalmi tevékenységekben
▪ <i>Részvétel gyakorisága kulturális eseményeken</i>
▪ <i>Kreatív tevékenység és hobbi</i>
Anyagi és fizikai biztonság
▪ <i>Eladósodottság mértéke</i>
▪ <i>Öngyilkosságok száma</i>
▪ <i>Bűnesetek száma</i>
Kormányzás és alapvető állampolgári jogok
▪ <i>Választásokon való részvételi arány</i>
▪ <i>Jövedelmek növekedési rátája</i>
Lakó- és a természeti környezet állapota
▪ <i>Kék és zöld algák aránya az édes vizekben</i>
▪ <i>Kék és zöld algák aránya a tengervizekben</i>

Forrás: www.findicator.fi

Munkahelyi jól-lét Finnországban

A munkahelyi jól-lét Finnországban is kiemelten fontos téma, amit az is mutat, hogy számos a témához kapcsolódó dokumentumot, tanulmányt lehet találni. A Finn Foglalkozás és Egészség Intézete²⁷ egy európai uniós projekt keretén belül publikálta 2008-ban a „Jól-lét és munka. Új innovációk és jó gyakorlatok.” című tanulmányt. A tanulmányban a jól-lét kérdésének korábbi multidiszciplináris megközelítés helyett interdiszciplináris megközelítését javasolják, és a különböző társadalmi és gazdasági szereplők még szorosabb együttműködését szorgalmazzák. A tanulmány kiemeli a munkahelyi jól-lét kérdésének összetettségét, és hangsúlyozza, hogy több tudományág együttes együttműködésével lehet csak biztosítani. A tanulmány szerint a munkahelyi jól-lét kérdésköre szorosan kapcsolódik az egészséghöz, a termelékenységhez, a fenntarthatósághoz és a társadalmi kohézióhoz.²⁸ A munkahelyi jól-lét témájának fontosságát mutatja az is, hogy egy finn doktori disszertáció témájaként a farmokon dolgozó nők stressz-szintjét és munkakörülményeit vizsgálta (*Kallionemi, 2011*)²⁹. Egy másik finn tanulmány³⁰ a jól-lét és a produktivitás közötti összefüggéseket vizsgálja, vagyis azt a kérdést, hogy mennyire függ össze a munkahelyi jól-lét az adott vállalkozás jövedelmező tevékenységével. A kutatócsoport tanulmánya egy svéd modellen alapszik, az úgynevezett DRUVAN-modellre hivatkozik. A modell lényege, hogy a munkahelyi jól-lét megalapozásához multiszektoralis együttműködésre van szükség és a különböző szervezetek bevonására. A modell sematikus ábrázolása ezért egy szőlőfürt lett. Ezek együttes jelenléte biztosítja a dolgozók munkakedvének növekedését és az adott szervezet termelékenységének növekedését is.

Jól-lét a finn közoktatásban

Finnország egy északi jól-léti állam és egy olyan európai ország, amely élen jár a tiszta energiák, a környezet és egészségtudatos életforma megvalósításában, nem meglepő, hogy a jól-lét kérdése központi fontossággal bír az oktatásban. A finn szociális ügyekért és az egészségügyért felelős szakminisztérium

²⁷ FIOH, Finnish Institute of Occupational Health. <http://www.ttl.fi/en/Pages/default.aspx>

²⁸ ANTONEN, H., RÄSÄNEN, T. (eds) (2009): Well-being at Work. New Innovations and Good Practices 9.p. http://www.ttl.fi/en/publications/Electronic_publications/Documents/well_being_at_work_new_innovations_and_good_practices.pdf

²⁹ KALLIONEMI, M. (2011): Well-being at work on farms in Finland In: *Rural Society* 09/2012; 22(1):78-89.

³⁰ <http://www.ttk.fi/files/1166/wellbeingproductivity.pdf>

(Ministry of Social Affairs and Health) szorosan együttműködve az Egészségügyi Világszervezettel (WHO), illetve az EU-val és finn szakmai szervezetekkel, illetve a tudományos szférával kidolgozott egy stratégiai javaslatot az egészséges életre való nevelésre és az iskolai tananyagba való integrálására.³¹

Finnországban az utóbbi évtizedben kapott egyre nagyobb szerepet a jól-lét kérdése a közoktatásban különösen környezet-egészségügy oldaláról megközelítve, illetve az egészséges életmódra nevelés kapcsán. A jól-lét kérdésének beemelését a közoktatásba az Egészségügyi Világszervezet, a WHO már évekkel ezelőtt kezdeményezte és több ajánlást is készített a témában. A jól-lét vizsgálatának a finn iskolákban négy területe ismert. A tanulmányok az iskolai jól-lét kapcsán vizsgálni szokták az iskola fizikai állapotát és infrastrukturális ellátottságát, a tantermek általános állapotát, vizsgálják a tanulók szociális kapcsolatát egymással és a tanáraikkal, valamint a lehetőségeiket, hogy megvalósítsák magukat, és végül, de nem utolsósorban az általános egészségügyi állapotukat. Egyes finn kutatók amellett érvelnek, hogy nem elég csak az iskolai környezetet vizsgálni a jól-lét kapcsán, hanem a tanulók külső környezetét és családi viszonyait is bele kell venni a vizsgálatba (*Konu-Rimpela, 2002*).³² A finn oktatási rendszer megreformálásához tartozik az úgynevezett „inkluzív oktatási rendszer” modelljének a kidolgozása is, amely szintén szorosan összefügg a jól-léttel.

Jól-lét a finn egészségügyben

Finnországban a születéskor várható élettartam magas, 81 év, amivel Európában e tekintetben élen járónak számít. A finn egészségügy a szociális ügyekért is felelős szakminisztérium alá tartozik. 2010-ben publikálták a „*Socially Sustainable Finland 2020*” stratégiai dokumentumot,³³ melyben a szociális és a közegészségügyi kérdéseket együtt, egy dokumentumban tárgyalják. A tervdokumentum vezérfonalát képezi a társadalmi jól-lét kérdése és a jól-léti egészségügyi és szociális ellátáshoz való demokratikus hozzáférés biztosítása, egy inkluzív társadalom képe. A stratégia összesen három operatív célt fogalmaz meg. Az első a szociális

³¹ VÄLIMAA,R., KANNAS, L., LAHTINEN, E., PELTONEN, H., TYNJÄLÄ,J., VILLBERG, J.(2007). Finland: innovative health education curriculum and other investments for promoting mental health and social cohesion among children and young people http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/74761/Hbsc_Forum_2007_Finland.pdf?ua=1

³² KONU, A., ALANEN,E., LINTONEN, T. RIMPELÄ.,M.(2001): Factor structure of the School Well-being Model. Health Education research. Volume 17. issue 6.732-742.pp.

³³ Ministry of Social Affairs and Health (2010): Socially Sustainable Finland 2020. Strategy for social and health policy http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=2765155&name=DLFE-15321.pdf

jól-lét szilárd alapjainak megteremtése minden társadalompolitikában. A második a jól-léti szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés biztosítása. A harmadik nagy cél pedig egészséges és biztonságos környezet biztosítása minden finn állampolgárnak.

Jól-lét a finn regionális politikában

A következő finanszírozási ciklusra már 2010-ben elkészült a finn regionális fejlesztési stratégia.³⁴ A stratégia végigveszi azokat az egyfelől globális, másfelől pedig országos trendeket, amelyek befolyásolják a regionális fejlődést ma, illetve a jövőben, Finnországban. Ezek közül a legfontosabbak: a globalizációs mechanizmusok, a gazdasági válság és a regionális fejlődésre gyakorolt hatások, a klímaváltozás, Európa és Finnország népességének az elöregedése és a közlekedési elérhetőség szerepének növekedése. Ezen kívül Finnország regionális fejlődését az üzleti élet szereplőinek aktivitása és a finn gazdaság általános fejlődése, a kutatási-fejlesztési tevékenység és az innovációs kapacitás, az oktatási rendszer fejlődése, a bevándorlás folyamatai, a munkavégzés új trendjeinek kialakulása, a kultúra és a szabadidős tevékenységek megváltozása, a jóléti szolgáltatások, az egészségügy strukturális átalakulása, a társadalmi értékek általános megváltozása, a városrégiók versenye, a vidék dinamikus fejlődése, amely egyben szigetszerű is.

A jól-lét regionális (települési) különbségeivel foglalkozik a tamperei egyetem két kutatója által írt tanulmány. A tanulmányban társadalmi jól-lét indikátorait egyrészt a kevésbé fejlett északi rurális régiók és a fejlett urbánus déli régiók, valamint a fővárosi metropolisztérség Helsinki és Tampere nagyvárosi régió között. A kutatás eredményei azt mutatták, hogy az egyenlőtlenségek szembetűnőek a vidéki és a városi terek között. Miközben a két nagyvárosi tér, Helsinki és Tampere közötti különbség a jól-lét vizsgálatban kisebb mértékű egyenlőtlenséget mutatott (*Sirilla-Ä- Vaattavvara- Viljanen, 2002*).³⁵

³⁴ Ministry of Employment and the economy Regional Development. Finland's regional Development Strategy. 2010. http://www.tem.fi/files/27807/TEM_53_2010_netti.pdf

³⁵ SIRILLAÄ, S- VAATTAVVARA, M- VILJANEN, V. (2002): Well-being in Finland: A comparison of municipalities and residential differentiation in two cities In: *FENNIA 180: 1–2* (2002) <http://ojs.tsv.fi/index.php/fennia/article/download/3772/3563>

3.4. Svédország

Svédország és a jól-léti mérések

Svédországban a 2013-ban elkészülő svéd nemzeti fejlesztési stratégiában³⁶ („*National Strategy for Sweden: from wealth to well being*”) már az alcím is tartalmazza a jól-létet. Ami egyértelműen azt mutatja, hogy Svédországban kiemelt prioritást kap a szociális jól-lét szintjének növelése. A stratégia bevezetőjében kiemelik, hogy a korábbi gazdasági mutatókra alapozott svéd mennyiségi jólétet (wealth) egy minőségibb, a társadalmi kérdésekre érzékenyebb jól-lét alapú (Well-being) fejlődésnek kell felváltania.

A stratégia öt átfogó céljait is úgy fogalmazták meg, hogy azoknak az egész ország, a svéd társadalom jól-létének a növekedését kell, hogy célozza.

Svédország a jól-léti állam klasszikus példája, az OECD Better Life Indexe alapján kiemelkedően kedvező gazdasági és társadalmi mutatókkal bíró ország. Ezt támasztja alá Svédország esete is, ahol a jól-lét mutatóihoz hozzájárulhat az is, hogy 2013-ban a svéd háztartások átlagos éves jövedelme 26 241 USD volt, ami meghaladta az OECD-országok átlagát (23 047 USD). Svédországban a foglalkoztatási viszonyok is jobbak az átlagnál, hiszen az aktív korú, vagyis a 15 és 64 év közötti lakosság 74%-a rendelkezik fizetett munkával. A svédek átlagon felül elégedettek az életükkel, 84%-uk válaszolta azt az OECD-ország tanulmánya szerint, hogy az elmúlt évben több kellemes tapasztalat érte, mint negatív. Fontos megemlíteni azonban, hogy a kedvező mutatók ellenére Svédország sem mentes a társadalmi és gazdasági problémáktól, feszültségektől. Az ország 1995-ös uniós csatlakozását követően vonzó migrációs célponttá vált a kevésbé fejlett uniós tagországok, illetve Európán kívüli országok számára. Svédország jelenleg egyik legnagyobb társadalmi problémája és kihívása, amellyel szembe kell néznie, az egyre növekvő arányú nemzetközi migráció, majd a bevándorlók társadalmi integrációja. 2011-es statisztikai adatok szerint Svédország lakosságának 14,5%-a bevándorló, és az előrejelzések szerint 2050-re a lakosság 20%-a lesz bevándorló (*Statistics Sweden*). A svéd társadalmon belül igen éles feszültségek alakultak ki a bevándorlás mértékének okán. Az idegengyűlölet és szélsőséges nézetek is

³⁶ The BOSTON CONSULTING GROUP (BCG)(2013): National Strategy for Sweden: from wealth to well being <http://www.bcg.se/documents/file145991.pdf> http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCcQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.bcg.se%2Fdocuments%2Ffile145991.pdf&ei=5rwOVabhKNTaNXugsgD&usg=AFQjCNE3eeriLabHBV5AMOWAQfLehC4_IQ&sig2=8lwtcPPU_zlMlfBS97TaFg&bvm=bv.88528373,d.d2s

terjedtek az utóbbi tíz évben. Svédországban rendszeresek a bevándorlók elleni bűncselekmények, és sajnálatos módon megerősödtek a nacionalista és fasiszta ideológiát képviselő politikai pártok is. Az említett problematika megjelenik svéd, a jól-léttel kapcsolatos kutatásokban is. A jól-lét társadalmi egyenlőtlenségeinek vizsgálatát tűzte ki célul egy svéd pszichológusokból álló kutatócsoport, akik svéd és bevándorló szülők gyermekei körében vizsgálták meg a fiatalok esélyeit a pszichés jól-létre. Eredményeik rámutattak, hogy bár a svéd kormány számos intézkedést hozott (pl. bevándorlók gyerekeinek iskoláztatása területén), a társadalmi esélyekben a különbségek jelentősek maradtak. A kutatás egyrészt kimutatta, hogy a bevándorló gyerekek „pszichés jól-léte” kevésbé tekinthető ideálisan, hiszen számos tényező akadályozza őket például a megfelelő társas és szociális kapcsolatok kialakításában, így például a nyelvtudás hiánya vagy elégtelen volta, illetve az eltérő kulturális beállítottságból eredő problémák. Vagyis a svéd fiatalok minden tekintetben elégedettebbek voltak életükkel, társas kapcsolataikkal, mint a bevándorlók gyermekei (*Kjell et al., 2011*³⁷).

Svédország és a munkahelyi jól-lét

Svédország foglalkoztatottsági mutatói az OECD adatai szerint kedvezőek (lásd feljebbi bekezdésben), ugyanakkor az elmúlt évtized globális és országos szintű kihívásai indokolták tették, hogy a foglalkoztatáspolitikai új megközelítései is teret nyerjenek. Az egyik fontos változás, amivel a foglalkoztatáspolitikának szembe kell néznie, az előregedő svéd társadalom, amely egy teljesen más foglalkoztatáspolitikát igényel. Továbbá az előregedő társadalom miatt egyre kisebb az aktív munkaképes korú lakosság aránya, akiken egyúttal egyre nagyobb a nyomás is, hogy „kitermeljék” és eltartsák a munka világából már kilépett korosztályokat. A mostani munkaképes korúakat tehát több stressz és megnövekedett munkaórák terhelik. Ezek a folyamatok kedvezőtlenül hathatnak a dolgozók fizikai és mentális jól-létére. A svéd fejlesztési stratégiában ezért egy adaptív, a jelenlegi társadalmi és gazdasági folyamatokhoz alkalmazkodó politikát javasolnak. A munkahelyi jól-lét Svédországban kiemelt kutatási terület, amit mutat az is, hogy számos tanulmányt lehet olvasni a témában.

Egy svéd tanulmány³⁸ az orvosok munkával eltöltött óráinak hatását vizsgálta az alvásmennyiségükre, az egészségükre, a munkára és családra és barátokra fordí-

³⁷ KJELL, O. (2011): Sustainable Well-Being: A Potential Synergy Between Sustainability and Well-Being Research. Review of General Psychology. 2011, Vol. 15, No. 3, 255–266

³⁸ <http://www.stressforskning.su.se/english/publications/articles/original-articles>

tott idő mennyiségére, vagyis a jól-létükre. Azaz, hogyan befolyásolja a jól-létüket a munkával töltött idő. Összesen 1534 orvost kérdeztek meg az általános munkakörülményeiről, időbeosztásáról és a betegellátás körülményeiről.

Az eredmények kedvező képet mutattak. A megkérdezett svéd orvosok több mint háromnegyede válaszolta azt, hogy az időbeosztása és a munkakörülményei is megfelelőek. 64%-uk mondta azt, hogy inkább pozitívnak, vagy nagyon pozitívan értékelte, és csupán 12% válaszolta azt, hogy nincs megelégedve a munkakörülményeivel és időbeosztásával. Ugyanakkor a tanulmány azt is kimutatta, hogy azok az orvosok, akik nem voltak megelégedve az időbeosztásukkal és a betegellátás körülményeivel, azok több stresszt éltek meg a családi életükben, kevesebb idő jutott pihenésre és a családjukra. Különösen az éjszakai ügyeletet vállaló orvosoknál jelentett ez problémát. A tanulmány ezért azt javasolja, hogy az orvosi ügyeket műszakokban és váltásban kellene megoldani, hogy ne halmozódhasson fel egy orvos esetében az akut alváshiány (*Tucker-Bejerot-Kecklund-Aronsson, 2013*).³⁹

Egy másik szintén svéd tanulmány a munkavégzés, a munkához való viszony és a jól-lét kapcsolatát tárta fel kérdőíves felmérés segítségével. A kutatók arra voltak kíváncsiak, hogy a közalkalmazotti szférában dolgozó elsősorban nők, hogyan értékelik a munkájukat, mekkora szerepet játszik a munkájuk az életükkel való elégedettségükben, és mennyiben járul hozzá a szubjektív jól-létükhöz. A korrelációs vizsgálatok azt mutatták, hogy a szubjektív jól-létükhöz nem önmagában a munka, hanem a kreativitást igénylő munka, a kellemes munkahelyi környezet és a mindennapi egyéb tevékenységek is hozzájárulnak. Vagyis a minőségi munka az, ami hozzájárul a jól-léhez.

Jól-lét a svéd oktatáspolitikában

A már említett svéd nemzeti fejlesztési stratégiában a közoktatás minőségének javítása kiemelt cél. Ez alatt az igazságos és inkluzív közoktatást értik, amely nem kirekesztő és egyenlő jogokat és a tudáshoz való hozzáférést biztosít mindenkinek. A stratégia célként fogalmazza meg az igazságosabb oktatási rendszer kialakítását, különösen a bevándorlók esetében. A statisztikák szerint ugyanis a fiatal bevándorlók között a munkanélküliségi ráta háromszor vagy akár négyszer magasabb lehet, mint az ugyanolyan korú svéd fiatalok körében. A rosszabb társadalmi

³⁹ TUCKER P, FOLKARD S (2012): Working Time, Health and Safety: a Research Synthesis Paper, Conditions of Work and Employment Series No. 31, ILO, Geneva.

összetételű külvárosokban pedig a bevándorló 14 éves fiatalok körében a munkanélküliség akár 70%-os is lehet.

A svéd iskolákban kiemelt program a diákok jól-léte, és nemcsak a fizikai jól-léte, hanem a mentális jól-léte is. Két svéd egyetem (Örebro és Karlstad-i egyetem) egy kutatást végzett az osztálylétszám és a diákok mentális jól-léte összefüggéseivel kapcsolatban.⁴⁰ Arra voltak kíváncsiak, hogy mekkora az a maximális osztálylétszám, amely már negatív hatással lehet a diákok mentális jól-létére, és mi az optimális diáklétszám. Az eredmények azt mutatták, hogy az osztálylétszám és a koncentrációs problémák, valamint a diákok szorongásos tünetei között nem volt erős a kapcsolat, viszont kimutatható volt a problémás családi háttér (8 pl. munkanélküli egyedülálló anya vagy apa által nevelt gyerek) és az adott diák tanulási zavarai között az összefüggés.

Jól-lét a svéd egészségpolitikában

A svéd nemzeti fejlesztési stratégia (2010) egyik legfontosabb célkitűzése a közszféra megújítása, amelyben beleértendő az egészségügy is. A legfontosabb kihívás, amivel a svéd (és a többi európai) nemzetnek szembe kell néznie, az elöregedő társadalom, ami egyet jelent a növekvő központi teherviseléssel és az egészségügyi ellátás növekvő költségeivel és az időskori ellátás bővülésével is. Éppen ezért a svéd állam egy hatékonyabb és egyben költségkímélőbb rendszer kidolgozásán dolgozik, ehhez kapcsolódik szorosan az úgynevezett E-Health Strategy is, amely az infokommunikációs technológiák fejlesztésén és e-service, vagyis e-szolgáltatások fejlesztésén alapul. A stratégia másik fontos célkitűzése a megelőzés, vagyis az egészség megőrzése és ennek promotálása a lakosság körében, illetve már az iskolákban elkezdni az egészséges életre való nevelést. A svéd iskolákban például minden gyerek ingyenes étkezésre jogosult, és helyi és biotermékekből készül a menza. Az iskolai étkeztetésnek része a salátabár. Egy nagyszabású, a svéd egészségügyi és oktatásügyi minisztérium által is támogatott országos kampány zajlott Svédországban, a „Swedish School go Organic”⁴¹

⁴⁰ JAKOBSSON N., PERSSON M., SVENSSON M. (2013): “Class-size effects on adolescent mental health and well-being in Swedish schools”, *Education Economics*, 21: 248-263. Jones, N., Walsh, C. (2008): Policy briefs as a communication tool for development research. ODI. http://www.kau.se/sites/default/files/Dokument/subpage/2012/02/2013_9_pdf_18347.pdf

⁴¹ <https://www.youtube.com/watch?v=887wc9n3pWI>

3.5. Norvégia

Norvégia és a jól-léti mérések

Norvégia Svédországhoz hasonlóan kiemelkedően jó társadalmi és gazdasági mutatókkal rendelkezik, és az OECD jól-lét felmérése alapján az egyik legélhetőbb és legegészségesebb társadalom az övék. Itt a legmagasabb a születéskor várható élettartam 81 év, és a norvégok 94%-a elégedett az életével. Ugyanakkor számos norvég kutatás mutatta ki, hogy az anyagi jól-létnek számos kedvezőtlen hatása van a pszichológiai jól-létre, így a munkaalkoholizmus kialakulása, az állandó stresszkitettség (Mortinussen, 2004).⁴²

Norvégiában a norvég statisztikai hivatal a társadalmi jól-léthez kapcsolódóan időről időre felméri a társadalmi helyzetet, ennek keretében az életkörülményeket (*living conditions*), az általános egészségügyi állapotot (*health*), a munkakörülményeket (*working conditions*) és a társadalmi izoláció (*social isolations*), valamint a társadalmi integráció (*social integration*) mértékét. Külön kiemelt fontosságot kapó témakör a bevándorlás kérdése és a bevándorlók társadalmi integrációjának elősegítése.⁴³

Munkahelyi jól-lét Norvégiában

A norvég statisztikai hivatal rendszeresen végez felméréseket a munkahelyi körülményekhez, a munkahelyi jól-léthez kapcsolódóan. Egy 2009-ben végzett országos reprezentatív felmérésben több szempontból is vizsgálta a munkahelyi jól-létet, összesen 19.000 norvégot kérdeztek meg a munkakörülményeiről. Vizsgálták a nők szempontjából is, elsősorban a nemi diszkrimináció és a szexuális jellegű munkahelyi zaklatás kérdését. Nagyjából a megkérdezett norvég munkahellyel rendelkező nők mondták azt, hogy volt már részük szexuális zaklatásban vagy nemi diszkriminációban. A kutatás kitért a dolgozók egymáshoz való viszonyára is és egymással, illetve feletteseikkel való kapcsolatrendszerükre is. A felmérés kimutatta azt is, hogy az elmúlt évekhez képest Norvégiában csökkent

⁴² BURKE, R., RICHARDSEN, A.M., MORTINUSSEN, M. (2004) „Workaholism among Norwegian managers: Work and well-being outcomes”, *Journal of Organizational Change Management*, Vol. 17 Iss: 5, pp.459 - 470

⁴³ Working Environment. Survey on Living conditions. 2013. <http://www.ssb.no/en/arbeid-og-lonn/statistikker/arbmiljo/?fane=om#content>

a munkahelyi biztonság, illetve nőtt munkahely elvesztésének esélye (*Working environment, survey on living conditions, 2009*).⁴⁴

Jól-lét a norvég egészségpolitikában

Norvégia, hasonlóan a többi északi jól-léti társadalomhoz, egy egészséges és magas születéskor várható élettartammal bíró társadalom. Az utóbbi évek globális gazdasági kihívásai, a válság következményei azonban a norvég jól-léti közszolgáltatásokat is „megroppantotta” és új kihívások elé állította. A növekvő társadalmi egyenlőtlenségek, a kirekesztés folyamata a norvég egészségügyben is aktuális problémák. A társadalmi egyenlőtlenségek megjelennek a különböző társadalmi csoportok egészségügyi állapotában is, vagyis kijelenthető, hogy a magasabb iskolai végzettséggel és jövedelemmel bíró társadalmi helyzetű csoportok egészségesebbek, mint az alacsony státusúak. Az említett problémák orvoslására a norvég Egészségügyi Minisztérium 2008-ban publikált egy stratégiát (*National Strategy to Reduce Social Inequalities in Health*)⁴⁵, amelynek fő célja a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése az egészségügyben. A stratégia a jól-léthez kapcsolódóan részletesen kitér azokra a társadalmi és gazdasági folyamatokra, amelyek a társadalmi egyenlőtlenségek létrehozói a norvég társadalomban. A dokumentum kiemeli, hogy minden norvég állampolgárnak joga van az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáféréshez, és mindezt egyenlő színvonalon. Mindemellett azt is elismeri, hogy az egészség alapvetően egyéni felelősség kérdése, noha az egyén társadalmi és gazdasági helyzete jelentősen befolyásolja életkörülményeit és lehetőségeit is behatárolja. Vagyis a stratégia szerint a legfontosabb átfogó cél a norvég társadalmon belüli egyenlőtlenségek csökkentése. A másik fontos cél, hogy az közegészségügyi ellátórendszert igazságosabbá tegyék és elérhetőbbé a norvég társadalom peremére szorultak részére is.

Jól-lét a norvég környezet-és energiapolitikában

A norvég kormány történetileg Európán belül és globális szinten is jelentős szerepet vállalt és vállal jelenleg is a globális környezeti és ökológiai problémák megoldásában. Hiszen a fenntartható fejlődés alapidokumentuma (*Our Common*

⁴⁴ Working Environment. Survey on Living conditions. 2013. <http://www.ssb.no/en/arbeid-og-lonn/statistikker/arbmiljo/?fane=om#content>

⁴⁵ Norwegian Ministry of Health and Care Services. (2007): National Strategy to Reduce Social Inequalities in Health. Report No. 20 (2006–2007) to the Storting

Future, 1987)⁴⁶ is Norvégia egykori miniszterelnökéhez, Gro Harlem Brundland nevéhez kötődik. Nem meglepő ezért, hogy a norvég kormány programjában a fenntartható fejlődés paradigmája a környezettudatosság kiemelt szerepet kap. A jelenleg is érvényes fenntartható fejlődés stratégiában (bár a társadalmi jól-lét fogalma nem szerepel, mégis egy sor olyan beavatkozási területet jelölnek meg, amely közvetetten vagy közvetlenül is hatással lehet a „stiglitz” jól-létre. A stratégiában olvasható célkitűzés, hogy a fenntarthatóság három pillére (gazdasági, környezeti) közül elsősorban a társadalmi pillért erősítsék. Ennek a célkitűzésnek megfelelően a stratégia célja az, hogy a norvég jól-léti állam intézményei, a jól-léti szociális szolgáltatások minősége és az ellátottak köre még tovább bővüljön. A stratégia egyben kimondja, hogy a fenntartható fejlődést mérő indikátorokat ki kell egészíteni a társadalmi és jövedelmi különbségek mérésével is. A társadalmi jól-létet befolyásoló célkitűzések között vannak a jelenlegi fogyasztási és termelési szokásokat fenntarthatóbbá tevő társadalmi intézkedések. A dokumentum ezt találja a legnehezebbnek, hiszen olyan megoldásokat kell találni, amivel a mennyiségi fogyasztást egy másfajta, új értékrendre alapozott, más minőségű fogyasztás váltaná fel. Mindez azt is jelenti, hogy nagyobb adóterhek sújtanak mind a termelőket, mind pedig a fogyasztókat. A közintézmények számára a zöld közberuházások (*Green Public Procurement*)⁴⁷ részarányának növelése az összes beruházásból kiemelt cél.

A társadalmi jól-lét kérdése a norvég migránspolitikában

Norvégia összlakosságának (5,4 millió) körülbelül 14%-a bevándorló (összesen 700 ezer fő). Arányuk a norvég társadalmon belül folyamatosan növekszik. 1992-ben még csak 4,3%-uk volt bevándorló, 2014-re ez az arány 14% lett. A bevándorlók többsége a közeli országokból, Svédország, Finnország, Lengyelország, de arab országokból és Pakisztánból is jelentős számban jönnek. A statisztikák szerint a bevándorlók között magasabb a munkanélküliek aránya. 2011-ben a

⁴⁶ Report of the World Commission on Environment and Development: (1987) Our Common Future. http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CDkQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.un-documents.net%2Four-common-future.pdf&ei=y8MOVYGD0M3xavDggpAI&usg=AFQjCNHK0nnZ_enfec0-YZ_n0K7FwCx0VA&sig2=lrJAuSuVIMUVnVvIUVPsmQg&bvm=bv.88528373,d.d2s

⁴⁷ Norwegian Ministry of Environment (2005): Program on Green Public Procurement a program. Norwegian centre for sustainable production and consumption. http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCQQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cleanvehicle.eu%2Ffileadmin%2Fdownloads%2FNorwegen%2FGRIP_procurement.pdf&ei=3MQOVaGKLM_OaNCTgqAG&usg=AFQjCNH87KLTJmT8aCKYMDkirbMyzjHIQ&sig2=06HCnGYKiCsiJGlX9PJLHQ&bvm=bv.88528373,d.d2s

norvég munkanélküliségi ráta 2,7% volt, ugyanez az arány a bevándorlók között 6,7% volt. Ugyancsak kedvezőtlenebb képet mutat a foglalkoztatottság tekintetében. Míg a norvég lakosság 71,9-a dolgozik, addig a bevándorlók között ez az arány csak 43,9%. Különbséget lehet tapasztalni a bevándorlók nemzetiségi csoportjainak helyzete között is. A leghátrányosabb helyzetben az arabok és a pakisztániak vannak, közülük találunk a legnagyobb arányban munkanélkülieket és hátrányos helyzetűeket.

A norvég belpolitikának egy fontos eleme a migránspolitika. 2014 márciusában tárgyalta a norvég kormány az új bevándorlási stratégiát. A többpárti egyeztetés eredményeként, amelyben a norvég konzervatív és liberális pártok egyaránt részt vettek, több új elemben is megegyeztek. Elsőként-abban, hogy a bevándorlás több szempontból is hasznos Norvégiának. Egyrészt olvasható a stratégiában, hogy a bevándorlás hozzájárul Norvégia kulturális sokszínűségéhez, egy toleránsabb társadalom kialakulásához, az innovatív, új ötletek megjelenéséhez. Továbbá, a bevándorlók jelenléte a norvég társadalomban növeli-növelheti a norvég gazdaság teljesítőképességét. Sőt, a bevándorlás hozzájárulhat a norvég jól-léti társadalom fenntartható működéséhez.

3.6. Izland

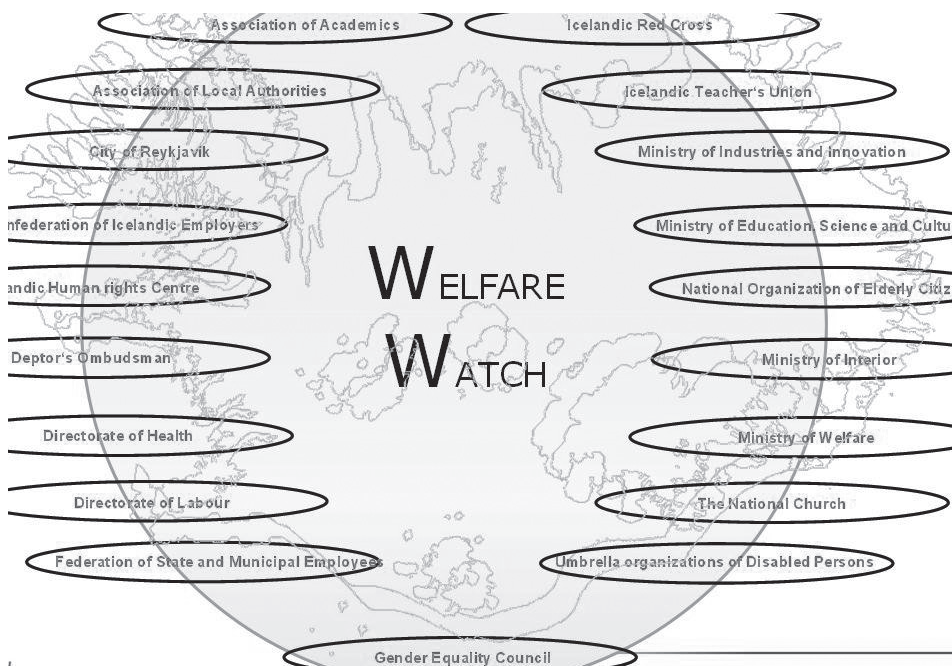
Izlandon a 2008. évi bankcsődöt követően állította fel a kormányzat a „Well-being Watch” Jól-léti szakmai csoportot. Feladata a pénzügyi válság következményeinek kezelése volt. A munkacsoport mintegy 100 főből, kormányzati, civil, helyi önkormányzati és egyetemi szereplőkből állt fel. 2011-ben létrejött az első szakmai koncepciót megvitató miniszteri értekezlet.

A válság során külön figyelmet fordítottak a gyermekekre, a 15-25 év közötti fiatalokra, a marginalizált csoportokra, a munkanélküliekre, a családok pénzügyeire, az egészségre a válság alatt, a szociális indikátorokra, az önkormányzati és állami szolgáltatások megfelelőségére és az önkormányzatok közötti együttműködésre.⁴⁸ Az eredmények között az iskolai étkeztetés általánossá válása, a családok iskolai költségeinek alacsony szinten tartása, 2010-13 között csökkent a gyermekszegénység, bevezették a gyermekek és a szegény családok ingyenes fogászati kezelését, speciális ifjúsági foglalkoztatást és képzéseket vezettek be. A

⁴⁸ MINISTRY OF WELFARE ISLAND (2009): Report on Basic Services and Streamlining Measures in Times of Recession www.velferdarraduneyti.is/media/velferdarvakt09/Report-on-Basic-Services-and-Streamlining-Measures.pdf

válság után 4 évvel nőtt a gyermeki jól-lét és jobb lett a gyermekgondozás. Ám nem csökkent a munkanélküliség és a szegénység.⁴⁹

5. ábra. Az izlandi gyermekjól-léti figyelőrendszer

3.7. Szlovénia

Szlovénia viszonylag magas jól-léti értékeket produkál az OECD Better Life Indexében.⁵⁰ A volt szocialista országok közül itt a legmagasabb például a részvételiség (civil engagement) értéke, ami mindenképpen különlegessé teszi a volt jugoszláv tagország helyzetét. Ezzel némileg ellentmondásban áll a Happy

⁴⁹ BRODDADÓTTIR, I. (2013): The Well-Being-Watch in Iceland. European Social Services Conference Dublin 17. – 19. june. MSW, MPA Ministry of Welfare, Iceland
<http://www.velferdarraduneyti.is/media/velferdarvakt09/Report-on-Basic-Services-and-Streamlining-Measures.pdf>
 » Report to the Althingi (the Icelandic Parliament) 2010
http://eng.velferdarraduneyti.is/media/velferdarvakt09/29042010The-Welfare-Watch_Report-to-the-Althingi.pdf
 Interim Report by the collaborative group monitoring welfare in the Suðurnes region 2011
<http://www.velferdarraduneyti.is/media/rit-ogskyrslur2012/InterimReportEnglishFeb2012.pdf>
⁵⁰ <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/slovenia/>

Planet Index szlovén szubjektív jól-léti mutatója, amely a cseh és a szlovák értékekkel van egy szinten (6.1 a lehetséges tízből). Szlovénia statisztikai hivatalának angol nyelvű honlapja a következő link alatt található meg⁵¹:

A Szlovén Köztársaság Statisztikai Hivatala (Statistical Office of the Republic of Slovenia/ Statistični urad Republike Slovenije) honlapján nemcsak a szokásos méréseket találhatjuk meg angolul, hanem a hivatal éves terveit és középtávú stratégiáját is. Ez annyiban érdekes számunkra, hogy viszonylag pontosan nyomon lehet követni a well-being gondolat megjelenését a szlovén mérésekben, és akár még előre is meg tudjuk ítélni, hogy milyen irányban tart a fejlődés. A 2014-es prioritásokat tartalmazó munkaterv⁵² összesen háromszor említi a well-being kifejezést. Az első előfordulás a 7. oldalon a Stiglitz-jelentéssel és az EU 2020-as stratégiájával kapcsolatos, nem tekinthető tehát szlovén jellemzőnek.

A további két említés (16. o.) szintén nemzetközi vonatkozású, a “Survey on Income and Living Conditions (EU SILC)” kapcsán kerül elő a fogalom.

A hivatal 2013-2017-re vonatkozó munkatervében azonban megtalálhatjuk a szubjektív jól-léti mérésekre vonatkozó elképzeléseket: ”In recent years, in Slovenia as well as in Europe and wider the needs appeared for new and different data, based on changed understanding of development. People’s well-being and sustainable development are coming to the forefront.” A dokumentum egyértelműen a szlovén nemzeti statisztikai mérések közeljövőbeli céljaként definiálja a well-being-et: „*A nemzeti statisztika feladata, hogy együttműködjön Szlovénia Fejlesztési Stratégiája 2013-2020 céljaihoz az adatok előkészítésével, a stratégia megvalósítása ellenőrzéséhez*”.⁵³

A fentiekből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy déli szomszédunk esetében tulajdonképpen éppen napjainkban történik a szubjektív jól-léti mérések bevezetése. Természetesen előzményei azért vannak e folyamatnak. Az egyik ilyen jellegű kutatás, amelyet 2012-ben készítettek, az étellel való általános elégedettségre vonatkozik⁵⁴:

A mérések a következő szempontok szerint történtek: korcsoport, nem, iskolai végzettség, gazdasági állapot, bevétel, szegénységi rizikó, nélkülözés, általános egészségi állapot. Ezek az adatok lehívhatók kohéziós régióra és az egész országra

⁵¹ <http://www.stat.si/eng/>

⁵² Priorities of the National Statistics in 2014 (2014): Statistical Office of the Republic of Slovenia (http://www.stat.si/doc/drzstat/Priorities_2014.pdf)

⁵³ http://www.stat.si/doc/drzstat/MediumTerm_2013-2017.pdf 15. o.)

⁵⁴ http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Demographics/08_level_living/18_08720_silc_life_satisfaction/18_08720_silc_life_satisfaction.asp

vonatkozóan is, és megtalálhatók az alábbi angol nyelvű oldalakon. (Az egyes kritériumokat mi magunk állíthatjuk be.)

Szintén az előzmények közé tartozik a volt szocialista országok közül egyedül Szlovéniát jellemző szempont, mely szerint a szlovén életszínvonalat tartja a közvélemény már igen régóta az osztrák életszínvonalhoz meglehetősen közelinek. Úgy tűnik ez a szubjektív, de igen csak elterjedt vélekedés katalizátorként hatott a jól-léti kutatások kezdeteire. Már 1994-ben is készült összehasonlító tanulmány a két ország életminőségéről.⁵⁵

Az adja a jelentőségét ennek a tanulmánynak a mi szempontunkból, hogy a szubjektív jól-létet vizsgálja évekkel a well-beingre koncentráló mérések előtérbe kerülése előtt. A konkrét tartalmak ismertetésétől eltekintünk, hiszen azok a fenti linken megtalálhatóak, és tulajdonképpen megerősítik a közvélemény hipotéziseit.

Az együttműködés Szlovénia és Ausztria között azóta is folyamatos, és éppen a szubjektív jólét területén kívánnak előre lépni mindkét országban a következő projekt keretében együttműködve.⁵⁶

Tulajdonképpen két város - Graz és Maribor -, valamint környékük együttműködéséről van szó a magyarul "A szubjektív jól-lét fejlesztésére szolgáló programok fejlesztése, megvalósítása és evaluációja" megnevezésű projekt keretében, melynek eredeti címe: "Entwicklung, Durchführung und Evaluierung von Programmen zur Verbesserung des Subjektiven Wohlbefindens" E rövid áttekintés után térjünk rá a szlovén politikai élet és a well-being vizsgálatára.

Éppen jelen tanulmány megfogalmazásával egy időben, 2014. május 8-án mondott le a szlovén kormányfő, Alenka Bratušek, hogy előrehozott parlamenti választásokat tegyen lehetővé, mert elveszítette pártja bizalmát. Utolsó külpolitikai akciója az OECD Fórumán való részvétele volt Párizsban, amelynek címe "Resilient Economies for Inclusive Societies" - "Alkalmazkodó gazdaságok az inkluzív társadalomért". A kormány honlapján a következő kivonat olvasható: "At the invitation of the organisers, the Slovenian Prime Minister delivered an opening address at the OECD Forum session. She acquainted the participants with the economic situation in Slovenia and also presented her views on the topic of this year's Forum – Resilient Economies for Inclusive Societies. She highlighted that the objective of the society should not only be economic growth; we should also endeavour to provide high-quality life to citizens at all levels. „Resilient economies for inclusive societies also serve as the basis for Slovenia's development. We need economic growth which would strengthen the trust in the

⁵⁵ http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_bib/freetexts/ogris_g_1994.pdf

⁵⁶ <http://www.graz-umgebung.at/index.php?id=102> <http://www.chance4change.eu/>

public and private sectors as well as in the political and economic life,” stated Prime Minister Bratušek.”⁵⁷

Eszerint a társadalom célja nem csak a gazdasági növekedés, hanem „a polgárok magas életminőségének biztosítása minden szinten”. Látható, hogy központi szerepet kapott a well-being gondolatrendszere ezen a tanácskozáson Szlovénia szempontjából.

Ennek ellenére a szlovén kormány és az államelnök angol nyelvű honlapján sem találhatjuk meg a tanulmányunk által definiált well-being kifejezést, maga a szó ugyan előfordul pár sztereotip említésben.

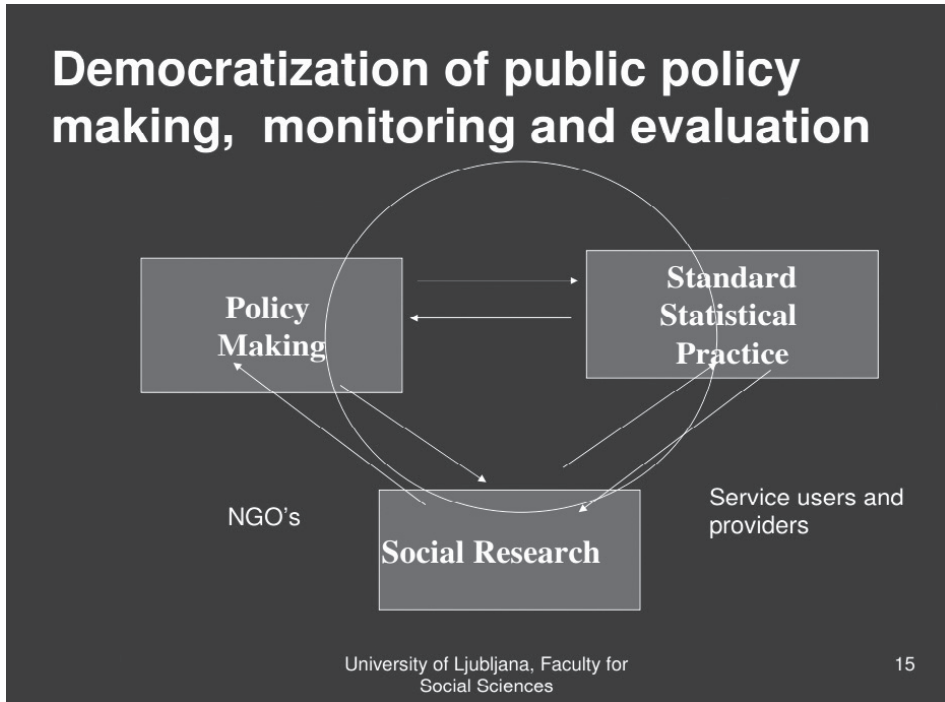
A politikai pártok esetében sem a nagyobb, Positivna Slovenija és a Slovenska demokratska stranka, Socialni Demokrati, sem a kisebb pártok honlapján és programjaik elemzésével sem lehet releváns találatokat kapni a szubjektív jól-léttel kapcsolatban. Mire következtethetünk ezekből a szporadikus megfigyelésekből? Szlovénia geopolitikai helyzetéből és történelméből adódóan állami és nemzetközi tekintetben tematizálja a szubjektív jól-lét területét, sőt az önkormányzatok esetében a Graz és Maribor közötti együttműködés is erre vezethető vissza. A pártpolitika szintjén azonban inkább csak objektív jóléti témák jelennek meg.

A szaktudomány azonban a statisztikákon kívül az egyetemeken is jelen van és folyamatosan felhívja a politika figyelmét a well-being jelentőségére. A Ljubljana-i Egyetemen működő Jóléti tanulmányok központja (Centre for welfare studies) megbízásából Dr. Srna Mandič pontosan azt fogalmaz tanulmánya címében, ami nem csak Szlovéniára jellemző a jól-léti szemlélet kapcsán: „Well- Being: Between Standard Statistical Practice, Research and Policy Making”. Azaz: “A Well-being a kutatás, a politika és a standard statisztikai gyakorlat között.”⁵⁸

⁵⁷ http://www.kpv.gov.si/nc/en/press_centre/news/article/252/7350/

⁵⁸ MANDIC, S. (2010) WELL- BEING: Between Standard Statistical Practice, Research and Policy making. 20. Staticni dnevi Radenci, 8.11.2010. http://www.stat.si/StatisticniDnevi/Docs/Radenci%202010/Mandicradenci_ppt.pdf

6. ábra. A szlovén jól-léti kutatási és közpolitikai tevékenységre vonatkozó modell

A tanulmány végkicsengése szerint a következő folyamatára szerint kellene működnie a kutatásoknak a szubjektív jól-lét mérésének területén azért, hogy átlátható és demokratikus, végső soron a közérdeket szolgáló módon készüljenek jól-léti statisztikák.

4. Liberális modellek

4.1. USA

Az amerikai jól-lét mozgalom: well-being az agytrösztök tevékenységében

A nemzetközi agytrösztök tevékenységében már erőteljesen megjelent a well-being témakör kutatása. A Brookings Intézet (Washington D.c.) kiadványaiban a kereső 2459 találatot adott ki a well-being kulcskifejezésre. A találatok között 44 könyv, 40 szakértő, 54 rendezvény, 642 hozzászólás volt. A témakörökben vezet a szociálpolitika (314), a közgazdaságtan (262), a lehetőségek és jól-lét (216), nemzetközi kapcsolatok (109), összesen kb. 200 összefüggésben értelmezett a kutatott kifejezés. A Cato Intézet 665 dokumentuma, közvetetten 1000 kapcsolódás érinti a témát.⁵⁹ A London School of Economics Wellbeing Research Centre⁶⁰ 3751 találatot adott, a tanszékek dokumentumaiban a találatok száma 5000 feletti. A Deakin Egyetem Mentális egészség és jól-lét kutató központja 6886 találatot adott.⁶¹ Az egyetem elfogadta az ún. wellbeing kiáltványt is.⁶² A Phillips Center of Health and Wellbeing⁶³ az idősödéssel, az élhető városokkal, az anya és gyermekgondozással, a technológiai innovációk jól-létre gyakorolt hatásával foglalkozik. Számos más szervezet is hatékony munkát végez, kialakultak a wellbeing- think tank szervezetek is. (Wellbeing Wales⁶⁴, Smith Intézet⁶⁵, New

⁵⁹ <http://www.brookings.edu/search?start=1&q=well-being>

⁶⁰ http://cep.lse.ac.uk/_new/research/wellbeing/default.asp

⁶¹ <http://www.deakin.edu.au/health/cmhwbr/>

⁶² http://www.wellbeingmanifesto.net/wellbieng_manifesto.pdf

⁶³ <http://www.philips-thecenter.org/livable-cities/>

⁶⁴ <http://www.wellbeingwales.org/resources/wellbeing-manifesto>

⁶⁵ <http://www.smith-institute.org.uk/health-and-wellbeing>
http://www.smith-institute.org.uk/publications.html?category_id=10

Economics Foundation⁶⁶, Minnesota Wellbeing Think Tanks⁶⁷, Thai⁶⁸, Griffith⁶⁹, New Castle⁷⁰, Brunel Centre Sport Health Wellbeing⁷¹, Bath Wellbeing In Public Policy Msc⁷², Wellington Cowell⁷³, Eu úrstratégia wellbeing⁷⁴ Michigan Informed Public Policy⁷⁵ Az amerikai ügyvédi kamara⁷⁶ rendkívül erőteljesen ráállt a wellbeing témakör szabályozására és a családjogi stb. kérdéseinek alkalmazott használatára. Az amerikai építészek a technika, az építészet, az új műszaki találmányok jól-léti célú alkalmazásaival foglalkoznak.⁷⁷

Az amerikai jól-léti mozgalom legfőbb szakmai irányítói a Gallup kutató Intézet és a Healtways tanácsadó cég. A két szervezet több mint tíz éve méri az amerikai és a világ különböző országainak jól-létét, és jelenleg a világ legjelentősebb adatbázisával jelentkezik. Az USA lakosságából évente 2 millió főt kérdeznek meg.

A 2013. évi mérések hasznos adatokat szolgáltatnak a lakosság egészségügyi hozzáférése, viselkedése, az elhízás, valamint a munkahelyi környezet rosszabbodása tárgyában. A mérések fontos része a személyek szakmák és foglalkozások szerinti jól-léte mérése. A leginkább jól-létről nyilatkozók az orvosok, az üzleti tulajdonosok, az értelmiségi szakmák, a menedzserek, mezőgazdászok csoportjai, a közepes jól-létről a kereskedők és a hivatalnokok, míg legrosszabb jól-léte a bányászoknak, a szolgáltatásban dolgozóknak, a közlekedésben foglalkoztatott személyeknek és az iparban foglalkoztatottaknak van.

⁶⁶ <http://www.neweconomics.org/>

⁶⁷ <http://www.linkedin.com/groups/MN-Wellbeing-Think-Tank-4043039/about>

⁶⁸ http://p2pfoundation.net/School_for_Wellbeing_Studies_and_Research
<http://www.schoolforwellbeing.org/category?cid=1>

⁶⁹ <http://www.griffith.edu.au/business-government/centre-work-organisation-wellbeing>

⁷⁰ <http://www.newcastle.edu.au/institute/research-institute-for-social-inclusion-and-wellbeing/>

⁷¹ <http://www.brunel.ac.uk/sse/sport-sciences/research/bcshaw>

⁷² <http://www.bath.ac.uk/study/pg/programmes/msc-well-pub-pol-int-dev/>

⁷³ <http://www.jacobs-university.de/cowell/projects>

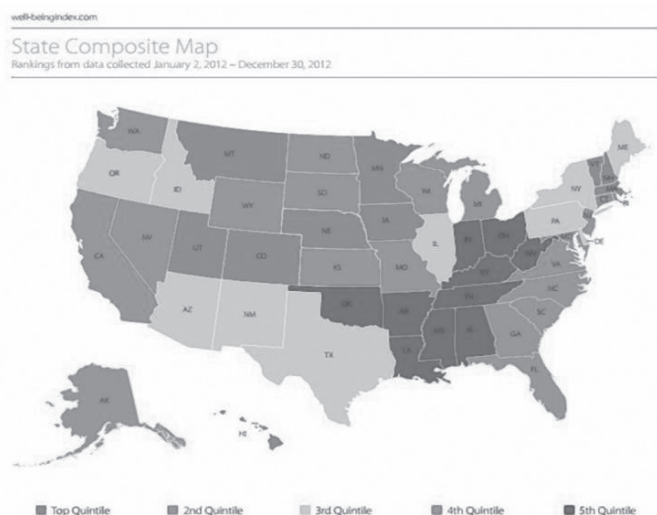
⁷⁴ http://www.esoa.net/upload/files/policy/EU_space_strategy_key_messages_010910.pdf

⁷⁵ <http://www.mpipp.org/>

⁷⁶ <http://www.americanbar.org/aba.html>

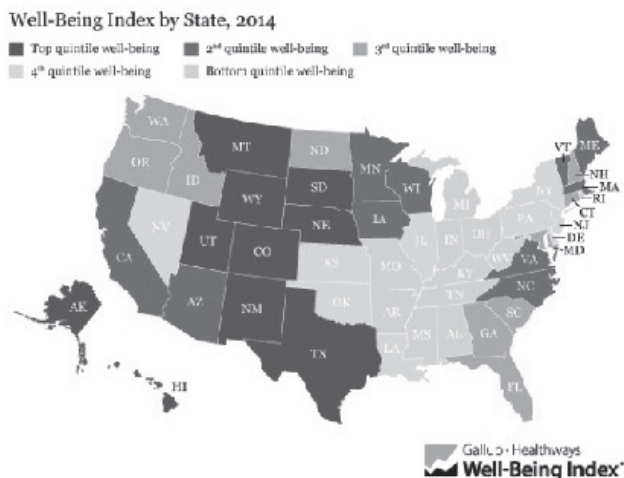
⁷⁷ http://www.aia.org/searchresults/index.htm?Ntt=well-being&Nty=1&Ntx=mode%2Bmatchallpartial&Ntk=Main_Search

7. ábra. Az USA jól-léti térképe: a magas jól-léttől az alacsony jól-létig

Kimutatják, hogy melyik államban milyen a lakosság jól-léte, de lebontják képviselői kongresszusi választókörzetre is. A jól-lét szempontjából egy-egy évben jelentős változások is bekövetkezhetnek, az idei évben például Észak-Dakota és Dél-Dakota ugrott az első helyre, Összességében az északi-közép-nyugati térségek találhatók az első helyeken, még az egykori Dél a legkevésbé jól-létű térségek közé tartozik.⁷⁸

8. ábra A Gallup-Healthways 2014.évi adatai alapján készült jól-léti térkép

⁷⁸ <http://info.healthways.com/wbi2013?portalId=162029&hsFormKey=9c5cba9d99486caa122ba4d0265cff9a&submissionGuid=2ad8997d-f7c9-4a8e-8892-1d056c6dcd3f#form13606840770827>
2013. 10.24.

9. ábra. Az USA szégyen-térképe: melyik állam miben a leggyengébb

A Healtway üzleti tanácsadó szervezet lakossági jól-lét javító programok készítésével és tanácsadásával foglalkozik. Amellett, hogy komplex szolgáltatásokat nyújtanak (krónikus betegeknek, egészségi kockázattal élőknek), személyre szabott programokat ajánlanak. A QuitNet™ a dohányzók számára, a Prime Fitness 9000 fitness centereknek és az elhízottaknak készült, a SilverSneaker™ az időseknek, a Gyógyászati Fizikai Jól-lét menedzsment a gyógyászati terápiás szolgáltatásoknak, kórházaknak, foglalkoztatóknak ajánlott, a Healtway WholeHealthLiving™ az alternatív gyógyászati szolgáltatást nyújtja. Medicare/Senior-Specific Support a beteg időseknek, a Healtwys for Hospitals™ a kórházak részére nyújt diabetes és egyéb más krónikus betegségekre megoldásokat, a Betegközpontú Egészségügyi Otthon bentlakásosok és közösségi ellátásban részesülők számára kínál programokat.⁷⁹

A pénzügyi jól-létre vonatkozóan is vannak ajánlásaik, ám kiemelkedő az ehhez kapcsolódó tanfolyamok sora⁸⁰. 2013-ban a Haltways kizárólagos szerződést kötött a legjobb amerikai pénzügyi tanácsadóval, aki 6 millió hallgatós rádió-

⁷⁹ <http://www.healthways.com/>

⁸⁰ <http://www.daveramsey.com/home/?snid=home>, <http://www.daveramsey.com/fpu/preview/>

műsört vezet, és működteti a Financial Peace University®⁸¹ és CORE™ Financial Wellness felnőttképzési programokat.

A Társadalmi Haladás Index

A Társadalmi Haladás Index amerikai nonprofit szervezet, amely a világ minden részén méri a társadalmi jól-létet. A társadalmi haladás index a gazdasági teljesítménytől függetlenül a következő kérdésre kívánnak választ kapni: Mennyire képes az adott ország az alapvető szükségletek biztosítására? Képes-e az ország az egyének és közösségek részére fenntartható jól-létet biztosítani? Mennyire nyílik lehetősége az állampolgároknak, hogy teljes potenciáljukat megvalósítsák?

A HDI szerinti alapvető humán szükségletek

Táplálkozás és egészségügyi ellátás: *alultápláltság, élelemhiány, a női elhalálozás aránya a szülést követően, halvaszületési arány, csecsemő-elhalálozási arányok, fertőző betegségek okozta halálozási ráta.*

Közegészségügy: *vezeték ivóvíz, falusi, városi vízellátás minősége, megfelelő közegészségügy.*

Lakáskörülmények: *a megengedhető lakosok elérhetősége, villanyvilágítás, az elektromos ellátás minősége, a lakás levegője szennyezettsége, az abból fakadó halálokok.*

Személyes biztonság: *öngyilkossági ráta, az erőszakos bűnelkövetés aránya, a bűnözési fenyegetettség érzete, politikai terror, közlekedési halálozási arány.*

Az oktatáshoz való hozzáférés: *felnőtt írástudás, általános képzésben való részvétel, alsó és felső középfokú képzési arányok, társadalmi nemi arányok a képzésben.*

Információ és kommunikáció joga: *mobiltelefon-előfizetés, internethasználat, a sajtószabadság index*

Egészségi jól-lét: *várható élettartam, nem-fertőző betegségek 30 és 70 éves életkorban, elhízottság aránya, levegőszennyezettségből bekövetkező halálozási ráta, öngyilkossági ráta.*

Ökorendszer és fenntarthatóság: *üveghatású gázok kibocsátása, vízfogyasztás a források százalékában, biodiversitás és habitát.*

Személyes jogok: *politikai jogok, a véleménynyilvánítás szabadsága, a gyülekezési jog, a mobilitási szabadság, a magántulajdonhoz való jog.*

⁸¹ <http://www.daveramsey.com/coaching/home/?snid=classes.financialcoaching>

Egyéni szabadság és választási lehetőség: az életmód-megválasztás szabadsága, vallásszabadság, modern rabszolgaság, emberkereskedelem, gyermekházasság, a fogamzásgátláshoz való hozzáférés megfelelősége, a korrupció szintje.

Tolerancia és inklúzió: a nőkkel való bánásmód és nők iránti tisztelet, bevándorlók iránti tolerancia, homoszexuálisok iránti tolerancia, kisebbségekkel szembeni tolerancia és erőszak szintje, vallási tolerancia, közösségi biztonsági háló.

Az oktatási rendszer fejlettsége: a felsőoktatásban résztvevők átlagos éve, a nők iskolai éveinek száma, az oktatási rendszer egyenlőtlensége, a felsőoktatási világ rangsorba bekerült egyetemek száma.⁸²

A jól-léti mérések bevezetése

Az USA Központi Statisztikai Hivatala külön méri a gazdasági jól-létet, a hozzá kapcsolódó szegénységet, 2010-ben és 2011-ben mért adatok nem térnek ki a szubjektív jól-léte.

5. táblázat A jól-lét komparatív eredményei a Healtways_Gallup 2013.évi adatai alapján

USA teljesítménye	Csehország	Magyarország teljesítménye	Szlovákia teljesítménye
Társadalmi Fejlettség Index 82.77 (16.)	Társadalmi Fejlettség Index 80.41 (23.)	Társadalmi Fejlettség Index 73.87 (32.)	Társadalmi Fejlettség Index 78.93 (24.)
Alapvető emberi szükségletek 89.82 (23.)	Alapvető emberi szükségletek 91.77 (17.)	Alapvető emberi szükségletek 86.24 (33.)	Alapvető emberi szükségletek 90.49 (21.)
A jól-lét alapjai 75.96 (36.)	A jól-lét alapjai 83.26 (13.)	A jól-lét alapjai 71.91 (50.)	A jól-lét alapjai 83.25 (14.)
Az egyéni lehetőségek 82.54 (5.)	Az egyéni lehetőségek 66.21 (29.)	Az egyéni lehetőségek 63.46 (32.)	Az egyéni lehetőségek 63.04 (35.)
GDP (PPP) \$ 45,336 (2.)	GDP (PPP) \$ 23,815 (27.)	GDP (PPP) \$ 17,033 (35.)	GDP (PPP) \$ 21,175 (29.)

⁸² Performance in Comparison <http://www.socialprogressimperative.org/data/spi/countries>
<http://www.socialprogressimperative.org/>
 Social Progress Index Basic Human Needs Foundations of Wellbeing
 Opportunity 78.9390.4983.2563.04 Census Data in Comparison Population (2011) 5,410,267 (97th)

A jól-léti mérések politikai gazdaságtana

A jól-léti mérések és a jól-lét gazdaságtana jelenleg nem a fő közgazdasági áramlat része. A Daly & Cobb's Index of Sustainable Economic Welfare (ISEW), a Fenntartható gazdasági Jól-léti Index a szociális jól-lét pénzügyi mérését mutatja: a magánjavak és szolgáltatások piaci fogyasztása, az egyenlőtlenségek társadalmi költsége, a nem piaci értékesítésű termékek (családi munkavégzés, családi, személyi gondozás, önkéntes munka), környezeti degradáció, védelmi kiadások (pl. környezeti ártalmak), nettó tőkebefektetés, természeti erőforrások megújítása.

A jól-lét és közegészségügy

Az új 2009. évi Megengedhető egészségügy reformmal 3.1 millió amerikai gyermek kapott egészségbiztosítási lehetőséget a szülők munkahelyi biztosítása révén, mivel 26 éves koráig biztosított maradhat. 3 millió nyugdíjas 50% áron jut hozzá a gyógyszerekhez. A törvény keményen szabályozza az egészségbiztosítást, tiltja a nők magasabb biztosítási díját, és a befizetés 80%-át kötelesek egészségjavításra költeni, igazolni kell nyilvános számításukkal, ha felemelik a díjakat. Tilos a biztosításból kirekeszteni azokat a személyeket, akik krónikus betegek vagy gyermekként krónikus betegséggel küszködtek. Az új modellben a személy nem betegség esetén kell, hogy orvos menjen, hanem egészségtervet és szolgáltatásokat kötelező igénybe vennie. Az ellátás érdekében a lakosság nem a kezelési költségeket fizeti, hanem választhat a szolgáltatók között, melyik mennyiért képes számára az egészséget biztosítani. Az Obama-adminisztráció a gyermekegészségügyi programmal a túlsúlyosság csökkentését, a preventív szolgáltatásokat erősíti.⁸³

A kisvállalkozások 25 alkalmazotti létszám alatt évi 50 000 dollárnál kevesebb fizetés esetén adótámogatást kapnak (360 000 cég 3,5 millió fő), kötelezően megversenyeztetik az egészségügyi szolgáltatókat, hogy a KKV-k számára jobb lehetőségeket adjanak.⁸⁴

A jól-léti politika külön foglalkozik az LGBT közösségek egészségével és jól-létével. Létrehozták az idős LGBT lakosok (4 millió fő) szolgáltatásait, a nemzeti AIDS-stratégia 25%-kal kívánja csökkenteni a betegek számát 2015-re, a prevencióra és nyilvántartásra 30 millió, a gyógyításra évi 42 millió dollárt szántak. Speciális 13,3 millió forintnyi támogatást adtak az LGBT közösségek által örök-

⁸³ <http://www.hhs.gov/healthcare/rights/>

⁸⁴ <http://www.hhs.gov/healthcare/insurance/employers/index.html>

befogadott gyerekeknek, a program segíti az LGBT gyermekek megfelelő viselkedését, speciális LGBT szolgáltató központok felállítását, külön LGBT tankönyvek készítését a megfelelő szakmákban, 2011-től méri az LGBT személyek jól-létét is. A mentális egészség és jól-lét megteremtése a szociálpolitika célja: pozitív gyermekkori fejlődés, erőszakmentes családi környezet, társadalmi és közösségi kapcsolatok az életút folyamatában, a mentális egészség támogatása, korai feltárás, szükségletelemzés és minőségi szolgáltatások révén.

A jól-lét és külpolitika- jól-léti diplomácia

A jól-léti politika az USA külpolitikai tevékenységében kiterjed a nemzetközi konfliktus utáni helyreállítás, a nemzetközi fejlesztés és a jól-lét és egészség diplomáciai tevékenységekre. Az előbbi kettő téma a nemzetközi kapcsolatok témakörébe tartozik, ám a jól-léti diplomácia a belső jól-lét és egészség kérdése is. A külföldön kitörő járványok kihatnak az amerikaiak életére, ezért az életfeltételek javítása a külföldi amerikaiak esetében is szükséges. Az USA globális health és jól-lét stratégiájának része a WHO ez irányú programjainak a támogatása is.⁸⁵

A jól-lét és az egészséges munkahely

Az USA szakemberi állnak a globális munkahelyi jól-léti programok mögött.⁸⁶ Az USA legerőteljesebb jól-léti programfejlesztései az ún. Egészséges munkahely törvény 2009-ben történő elfogadásával indultak. A 12 millió foglalkoztató és a 135 milliós munkaerő-program célja az egészségi kockázatok csökkentése, az életminőség javítása volt, mivel a munkahely kiemelkedő szerepet játszik az egyén életében. Az egészség az üzleti világ számára fontos, mivel csökkenti az egészségi költségeket, csökkenti a kiesett munkaidő okozta károkat, csökkenti a hiányzást és növeli a produktivitást.

- *A törvény a munkahely jól-léti költségeinek 50%-át megtéríti, amennyiben akkreditált wellness programot működtet az adóévben. Ebbe beletartoznak a csoportos egészségprogramok, egészségbiztosítás 100-200 dollár/munkavállaló esetében (200 dollár 200 fő alatt). A minősített*

⁸⁵ <http://www.globalhealth.gov/global-programs-and-initiatives/global-health-initiative/index.html>

⁸⁶ http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=41&ved=0CDkQFjAAOCg&url=http%3A%2F%2Fwww3.weforum.org%2Fdocs%2FWEF_HE_WorkplaceWellnessAlliance_Report_2013.pdf&ei=QK6LU46ANOSU7QbNpYC4Dw&usg=AFQjCNH9XIBmLJKEGBXwAQgPI6T-U Nm d6Q&bvm=bv.67720277,d.d2k

wellness programot szakértő kell, hogy irányítsa, mérésekre alapuljon, a preventív programokhoz kapcsolódjon.

- *Az „egészségi írástudás” a munkatársak egészségi kulturális kompetenciáinak kialakítását tanúsítványhoz kötötte.*
- *Az egészséges munkahely program elemei:*
 - *Egészség érzékenység, egészségi információszolgáltatás, különösen az egészségkockázattal bíró egyének esetében.*
 - *Egészségügyi szűrések, az egészségi problémák feltárása, megfelelő intézkedések meghozatala.*
 - *A munkatársak bevonása munkahelyi értékelés, tervezés, megvalósítás, értékelés, javítás programokba, a munkahelyi egészségi bizottságok révén.*
 - *A munkatársak részére életstílus, életvitel szemináriumok, online programok, önszegítő tananyagok, technikai támogatás, problémamegoldó képességek fejlesztése. Viselkedést megváltoztató technikai tanácsadás: dohányzás, túlsúlyosság, stressz-menedzsment, testedzés, táplálkozás, drogfogyasztás, depresszió, mentális egészség (aggódás) esetében előírt.*
- *Támogató környezet kialakítása a munkahelyen:*
 - *munkahelyi dohányzás szabályozása,*
 - *megfelelő étkezési lehetőség biztosítása,*
 - *a stressz minimalizálása, pozitív mentális légkör kialakítása,*
 - *lift helyett lépcsőhasználat,*
 - *munkahelyi testgyakorlatok munkaidő előtt, alatt, után.*
- *A részvétel ösztönzése: a HR szolgáltatásokba beépített cafeteria elemként, a munkaidőben való wellness programok időkereteinek kialakításával.*
- *A program kiterjed azokra, akiknek van egészségbiztosítása, és azokra is, akik részmunkaidőben dolgoznak.⁸⁷*
- *Munkahelyi jóléti esettanulmányok ajánlottak.⁸⁸*

⁸⁷ S.803 -- Healthy Workforce Act of 2009 (Introduced in Senate - IS). <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c111:S.803>:

⁸⁸ US Department of labour, Office of Health Policy (2013): Workplace Wellness Programs Study. Case studies Summary report. <http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=45&ved=0CFkQFjAEOCg&url=http%3A%2F%2Fwww.dol.gov%2Fpubs%2Fpdf%2Fworkplacewellnessstudysummary.pdf&ei=QK6LU46ANOSU7QbNpYC4Dw&usg=AFQjCNG7Js8NRtaanvX7FThmR5Ve6LjPg&bvm=bv.67720277,d.d2k>

Az USA migrációs politikája, a bevándorlók és a jól-lét

Az USA esetében a migráció és az illegális migráció rendkívül komoly társadalmi problémák forrása. Az amerikai migráns ügyekkel foglalkozó tanulmányok közül azonban kiemelendő az, amely a migránsok gyermekeinek jól-létével foglalkozik. Kiemelt téma a 20 éven át vagy hosszabb ideje bevándorolt latino, főként mexikói lakosság gyermekeinek problémája, akik úgy élik mindennapjaikat, hogy mit sem tudnak szüleikről, hogy hol foglalkoztatják őket illegálisan, minden nap ki vannak téve letartóztatásnak, és a letartóztatás esetén nem jelentik, hogy gyermekeik vannak, akik abszolút bizonytalanságnak kitettek. Kb. 5 millióra teszik az engedély nélkül Amerikában tartózkodó gyermekek számát, akik egy-egy munkahelyi letartóztatási razzia után eltűnnek az iskolarendszerből. A tanulmány hangsúlyozza a bevándoroltak gyermekeinek rossz egészségi állapotát, amely a 2008. évi egészségi törvény után különösen súlyos következményekhez vezetett.

A migráció egészségügyi következménye leginkább a második és harmadik generáció esetében mutathatók ki, a megnőtt depresszió, öngyilkosság, drogfogyasztás formájában.⁸⁹ A 2009. évi megengedhető ellátást mindenkinek törvény a bevándorlást követő első 5 évben nem engedi a bevándorlók hozzáférését az egészségbiztosítási szolgáltatásokhoz. Ugyanakkor az 50 fő foglalkoztatás felett a cégeket kötelezik az egészségbiztosításra a bevándorlók foglalkoztatása esetében is, valamint a szegénység szint 133%-ig kereső egyszülős családok esetében minimális ellátást hozzáférhetővé tesznek a gyermek 26-éves koráig. Ez több millió ember életét alakíthatja át. Az egészségügyi ellátórendszerben új követelmény a kulturálisan kompetens gyógyászat, ami megköveteli az alkalmazottak speciális felkészítését, a rendelők tömegközlekedési eszközzel való elérhetését, a munkaidőn kívüli nyitva tartással. Mindez tolmácsszolgáltatással összekapcsolt. A gyermek jól-léti programok hangsúlya a túlsúlyosságra és az asztmára, a mentális egészségre (drogfogyasztás és öngyilkosság) esik.⁹⁰

⁸⁹ ANDROFF, D. K.; AYON, C.; BECERRA, D.; GURROLA, M.; SALAS, L.; KRYSIK, J.; GERDES, K.; SEGA.(2011): Immigrant Children's Well-being: The Impact of Policy Shifts. *mmunities. Journal of Sociology & Social Welfare*;Mar2011, Vol. 38 Issue 1, p77 http://www.law.asu.edu/Portals/25/Files/Faculty%20Scholarship/Androff_US%20immigration%20and%20children.pdf

⁹⁰ PERREIRA, KRISTA M. AND INDIA J. ORNELAS.(2011): The Physical and Psychological Well-Being of Immigrant Children. *Future of Children*. Vol. L. 21 / NO. 1 / SPRING 2011 http://www.princeton.edu/futureofchildren/publications/docs/21_01_09.pdf

Az Egyesült Államok politikai pártjainak jól-lét diskurzusai

Obama politikai nézőpontját az ún. közpolitikai nézőpont jellemzi, azaz a politika tudományos nézőpontja, a tudományos tények, objektív adatok és szakértői tanácsadás igénybevétele. Ezért a legtöbb programját a szakértő intézetektől rendelte meg, kifejezetten kérve a leghatékonyabb és leginkább költségtakarékos nézőpontokat. Ha valami tipikusan nevezhető tényalapú kormányzásnak, akkor az az Obama kurzus. Egészségügyi reformja az egész rendszer komplex nézőpontját és teljesítményét érintette, energiaprogramja a környezet- és klímaváltozáshoz kapcsolódott, az oktatásban a kaotikus rendezetlenséget és az oktatási rendszer teljesítménye hanyatlását egy átfogó rendszer újjáépítésével kívánta elérni. Minden közpolitikai téma mellé kinevezett egy tudományos tanácsadót, „cárt”-t, akinek feladata a minisztériumok közötti koordináció volt. Az új „cárok” kinevezését nem vitte parlamenti bizottságok elé, amit kritikusai az amerikai alkotmányos rend szétverésének tekintenek.⁹¹ A politikai elemzők a modellt és rendszert az ún. tákolmány-kráciának nevezik, mivel rendkívül komplex és átláthatatlan rendszereket eredményezett, bizánci stílusú felsőoktatással, az ún. Obamacare rendszerrel stb.⁹²

Az amerikai jól-lét mérések, ahogy az Obama-kormányzat egyéb tevékenysége is kemény konzervatív politikai filozófiai kritikák tárgya. A jól-léti tudományosság filozófiai kritikája az ún. új gnoszticizmus címkével leírt. A jól-lét, mint új gnoszticizmus, olyan kulturális vírus, amely az anyagi lehetőségek adta realitásokon túl keresik a társadalmi javakat. A „boldogság hajszolása” a gnosztikusok körében azt jelenti, hogy a valóságot le kell győzni, visszaverni. A keresztény konzervatív kritika alapján az új gnoszticizmus a baloldali totalitárius filozófiák új modellje, amelyet vissza kell verni.⁹³

4.2. Kanada

A kanadai jól-léti mérések bevezetése

A kanadai mérési modell tíz területet jelenít meg: tanulás, munka, lakás, családi élet, társadalmi részvétel, szabadidő, egészségügy, környezeti és pénzügyi

⁹¹ SCHAMBA, W.(2009): (2009) Obama and the Policy Approach:National Affairs. 2009. N.1. <http://www.nationalaffairs.com/publications/detail/obama-and-the-policy-approach>

⁹² TELES, M. (2013): Kludgeocracy in America. Nationa Affairs. From issue number 17. fall 2013.

⁹³ WEIGEL, R. (2013): Reality and Public Policy. National affairs. Nr.15.2013

biztonság kérdései (HRDSC). A kanadai nézőpont erőteljesen hivatkozik az ENSZ 2011. évi július 13-i felhívásában a jól-létet és boldogságot a fejlesztés holisztikus nézőpontjaként elemzi, és a boldogság és jól-lét érdekében folytatott fejlesztéspolitikát határozta meg a közpolitikai célok irányelveként. A kanadai jól-léti index mérése a kilencvenes évektől kezdődött 15 kanadai városban. A jól-léti mérések először az üzleti világra hatottak, ahol a márkanév részévé váltak. A kanadai jól-léti mozgalmak mögött a lakosság idősödése, a verseny fölerősödése, az ún. hármas alapokat kötelezővé teszi a cégek számára (a környezeti fenntarthatóság és a társadalmi/közösségi szempontokat a gazdasági mellé), összességében a fogyasztási szempontok figyelembevételét a beszállítói kapcsolatokban. Az idősödés összekapcsolódik a fiatal generációk és az idősebb generációk problémáival: az idősgeneráció által felhalmozott állami adósságok a fiatal generációk számára elérhetetlenné teszik az idősök által elért jól-létet. (Policy Horizons Canada: 2011.9.) A Re-defining Progress: the Well-being Objective (Well-being Foresight Study) c. tanulmány a jól-létet a nemzetközi politikai gazdaságtan központi kérdéseként jelzi. Kanada szempontjából kiemeltként kezeli a munkaerőhiány kérdését a baby-boom generáció nyugdíjba vonulásával, az USA mellett új kereskedelmi partnerek súlyának megjelenésével (Kína, az ázsiai értékek fölerősödése és hatása a kanadai társadalomra és kultúrára), a kanadai gazdaság nyitottságának növekedése, a belső fogyasztás arányainak megváltozása. További probléma a nemzetközi jól-lét kérdéskörében, hogy mit jelent Kanada számára a nemzetközi fejlesztés költsége, a szegény országok gyenge teljesítőképessége, az energiafogyasztás megváltozása, a tiszta energiák bevételecsökkentő szerepe, a források szűkössége, stb. Összességében mennyire hajlandó az idősebb generáció a fiatalabbak jövőjébe befektetni: adósság-visszafizetés, oktatás, környezetvédelem? Mennyire terheli meg Kanada versenyképességét, külföldi tőkevonzó képességét a lakosság jövedelmi szintjének kiegyenlítése, az egészségügyi rendszer megnyitása, az egészségi és foglalkoztatási standardok érvényesítése, a közjavak privatizálása? Képes lesz-e Kanada bevándorlók vonzására, megtartására? További kérdés az, ha a jól-lét a munkahelyi jól-léthez kapcsolódik, miként hat a kormányzatokban való bizalomra, a választási részvételre, a közösségi intézmények iránti elégedettségre? Végül is, figyelmeztet a tanulmány, a kormányzatok rendkívül lassan változó szervezetek, míg az üzleti és nonprofit szektor rendkívül gyors adaptációra képes. Mindez párosul a nemzetállami állampolgárság visszaszorulásával, a globális állampolgársági identitás fölerősödésével. Másrészt a jól-léti témakör beemelése az állami politikába a „dadáskodó” állam rémképét idézi fel, amelyben az állam a családok, személyek autonómiáját is megsértheti, pl. a közétkeztetésben a salátára való áttérés a sült krumpliról, csökkentheti az egyéni

választást és autonómiát. Kanada jövője szempontjából a tanulmány szerzői úgy vélik, a jól-lét hasznos az állampolgárok számára, de újabb nyomás alá helyezheti az országot, csökkentheti nemzetközi reputációját, kereskedelmi pozícióit és nemzetközi befolyását.

A kanadai kormányzat 2008 januárjától kezdte meg a jól-léti indikátorok kidolgozását és mérését. Az első évben a levegő minősége, az üvegházhatás, a vízminőség és közlekedés, a lakásbérlet, az őslakosok, a nők várható szülési életkora, a csecsemőhalandóság, a születéskori alacsony súly, a születéskor várható élet-tartam adatait kezdték mérni. 2009-ben a különböző betegségek okozta halálozások, a lakáskérdés, az életminőség standardjai, az oktatási eredmények, a fogyatékkal élők, a szakszervezetekben való aktivitás, a munkahelyi balesetek, a munkanélküliség arányai és időtartama, a sztrájkok és munkabeszüntetések, a heti átlagos munkaidő, a foglalkoztatási ráta adatai kerültek be a mérésekbe.

6. táblázat. A kanadai jól-lét összetett felfogása

A kanadai jól-lét kontextus tényezői: a lakosság nagysága, növekedése, földrajzi megoszlása, korfája, a lakosság öregedése, az öslakosok aránya, a bevándoroltak aránya, a fogyatékkal élők aránya, a családok és háztartások megoszlása

• A kanadai nemzeti jól-lét biztonsági tényezői:

○ biztonság:

- státus: bűnözési ráta, vagyoni bűncselekmény áldozata, erőszakos bűncselekmény áldozata
- életesemény: károkozás, rendőrségen bejelentett és nem jelentett ügyek
- kulcshatás: a helyi rendőrség jelenléte érzékelése, a személyes biztonság érzete

• A kanadai nemzeti jól-lét gazdasági tényezői:

○ pénzügyi biztonság

- státus: életszínvonal standardok, családi jövedelem, nyugdíj, alacsony jövedelemmel járó események, állandó alacsony jövedelmi helyzet, pénzügyi nettó jól-lét
- életesemények: személyes pénzügyi csőd
- Kulcshatás: jövedelem megoszlása

○ munkaviszonyok:

- státusformálás: foglalkoztatás, heti keresetek, heti munkaidő,
- életesemények: sztrájkok, bezárások, felszámolások, a munkanélküliség időtartama, rátája, a munkahelyi balesetek,
- kulcshatás: szakszervezeti szervezettség)

○ és lakásviszonyok

- státus: lakásigény és szükséglet
- Kulcsesemények: lakáscsere, bérlet, vásárlás, eladás
- Kulcsbefolyás: első lakás, lakbérek, hajléktalanszállók

• A kanadai nemzeti jól-lét társadalmi tényezői:

○ a család

- státus: csecsemőhalandóság
- életesemény: házasság, az anya életkora az első szülés idején, válás, a szülőkkel élő felnőttek aránya
- Kulcshatás: a családok közösségi támogatása

○ az egészség

- Státus: születéskor várható élettartam, saját egészség, saját mentális egészség, alacsony születési súly
- életesemény: betegségek következtében kialakult halálozási ráta
- kulcshatás: dohányzás, függőség, fizikai tevékenység, rendszeres orvosi ellenőrzés, betegelégedettség

○ társadalmi részvétel:

- státus: politikai és társadalmi tevékenységekben való részvétel, jótékonyág, önkéntesség
- kulcsesemények: tagság, vezetői szerep, részvételi aktivitás
- Kulcshatások: valahová tartozás, társadalmi hálózatok, bizalom másokban

• A kanadai nemzeti jól-lét kulturális tényezői:

○ a tanulás

- státus: iskoláztatási mutatók, munkaerő-piaci képzés, felnőtt írástudás, számolási képesség, hallgatói-tanulói írástudás, számolási képesség, főiskolai képzésben részvétel, egyetemi képzésben részvétel,
- életesemények: iskolaelhagyás,
- kulcshatás: számítógépes iskolai ellátottság

○ a szabadidő

- státus: a teljes szabadidő, az aktív szabadidő, a passzív szabadidő
- életesemény: társadalmi kapcsolatokat építő, kognitív stimuláló, fizikai erőnlétfejlesztő
- Kulcshatás: stresszcsoökkentés, mentális és fizikai egészségjavítása

• A kanadai nemzeti jól-lét környezeti tényezői:

○ környezet:

- státus: levegőminőség, károsanyag-kibocsátás, frissivíz-ellátottság
- életesemény: a fizikai környezet hatása az egészségre, bejárás, lakótelepi lakás
- kulcshatás: lakóhelyi milió

2010-ben a jövedelem megoszlása, a személyes csődök, az alacsony jövedelemből való megélhetés állandósága, gyakorisága, a nyugdíjasok jövedelmei, a családi jövedelmek mérése, a lakásigények, szükségletek, az albérletek lehetősége adott a jól-léti elemekről információkat. 2011-ben az idős lakosság aránya, a lakosság növekedési trendjei, az iskolai kimaradás, a munkahelyi képzések, az oktatási eredményesség mellett az erőszakos és a vagyon ellen elkövetett bűnözés áldozatainak adatai, a betegek elégedettsége jelentek meg új szempontokként. 2012-ben számos mérésismétlés mellett, a házassági, a válási, a passzív és aktív szabadidős szokások, az össz-szabadidő, a tanulói írástudás és számolás, a lakosság földrajzi sűrűsége, a számítógépek száma az iskolákban, hajléktalanság, a szülőkkel élő fiatalok aránya, az étellel való elégedettség, dohányzás, a mentális egészség, egészség, az orvosi vizitek száma, testnevelés és testedzés kutatása történt meg. Ennek a modellnek egy összetett jól-léti felfogása jelenik meg a kanadai nemzeti jól-léti modell háttérét mérő felfogásokban⁹⁴:

10. ábra A kanadai humántőke-fejlesztés jól-léti információs modellje

Forrás: <http://www4.hrsdc.gc.ca/h.4m.2@-eng.jsp>

A kanadai jól-léti mérések és a közpolitika kapcsolata

A kanadai mérések a szociális és foglalkoztatási politika tervezési és fejlesztési céljait szolgálják.⁹⁵ A kormányzati tevékenység várható eredményei: a képzett,

⁹⁴ <https://uwaterloo.ca/canadian-index-wellbeing/>

⁹⁵ Program Alignment architecture 2013-2014. http://www.esdc.gc.ca/eng/publications/paa/2013_2014.shtml 2014. április 28.

adaptációra képes munkaerő és a hatékony munkaerőpiac, a biztonságos és produktív munkahelyek és kooperatív munkahelyi kapcsolatok, a jövedelembiztonság, az egyének és családok, közösségek jól-léte és lehetőségeinek elérése, a kanadaiak részére nyújtandó állampolgár központú szolgáltatások eredménye a meghatározott. A kanadai kormányzat politikai céljai 2008-tól éves stratégiai fejlesztési mutatókhoz igazodnak, és a célcsoportok változásait mérik: pl. a fogyasztékkal élő személyek és családok száma, akik takarékszámát nyitottak 42 678-ról egy év alatt 54 787 főre nőtt, a célszám 75 431 fő.⁹⁶ Az ESDC, a Kanadai Humán Erőforrás és Képesség Fejlesztés csoport a felelős a jól-léti mérésekért, amely osztály rendszerszerűen évente értékeli.⁹⁷ Az értékelés szempontjai a következők: a menedzsment elszámoltathatósága a közszolgálati értékek és etika, a vezetés, az irányítás, az eredményesség, a tervezés és irányítás szempontjából. Az egység értékelése a vevőközpontúság, a belső auditok, az értékelés, a pénzügyi menedzsment és ellenőrzés, a biztonságmenedzsment, az integrált kockázatmenedzsment, a humán erőforrás-menedzsment, a közbeszerzés és információmenedzsment, az információtechnológia, az értékmenedzsment, befektetés, tervezés és projektmenedzsment – tehát a közszolgálati minőség minden értéke alapján. A kanadai társadalompolitikai célok között a 2013-2016 közötti fenntartható stratégiai terv határozza meg az alapvető célokat, amelyek lebontottak számtalan mutatóra.

Összességében a jól-léti mutatórendszer bevezetése és mérése 2008 óta fokozatosan, periodikusan, visszatérő adatokkal, a közpolitikai célkitűzés alapjául szolgál, és az ún. tény alapú, teljesítményközpontú kormányzás és közelszámoltathatóság feladatainak megfelelő.

A kanadai jól-lét mérések és a nemzeti egészség –és szociálpolitika

Hasonlóan a foglalkoztatás kérdéseéhez, az egészség és a mentális egészség stratégia tervezése is rendszerszerű, beleértve a mentális egészség, az öslakosok egészsége, a fiatalok egészsége stb. kérdéseit. Toward recovery and wellbeing- a Framework for Mental Health Strategy for Canada⁹⁸. A kanadai mentális egész-

⁹⁶ http://www.esdc.gc.ca/eng/publications/rpp/2013_2014.section2.shtml#s_2.3
http://www.esdc.gc.ca/eng/disability/savings/videos_ads.shtml

⁹⁷ http://www.esdc.gc.ca/eng/publications/dpr/2011_2012/section1.shtml

⁹⁸ Changing Direction, Changing Lives. Mental Health Strategy for Canada. Changing dMental Health Comission of Canada 2012.
http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCsQFjAB&url=http%3A%2F%2Fstrategy.mentalhealthcommission.ca%2Fpdf%2Fstrategy-images-en.pdf&ei=i3YMVdyGG8bqaOvJgbgE&usg=AFQjCNEPcoAYCkflm4j-fR_0uHvnPgP0AA&sig2=ICkH8J00aEabfekOprGnaA&bvm=bv.88528373,d.d2s

ségfejlesztés stratégia 6 kérdéscsoport mentén próbálja a kanadai állampolgárok, népcsoportok, főként az őslakosság mentális egészsége helyreállítása programjait megfogalmazni.

A kanadai szociális modellben 14 szociális tényezőt határoztak meg a kanadaiak egészsége feltételeként: az őslakos státusz, a társadalmi nem, a fogyatékkal élők lakáshelyzete, a fiatalok jövedelme és a jövedelmek elosztása, oktatás, faji jellemzők, foglalkoztatás és munkafeltételek, társadalmi kirekesztés, élelmiszerbiztonság, szociális biztonsági háló, egészségügyi szolgáltatások, munkanélküliség és munkabiztonság. Emellett a diéta és a testmozgás, a dohányzás és alkoholfogyasztás viselkedési tényezői kiemelték.⁹⁹

A kanadai tartományok egy részében már 1985 óta mérik a jól-léti mutatókat. Különösen olyan tartományok esetében izgalmas, amelyek az elmúlt ötven évben látványos modernizációs folyamaton mentek át, pl. Québec.

A kanadai szociálpolitika a jól-lét témakörében az ún. érték (vagyon) központú jól-léti szociálpolitika kifejezést használja, amelynek alapjait a 2000-es évek közepén fektették le.¹⁰⁰ A kanadai közpolitika és szociálpolitika a legtöbb szolgáltatást azon családoknak juttatja, amelyek vagyonnal bírnak. Az átlagos kanadai családok 80 000 kanadai dollár vagyonnal bírnak, a szegények 50%-a a kanadai személyi vagyon 6%-át birtokolja, míg a legtehetősebb 10% a javak 50%-át. Az értékalapú szociálpolitika legfőbb jellemzője a vagyonosodás elősegítése pl. pénzügyi ismeretek oktatásával, takarékoskodási modellekkel, vállalkozásfejlesztéssel, képzési takarékkal. Jelenleg az értékközpontúság kiterjed a szociális tőke építésére, a gyermekek jövője építésére, gyermek takaréokra, a nyugdíjasok részmunka programjára, összességében olyan programokra, amelyek nem a fogyasztást támogatják.

A kanadai jól-léti mérések, jól-léti mozgalom, kutatóintézetek

Helliwell, a kanadai jóléti politikai mozgalom jelentős közéleti személyisége, nézőpontjában a jóléti mérési befektetések megtérülése mérhető azzal, hogy a közpolitikai programok és projektek azokat érik el, akiknek szükségük van rá, amikor kisebb életkörülmény-javítás jelentős változásokat hozhat a különböző lakossági csoportok jól-lét érzetében. Különösen fontos elem, hogy az egyének társadalmi

⁹⁹ RAPHAEL, D. (2009): Social Determinants of Health: Canadian Perspectives, 2nd edition. Toronto: Canadian Scholars' Press.

¹⁰⁰ ROBSON, J., NARES P. (2006) (eds): Welth and well-being/Ownership and Opportunity: New Directions in Social Policy for Kanada. Social and Enterprise Development Innovations. 65-66pp.

tőkéje és inkluzív kapcsolatainak alakulása, a közösségi jól-lét érzet jóval jelentősebb eredményeket hozhat, mint az egyszerű költség-haszon elemzések. A közösségi jól-lét és kapcsolatok fejlesztése kiemelt szerepet játszhat a sebezhető lakossági csoportok fejlesztésében. Helliwell kiemeli a jól-léti modellek és politikák hasznosságát a természeti katasztrófákat és egyéb más katasztrófákat követő helyreállításban (Acet Indonézia), ami alapjában állítja új pályára a közösségek fejlődését. A szociális jól-lét érzet és a szubjektív jól-lét erőteljesen megváltoztatható a közösségi szolgáltatások fejlesztésével (egészségügy, rendőrség, büntetés végrehajtás stb.) A jól-lét nézőpontú önkormányzatok esetében a családi kapcsolatok fejlesztése, az oktatás, az egészségügy, az idősödés, a munkahelyi jól-lét, kultúra és művészetek területe lehet a jól-léti fejlesztések fókuszpontjában. A nagyvárosi régiókban a jól-léti fejlesztések és politikák ún. jóléti koalíciók kialakításával (egyetemek, városi önkormányzat, alapítványok, üzleti befektetők és civil szervezetek) menedzseltek. A környezeti és klímaváltozás kérdéseiben mindenekelőtt a szomszédsági kertek és parkfejlesztések, a közösségi kerületi kertművelési modellek ajánlottak. Helliwell szerint az infláció 1%-os növekedése, 1,6%-os munkanélküliség-növekedést jelent az USA-ban, ami egyéb spillover hatásokkal 15 szerez hatással bír a foglalkoztatott csoportokra.¹⁰¹

A kanadai üzleti kiválóság politika és a jól-léti rendszer

A kanadai Szervezeti Kiválóság Hatósága 1992-ben jött létre, mint olyan szervezet, amelynek célja az olyan egészséges szervezetek létrehozása, amelyek képesek megtartani és vonzani a jó munkaerőt. Emellett a minőségi program célja a gazdasági és versenyképességi nyomások kivédése és a Minőség és egészséges munkahelyek kialakítása tanúsítványok, díjak, képzések, konzultációk, partnerségi programok, tanácsadási szolgáltatások révén.

Kiválóság, innováció és jól-lét standardok

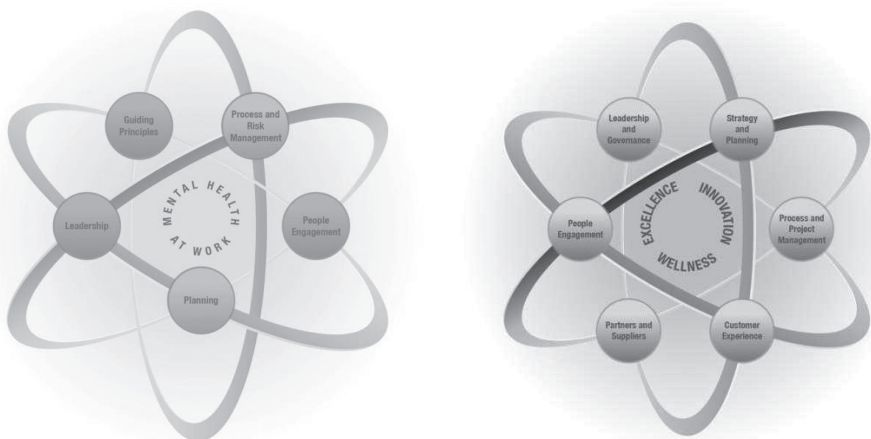
A modell 2012-ben fejlesztett: kulcselemei: vezetés és kormányzás, stratégia és tervezés, folyamat- és projektmenedzsment, vevői tapasztalatok, partnerek és beszállítók, a munkatársak bevonása.¹⁰² „*People Engagement: People engagement examines how people are treated, encouraged, supported and enabled to contribute*

¹⁰¹ HELLIWELL, J.F.: How can subjective well-being Be improved? Canadian Institute for Advanced Research. Social Interaction, identity and Well-being program.

¹⁰² <http://www.excellence.ca/en>

to the organization's overall success. It includes the wellness of employees and their families including mental and physical wellness and a safe environment.” A minőség kritériuma a munkatársak és családtagjaik jól-léte, beleértve a mentális és fizikai jól-létet és biztonságos környezetet is. A munkahelyi jól-lét programjai egyrészt rendszerbe szervezettek a kanadai kiválósági díj keretrendszerben, másrészt a kanadai nemzeti standardok közé 2013-ban bekerült a munkahelyi mentális egészség és jól-lét standardja is.¹⁰³

11. ábra. A kanadai innovációs, minőségi és jól-léti kiválósági modell

A modell célja a szervezeti teljesítmény magas szintű fenntarthatósága, a stratégia mentén való cselekvés, a tervezés, teljesítmény, mérés és a jó eredmény elérése, innovatív ötletek és megoldások megtalálása, a legalsó szintek teljesítménye növelése, a legjobb vevők és munkatársak megszerzése és megtartása, motivált munkatársakkal kialakított erős csapatok kialakítása, a munkatársak fizikai és mentális egészségének javítása. A modellben vevői elégedettségén túl a vevők sikerességének elérése, a humán erőforrással való bánásmód, a munkatársak bátorítása, támogatása és képessé tételén túl a munkatársak és családjaik mentális és fizikai egészsége és jól-léte a biztonságos munkakörnyezetben a hangsúlyozott elem. A folyamatmenedzsment nézőpontjában a prevenció alapú és nem a korrekciós nézőpont, a problémaelemzés és megoldás központúság jelenti az újdonságot.

A szervezeti kiválóság, innováció és jól-lét a bronz (alapszintű), ezüst (haladó), arany (szerep modell) és platina (fenntartható világszínvonalú teljesítményű)

¹⁰³ <http://www.excellence.ca/en/knowledge-centre/products-and-tools/canadian-healthy-workplace-criteria2>

szintekkel jegyezhető és díjazható. A szervezeti folyamatos kiválóság program (Progressive Excellence Program). Ez a tanúsítványi sorozat a részt vevő szervezetek esetében alacsonyabb munkaerő-hiányzást, alacsonyabb nem beválást, csökkentet betegségi szintet, kevesebb hiányzási költséget, kevesebb munkahelyi problémát, csökkentett elvándorlást, az operatív költségek csökkentését a produktivitás növelésével, stb. eredményezett.

A kanadai egészséges munkahely kritérium a munkatársak munkahelyi jól-létét, a gyakorlati tapasztalatokat és a sikeres szervezeti eredményességet kapcsolta össze.

7. táblázat A kanadai egészséges munkahely modellje¹⁰⁴

<i>Hajtóerők</i>	<i>Elemek</i>	<i>Célok</i>
<i>Az alapelvek elfogadása</i>	<i>Fizikai környezet és foglalkoztatás egészség és munkahelyi biztonság</i>	<i>Egészséges munkatársak eredményes hozzájárulása a szervezet tevékenységéhez egészséges munkakörnyezetben</i>
<i>A vezetés elkötelezettsége</i>		
<i>Egészségtervezés és egészségprogramok indítása</i>	<i>Egészség és életstílus fejlesztés</i>	
<i>A munkatársak bevonása</i>	<i>Munkahelyi kultúra és támogató környezet</i>	
<i>Folyamatmenedzsment és a kockázatok kezelés</i>		
<i>Az egészség és jól-lét eredményeinek megtervezése</i>		

Canadian Healthy Workplace Criteria®¹⁰⁵

A fenti ábra alapján a munkahelyi egészség és jól-lét hajtóerői a következők: az alapelvek elfogadása, a vezetés elkötelezettsége, az egészség tervezés és egészségprogramok indítása, a munkatársak bevonása, a folyamatmenedzsment és a kockázatok kezelése, valamint az egészség-és jól-lét eredmények megtervezése és elérése. A munkahelyi jól-lét elemei között a hagyományos foglalkoztatási egészség és munkahelyi biztonság mellett két új elem jelenik meg: egészségfejlesztés és életstílus-alakítás, valamint a munkahelyi kultúra fejlesztése és a támogató környezet kialakítása. A cél összességében az egészséges munkatársak egész-

¹⁰⁴ <http://www.excellence.ca/en/knowledge-centre/products-and-tools/canadian-healthy-workplace-criteria2>

¹⁰⁵ <http://www.excellence.ca/en/knowledge-centre/products-and-tools/canadian-healthy-workplace-criteria2>

séges munkahelyi környezetben való lehetőségeinek megteremtése. A munkahelyi mentális egészség standardja kifejlesztett összkanadai szinten.¹⁰⁶

A kanadai egészséges település és jól-lét mozgalom

A jól-léti problematika, mint közösségi jól-lét fogalma, az egészséges közösség koncepció, az életminőség, a közösségi fenntarthatóság és közösségi kapacitás fogalomrendszere a múlt század kilencvenes éveiben alakult ki és vált a kanadai önkormányzatok programjává. Az egészséges közösség koncepció összekapcsolja az egészséges élethez kapcsolódó mozgalmakat, az életminőség indikátorainak kutatását és a fenntartható fejlődés politikáját: azaz a helyi lakosság jól-létét és a fizikai környezet egészségességét. Az egészséges város egyszerre képes a fizikai és társadalmi környezet javítására, a közösség forrásainak fejlesztését, az egyén életfunkcióinak potenciálja fejlesztését, elismerve a kapcsolatokat az egyének viselkedése, a közösség ökorendszere és a jól-lét humán rendszerei között. Az indikátorok ebben a kontextusban az egészséges közösség felé történő előrehaladás értékelésére használtak.

A kanadai modell az elmúlt húsz évben számos sikert és kudarcot is mutatott. Az egészségfejlesztés egészét tekintve Kanada az első-három hely között mozgott. Kiemelkedő volt a különböző jóléti indexek használata az országban. 1990-től rendszeresen alkalmazták a globális indexeket a politikai folyamatok alakításához (HDI index – UNDP); HPI index (human poverty), amely pl. kimutatta az indián őslakosság szegénységében a 0,23%-os eltérést a nemzeti átlaghoz képest, amelyet 1981-től 2001-ig sikerült 0,11%-os különbségre faragni és eljuttatni e közösséget Kazahsztán akkori fejlettségi szintjére (76.). A fenntartható gazdasági jól-lét indikátor alapján kimutatták, hogy a társadalmi jól-lét a GDP-növekedés ellenére nem változott, majd 2005-től a Bhután által 1970-ben bevezetett GNH – a nemzeti boldogság indexet, illetve a kanadai well-being indexet kezdték alkalmazni.

A helyi jól-lét fejlesztésében azonban az egészséges város projektek és programok csak részleges eredményeket hoztak. A helyi gyakorlat eredményességét gátolták a fragmentált nézőpontok, a nemzeti jól-léti politika hiánya, az eltérő szintű kormányzatok politikájának integrálása hiánya, a közösségi kormányzási modellhez szükséges infrastruktúra (intézményi, jogi, kommunikációs technológiák), az egészség társadalmi feltételeit meghatározó indikátorok és mérések hiánya). A fentiek ellenére számos eredményes megoldás született, pl. az integ-

¹⁰⁶ http://shop.csa.ca/en/canada/occupational-health-and-safety-management/canca-z1003-13bnq-9700-8032013/invt/z10032013/?utm_source=redirect&utm_medium=vanity&utm_content=folder&utm_campaign=z1003#Download

rált egészségközpontok kialakításával, az önkéntes szektor beintegrálásával, a közösségi egészségi projektek projektszerű menedzsment rendszere kialakításával. A legerőteljesebb problémát a társadalmi célok szűk értelmezését, a társadalmi egészségcélok, a társadalmi meghatározók mérését nem sikerült a nemzeti politikák és a helyi politikák részévé tenni. Az egészséges városok mozgalom a WHO modelljében globális fejlesztési mozgalmat jelent. A mozgalom sikerét korlátozza a források hiánya, az a tény, hogy a szervezet 5 millió lakosonként egy város programját képes fejleszteni.

Kanada nagyvárosaiban többnyire az egészséges település, az élhető város programok a legfőbb jellemzők. Azonban számos településen kialakult egy komplex jól-léti nézőpont, a jól-lét és a helyi közösségi politika összekapcsolásával. A közösségi jól-léti index része a kanadai modellnek, és Guelph városa a nemzeti jól-léti indexre hivatkozta dolgozta a települési mérést és jelentési rendszert. Ennek alapján kialakult egy az összes településre vonatkoztatható modell:

12. ábra. A kanadai helyi önkormányzati jól-léti modell

A közösségi jól-léti modell jellemzői:

- *A közösségi jól-léti modell (CWI) kulcsszereplői: helyi lakosok, közösségi csoportok, vállalkozások, Guelph város önkormányzata és polgármesteri hivatala, települési intézmények.*
- *A jól-lét a szociális szolgáltató központ programjaként regisztrált.*
- *A polgármesteri tanácsadó csoport felállítása.*
- *Célcsoportok: klubok, iskolák, egyetem, kórházak, egyéb egészségügyi szolgáltatások, vállalkozások, képviselők, tisztviselők, turisták.*
- *Konzultáció a jól-lét témakörében: azon családok, amelyek gyermeket nevelnek, illetve amelyekben idős családtagot tartanak el. oktatási, kulturális intézmények, egészségügyi, üzleti, sport és rekreációs, környezetvédelmi csoportok, lakónegyedek, lakóhelyi egyesületek, bevándorlók, képviselők és tisztviselők.*
- *2007 - A jól-lét központú önkormányzati vezetés melletti elkötelezettség*
- *2012 - vízió, prioritások megfogalmazása*
 - *Közösségi vitalitás megeremtése: az egyéni és közösségi jól-lét és személyes biztonság és közösségi biztonság összessége.*
 - *A közösségi demokratikus közéleti tevékenység: az állampolgárok részvétele az önkormányzat és polgármesteri hivatal működtetésében, szavazási részvétel, bizottságok és testületek működtetésében.*
 - *Oktatás és írástudás: iskolarendszer felnőttképzés, ifjúsági központok jól-léti tervezési tevékenysége.*
 - *A környezeti javak és szolgáltatások, a közlekedés, parkolás, bicikliutak, parkok, folyók és terek, csomópontok, szemétygyűjtés, közösségi térhasználat, kutyasétáltatás és kutyatartásból fakadó szennyezés eltávolítás.*
 - *A lakosság egészségügyi státusa: fizikai mentális és szociális jól-lét, az egészségügyi szolgáltatások, a szenvedélybetegségek, az egészségjavító fizikai egészség szolgáltatások.*
 - *Szabadidő és kultúra: művészetek, rekreációs tevékenységek, sport, könyvtárak, fesztiválok, tényleges sportolási tevékenység, kulturális amatőr csoportok, sport és rekreációs egyesületek működtetése.*
 - *Az életszínvonal mutatói: jövedelem és gazdagság, szegénységi trendek, jövedelemingadozás, gazdasági biztonság (munkahely, élelmiszer, lakás, szociális háló), élelmiszerbank, adók, lakossági eladósodás, pénzügyek, a munkahelyek minősége és egészségessége.*
- *A lakosság megfelelő időbeosztása: munka, tanulás, önkéntes munka, bevásárlás, piaci időtöltés, bejárás.*

- *Megvalósítási stratégia. 2012., a 2013. évi mérés és jelentés: Guelph település lakosságának jól-léti profilja értékelése.*

A helyi egyetem kutatásaival segíti a jóléti nézőpontok fejlesztését: pl. összehasonlító tanulmányokat folytattak a legfőbb települési jól-léti kérdések egyike, a lakossági részvétel témakörében. Elemezték az ausztrál települések (Melburne, Viktória, Onkaparinga, Mosman, Gueensland) közösségi részvételi modelljét, a brit (Leeds, Yorkshire, Manchester, Newcastle Tyne and Wear, Teignbridge, Devon, Thurrock, Essex) közösségi konzultációs modelljeit, az USA (Burlington, Philadelphia, Portland, Santa Rosa, Seattle) közösségi részvételei tervezési, megvalósítási és értékelési rendszereit. Az egyetem Research Shop elnevezésű kutatási központja számos jól-léti kutatási programban vesz részt, önkéntes munkát szervezve.¹⁰⁷

Kanada és a bevándorlók jól-léte

A kanadai társadalom számos nagyvárosa és települése jelentős bevándorló csoportokkal bír. A bevándorlással kapcsolatos kutatások között nagyon jelentősek az etnikai közösségi kutatások, külön mérik a migránsok jól-létét, és speciális egészségügyi és integrációs szolgáltatások jelentek meg a migránsok részére.¹⁰⁸

A kanadai őslakosság és a közösségi jól-lét

A kanadai jól-léti mérések egyik jellemzője, hogy városonként mérik az etnikai és őslakos kisebbségek jól-létét. Külön egészségi és szociálpolitikai programok alakultak ki az őslakosság jól-léti programjaira.¹⁰⁹ Az őslakosság jól-léte 1981-2006 között jelentősen megnőtt, és csökkent a különbség köztük és a nem őslakosok között.¹¹⁰

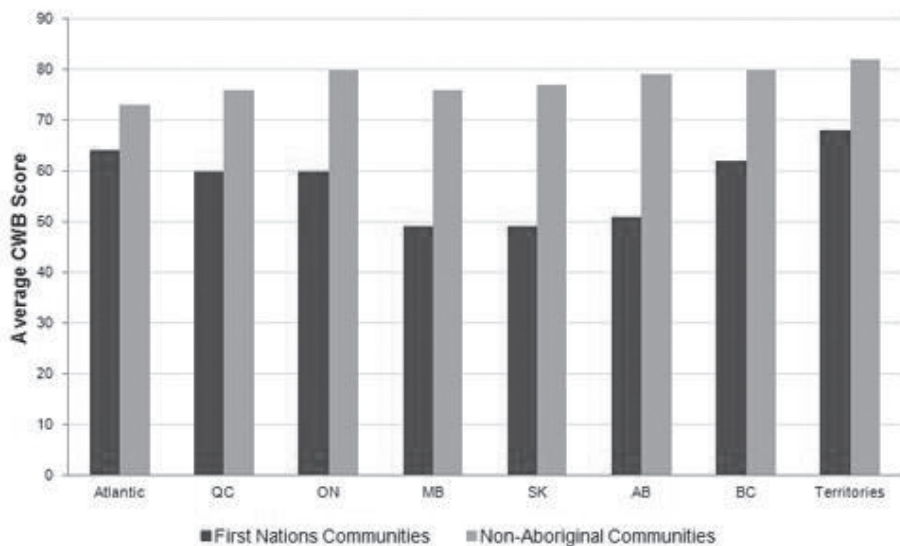
¹⁰⁷ <http://www.theresearchshop.ca/>

¹⁰⁸ KON K. MADUT (2013): Ethnic Identity and Psycho-Social Well-being among New Canadian Migrant. International Journal of Humanities and Social Science Vol. 3 No. 18; October 2013 http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_3_No_18_October_2013/10.pdf

¹⁰⁹ Aboriginal Affairs and Northern Development Canada (2012): The Community Well-Being Index: Review of Trends for First Nation Communities

¹¹⁰ <http://www.naho.ca/publications/>

13. ábra. Az őslakosok és a többi lakos jól-léti mutatói az eltérő tartományokban

A jól-lét a kanadai pártpolitikák napirendjében

Az amerikai és kanadai jól-léti kutatások egyik érdekes eredménye, hogy a szélsőjobboldali csoportok előretörését a lakosság különböző csoportjaiban a szociális körülmények, a nehézségek és diszkrimináció összefüggésével magyarázták a szociológusok. A kanadai jól-lét kutatások meghökkentő eredménye, hogy az autoriter attitűd és a szubjektív jól-lét érzet kapcsolata erős. A kanadai egyetemi hallgatók körében végzett kutatás szerint a konzervatív ideológiák magasabb pozitív pszichológiai állapotot eredményeznek. Minél inkább autoriter vonások felé vonzódott valaki, annál nagyobb volt a szubjektív jól-lét érzete, mivel nagyobb fenyegetettség tudattal bírt, annál inkább értékelte a társadalmi hierarchia szükségességét, erősségét, igényelte a kaotikus környezet feletti ellenőrzési képességet.¹¹¹

Kanada érintettsége a klímaváltozás hatásaiban és jól-lét kérdései

A jól-léttel összefüggő klímaváltozási kérdések (rendkívüli hőség és extrém hideg napok, szárazság és áradások, erős nyári intenzív viharok, az északon élő lakosság

¹¹¹ MACINNIS, C.C., BUSSERI, M.A., CHOMA, B.L. & HODSON, G. (2013): The happy cyclist: Examining the association between generalized authoritarianism and subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 55, 789-793.

problémái, a kereskedelmi agrártermelés megjelenése az új fagymentes területeken, az erdős zóna felhúzódása az északi térségek felé) a kanadai egészségügyi politika állandó napirendi kérdései.¹¹²

A kanadai jól-léti politikák főként tartományi szintre szervezettek. Ilyen pl. Ontario állam idősügyi jól-léti programja.¹¹³ Kiemelkedik a kanadai egészségi írástudás mozgalom.¹¹⁴

4.3. Ausztrália

A Jól-lét mozgalom

Kapcsolatok, állóképesség, felelősség a jelszava az ausztráliai nonprofit hálózatnak, amelynek a neve Wellbeing Ausztrália. A cél az egyének és csoportok, közösségek és az oktatásban tevékenykedők összefogása a jól-lét érdekében.

A jól-léti mérések bevezetése

Az ausztrál kormányzat 2001-től indította be a jól-léti méréseket, és a 4. mérés tekinthető igazi jól-léti mérésnek, ami a munkára és szabadidőre vonatkozott. 2003-ban a személyes pénzügyeket, majd a bali robbantások, az iraki háború hatásait, a munka hatását, az ausztrálok kapcsolati értékeit, 2004-ben az államok fővárosainak jól-létét, a háziállat-tulajdonlás hatását, a testsúly és egészség, a személyes pénzügyi eladósodottság, a munkahelyi biztonság, a városi és vidéki élet,

¹¹² CLIMATE CHANGE AND HEALTH & WELL-BEING . First Annual Climate Change and Health & Well-being National Policy and Planning Conference September 5-7, 2001.Canmore, Alberta Climate Change and Health Office Safe Environments Programme Healthy Environments and Consumer Safety Branch <http://publications.gc.ca/collections/Collection/H46-2-01-260E>. 2014. május 1.

¹¹³ SINHA, S. (2013): Living Longer, Living Well. Highlights and Key Recommendations. From the Report Submitted to the Minister of Health and Long-Term Care and the Minister Responsible for Seniors on recommendations to inform a Seniors Strategy for Ontario http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=28&ved=0CGsQFjAHOBQ&url=http%3A%2F%2Fwww.health.gov.on.ca%2Fen%2Fcommon%2Fministry%2Fpublications%2Freports%2Fseniors_strategy%2Fdocs%2Fseniors_strategy.pdf&ei=PauLU7DkOM6a1AWhjICgCA&usg=AFQjCNG9H_MXI0tTnfA5wdZT4fmXl6vZwQ&bvm=bv.67720277,d.d2k

¹¹⁴ ROOTMAN,CD., GORDON-EL-BIHETTY (2008): A Vision for a Health Literate Canada Report of the Expert Panel on Health Literacy http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=38&ved=0CGkQFjAHOB4&url=http%3A%2F%2Fwww.cpha.ca%2Fuploads%2Fportals%2Fh-l%2Freport_e.pdf&ei=Rq2LU9rBGaWK0AXcuYGICA&usg=AFQjCNHUBnwh2o-L_kCNqBUrxwmlJs7ZPQ&bvm=bv.67720277,d.d2k

2005-ben a házi gondozás, a szövetségi fővárosiak jól-létét, az ausztrálok személyes kapcsolatait, kutatták, majd összegezték. 2006-ban a jövedelem biztonságossága, a jelzálog- és lakástulajdonlás, 2007-ben a leginkább és legkevésbé jól-létben élők csoportjait, a munka, a jól-lét és a boldogság kapcsolatát, az ápolók egészségét és jól-létét, a jobb élet feltételeinek változásait rögzítették. 2008-ban a lakáshitelkamatok emelését, azt, mi teszi boldoggá az embereket, a nikotin és alkohol hatását, a városi és falusi lakónegyedeket, a pénz, az adósság és a magány kapcsolatát, a rendkívüli nagy kiterjedésű bozóttüzek és áradások hatásait mérték. 2009-ben a szerencsejáték, a csokoládé és a sertésinfluenza, az egészségügyi döntéshozatal, a pénzügyi tanácsadás és vagyonkezelés és ellenőrzés, a gyermekek és a lakónegyedek jól-léti összefüggéseit kutatták. 2010-ben a tartós és a gyakran változó képviselői körzetekben élők jól-létét, a fővárosiak jól-létét, a klímaváltozás hatásait, 2011-ben az internet és a személyes kapcsolatok alakulását mérték. 2011-ben ismételten nézték az áradás és a bozóttüzek hatásait, a krónikus betegségben élők jól-létét, a mennyiségi és minőségi alvást, a házaselet hatásait, az anyával és anyóssal élés (2012), a közösségi média, a személyiség sikerei és a munka összefüggéseit (2013).

A jól-léti mérések politikai gazdaságtana

Ausztrália központi bankja a gazdasági jól-lét és fenntarthatóság szempontjából fogalmazta meg a „kincstár jól-léti programját”. A programpontok között a termékek és szolgáltatások elérhető szintje, a jó egészség és környezet, szabadidő, a nem megfogható személyes társadalmi tevékenységek, politikai részvétel, szabadság és jogrend szerepeltek. Bekerült még az az értelemmel teli életmód és társadalmi részvétel, megfelelő tőkeállomány: humán, fizikai, társadalmi, természeti, kulturális, a nem teljes képességekkel élők kockázatainak csökkentése, a megélhetési költségek, a komplexitás költségeinek csökkentése, átlátható kormányzás és a választási lehetőségek bővítése.¹¹⁵

A jól-lét és az egészséges munkahely

Az egészség és jól-lét programok (WHP) Ausztráliában az elmúlt 10 évben bevezetett munkahelyi egészségvédő programok, amelyek célja a munkaerő produktívítása és teljesítménye növelése. Európában e programokat az EU 2007. évi

¹¹⁵ PARKINSON, M. (2011): Sustainable wellbeing - An economic future for Australia. Shann Lecture Series. <http://www.treasury.gov.au/PublicationsAndMedia/Speeches/2011/Sustainable-wellbeing>

Munkahelyi egészségfejlesztési nyilatkozata alapján szervezik. Az ausztrál modellben a munkahelyi programok az alábbi stílusúak:

- **Életstílus programok:** *testedzés és általános fitness: joga, tajchi, relaxáció masszázsterápia, kövérség és túlsúlycsökkentés, stressz, táplálkozás, az idősödés hatása, munkahely szabadidő egyensúly, dohányzás, alkohol-, drogfogyasztás csökkentése, egészséges főzés, alternatív és holisztikus gyógyászat, szülőképzés, egészséginformációk, személyes egészségügyek kezelése (depresszió, rák). Rendszerezések a felmérések, kockázatfelmérések, tanácsadás, tea-, gyümölcsárúsítás, kiváló kávé biztosítása, stb.*
- **Szervezeti kultúra programok:** *a munka tartalma és kontextusa, a munka értelmessége, jellemzője, minősége, helye, a munkaidő rugalmassága, a munkafolyamatok ismétlődő jellege, továbbképzés és karrierépítés témáiban. A munkahelyi kultúra: erkölcs, motiváció, elégedettség, munkahelyi befogadás, menedzsment attitűd, viselkedés, stílus, munkahelyi vitatkozás, bántalmazás, pszichológiai bántalmazás, a menedzserek és a felügyelők képzése, jutalmazás, elismerés, munkahelyi balesetek kezelése, a főnök és beosztott viszony, a munkahelyi konfliktusok.*¹¹⁶

Az egészség és jól-lét területi, közösségi programjai: Viktória állam modellje

Ausztráliában a közösségi jól-lét mérése az új évezred első évtizedében meginult, és nemzetközi szinten is kiemelkedően jó az ún. CIV modell, azaz a Viktória Községi indikátorok modell. A modell egyszerre volt felülről és alulról szervezett, és az önkormányzatok, más szereplők bevonásával széles konzultációs folyamatban alakult ki. Az önkormányzatok jelzése alapján a következő tevékenységekhez kívánták az adatokat alkalmazni: alkalmasak legyenek a cselekvési prioritások felállítására; alkalmasak legyenek a közösségi szükségletekre szabott szociálpolitikák kialakítására, jelezzék a társadalmi tervezés problémáit és réseit, alkalmasak legyenek preventív intézkedések meghozatalára, lehessen általuk változásokat tervezni, segítsék az ügyképviselést, a közösségi jól-lét komplex tényezőire

¹¹⁶ Implementing a Workplace Health and Wellbeing Program (2010): Prepared by The Public Sector Management Office, Department of Premier And Cabinet. Australia.
http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=12&ved=0CEgQFjABOAo&url=http%3A%2F%2Fwww.dpac.tas.gov.au%2F_data%2Fassets%2Fpdf_file%2F0006%2F123855%2FMinisterial_Direction_23_Guidelines.pdf&ei=3qaLU4v_HdCf0wWjhYG4Dg&usq=AFQjCNFM352XGnDKGM_EanACe7RQCcSHEOQ&bvm=bv.67720277,d.d2k

mutassanak rá; tegyék lehetővé a hatékony forrásfelhasználást; legyenek a költségvetési számok az adatokkal alátámaszthatók.

Közösségi jól-léti mérési keretrendszer nem csupán a mérés kedvéért kialakított mérési rendszer, hanem olyan indikátorrendszer, amely a holisztikus közösségi jól-lét elérését, a döntések és a cselekvések hatását méri. A fenti indikátorokkal szemben alkalmasak a közösségi mérések esetében az objektív és szubjektív mérések, az érzet és a realitás, a közösségi prioritások és célok, összességében az önkormányzati szükségleteknek megfelelő mérésekre. Fontos szempont, hogy ne legyen túl sok adat, és az információk más mérések révén könnyen kinyerhetők legyenek. Másrészt olyasmit is mérjenek, ami jelenleg nem probléma.

Ausztrália első közegészség és jól-lét terve 2011-15 közötti időszakra szól, és a 2008. évi közegészségi és jól-léti törvény alapján született meg.¹¹⁷ Emellett az állam egészségügyi prioritásainak és a családtörvénynek a programjaira is épített. A közegészségi és jól-léti tervezési keretrendszer kiemelt eleme az állampolgárok egészségügyi írástudása megteremtése, annak a képességnek megszerzése, hogy megőrizték egészségüket, képesek legyenek olyan döntések meghozatalára, amelyek javítják egészségi állapotukat, csökkentik a betegség kockázatait. A program önkormányzati és közösségi egészségterveket tartalmaz, képes a szegény, sebezhető csoportok egészségszükségleteinek felmérésére, az intervenciók megtervezésére. A terv része az egészségügyi rendszer átalakítása a jövő szükségleteinek megfelelően, prevenciók szervezet létrehozása. A terv összehangolt a dohányzási, az élelmiszerrel érintő, a gyermek jól-lét és biztonság, a radioaktív anyagok, az ivóvíz, a droghasználat stb. témákat érintő törvényekkel, de a közlekedés, a környezet, a buszbiztonság, az oktatás stb. prevenciók törvényekkel is. A terv szükségletelemzésre épít, meghatározza a kulcsadatokat, az egészségfejlesztés és egészségvédelem, az egészségi beavatkozások rendszerét. Az egészség és jól-lét meghatározói között az egyéni, a társadalmi, a kulturális, a gazdasági és környezeti tényezőket érinti.

- **Egyéni tényező között** megtalálható a genetikai örökség, a kisgyermek-kori élettapasztalatok, az életkor, a nem, az etnikai hovatartozás, az életvitel és az egészséggel kapcsolatos viselkedés.
- **A társadalmi és környezeti faktorok között** a foglalkozás és lakáskörülmények, iskoláztatás és oktatás, társadalmi kapcsolatok, a munka és

¹¹⁷ Australia Health 2008. Australian Institute of Health and Welfare.
<http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CEEQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.aihw.gov.au%2FWorkArea%2FDownloadAsset.aspx%3Fid%3D6442453674&ei=6oUMVfXMKdDvaNjrgtAN&usg=AFQjCNEotfIvaI96wTy18L4Aafrij6VDDhQ&sig2=TF8lfOIuer7ROX9zsLGACw&bvm=bv.89060397,d.d2s>

szabadidő feltételei, a lakás állapota, a szomszédság és környezet szerepelnek.

- ***Az életstílusból fakadó kockázatok*** között az ülő életmód, a nem otthon evés elterjedése (energiában gazdag ételek, nagyobb adagok, több zsiradék és só), a közösségi élet visszaszorulása (sport és rekreációs klubokba járás csökkenése, szervezett fizikai tevékenység csökkenése, az önkéntes munka hiánya, az internet magáncélokra használata) a leginkább hangsúlyosak. A megnőtt nemzetközi mobilitás egészségi kockázata, az élelmiszerek csökkenő biztonságossága, az időjárásnak és klímaváltozásnak kitettség, a digitális média által terjesztett egészséginformációk ellenőrizetlen jellege, az új biomedikai beavatkozások és technológiák elterjedése említett a Viktória állambeli közösségi tervezés esetében.

Az önkormányzatok négyévente értékelik az egészség és jól-lét fejlesztési programokat és fogadnak el újakat. A kormányzati és önkormányzati szereplők mellett a helyi közösség környezeti és részönkormányzati programokat, klubokat, sport, vallási, művészeti, önkéntes munka stb. szervezetek működtetését végzi.

A törvény kiter a kutató közösségekre is, amelyek feladata az adatgyűjtés, értékelés, és a beavatkozások hatása értékelése. A tagállami és egyéb állami szintű kutatószervezetek mellett új elem a prevenciók kutatási partnerségek megjelenése, pl. szexuális egészség, baleseti kezelés, balesetkutatás, mentális egészség és közösségi jól-lét kutatás, a rák társadalmi összetevőinek kutatása, stb. Az ausztrál modellben a nemzeti, a tagállami, a regionális és a szubregionális tervezés összehangolt. A rendszer kitüntetett eleme a Községi Prevenciók Modell: a helyi jól-léti prevenciók rendszer lényege a közösségi akciók és hálózatok kialakítása, az ehhez szükséges források és munkaerő megteremtése, helyi partnerségek létrehozása, közösségi szintű tervezett intervenciók rendszere, a média bevonása, városi programok fejlesztése, új közösségi innovációs modellek és közösségi marketing kialakítása. Ehhez mérni kell a preventív egészségügyi beavatkozások eredményességét és hatását, kötelező egészséges iskolai, kórházi, munkahelyi menzák létrehozása, közösségi marketing modellek.¹¹⁸

Maroondah település egy százezer fős kisváros, Melbourne agglomerációjához tartozik és három település összeolvadása révén jött létre. A kisváros közösségi

¹¹⁸ STIBER, J. (2005): Preventive Health Care In Australia. The Shape Of The Elephant, Reliance On Evidence, And Comparisons To U.S.
http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDkQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.health.gov.au%2Finternet%2Fmain%2Fpublishing.nsf%2FContent%2F161E6484D0C70451CA257BF0001F52A4%2F%24File%2FPreventative%2520Health%2520Care.pdf&ei=zoYMaXOC034aM_WgZgM&usg=AFQjCNFYKuocSo2gInYOB9FFl2HlQ6qzEQ&sig2=TdV9ES42Xm_gN1LGdNh2cg&bvm=bv.89060397,d.d2s

jól-léti terve elkészült a 2013-17-es időszakra. Kötelező volt elkészíteni a választásokat követő egy éven belül. A terv az önkormányzati stratégiai határozattal és a hosszú távú, 4 éves pénzügyi tervvel együtt érvényes. A terv behatárolja a közösségi jól-lét fogalmát: a közösség boldogsági, tartalmas és fejlődő képes állapota; fizikai, társadalmi, gazdasági, kulturális és spirituális feltételeknek megfelelő egyén és kollektív funkciók; kapcsoltság, társadalmi infrastruktúra az egészséges és értelmes életvitel képessége, a helyi közösségi részvétel, annak képessége, hogy egészséges közösséget legyen képes kialakítani, ehhez a kapacitásokat kifejleszteni. A programban az önkormányzat szerepe kiemelt, és kb. 10-12 szervezeti egység és civil szervezet volt bevonva a tervezésbe. A fejlesztési tervet közösségi profilalakítással, az adatok értékelésével kezdték, majd konzultációval folytatták, és a prioritások alapján megkezdtek a stratégiai fejlesztést. A projekt láthatólag kötelező ujjgyakorlat volt, elkészült 4 prioritás mentén a cselekvési terv, és láthatólag nem tettek hozzá indikátorokat. Ám számos település rendkívül konkrét és részletes tervet állított össze felelősökkel és forrásokkal, az önkormányzat konkrét szerepköre meghatározásával.¹¹⁹

A 150 000 fős Whitehorse település jól-léti terve 5 stratégiai irányt, 15 akciót határozott meg, rendkívül összeszedett és jól látható, könnyen értelmezhető módon. Egészséges, életerős, inkluzív és sokrétű közösség, lakható és fenntartható város, a környezet és a városi terek fejlesztése, stratégiaközpontú vezetés, nyitott és elérhető önkormányzat, egészséges helyi gazdaság címszavakkal.¹²⁰ Az életkori váltásoknak megfelelő egészségi prioritások, kulturálisan megfelelő preventív és egészségvédő egészségügyi szolgáltatások, társadalmi, nemi eltérések kiegyenlítése, közösségi tevékenységek, olyan kulturális környezet, amely képes értékelni a bevándorló közösségeket is (8 kínai, indiai, maláj), stb. Viktória egészségügyi minisztériuma kiadott a tervezéshez ajánlatot is, ám láthatólag a közös elméleti és

¹¹⁹ Maroondah City Council (2013): Maroondah Community Well-being Plan 2013-2017. http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDEQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.maroondah.vic.gov.au%2Fcommon%2Ffiles%2FCommunityHealthServices%2FCommunity_Wellbeing_Plan_2013-2017.PDF&ei=6ocMVdzeDNHdaN6jgbAM&usg=AFQjCNFu56IHujnW-fRryxXEzW9Xb2Mjhw&sig2=fHXtxxD-p2rNlgg91CITuw&bvm=bv.89060397,d.d2s

¹²⁰ Whitehorse City Council (2009): Whitehorse Community Well-being Plan 2009-13. http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.whitehorse.vic.gov.au%2FIgnitionSuite%2Fuploads%2Fdocs%2FWhitehorse%2520Community%2520Wellbeing%2520Plan%25202009-2013.pdf&ei=eogMVZ_4HobkaKWwGRA&usg=AFQjCNHmiMO72EXMUzjLlo5wsFYFalvXqA&sig2=yUPR_yoM_aa82pmjQd4Utw&bvm=bv.89060397,d.d2s

bevezető kereteken túl nem adott meg kötelező szempontokat. Különösen gazdag és érthető, a lakosság számára vonzó Rockingham város jól-léti terve.¹²¹

Adalaide modell

Adalaide 2010-ben készítette el Egészség és jól-lét a kormányzás minden szintjén c. programját a WHO közreműködésével. A dokumentum megállapítja, hogy a társadalmi, gazdasági és környezeti fejlődés elérése a kormányzati szintek politikájában integrált válaszokat igényel, ami nehezen megvalósítható a hatalmi szintek kiegyensúlyozatlan volta miatt. A program globális szinten szervezett, célja, hogy integráljon minden politikát az egészségpolitika egésze alatt: gazdaság és foglalkoztatás, biztonság és igazságszolgáltatás, oktatás és óvoda, mezőgazdaság és élelmezés, infrastruktúra és tervezés, közlekedés, környezet és fenntarthatóság, lakás és lakossági szolgáltatások, földhasználat és kultúra. A vertikális integráció mellett a hangsúly a szektorális politikák egészségcéloknak való alárendelésében rejlik. Az egészség és jól-lét a kormányzás minden szintjén c. programot ellenzői gyakorta egészség-imperializmus programként kritizálják. A program szereplői között Dél-Ausztrália, Észak-Karélia, British Columbia, Franciaország, Thaiföld, az USA egyes tagállamai a legfontosabb szereplők.

4.4. Japán

A jól-lét és egészség ázsiai forrásai

Az európai görög tradícióval szemben, miszerint az ember „homo politicus”, politikai rendszer létrehozására képes élőlény, az ázsiai tradíció szerint az ember kultúraépítő lény, amelyben az egészségfejlesztés önművelés, önfejlődés, énértet javító tevékenység, önkifejlesztés, a közegészségügy pedig absztrakt elméleti és tapasztalati felfogás egésze: az egészség és életmód egymásra visszaható tényezők. Az ázsiai egészségügy alapjait a szakirodalom három nézőpontra, forrásra vezeti vissza.

- Az egyik az indiai gyógyászat, az ayurvéda és jóga tradíció, amelyben a test és lélek összhangja kiemelt. A másik a kínai orvoslás (buddhizmus, taoizmus), mely szerint az emberi életmód, az emberi tevékenység és a

¹²¹ Rottingham City Council (2007): Rottingham health and Well-being Plan 2007-11.
<http://www.rockingham.wa.gov.au/Our-city/Future-plans-and-strategies/Health-and-wellbeing/Health-and-Wellbeing-Plan>

környezet harmóniája az egészség feltétele. A jóga funkciója (6 féle jóga a legelfogadottabb, közte az önkéntesség és a szexuális kommunikáció), a társadalmi és a személyes viselkedés, a testtartás, a lélegzetvétel javítása, az érzékszervek ellenőrzése.

- A kínai modellben a ying és yang, az egyensúly elve az emberi testet, mint univerzumot, komplex integrált rendszerként képzei el, amelyhez a „qi” az életerő, az energia hozzátartozik. A modellben az emberi szervezet nem testrészek együttese, hanem a természet erői, a „fa”, a „tűz”, a „föld”, a „fém”, a „víz” elemek játszanak szerepet. A modell fontos jellemzője a nem gyógyszeres/orvosi terápiák, önmasszázs, masszázs, lélegzet technikák, akupunktúra stb. használata.
- A harmadik az iszlám (arab-görög) yunani tradíció, az ionista orvoslás, az emberi életmód, a test, a természet és a köztük lévő kapcsolatok a hangsúlyosak. A hippokratészi modellben a fiziológia és a szellemiség, az érzelmek világa a harmonikus élet alapja. Ehhez a napi életet kell kontrollálni, a tiszta levegő, megfelelő élelem, italok, testmozgás, pihenés, alvás, séta, járás, spirituális hatások ellenőrzésével a szemlélődés, a meditáció és a tudatalatti folyamatokra figyelés.

Japánban az Edo-korszakban az ázsiai, indiai, kínai – önmegőrzés, kiegyenlítés, helyreállítás, önművelés, a társadalom kulturális aspektusainak erősítése, a személyiség kiteljesedése – tradíció alapján a gyógyítás arra terjedt ki, ami nem beteg, amit védeni kell: a társadalmi egészség egyéni egészséghez vezethet rendszeres életvitel és morális erkölcsi rítusok (jojó: megfelelő napirend) révén. A modellben az egészség, a humán fejlesztés, a kultúra és társadalom harmóniája képes kezelni mind a fizikai, mind a mentális problémákat.

A Meidzsi-korszakban – a katonai nemzet kultúrájának kialakulásával – a katonai táborok, járványok, karantén, katonai sebesülések kezelése más egészségi rendszert igényelt. Az Eisei Shinon, az új egészségelmélet azt vallja, hogy az egyén egészsége csoportban fejleszthető, a személyes egészség a napi tisztálkodás és szanitáció, a környezet ellenőrzése, a mérgezések elleni küzdelem, a megelőzés a hangsúlyos. Az egyén egészsége a társadalom egészségétől függ, azaz az egészség a nemzetgazdaság fejlettsége függvénye, illetve a katonai hatalom és erő függvénye, azaz az egészség nemzeti tőke. Új elem a belső helyett a külső harmónia, a vitalizáció helyett a megőrzés, az egyén helyett a csoport, az egyén helyett kormányzati felelősség kiemelése.¹²²

¹²² MUTO, T., NAM, W. F. (szerk) (2011): Asian Perspectives and Evidence on Health Promotion and Education <http://www.jstor.org/discover/10.2307/25064660?sid=21105717918931&uid=3738216&uid=4&uid=70&uid=2129&uid=2>

A korszak egészségfelfogása még a második világháború után is fennmaradt, ám jelentős hatással bírt rá a WTO, a világ egészségügyi szervezet egészségprogramja, mindenekelőtt az Ottavai Charta. A charta az egészségfejlesztést, annak ügyképviselét, a képessé tevést, a közvetítést használta kulcskifejezésként, amit nagyon nehezen lehetett lefordítani japán nyelvre, csakúgy, mint a jól-lét kifejezést (Ken Kou Zou-Shin). A japán egészségügy 2000-től fogadta el a Healthy Japan 21 c. programot 70 célkitűzéssel, amelyhez 1001 önkormányzat csatlakozott, vetélkedve egymással.¹²³ Az egészség és jól-lét témakörben a kulcskérdés a társadalom gyors öregesedése: miért nem ad jól-létet a hosszú az élet? Erre a válasz pontosan a közösségi, csoportszemlélet az egészségügyben, az autonómia hiánya, az individuális élet hiányában keresendő. A japán jól-lét és egészség nézőpontjában ezért újonnan a kínai modell felé fordulás, az érzékek felébredése került az egészségfejlesztés középpontjába. A 2000-ben bevezetett rendszer fejlett szolgáltatást nyújt főleg az alacsony jövedelmű háztartásoknak, azonban eredményei kérdésesek, nem fenntartható a teljes autonóm házi gondozás, szükség van a családtagok közreműködésére, pénzügyi fenntarthatósága kérdéses.¹²⁴ A jól-lét japán értelmezése a társadalmi harmóniához kapcsolódik, és minimalista felfogást, nézőpontot takar.

Munkahely és jól-lét Japánban

A japán társadalom jól-léti modellje erősen kapcsolódik a japán munkahelyi kultúrához és tradíciókhoz: a munkavállaló munkahelyi viselkedése, a cég iránti elkötelezettség erőteljesen eltér az európaiétól. A jól-léti kutatások egyik fókuszpontja nem véletlenül a munkamánia (workaholic) kutatása. Az európai trendeknek megfelelően a túlzottan sok munka összekapcsolódik az egészségromlással, negatívan hat az élettel való elégedettségre, a munkateljesítményre.¹²⁵ A japán munkahelyi jól-lét negatív eredményeit a megnőtt teljesítményelvárások és a japán munkások képességstratégiáinak sajátos vonása adja: szemben az amerikai

¹²³ Healthy Japan 21 (2000): Health Service Delivery Profile, Japan 2012. http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CEcQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.wpro.who.int%2Fhealth_services%2Fservice_delivery_profile_japan.pdf&ei=8YwMVYqDOoqAzAPMpoDQDw&usg=AFQjCNFrv1xft833ebIgsd1SMA_kDL3TLA&sig2=4RIGe39kH3X20pFZD2pHQg&bvm=bv.89060397,d.bGQ

¹²⁴ TAMIYA, N., NOGUCHI, R., NISHI, A., REICH, M., IKEGAMI, N., HASHIMOTO, H., SHIBUYA, K., K., KAWACHI, I., J.C. (2011): Population Ageing and Wellbeing: Lessons from Japan's Long-term Care Insurance Policy. *The Lancet*. szept. 24. Vol. 378. Nr. 9797, pp. 1117-1126.

¹²⁵ SHIMAZU A, SCHAUFELI WB (2009): Is workaholism good or bad for employee well-being? The distinctiveness of workaholism and work engagement among Japanese employees. *Health*. 2009 Oct;47(5):495-502.

munkahelyi kultúrával, ahol a munkások specializációra, a képességek bővítésére fókuszálnak, a japán munkakultúra generalista, inkább több munkaszerepre, végzettségre orientálódnak és nem kívánnak specializálódni.

Japán munkakultúra és nyugdíj

A japán nyugdíjasok szemben a globális „U” jól-léti modellel (az idősök boldogsága megnő), az ún. „L” modellt mutatja, a boldogtalanság forrása a nyugdíjba menetel, az élet értelmének, a munkának elvesztése.

A mérési rendszer bevezetése és a nagy földrengés

Japánban 2011-ben alakították ki a jól-léti indikátorok mérési rendszerét, amelynek középpontjában a fenntarthatóság, a társadalmi-gazdasági feltételek, az egészség, a társadalmi kapcsolatok, valamint a szubjektív jól-lét mutatói szerepelnek.¹²⁶ A japán jól-léti indikátorok kialakítása a fukushimai erőmű felrobbanása előtt kezdődött és a katasztrófa után folytatódott. A katasztrófa alapján változtatta meg a jól-létről alkotott elképzeléseket, és a fő kérdés a katasztrófában érintett lakosság mentális problémáinak kezelése mikéntje volt. A katasztrófa eredményeképp 200 000 ember vált menekültté, 20 000 tűnt el. A 200 000 menekült háromnegyede rendkívül rossz stresszállapotba került, számosan öngyilkosak lettek, míg a többiekre – a hirosimai és nagaszaki áldozatokhoz hasonlóan – egy életre szóló kiközösítés vár. Az egészségügyi rendszer képtelen volt kezelni a problémát, amit csak súlyosbított, hogy a menekültek számára kitörési lehetőség sincs a menekült zónából.¹²⁷ A fukushimai baleset körzetében 2 millió ember érintett a sugárhatástól, és megnőtt a válások száma (atomválás), mivel nem tudnak megegyezni arról, maradjanak vagy költözzenek, mit egyenek, vállalhatnak-e gyereket, stb. A térségben a leginkább veszélyeztetettek a fiatalok, és kb. 25 éven belül rákos és egyéb megbetegedés, valamint megfelelő élet vár rájuk, az atomos szülők gyermekei pedig torzszülöttként jöhetnek a világra.¹²⁸

¹²⁶ http://ishes.org/en/eda_column/2013/clm_id000917.html

¹²⁷ EPSTEIN, B. (2013): Environment and Wellbeing Clinical Practice and Challenges to Orthodox Psychopathology: An Ethnographic Account of Mental Health Care in the Japanese Context Social Anthropology, February 2013
<https://fukushimaforum.wordpress.com/online-forum-2/second-3-11-virtual-conference-2013/environment-and-wellbeing-clinical-practice-and-challenges-to-orthodox-psychopathology-an-ethnographic-account-of-mental-health-care-in-the-japanese-context/>

¹²⁸ HAWORTH, A.: (2013) After Fukushima: families on the edge of meltdown <http://www.theguardian.com/environment/2013/feb/24/divorce-after-fukushima-nuclear-disaster>

Japán jól-léti kutatások

Japánban a kormányzat 2010-ben állította fel a Jól-lét Kutatások kutatócsoportot a gazdasági kutatásokon belül. A miniszterelnöki hivatal gazdasági és társadalomkutató intézete a kutatások gazdája. A kutatások kiterjednek az életminőség címszó alatti adatgyűjtésre, a jól-léti kutatásokra, annak elemzésére, hogy mi az, ami az emberek jól-létét befolyásolja, más intézményekkel való együttműködésekre, pl. az OECD-vel, a japán prefektúrákkal, helyhatóságokkal, az ázsiai jól-léti konferencia megszervezésére 2011-ben az OECD-vel közösen: „Asia-Pacific Conference on Measuring Well-Being and Fostering the Progress of Societies” a fenti tevékenység eredményeképp számos dokumentum elérhető.¹²⁹

14. ábra. A japán jól-léti modell

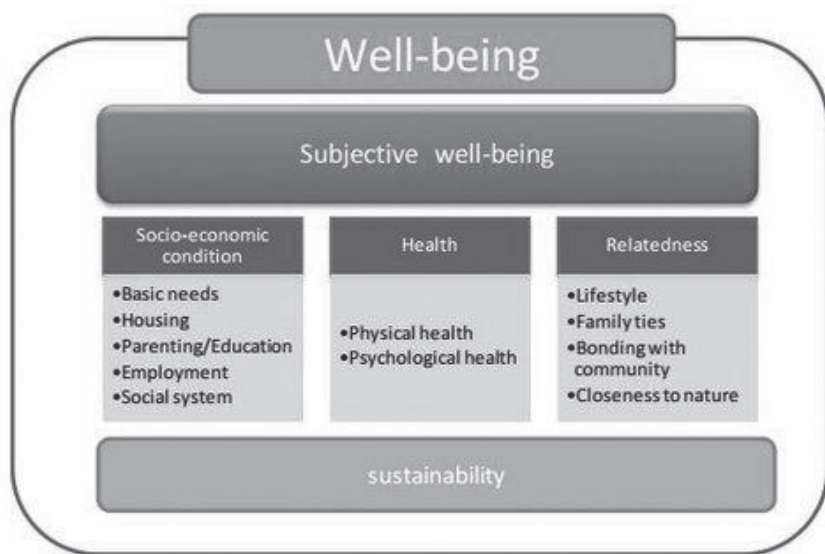

Figure 2: A framework for measuring well-being

Source: Measuring National Well-Being -- Proposed Well-being Indicators -- by the Commission on Measuring Well-being, Japan

¹²⁹ Internet Survey Report (PDF-Format 2.4 MB), Seminar of Well-being in November 2012, Quality of Life Survey Tentative report (PDF-Format 1.5 MB); The Asia-Pacific Conference on Measuring Well-Being and Fostering the Progress of Societies; Measuring National Well-Being--Proposed Well-being Indicators--(PDF-Format 609 KB) A 2012. évi életminőségi mérések eredményei: a boldogságérzet, a boldogság interdependenciája, az étellel való elégedettség, érzelmi kiegyensúlyozottság, az életszakasz eltérő szintjein való életelégedettség, a lakókörnyezet, az aggodások, a biztonság, társadalmi támogatás, az egészségi állapot önértékelése, a társadalmi kapcsolatok gyakorisága stb.

A japán mérési rendszer a fenti modell mentén alakult, formálódott. Azonban itt is elfogadott az OECD 2013 januárjában elkészített mérési rendszere, a Better life Index. A globalizáció erőteljes hatással jár a japán és más ázsiai társadalmakra is. Az amerikai boldogságesszmény megerősödése, az individualizmus megjelenése erőteljes frusztráció forrása, és az ún. „neet” jelenség, sem munkában, sem iskolában mutatókkal, illetve az ún. hikikomori, azaz a társadalmi kivonulás betegségével.

Új hangsúlyok a jól-lét japán nézőpontjaiban

A 2011. március 11-i földrengés, cunami és atomkatasztrófa alapján változtatta meg a japán jól-lét felfogást:

- **Környezeti veszélyhelyzet megnőtt kockázati fokozattal:** gázszivárgás, áradás, leszakadt elektromos vezetékek, nedves, elázott vezetékek, szét-szóródott gázolaj foltok, robbanás és áramütésveszély.
- **Közösségi egészségügy:** korlátozott kommunikációs lehetőségek az érintett régiókban, nem megszervezhető a segítségnyújtás, nincsenek mentők, kevés az egészségügyi szakember, nincsenek gyógyszerek.
- **Általános közegészségügy:** élelem- és vízhiány, radioaktív szennyezettség – tej, sajt, tojás, zöldség, nincsenek atommentes élelmiszerszolgáltatások. A temetetlen holtak jelentős száma járványveszély. A halottak temetése csak extra mélységben megengedhető a vizek és egyéb talajszennyeződés miatt. A környező tengervíz radioaktívan szennyezetté vált.¹³⁰

4.5. Dél-Korea

Munkahelyi jól-lét Dél-Koreában

Az OECD-tagországok közül Dél-Korea esetében a munkaidő az egyik leghosszabb. Gyakori a 48, az 52, a 60 órás munkaidő is. Mindez jelentős stressztényező, amely 2-4-szeresére emeli a pszichológiai problémákkal küzdők arányát.¹³¹ Egzakt

¹³⁰ WILLIAMS, K.Y. (2014): Public Health Concerns in the Aftermath of the Japanese Earthquake, Tsunami and the Fukushima Reactor Breach APSA PATIMES (2014): <http://patimes.org/public-health-concerns-in-the-aftermath-of-the-japanese-earthquake-tsunami-and-the-fukushima-reactor-breach/>

¹³¹ KYOUNG-HYE LEE, JONG-EUN KIM, YOUNG-KI KIM, DONG-MUG KANG, MYEONG-JA YUN, SHIN-GOO PARK, JAE-SEOK SONG, AND SANG-GIL LEE (2013): Long Working Hours and Emotional Well-Being in Korean Manufacturing Industry Employees.

források nincsenek, ám a munkahelyek 25%-a elrendeli a 60 órás munkahetet, ám 12 óránál hosszabb napi munkaidő tilos.

Ifjúsági jól-lét Dél-Koreában

A dél-koreai jól-lét fontos jellemzője a gyermekek és fiatalok mentális zavarainak a magas százaléka. A mentális zavarok és depresszió legerősebb forrása az iskola. A gyerekek 7.30-tól este 6-ig iskolában vannak, este 9-10 óráig is iskolában vannak, ha felvételi tesztekre készülnek. Az átlagos tanuló 59-80 órát tölt hetente az iskolában. A szülők nem nagyon bíznak az iskolai oktatás színvonalában, ezért gyakran hétvégi osztályokban és táborokban kell magánórán részt venniük. A koreai diákok a legelégedetlenebbek, és a valamilyen mentális problémával küzdők aránya megközelíti az 50%-ot.¹³² Az átlagos diák 5,5 órát alszik naponta. A koreai képzési rendszerben a beiratkozott hallgatók alacsony százaléka végez, és a legfőbb célok között van vagy egy nagy multinacionális céghez való bekerülés, vagy egy jól fizető hivatali állás elnyerése. Mindez további tesztekre való készülést jelent. A fiatalok jelentős része a végzést követően szüleivel lakik és tesztekre készül, illetve megnőtt a kivándorlási szándék, mint menekülés. A 300 000 végzettre évente 19 000 állás vár, azaz a nem képességeknek megfelelő munkavállalás a család számára szégyen, és a befektetett költségek meg nem térülésével jár.

Dél-Koreában a jól-lét az 1998-2003-as gazdasági válságot követően vált a középosztály életstílusává, modelljévé. 2003-tól ellepték az országot a jól-léti termékek és szolgáltatások, jelentősen megnőtt ezek fogyasztása.

A koreai jól-léti modell – produktív jól-léti modell napjainkban is, erős konfucianus értékekkel, amelyekben a mentális problémák stigmatként értékelték. Mindez az idős generáció esetében is hasonló boldogtalanságot és magas arányú öngyilkosságot eredményez.

Az OECD jól-léti statisztikák összességében Koreában azt az eredményt hozták, hogy a világ 6. legerősebb gazdaságában az életminőség rendkívüli módon megkérdőjelezhető.

Ann Occup Environ Med. 2013; 25: 38. Published online Dec 5, 2013. doi: 10.1186/2052-4374-25-38 <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3923334/>

¹³² CHIN-CHUN-YI(2013): The Psychological Well-being of East Asian Youth. Springer pp. 270-272. Springer

4.6. Izrael

Izraelben a kormányzat 2012 decemberében döntött a fenntarthatósági, jól-léti, állóképességi indikátorok bevezetéséről. A környezeti minisztérium, a miniszterelnökség, a pénzügyminisztérium, a Gazdasági Hivatal elnöke, a Statisztikai Hivatal elnöke vett részt a kimunkálásban. Felállt egy konzultációs fórum, interszektorális team, nyilvános vitacsoportok. A munka az OECD-vel partnerségben zajlott.¹³³ Az izraeli és a török modell közel áll az európaihoz. Mindkét ország támaszkodik az OECD-mérésekre, ám Izrael saját mérési indikátor rendszert is bevezetett. Mind Izrael, mind Törökország, mind Mexikó jól-léti modelljében a legfőbb probléma a lakosság jelentős arányának a túlmunkája. Törökországban a magas túlmunka aránya eléri az 50%-ot.

4.7. Chile

Chile 2012-ben mutatta be azt a programot, amely a fejlődés mérésére volt hivatott, az egyének szubjektív véleményének felmérése holisztikus nézőpont alapján történt. A cél a boldogságtól a jól-lét felé vinni a mérési nézőpontot, holisztikus koncepció révén, a közpolitikát a szubjektív jól-lét kompetenciái felé fejleszteni, valódi dinamikus adatokat kinyerni, a közpolitika innovációja és jól-léti kompetenciáinak fejlesztésével a szubjektivitásnak új dimenziót kívántak adni. A chilei jól-léti mérési programban megváltozott a közpolitika modellje, nem általában, hanem konkrét célcsoportokra definiálás a célja. A politikai modell társadalmi, gazdasági, kulturális, kapcsolati scenáriókat alkot, amelyek alkalmasak e csoport életterveinek megvalósítására. A jól-léti állam ebben a modellben nem a szubjektív jól-lét realizálatlanságát kompenzálja, hanem a szociális támogatás az élettervek megvalósítására szolgál. Ez az emberek képességeinek fejlesztésével történhet, amihez új politikai kultúrára van szükség.¹³⁴

¹³³ Ministry of Environmental Protection: Well-Being Indicators for Israel <http://www.sviva.gov.il/English/Indicators/Documents/Well-Being-Indicators-for-Israel-April2014.pdf>
<http://www.sviva.gov.il/English/Indicators/Documents/Beyond-GDP-Well-Being-Indicators-for-Israel-EnvBulletin-March2014.pdf>

¹³⁴ Bienestar Subjetivo: El Desafío De Repensar El Desarrollo (Subjective Well-Being in Chile: The Challenge of Rethinking Development) <http://desarrollohumano.cl/> Human Development in Chile 2012

4.8. Svájc

Svájcban az akadémiai érdeklődésen és kutatásokon túl 2014. december 15-én jelent meg az első tudósítás a Federal Statistical Office (FSO) részéről a jóléti mérésekről.¹³⁵

4.9. Észtország

Észtország adatait megtalálhatjuk az OECD Better Life Indexében is és természetesen a Happy Planet Index adatsoraiban is.¹³⁶ (A középmezőnyben foglal helyet – a 151 vizsgált ország közül a 79. a szubjektív well-being kategóriában, 5,1-es pontszámmal.) A BLI kategóriái közül Észtország a bérek és az egészség, valamint a részvételiség területén van a lista utolsó helyezettjei között, de alacsonyok az étellel való elégedettség és a biztonság értékei is. Az oktatás, a work-life balance, a környezet értékei a legjobbak, de inkább csak a középmezőny felé tolják el a grafikonokon Észtországot.

Részben az észtek szubjektív jól-létéről is szól a következő tanulmány¹³⁷:

Szerzője, Anu Randveer (Department of Economics, Tallinn University of Technology) megállapítja, hogy Észtországban - más posztszovjet államokhoz hasonlóan - alacsonyabb az emberek szubjektív jól-léte, mint a világ más régióiban. Ennek ez oka vélhetően szociokulturális és történelmi gyökerű. A lakosságra vonatkozóan a következő kategóriákban végeznek méréseket: Social life, Culture, Education, Health, Households, Income, Justice and security, Labour market, Social exclusion and poverty, Social protection, Time use, Worklife quality.¹³⁸

Andrus Ansip, a nemrégiben leköszönt, kilenc éven át hivatalban lévő miniszterelnök beszédeiben meglehetősen gyakran (mintegy 20 alkalommal) használta a well being kifejezést. Megvizsgálva ezeket a szöveghelyeket, jól látható, hogy az anyagi jól-lét szinonimájaként jelenik meg a legtöbb esetben. Lássunk egy ilyen idézetet 2013 májusából: „At the ruling Reform Party’s annual congress

¹³⁵ Indicator system for the measurement of well-being 2014. Material and non-material well-being at a good level http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/en/index/news/01/nip_detail.html?gnpID=2014-642

¹³⁶ BLI: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/estonia/>
HPI: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/estonia/>

¹³⁷ RANDVER, A. (2007): Subjective Well-Being: Estonia in an International Comparison. Journal of Economic Literature. <https://ideas.repec.org/p/ttu/wpaper/159.html>, http://deepthought.ttu.ee/majandus/tekstid/TUTWPE_07_159.pdf

¹³⁸ Az észtek állami statisztikai hivatal honlapja a következő címen érhető el: <http://www.stat.ee/en>

in Tartu on Saturday, Prime Minister and party chairman Andrus Ansip said that the recently published Estonian Human Development Report is praise for the party and that party members can be proud of how far Estonia has come.“ Authors of the report essentially say that our policies have been geared towards increasing everyone’s wealth and well-being and that, at the end, moves every part of life forward,” said Ansip, speaking at the congress.¹³⁹ Nyilvánvalóan egyfajta politikusi kincstári optimista hozzáállást figyelhetünk meg a fenti idézetben, ha összevetjük a fent idézett mérések eredményeivel. Azonban az Estonian Human Development Report, amelyről a volt miniszterelnök beszélt, fontos információkkal szolgál jelen tanulmányunk szempontjából, mivel az elemzések kiterjednek a közpolitikára is és a balti államok összességére nézve is hasznos adalékokkal szolgálnak.¹⁴⁰ Külön fejezetet szentel a kötet a szubjektív jól-létnek. Kitér a balti jóléti államra, a munkaerőpiacra, a balti államok különböző társadalmi csoportjainak jól-létére 1990-2009 között, az életszínvonalra és az étellel való elégedettségre.

4.10. Lettország

Lettország statisztikai hivatalának honlapja a következő címen érhető el: <http://www.csb.gov.lv/en>. A Happy Planet Index¹⁴¹ valamint a hivatalos állami statisztikai honlap tartalmazza a legfontosabb információkat, Lettország ugyanis nem jelenik meg az OECD Better Life Indexében. A statisztikai hivatal honlapján a well-being kifejezésre az angol nyelvű publikációkban alig találunk utalásokat. A lett statisztikai hivatal sem igazán használja a well-being kifejezést. A lett nyelvben valószínűleg a „labklājība” lehetne a megfelelő fogalom, ennek előfordulása gyakoribb, viszont angolra inkább a „welfare” szóval fordítják. A lakosság vonatkozásában a következő kategóriákban végeznek méréseket a hivatal honlapja alapján. A szubjektív jól-lét vonatkozásában a Happy Planet Index adatai szerint Lettország a középmezőny mögött foglal helyet. A három fő kategóriára lebontva az eredményei a következők: Szubjektív jól-lét: 4,7 pont a lehetséges tízből. Ez a 103. helyre pozicionálja az országot a vizsgált 151 közül. Összehasonlításul:

¹³⁹ ANSIP at Party Congress: We Built an Estonia We Can Be Proud Of. Estonian World review. 2013. május 27. <http://www.eesti.ca/ansip-at-party-congress-we-built-an-estonia-we-can-be-proud-of/article39432>

¹⁴⁰ EESTI KOOSTÖÖ KOGU (2011): Estonian Human development Report. Baltic Way of Human Development. 20 years after. www.kogu.ee/public/eia2011/eia_eng_2011.pdf

¹⁴¹ <http://www.happyplanetindex.org/countries/latvia/>),

ez az adat megegyezik a magyar értékekkel, alatta marad azonban Lettország összes szomszédjának, beleértve Oroszországot, sőt Fehéroroszországot is, de Afganisztán 4,8-es értéke is magasabb!

Ez az eredmény meglepően alacsony, különösen, ha arra gondolunk, hogy az ország gazdaságának alapjai szilárd talajon állnak, és az euró bevezetése a politika egyik vezető témája. 2014. január elsejétől fizetőeszköz az európai pénz, így Észtország után Lettország a második volt szovjet állam, amely az eurózóna tagjává válhatott.¹⁴² 2015-ben a kritikus hatása még mindig érezhető.¹⁴³

Jól jellemzi a folyamatot az előző miniszterelnök, Valdis Dombrovski újévi beszédében a gazdasági növekedés és fejlődés kemény munkát igényel.¹⁴⁴ Ő az a politikus (vagyis pontosabban az ő fordítója), aki beszédeiben először kezdte el használni a well-being fogalmát az euro övezeti tagság kapcsán.¹⁴⁵

„Az euró bevezetésén kívül az Oroszországhoz fűződő viszony határozza meg a politikai közbeszédet. Természetesen mindkét fő témának megvannak a kapcsolódási pontjai a jól-lét témaköréhez, ezek azonban csak olykor-olykor válnak különösebben explicitté. A fenti beszédekben az emberek jól-létére vonatkozó mondatokból jól látszik ez. A gazdasági megszorítások, amelyek lehetővé tették az államháztartás rendbetételét és így az euró bevezetését, a társadalmi jól-lét érzés csökkenéséhez vezettek. Valószínűsíthetően ez a magyarázata a Happy Planet Index alacsony értékeinek. Vannak azonban olyan jelek, amelyek óvatos optimizmusra adnak okot. Az európai pénz 2014. januári bevezetésekor a lettek 53%-a támogatta a csatlakozást az euróövezethez, a gazdasági növekedés a legnagyobb Európában, 4 százalékos.”

Laimdota Straujuma lett elnök 2014. évi kormányprogramjának negyedik fejezetében megjelenik a well-being fogalma.¹⁴⁶ Úgy látszik, hogy ez a folyamat hason-

¹⁴² LONSKA, J. (2014): Comparative analysis of subjective well-being of Latvia's inhabitants in the context of economic development of European countries. http://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2014/07/shsconf_shw2012_00022.pdf

¹⁴³ Latvia: the economic crisis still reverberates on the wellbeing of families and children. http://europa.eu/epic/countries/latvia/index_en.htm 2015. 01.10.

¹⁴⁴ And then there were 18: Latvia joins the Euro today. <http://www.thejournal.ie/latvia-joins-euro-1244181-Jan2014/>

¹⁴⁵ Speech of Prime Minister Valdis Dombrovkis of Latvia to the OECD Council, 12 November 2013 <http://www.oecd.org/countries/latvia/speech-of-prime-minister-valdis-dombrovkis-of-latvia-to-oecd-council-12-november-2013.htm>

¹⁴⁶ <http://bnn-news.com/latvian-officials-sign-coalition-agreement-government-declaration-121317>

lóan megy végbe a többi balti országban is, ám az ukrán válság árnyékában.¹⁴⁷ A lett politika külön figyelmet fordított az önkormányzatok objektív jól-léte mérésére.¹⁴⁸

4.11. Litvánia

A fentiek tekintetében tehát aligha meglepő, hogy Litvánia esetében is a másik két volt szovjet balti államhoz hasonló jellemzőket találunk.¹⁴⁹ Az OECD Better Life Index Litvániáról nem készült, azonban a Happy Planet Index adatait megtalálhatjuk.¹⁵⁰ Észtországhoz hasonlóan a középmezőnyben foglal helyet – a 151 vizsgált ország közül a 79. a szubjektív well-being kategóriában, 5,1-es pontszámmal. Az ország nemzeti fejlesztési stratégiájában fontos szerepet játszik a well-being fogalma.¹⁵¹ A jól-lét vonatkozásában a közösségi jól-lét hangsúlyozott. Az ország célja, hogy a nemzetközi mutatókban a 10 legjobb EU tagország közé kerüljön: Életminőség (23.), Happiness Index (20.), demokrácia Index (22.), fenntarthatósági index (13.), Globális versenyképességi Index (13.), globalizációs index (25.). Sőt az EU-n kívül is elhelyezik magukat a litvánok a stratégiájukban:

15. ábra. Litvánia jól-léti kommunikációja

INDICATORS	VALUE		PLACE (VALUE)		
	EU27 AVERAGE	LT	2009 / 2010	2020	2030
VISION IMPLEMENTATION INDICATORS					
Quality of Life Index <i>International Living</i> , 2011	71 point from 100	68 points from 100	23 rd place in the EU	15 th place in the EU	10 th or higher place in the EU
The World's Happiest Countries <i>Gallup World Poll</i> (2005–2009 data)	35 per cent (happy population)	25 per cent	20 th place in the EU	15 th place in the EU	10 th or higher place in the EU

Figyelemre méltó ez a tudatosság, hiszen nemzeti stratégiai szinten talán éppen Litvánia veszi a legkomolyabban az életminőség emelésének kérdéskörét.¹⁵²

¹⁴⁷ <http://www.lithuaniatribune.com/9176/united-efforts-in-the-european-union-will-ensure-security-and-well-being-for-lithuanian-and-estonian-people-20119176/>

¹⁴⁸ JAKABSONEĻ, I., SLOKA, B. (2014): Objective Evaluation of the Well-being of the Municipalities in Latvia. *Socialiniai tyrimai / Social Research*. 2014. Nr. 1 (34), 42–52

¹⁴⁹ Litvánia hivatalos statisztikai oldala a következő cím alatt érhető el angol nyelven: <http://www.stat.gov.lt/en/home>

¹⁵⁰ <http://www.happyplanetindex.org/countries/lithuania/>

¹⁵¹ Lithuania's Progress Strategy „Lithuania 2030” www.lrv.lt/bylos/veikla/lithuania2030.pdf

¹⁵² http://www.scientiasocialis.lt/ppc/files/pdf/Svence_Vol.2.pdf
http://www.marebalticum.org/brehca/images/stories/villerusa_aging.pdf

http://www.ifimes.org/media/20%20Years%20to%20Trade%20Economic%20Independence_%20Latvia.doc

5. Kontinentális, konzervatív, korporativista modellek

5.1. Ausztria

Ausztria statisztikai hivatala a következő címen érhető el az interneten: www.statistik.at

Hivatalos neve: STATISTIK AUSTRIA Bundesanstalt Statistik Österreich. A honlapon, a többi országhoz hasonlóan, nagyon sok információ érhető el angol nyelven is. A well-being kifejezésre a keresésünk hét találatot ad: Weitere Informationen (Results 1 to 7 from 7)¹⁵³

Ezek mindegyike általános jellegű, Ausztriára nézve információtartalom nélküli említés. Meg kell tehát vizsgálnunk a kérdést, hogy a well-being az osztrák közpolitikában milyen német fogalmak formájában jelenik meg. A Wohlbefinden kifejezésre keresve már több hasznos találatot kapunk.¹⁵⁴ A „Jól-lét” projekt (Projekt „Wohlbefinden“) az osztrák Mező- és erdőgazdasági, Környezet- és vízgazdálkodási minisztérium számára készült jelentés 2008-ból. A publikálás dátuma: Wien, 2010. április 23. Némileg szokatlan, az illetékes minisztérium hatáskörébe látszólag nem igazán tartozó kategóriákról találhatunk a jelentésben az osztrákok szubjektív jól-létére vonatkozó adatokat, elemzéseket. Olyan kérdésekről van szó, mint például az „időjól-lét” - „Zeitwohlstand”, ami arra irányul, mennyire elégedettek a megkérdezettek az időbeosztásukkal. Van-e elég idejük az élet különböző területeire, mint például a családi élet, a háztartás, a személyes érdeklődés, sport, hivatali ügyek intézése, továbbképzés. Elégedettek-e a munka és a tanulás mellett a fentiekre fordítható idővel? A stressz és az időhiány mennyire jellemzi őket?

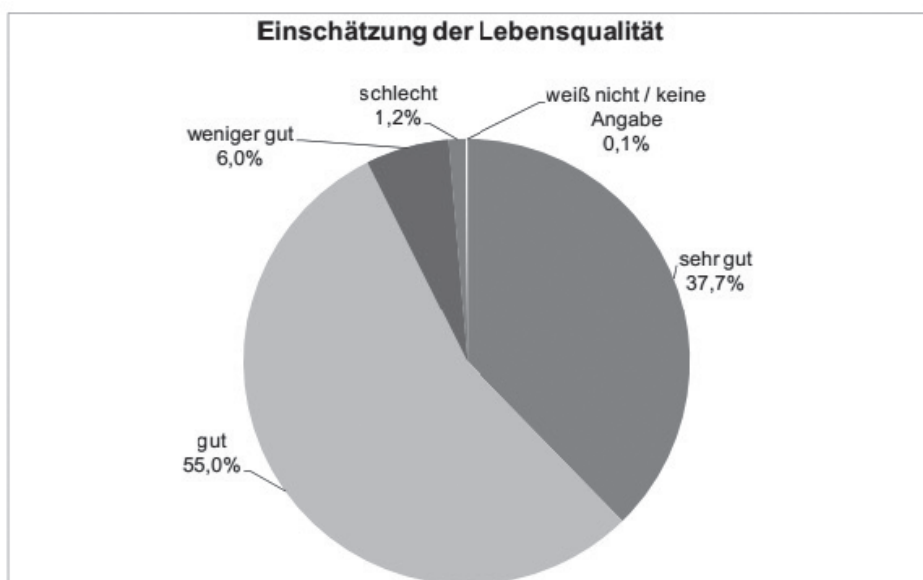
¹⁵³ E Giovannini Statistiktage 2012; Taskforce 1: Haushaltsperspektive; Taskforce 3: Lebensqualität; Sponsorship Group Report; Arbeitsprogramm 2014 - Tabellenteil; Income and living conditions in Europe, „Stiglitz”-Report

¹⁵⁴ Bericht an das Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft: (2008): Projekt „Wohlbefinden“. www.statistik.at/web_de/Redirect/index.htm?dDocName=054907

A szempontokat mind korcsoportok, mind pedig tartományok szerint is csoportosítja a jelentés, de a gender-specifikus és a betöltött munkakör szerinti vizsgálatok is megjelennek. Az eredményeket a fenti linken 29 könnyen értelmezhető ábra szemlélteti, ezek ismertetésétől ezért eltekintünk.

A tanulmány többi fejezete nem ennyire részletesen kidolgozott, pár oldalas elemzéseket olvashatunk a következő témakörökről: lakáskörülmények, elégedettség a munkával, bűnözés, erőszak és vandalizmus a szűkebb lakókörnyezetben, szubjektív egészségi állapot, életminőség, család és a munka világának összeegyeztethetősége, zajártalmak a lakókörnyezetben. Ezekből csupán egyet emelnénk ki, mert ez a táblázat voltaképpen összefoglaló képet ad az osztrák állampolgárok szubjektív jól-létéről:

16. ábra. Az osztrák állampolgárok jól-léte

Quelle: Statistik Austria, Mikrozensus Umweltbedingungen – Umweltverhalten 4. Quartal 2007.

Az osztrákok 92,7%-a mondja tehát azt magáról, hogy jó vagy nagyon jó az életminősége!

A statisztikai hivatal honlapjának a „Wie geht es Österreich?” „Hogy van Ausztria?” aloldala jeleníti meg az országos szintű jól-léti mérések összefoglalását.¹⁵⁵ Ezen belül az életminőség (Lebensqualität) kategória a következő szempontokból áll: Életminőség; Produktív tevékenységek és munka; Egészség; Képzés;

¹⁵⁵ http://www.statistik.at/web_de/statistiken/wie_gehts_oesterreich/index.html

Társadalmi részvételiség; Szabadidő; Fizikai bizonytalanság; A társadalom minősége; Lakókörnyezet; Az étellel való általános elégedettség. Látható, hogy ezek a kategóriák közel állnak az OECD Better Life Indexéhez, melyben Ausztria ugyan jó eredményeket ér el, azonban inkább a középmezőny élén vagy az élmezőny végén jut neki hely.

Ami az étellel való elégedettséget illeti, Ausztria a lehetséges 10 pontból 8,8-t ért el Finnországgal és Kanadával holtversenyben, megelőzi Svájc (10p), Norvégia (9,7p), Izland (9,4p), Svédország (9,3p), Dánia (9,2) és Hollandia (9p) is. Leggyengébb eredmények az oktatás (6,2) és a lakhatás (5,9) kategóriájában születtek.

Az osztrák politikai programok és a jól-lét

Az osztrák baloldal vezető ereje, az SPÖ pártprogramját végigolvasva arra megállapításra juthatunk, hogy a szubjektív jól-lét kérdésköre nem játszik fontos szerepet a párt elképzeléseiben.

A központi fogalmak a következők az SPÖ programjában (<http://spoe.at/das-spoe-partieprogramm#kapitel1>): a munka mindenki számára a jövő gazdaságában, innováció a társadalom érdekében, biztonság, magas életminőség humánus környezetben, a nők egyenlő jogai, generációk közötti szolidaritás, a bürokrácia csökkentése, az oktatási fejlesztése, identitás és kritikus nyilvánosság, globális igazságosság. Lássuk, mit is ért az SPÖ a jól-lét fogalmához talán legközelebb álló “magas életminőség” alatt! A következő fogalmak a vonatkozó alfejezetek címeiben jelennek meg:

- Ökológiai fenntarthatóság; Fenntartható fejlődés a szociális igazságosság megőrzésével; Környezetbarát tömegközlekedés fejlesztése az emberek javára nemzetközi és országos szinten megtervezve; Mezőgazdaság fejlesztése
- Lemondás az atomenergiáról; Az adó- és ipari rendszerek ökológiai szempontú reformja; Globális szintű stratégiai tervezés;
- Magas színvonalú, holisztikus szemléletű, mindenki számára egyformán hozzáférhető egészségügy; Szükségletorientáltság minőségbiztosítás és orvosi etika; Az ápolástudomány egyetemi rangra emelése;
- Egészségügyi támogató programok; Egészséges munkakörülmények; Hatékony és sokszintű fogyasztóvédelem; Szabadidős lehetőségek és a turizmus fejlesztése; Tömegsport.

Amint látható, az osztrák kormánypárt programjában a well-being szubjektív értelmezése szinte nem jelenik meg. Werner Faymann kancellár beszédeit végig-elemelve ugyanerre a következtetésre juthatunk.

Az Osztrák Néppárt pártprogramjában egyetlen helyen szerepel a well-being egyik lehetséges német fordítása, a "Wohlbefinden" kifejezés: "Eine gesunde Wirtschaft ist eine der wichtigsten Voraussetzungen für Wohlstand und Wohlbefinden im Land"¹⁵⁶ Magyarul: "Az ország jólétének és jól-létének egyik legfontosabb előfeltétele az egészséges gazdaság." Láthatjuk, hogy az osztrák jobboldal vezető ereje sem jeleníti meg programjában a szubjektív well-being témáját. Sőt, ha a radikális jobboldali Szabadságpárt programját elemezzük, akkor is ugyanerre a megállapításra juthatunk. A harmadik parlamenti erő a Zöldek (Die Grünen) képviselik. Az ő programjukban egy rövid fejezet foglalkozik a vizsgált területtel.¹⁵⁷ A szubjektív jól-létre egy beékelte mondat utal: "Bár az életminőség az élethelyzetek és személyes faktorok érzékelésétől is függ." (16. o.) Ezután a következő pontokhoz rendelve fogalmazza meg a környezetvédők a politikai programjukat: Biztonság, „Érintetlen környezet, Alapellátás és infrastruktúra, Önmegvalósítás lehetőségei (Freiräume), Idővel való gazdálkodás, Résztételiség.” Jól látható ebből a felsorolásból, hogy a Zöldek pártprogramja igyekszik figyelembe venni a jól-léti jellemzők nemzetközi trendjeit, hiszen ezek a kategóriák a jól-léti statisztikákban mérésre kerülnek. A többi kisebb parlamenti párt esetében sincs semmi eltérés az Ausztriára jellemző hiányától a szubjektív jól-lét fogalmának.

Összefoglalva megállapítható tehát, hogy egyedül a Zöldek (Die Grünen) pártprogramjában kerül említésre a well-being.

Elvértve azért fellelhetőek tanulmányok, amelyek az osztrákok szubjektív jól-létét vizsgálják, ezek jellemző módon egy-egy minisztériumhoz köthetőek, de a szűkebb területen túlmutatnak. Ilyen a már bemutatott dokumentum, amely a mezőgazdasági minisztérium számára készült, de ilyen az Osztrák Családkutató Intézet (Österreichisches Institut für Familienforschung) és a Bécsi Egyetem publikációja is, melynek címe: "Eine Analyse zum subjektiven Wohlbefinden in Österreich. Wie glücklich machen Partnerschaft, Kinder und Einkommen wirklich?" A szerzők: Georg Wernhart és Norbert Neuwirth, az elemzett adatok forrása: Happiness Research az ISSP 2002 bázisán.¹⁵⁸ A központi kérdése a fenti

¹⁵⁶ Das Grundsatzprogramm der ÖVP. Beschlossen am 30. ordentlichen Parteitag am 22. April 1995 in Wien www.oevp.at/down.load?file=Grundsatzprogramm.pdf&so=download

¹⁵⁷ Parteiprogramm. <http://www.gruene.at/partei/programm/parteiprogramm> (16-17. o.)

¹⁵⁸ Georg Wernhart, G., Norbert Neuwirth, N. (2007): Eine Analyse zum subjektiven Wohlbefinden in Österreich. Wie glücklich machen Partnerschaft, Kinder und Einkommen wirklich? Happiness

tanulmányának az volt, hogy a partnerkapcsolatok, a gyermekek és a kereset, hogyan befolyásolják a boldogságérzetet. Ezekre a kérdésekre természetesen az előre sejtethető választ adja a statisztikai adatok elemzése, viszont a publikált adatok bősége, az Ausztria iránt érdeklődő olvasó vagy kutató érdemleges információkhoz juthat belőle az osztrák társadalomról. Annak a konkrét okait, hogy a szubjektív jól-lét témaköre viszonylag kis súllyal szerepel az osztrák politikában, természetesen nem ismerhetjük pontosan, annyi azonban valószínűnek tűnik, hogy az osztrák politika meghatározó ereje, az Osztrák Szocialista Párt (SPÖ) kommunikációja a domináns, a többi párt - jól látszik ez éppen a legnagyobb riválisán - ehhez alkalmazkodik, és erre reagál. Így tehát a trendeket meghatározó politikai erő határozza meg sejtésünk szerint azt is, hogy mennyire van jelen, vagy - mint esetünkben - mennyire nincs jelen a jól-léti kérdéskör az adott ország közpolitikájában.

5.2. Belgium

Belgium és a jól-léti mérések

Belgiumban 2009-ben a Federal Planning Bureau publikálta az ötödik országos szintű fenntartható fejlődés riportot, amelyben a társadalmi fenntarthatóság kapcsán a jól-lét problematika kiemelt fontosságot kapott. A társadalmi jól-lét és a fenntartható fejlődés összekapcsolását javasolja egyértelműen ez a dokumentum, és egyben javaslatot tesz a jól-lét indikátorának kidolgozására is. Belgiumban több kezdeményezés is elindult a társadalmi jól-lét indikátorainak kidolgozására. 2010-től indult el az úgynevezett „*Walloon Project to Measure Well-Being in Wallonia*” program.¹⁵⁹ A programot a vallon „Institute for Evaluation, Prospective and Statistics” (IWEPS) kutatóintézet indította. Az intézet létrehozásának fő célja volt, hogy társadalmi információkkal segítse a regionális kormányzatot a döntéshozatalban. 2010-től kiemelt feladata az intézetnek, hogy kidolgozza a GDP kiegészítésére a társadalmi haladás új indikátorait. A metodológia egyik fontos újítása lenne, hogy ne csak átfogóan, hanem a különböző területi szintekre is legyenek használható adatok, így a jól-lét regionális különbségeiről is képet alkothassanak a

Research auf Basis des ISSP 2002. http://www.oif.ac.at/fileadmin/OEIF/Working_Paper/wp_56_subjektives_wohlfinden.pdf

¹⁵⁹ Walloon Institute for Evaluation, Prospective and Statistics (2010): *Walloon Project to Measure Well-Being in Wallonia*. http://www.wikiprogress.org/index.php/Walloon_Project_to_Measure_Well-Being_in_Wallonia

belga döntéshozók. A módszer kidolgozása során több nemzetközi fontosságú stratégiára is építettek, így a konceptuális keretként szolgáló Európai Unió Társadalmi Kohéziós Stratégiájára, valamint a stratégia által is használt „SPIRAL” (Societal Progress Indicators and Responsibilities for All) metodológiára.¹⁶⁰ A kutatás eredményeivel a fő cél az, hogy a döntéshozók számára, vagyis a regionális önkormányzat számára és közpolitikák számára hasznos és könnyen hozzáférhető információkkal szolgáljanak a vallon állampolgárok jól-létével, elégedettségével kapcsolatosan. A munka több fázison keresztül haladt. Elsőként közösen, építve az állampolgárok saját véleményére meghatározták a jól-lét fogalmát, vagyis azt a jól-létet, amely elfogadható az állampolgárok számára (összesen 1600 definíció született, amelyből ki kellett dolgozni egy közöset). Mindez számos egyeztetés eredménye volt az állampolgárokkal és a helyi önkormányzatokkal közösen 2010 és 2011 között. Ezt követően került sor a jól-lét indikátorainak kidolgozására, illetve ennek regionális és települési szintre történő aggregálása. Harmadrészt pedig az adatok kielemezését követően a megfelelő stratégia kidolgozása, amely illeszkedik a kohéziós stratégiába. Az eredmények egyben elősegítették, hogy megvalósuljon a párbeszéd az állampolgárok és a döntéshozók között, és a készülő stratégiák készítése széles társadalmi rétegek bevonásával készüljön. Mindez pedig visszahasson a társadalmi jól-létre. Az alábbi séma mutatja az elméleti és szerkezeti modellt, a melyben a kutatás megvalósult.

Munkahelyi jól-lét Belgiumban

Az Európai Bizottság 2007-ben egy ajánlást készített a tagállamok számára „*Improving quality and productivity at work: Community strategy 2007-2012 on health and safety at work*” címmel.¹⁶¹ A dokumentumban felkérlik a tagállamokat arra, hogy készítsék el a saját nemzeti szintű stratégiájukat, amely növeli a munkahelyi jól-létet és biztonságot. Belgiumban 2008 és 2012 között készült el az első nemzeti munkahelyi jól-lét stratégia¹⁶², amelyet a belga foglalkoztatásügyi minisztérium készített el, a minisztériumi hivatal megbízásából. A stratégia elkészí-

¹⁶⁰ Az Európai Tanács 2008 és 2010 között több európai országban végzett több területi szinten (városok, kerületek, régiók) felméréseket az állampolgárok jól-létének érzetével kapcsolatosan bevonva az üzleti szférát, és a közszférát is.

¹⁶¹ COM(2007) 62 final. Community strategy 2007-2012 on health and safety at work <http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Feur-lex.europa.eu%2FLEXUriServ%2FLEXUriServ.do%3Furi%3DCOM%3A2007%3A0062%3AFIN%3Aen%3APDF&ei=W8wOVaOxFTWxafmIgZgC&usq=AFQjCNHsyKe3DaWyITBuGzRsMKqeOgJGUw&sig2=LOLOaOXJvNZM-zl8KpVJsQ&bv=88528373,d.d2s>

¹⁶² http://www.beswic.be/nl/systems/Belgian_national_strategy-for-wellbeing-at-work.pdf

tését egy széles körű társadalmi egyeztetés előzte meg, mely során többek között vállalkozásokat, kis- és közepes, illetve multinacionális vállalatokat, civil szervezeteket és szociális intézményeket is bevontak. A dokumentum összesen öt stratégiai célt fogalmaz meg. 1.) Erősíteni kell a munkavállalók védelmét a munkahelyi megbetegedések és balesetekkel szemben. 2.) A munkavállalók esetleges megbetegedése vagy balesete esetén javítani kell az ellátásukat biztosító intézmények színvonalát, illetve a gyors visszailleszkedésüket a munkába. 3.) Szigorítani kell a munkavédelmi előírásokat. 4.) Egyszerűsíteni kell a szabályozási környezetet. 5.) Ki kell építeni a munkahelyi jól-létet folyamatosan figyelemmel kísérő monitoring rendszert. A stratégia elkészítésének fontosságát mutatja az a statisztikai adat, amely szerint Belgiumban minden 3. vagy 4. napban valaki meghal a munkavégzés közben.¹⁶³

2011-ben a szociális ügyekért felelős parlamenti bizottság egy törvénymódosító javaslatot nyújtott be, amely célja volt, hogy módosítsák az 1996. évi törvényt, amely a dolgozók jól-létét biztosítja a munkahelyeken. A javaslatcsomag célja volt, hogy kiszélesítsék a jogszabályt egy olyan módosítással, amely védi a munkavállalókat a munkahelyi zaklatással szemben. Belgiumban tehát egy keretstratégia és egyre szigorodó jogszabályi háttér is védi a dolgozók munkahely jól-létét, amely alatt leginkább öt dolgot értenek. Elsődlegesen a belga munkaadóknak gondoskodniuk kell a munkavédelmi előírások betartásáról és betartatásáról. Másodsorban a munkáltató köteles maximálisan biztosítani munkavállaló egészségét, ez alatt a fizikai és a mentális egészsége is ide értendő. Harmadsorban a munkaadónak minimálisra kell csökkentenie a pszichés stressz szintjét, biztosítani kell a szükséges higiéniaát és a kellemes munkahelyi környezetet.

Belgiumban létezik a munkavállalóknak egy olyan érdekképviselője is, amelynek feladata, hogy védje a munkahelyi jól-létet. A vállalatok választott tagokat küldhetnek az érdekképviselőbe. A stratégiai szintű gondolkodás mellett egyre jellemzőbb már az is, hogy a vállalatok - közte a belga érdekeltségűek is - beépítik a SCR (vállalati társadalmi felelősségvállalás) programjukba a munkahelyi jól-lét biztosítását.¹⁶⁴ Egy belga munkahelyi jól-léttel kapcsolatos írás pedig kiemeli, hogy a munkahelyi jól-lét biztosítása kiemelten fontos az idősebb korú munkavállalók esetében, akiknek aránya a foglalkoztatottak között egyre jelentő-

¹⁶³ http://oshwiki.eu/wiki/OSH_system_at_national_level_-_Belgium. Code on well-being at work, 1996 [in Dutch and French].
<http://www.emploi.belgique.be/moduleDefault.aspx?id=1958>

¹⁶⁴ http://www.sodalitas.it/files/368/csr_europe_final_deliverable_wellbeing.pdf

sebb lesz, ahogy Európa egész lakossága is előregedő tendenciájú (*Well-being in the Workplace...2010, Committee of senior Representatives Europe*).¹⁶⁵

Jól-lét a belga közoktatásban

A belga Oktatási és Információtudományi Intézet által koordinált kutatás azt vizsgálta, hogy a flamand középfokú intézményekben tanuló diákok hogyan érzik magukat az iskolákban, és a jól-létük érzetét hogyan befolyásolják az iskolának otthont adó épület fizikai adottságai, építészeti jellege. Vagyis azt vizsgálták, hogy van-e kimutatható kapcsolat az iskolai épületek építészeti minősége és a diákok jól-létének érzete között. A kutatók arra is választ kerestek, hogy van-e számottevő különbség a különböző színvonalú infrastruktúrával felszerelt iskolákban tanuló diákok jól-léte között, korbeli és nembeli differenciák kimutathatóak-e.

A kutatás során egyrészt objektív indikátorokat néztek, például az iskolaépület építésének éve, építési anyagok (tégla vagy házugyári), a tantermek világosak-e, zöld területre néznek-e vagy forgalmas közútra, csendesek-e, stb. Másrészt pedig szubjektív érzetet vizsgálták a diákoknak. Az empirikus kutatás során összesen 2034 fő 14 és 15 éves tanulót kérdeztek meg, 14 flamand iskolából. A kérdőívben hét dimenzióban vizsgálták a jól-létet: 1. jól-lét érzete az osztályteremben 2. jól-lét érzete az iskolában 3. szülők bevonása az iskolai életbe 4. kapcsolat erőssége az osztálytársakkal 5. stressz érzete a tanulmányi követelmények miatt 6. általános jól-lét érzet 7. jövőre vonatkozó elképzelések. Az eredmények egyértelműen bizonyították, hogy erőteljes az összefüggés a diákok jól-léte és az iskolaépület fizikai, illetve infrastrukturális adottságai között.¹⁶⁶

¹⁶⁵ SHILWA Subgroup on Occupational Safety and Health (2008): Follow-up on NDPHS Health at Work Strategy.

http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=0CFUQFjAG&url=http%3A%2F%2Fwww.ndphs.org%2F%3Fdownload%2C1961%2CCSR_13-13.4-1_Follow-up_on_NDPHS-strategy.pdf&ei=_M4OVczxElfUOdubgegN&usg=AFQjCNEZrfAQr29evMjwTYym-ZKEGPNy6w&sig2=ygHHfggxITiNITXfrkkpJw&bvm=bv.88528373,d.ZWU

¹⁶⁶ Cuyvers, K., Weerd, G., Dupont, S., Mols, S., Nuytten, CH. (2011): Well-being at school: does infrastructure matter? http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CDQQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.oecd.org%2Fdataoecd%2F39%2F11%2F49167628.pdf%3FcontentId%3D49167629&ei=_s8OVenkOMX0PKzJgYgG&usg=AFQjCNGb_xUpVz6uPe9XJefQCRuSEtXkGQ&sig2=vHAoaHaPYM3GWcW_RuKwmg&bvm=bv.88528373,d.ZWU

Jól-lét a belga terület-és településfejlesztésben

Belgiumban, mint föderalizált állami berendezkedésű országban, a terület- és településfejlesztési stratégiákban az országot alkotó régiók érdekei erőteljesen érvényesülnek. Belgiumban a fejlesztési koncepciók az államot alkotó Flandria és Vallónia tartományok, valamint a Brüsszel központi Régióra is elkészülnek. Mindhárom régióra elkészül egy Regionális Fejlesztési Terv, az úgynevezett Plan Régional du Développement (PRD). A regionális fejlesztési tervben a régió társadalmi gazdasági és környezeti céljait fogalmazza meg. A regionális fejlesztési tervet az uniós finanszírozási ciklusnak megfelelően hétévente készítik el és újítják meg. Az első ilyen terv 1995-ben készült el, majd 2002-ben és legutolsó uniós finanszírozási ciklusnak megfelelően 2009-ben. A 2009-ben megújított 2002-es regionális fejlesztési tervet egy új dimenzióval egészítették ki, a „fenntarthatóság” elvének érvényesítésével, azaz minden stratégiai fejlesztési cél megfogalmazásakor szem előtt kell tartani a társadalmi, a gazdasági és a környezeti fenntarthatóságot is. A fővárosi régióra vonatkozó regionális fejlesztési terv legfontosabb célkitűzései egyben a fővárosi régióban élők jól-létét is érintik. A fejlesztési elképzelések egyfelől a város demográfiai és társadalmi viszonyait érintik. Brüsszel, mint a „legkisebb méretű globális szerepkörű világváros”, jelenlegi legnagyobb problémája a városi tér kontrolálatlan növekedése és az ebből adódó infrastrukturális problémák. Másfelől a város globális jellegéből adódóan a társadalmi egyenlőtlenségek növekedése, a nemzetközi migrációból adódó konfliktusok. A város jövőbeli fejlődési irányait vázolja fel az úgynevezett „Brüsszel 2040” fejlesztési koncepció. A koncepció alapját képezi a következő regionális fejlesztési tervnek. A koncepció szerint Brüsszel városrégió policentrikus fejlődését kell biztosítani a jövőben, méghozzá a város környéki alközpontok fejlődésének elősegítésével, az elővárosi vasúthálózat fejlesztésével és a munkahelyek regionális dekoncentrációjának elősegítésével. A koncepció a társadalmi kohézióra is kitér, a városi terek fejlesztésének kérdésekor. Azt szorgalmazza, hogy csökkenjen a városon belüli területi társadalmi szegregáció.

Jól-lét a belga egészség-, környezet- és klímapolitikában

Belgiumban az egészség és környezet egy stratégia dokumentumban található, a *Belgian National Environment and Health Action Plan* (NEHAP).¹⁶⁷ Ebben a doku-

¹⁶⁷ Belgian National Environment and Health Action Plan (NEHAP): <http://www.sante.belgique.be/eportal/Aboutus/relatedinstitutions/NEHAP/PlansandProgrammes/NEHAP:itsmission,functionsanda/2214388?ie2Term=data?&fodnlang=en#VQ7RBuEXclQ>

mentumban egyben a klímaváltozás egészségügyi hatásaira is kitérnek, annak ellenére, hogy a jól-létet nem nevesítik, számos elemében a jól-léthez szorosan kapcsolódnak a célkitűzései. Az Európai Unió 2009-ben publikálta a „*White Paper on Adaptation: Adapting to Climate Change*” dokumentumot¹⁶⁸, amiben javasolja a tagországok számára, hogy dolgozzák ki nemzeti szinten a saját klímaváltozás adaptációs stratégiájukat. Belgiumban 2010-ben a belga nemzeti klíma bizottság elfogadta a belga nemzeti klíma adaptációs stratégiát. A klíma stratégia részletesen bemutatja a klímaváltozás hatását a gazdasági ágakra, kiemelten azokra, amelyek különösen sérülékenyek a klímaváltozásra, így az erdészet, a halászat, a mezőgazdaság, a turizmus tekintetében. Külön fejezet foglalkozik a klímaváltozás emberi egészségre gyakorolt hatásával, amely a jól-lét kérdését is érinti. A stratégia második átfogó fejezetében a feltárt kedvezőtlen folyamatokra adandó adaptációs stratégiákat olvashatjuk. Összesen öt (bár a dokumentumban nem nevesítik) a jól-léttel is összefüggő célt tűznek ki. 1.) Csökkenteni kell a belga lakosság sérülékenységet a klímaváltozással szemben és növelni az épületek energiahatékonyságát. 2.) Megvédeni az ökoszisztémákat. 3.) Pénzügyi alapokat kell létrehozni a klímaváltozás adaptációs stratégiáinak megvalósításához. 4.) Támogatni kell a technológiai innovációkat. 5.) Fogyasztási és termelési szokások megváltoztatása.¹⁶⁹

5.3. Franciaország

Franciaország és a jól-léti mérések

Franciaország az Európai Unió legnagyobb területű (543 ezer km²) második legnépesebb országa (64,3 millió fő). 2012-ben 64,3 millió lakosa volt, ezzel csak Németország előzi meg a 83 milliós népességszámával. Franciaország egyrészt

¹⁶⁸ COM(2009) 147 final. WHITE PAPER. Adapting to climate change: Towards a European framework for action.

http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Feur-lex.europa.eu%2FLEXUriServ%2FLEXUriServ.do%3Furi%3DCOM%3A2009%3A0147%3AFIN%3AEN%3APDF&ei=UdEOVaLKDmw3PleKgUA&usg=AFQjCNG9TdYxG8V4bVTsYQM1oFACfbTlQ&sig2=Lnlq_EQq7lvKLEND9B89oA&bvm=bv.8528373,d.ZWU

¹⁶⁹ National Climate Commission (2010): Belgian National Climate Change Adaptation Strategy. <http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.lne.be%2Fthemas%2Fklimaatverandering%2Fadaptatie%2Fbestandenmap%2FNASpublicatieweb.pdf&ei=GNIOVbieG8jWPZzbgegP&usg=AFQjCNHifFEpsqoxZiI0xvEUvrSW7w6V7A&sig2=GZiQSVlj030tZ9vqkgyreQ&bvm=bv.88528373,d.ZWU>

népességi, másrészt gazdasági súlya okán is meghatározó nagyhatalom, nem csupán az Európai Unió, de globális vonatkozásban is. Franciaország politikai nagyhatalom is, hiszen az Európai Unió közösségi politikájának egyik meghatározó formálója Németország mellett. Az Európai Unió hivatalos statisztikai adatait feldolgozó honlap, az Eurostat oldalán a tagállamok gazdasági teljesítményt összesítő táblázatok adatai szerint Franciaország 2012-ben az egy főre jutó és vásárlóerő-paritáson mért GDP/fő tekintetében 8%-kal meghaladja EU 27-ek átlagát. Ugyanakkor Franciaország az EU15-t tömörítő legfejlettebb EU-s tagállamok GDP/fő átlagértéke alatt teljesített 2012-ben. Ezzel az EU 27-ek rangsorában a 11. helyet érte el. A szociális kiadások GDP-ből való részesedése tekintetében elmondható, hogy Franciaországban 2010-ben az EU 27 tagállamokat összevető táblázat szerint az uniós átlagot (29,4%) meghaladó volt a szociális juttatások aránya (33,8%).

Franciaország szerepe jelentős a társadalmi versenyképesség, a társadalmi jól-lét mérőszámainak a kidolgozásában. 2008-ban (az akkori) francia köztársasági elnök, Nicholas Sarkozy kérte fel a Nobel-díjas közgazdászt, Joseph Stiglitz-et és a szintén Nobel-díjas Amartya Sen-t, hogy vizsgálják meg gazdasági teljesítmény és a társadalmi haladás közötti kapcsolatot, és egyben dolgozzanak ki a GDP alternatívájaként egy új indikátort, ami képes a társadalmi haladást is mérni. Az azóta ismertté vált Stiglitz Bizottság szorosan együtt működve az OECD-vel és a francia Statisztikai Hivatallal, az INSEE-vel, kidolgozta és javaslatot tett társadalmi jól-lét mérésére alkalmas nyolc indikátorra¹⁷⁰ (*Stieglitz-Sen-Fitoussi, 2009*). A francia statisztikai hivatal 2008-tól, a Stiglitz-jelentés hatására kezdett el lakossági vizsgálatokat végezni a jól-léttel és elégedettséggel kapcsolatban. 2011-ben volt az első nagy országos felmérés¹⁷¹. A kérdőíves vizsgálat szerint a megkérdezett francia lakosság háromnegyede egy tízfokozatú skálán 6,8-nak értékelte az elégedettségét az életével, ami a közepesnél kicsit jobb eredményt jelent. Azok aránya, akik öt alatt értékelték a tízes skálán az elégedettségüket az életükkel kapcsolatosan, csupán 7% volt. A francia statisztikai hivatal módszertanában és a definíciók tekintetében is az OECD-t veszi alapul. Az említett felmérés szerint az életkörülmények, vagyis a lakókörnyezet minősége, a munkavégzés minősége és az érte kapott jövedelem, illetve a jól-lét között erős összefüggés van (*Qualité de vie et bien être vont souvent en pair, 2013*). A jól-lét kérdése és a lakosság elégedettsége nemcsak a statisztikai adatgyűjtés szintjén jelenik meg, hanem a

¹⁷⁰ 1.) anyagi életszínvonal 2.) egészség 3.) oktatás 4.) család-munka időmérés 5.) politikai beleszólás és kormányzat 6.) társadalmi kapcsolatok 7.) környezeti feltételek 8.) személyes és anyagi biztonság

¹⁷¹ <http://www.insee.fr/fr/ffc/ipweb/ip1428/ip1428.pdf>

közpolitikai gondolkodás, sőt stratégiai gondolkodás szintjén is. Már nem csupán a központi statisztikai hivatal, hanem például magán kutatóintézet is működik, amelyek kiemelten foglalkozik a jól-lét mérésével, és szakmai anyagokat készít a témában a döntéshozók számára. Franciaországban az egyik ilyen a piaci szférában működő *CRÉDOC* kutatóintézet (*Centre des Recherches pour l'Étude et l'Observation des Conditions de vie*; „Életminőség Kutatóközpont”).

Jól-lét a francia munkahelyeken

A munkahelyi jól-lét kérdése szerepel a francia foglalkoztatáspolitikában. A munkahelyi jól-lét több szempontból is érintett. Egyfelől a törvény kötelezettségként írja elő a munkáltatónak az optimális és az egészségre nem ártalmas munkakörülmények biztosítását, ezen belül pedig maximális védelem nyújtását az esetleges balesetek kiküszöbölésére. Kevésbé objektíven mérhető már a munkahelyi stressz kérdése, amely szintén összefügg a jól-léttel, és ide tartozik az adott vállalat környezettudatossága is. A francia munkavállalók védelmének és jól-létének növelésére tesz javaslatot egy 2010-es ajánlás, amely a „Jól-lét és munkahatékonyság” címet viseli¹⁷². A szakmai anyagot a francia miniszter megbízásából két multinacionális nagyvállalat (Sneider Electric és a Danone), valamint a gazdasági, társadalmi és környezeti ügyekért felelős minisztérium készítette el. Az ajánlás egyrészt összefoglalja, melyek azok a rizikófaktorok, amelyek veszélyeztetik a munkavállalók jól-létét (ezen belül fizikai és mentális egészségét). Az ajánlás első sorban a magánszektorban dolgozók érdekeit kívánja képviselni, azonban eredményei hasznosak lehetnek a közsférában dolgozóknak is. A dokumentum összesen 10 pontban összegzi a legfontosabb ajánlásokat. Az ajánlás kiemelten fontosnak tartja a munkavállalók egészségének megőrzését, a vállalaton belüli „védőháló” kialakítását, amely segíti az alkalmazottakat stresszes élethelyzetekben.

Jól-lét a francia oktatásban

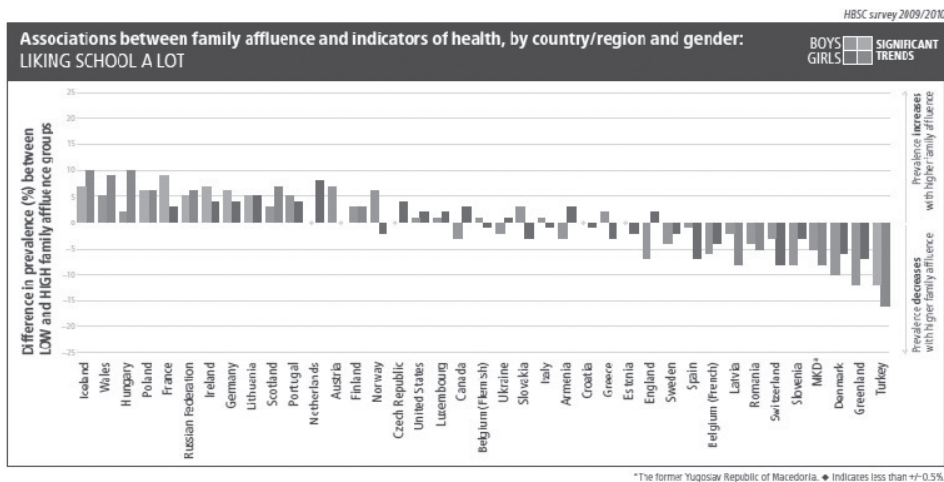
A francia oktatási rendszerben a diákok és az oktatási intézményekben dolgozók jól-léte kiemelt kérdés, erre vonatkozóan 2013-ben a francia Oktatásügyi Minisztérium egy stratégiát is elkészített,¹⁷³ (*Favoriser le bien être des élèves, conditions de la réussite éducatives*, 2013) Stratégia a diákok jól-létének és sikeres

¹⁷² http://travail-emploi.gouv.fr/IMG/pdf/02_17_Rapport_-Bien-etre_et_efficacite_au_travail-.pdf

¹⁷³ http://web.ac-toulouse.fr/automne_modules_files/pDocs/public/r21653_61_2013-01-10-bienredeseleves-na313-ok.pdf

tanulmányainak elősegítésére. A stratégia hangsúlyozza, hogy a diákok jól-léte és az iskolai teljesítménye között erős összefüggés van, éppen ezért nem mindegy, hogyan érzik magukat a diákok, milyen minőségű környezet veszi őket körül. A stratégia egy 2010-es nemzetközi kutatás eredményeire (*Health Behaviour in School Aged Children, HBSC, 2010*) is épített, amelyben már megvizsgálták a diákok szubjektív jól-létét. Az eredmények azt mutatták, hogy a megkérdezett francia gyerekek 33%-a mondta azt, hogy nagyon szereti az iskoláját, ezzel Franciaország az OECD-országok között az erős középmezőnybe tartozik.

18. ábra. Az iskola kedveltsége Franciaországban

Forrás: *Health Behaviour in School Aged Children, HBSC, 2010, 3. old*

Az eredmények meglepőek és ugyanakkor persze vitathatóak, hiszen a diákoktól szubjektív véleményt kérdeztek, vagyis „Mennyire szeret az iskolájába járni?” című kérdésre kellett válaszolniuk, ami egy elég sematikus kérdés, és nem feltétlenül mutatja a valóságot. Ezt az is mutatja, hogy amikor a diákok egymás közötti, illetve tanáraikkal való viszonyára kérdeztek rá, teljesen más eredmények jöttek ki. Ennek eredménye alapján a francia diákoknak csak fele, 55%-a válaszolta azt, hogy a diáktársai kooperatívak és segítőkészek, míg ugyanerre a kérdésre a svéd gyerekek 89%-a válaszolta azt, hogy osztálytársai segítőkészek vele szemben (*Health behaviour 2010, HBSC*).

A dokumentumok kiemelik egyfelől a hatékony és magas színvonalú oktatási rendszer fontosságát (mint a gazdasági fejlődés egyik meghatározó tényezőjét), másfelől pedig az oktatók és a diákok jól-létének biztosítását. A diákok, illetőleg az oktatók és az oktatási intézményekben dolgozók jól-létének kérdése ezekben az anyagokban elsősorban az egészséges és biztonságos fizikai környezet (pl.

környezet-egészségügyi kérdések, beltéri fényviszonyok, levegőminőség) megteremtésével kapcsolatban merül fel.

Egy francia tanulmány¹⁷⁴ azonban a diákok jól-létének kérdését már elsősorban a hosszú távú és kiegyensúlyozott lelki fejlődésük szempontjából vizsgálja. A tanulmány kiemeli, hogy francia diákok túlterheltek, a tananyag túl sok, a diákokat pedig a sok kudarcélmény éri az iskolában, aminek következtében már náluk is magas arányban jelentkezik a „kiegés, kimerültség”. Ennek kapcsán a kutatók a döntéshozók számára 7 pontban összegezték, melyek azok a területek, ahol szükséges volna a diákok közérzetének javítása. Többek között javasolják, hogy ne a tananyag szerint mechanikusan, hanem a diákok aktuális tudása szerint haladjanak, építsenek jobban a csapatmunkára, mely növeli a bizalmat az egyes diákok között, vagy próbálják elérni, hogy a diákok a tanulást ne kötelességnek, hanem egy olyan tevékenységnek érezzék, amellyel teljesen azonosulhatnak. Szintén ez a tanulmány utal a magyar származású Csíkszentmihályi Mihály „Flow élményére”, amit az írás szerint a diákoknak át kellene élniük a tanulás alatt.

5.4. Luxembourg

Luxembourg az európai uniós méréseket végzi el, azokra alapozza méréseit. Nem kívánt új mérési rendszert bevezetni.

5.5. Németország

Németország és a jól-léti mérések

A jól-lét fogalom meghatározása nem teljesen egyértelmű német nyelvterületen. Például a német munkaügyi minisztérium meglehetősen sok anyagot hoz nyilvánosságra angol nyelven is, ám a well-being kifejezés csak viszonylag ritkán fordul elő ezekben a fordításokban. Szinonimák lehetnek pl: “Wohlbefinden” - ez inkább a szubjektív jól-lét megfelelője, a “Wohlfahrt” kifejezés jelenik meg a jól-léti állam fogalmában, tehát inkább az objektívítás és a szociális állam jellemzői érződnek ki belőle. A “Wohlstand” fogalma pedig leginkább az anyagi jól-létet

¹⁷⁴ SPINOZA, F. (2013): Bien-être et éducation. Comment mettre l'éducation au service de l'épanouissement psychologique des élèves?
<http://fabriquespinoza.fr/wp-content/uploads/2013/11/Fabrique-Spinoza-Bien-%C3%AAtre-et-%C3%A9ducation-novembre-final.pdf>

takarja. Előfordul még a „Lebensqualität“, mint „életminőség” fogalma is, amely ugyan rokon értelmű, fordítása azonban általában nem a well-being, hanem a „quality of life”.

Először is néhány általános információs forrást sorolunk fel a jellemző jóléti mérésekről Németországban. Ugyanakkor forrásaink szemléltetik, hogy a német nyelvű anyagokban – vélhetően az angolszász országokon kívül mindenhol hasonló a helyzet – a fordítás problematikájára fokozott figyelmet kell fordítani a well-being kutatásakor, mert ez eredeti fogalom jelentése pontosabb.¹⁷⁵

Anélkül, hogy a terminológiai kérdéskört mélyebben boncolgatnánk, csak egy példát emelünk ki a német szövetségi statisztikai hivatal adatbázisából.¹⁷⁶ Ebben a felmérésben, a „szubjektív jól-lét” méréseire fókuszálva, a következő nagyobb tematikus egységeket találjuk (a felmérések 2013-ban készültek): *„Értékek és attitűdök, értékorientáció, igények és elvárások, materiális és posztmateriális értékek, életszínvonal-igények és teljesülésük, elvárások a jövőre nézve”*. Ebben a vizsgálatban például az anyagi javak megléte, vagy hiánya, elég hangsúlyos. Mégis a szubjektív jól-lét fogalma alatt jelenik meg a tanulmány.

A mi összehasonlító vizsgálatunknak a célja a jól-lét problémakörének vizsgálata a közpolitikai szempontjainak figyelembevételével. Így csak jelezni kívántuk, hogy a közpolitikai gondolkodásban, „tudományos” fogalomként, valamiféle jól körvonalazott terminus technicus-ként nem lehet egyértelműen értelmezni vizsgálatunk tárgyát. Ugyanakkor azt is megállapíthatjuk, hogy a well-being, ilyen vagy olyan formában, jellemzően erőteljesen van jelen a német politikai közéletben.

Németországban a jól-lét objektív értelmezésének témaköre egyértelműen történelmi beágyazottságú, a társadalom közérzetének, életszínvonalának, modern kifejezéssel élve jól-létének javítása már a 19. századi politikában is megjelenik. Elsősorban Bismarckra vezethető vissza, akinek a konzervatív programjába bekevert a *Sozialstaat* fogalma, ami szó szerinti fordításban ugyan szociális államot jelent, de sokkal inkább a jól-léti állam fogalmával szokták jellemezni a magyar nyelvű szakirodalomban. Érdekes módon itt a mi nyelvhasználatunk az angol fogalmat, a „welfare state”-t kifejezést vette át, ugyanakkor német nyelvterületre is visszafordítódott ez utóbbi a „Wohlfahrtstaat” szó alakjában.

A munkások számára 1884 óta van betegbiztosítás („Krankenversicherung der Arbeiter”), 1885 óta balesetbiztosítás („Unfallversicherung der Arbeiter”) és 1891

¹⁷⁵ <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/germany/>
[http://de.wikipedia.org/wiki/Wohlbefinden_\(Wohlstandsindikator\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Wohlbefinden_(Wohlstandsindikator))
http://www.bmas.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF-Publikationen/a334-4-armuts-reichtumsbericht-2013-kurzfassung-engl.pdf?__blob=publicationFile

¹⁷⁶ <https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Datenreport/DatenreportDownloadAktuell.html>

óta létezik nyugdíjbiztosítás is. Az alkalmazottak és hivatalnokok 1911 óta vannak hasonlóan biztosítva. A munkanélküli biztosítást már 1927-ben bevezették, 1995 óta pedig az esetlegesen szükségessé váló ápolási szükségletet is biztosítás rendezi („Pflegeversicherung”).

A német jól-léti politika forrásai

Jól-léti politikáról tehát akár már Bismarck óta beszélhetünk Németország vonatkozásában. Még inkább erősíti ezt a hagyományt a két német állam évtizedekig tartó megosztottsága. Elsődleges fontosságú volt a Német Demokratikus Köztársaság politikájában annak hangsúlyozása, hogy a keletnémet életszínvonal jó - még összevetve a nyugatnémettel is. A keletnémet politikai vezetés éppen a jól-lét szubjektív értelmezésével érvelt, amikor - természetesen gyakorlati ideológiai okokból - azt hangsúlyozta, hogy állampolgárainak ugyan nem jut annyi és olyan minőségű nyugati áru, ám a szocializmus összességében jobb életkörülményeket biztosít a társadalom tagjainak.

Walter Ulbricht 1954 augusztusában hirdette meg az „Überholen ohne Einzuholen“ jelszó formájában a keletnémet állam jól-léti politikáját, amely persze mai szemmel nézve némileg komikus. Szó szerinti fordításban a következőt jelenti: „Megelőzni utolérés nélkül.” Az 1961-es évben eszerint a szocializmust építő Német Demokratikus Köztársaság (NDK) magasabb életminőséget fog biztosítani polgárainak, mint a nyugati kapitalista modell, amely csupán a fogyasztásban és tárgyak birtoklásában látja a boldogság egyedüli forrását. A pártvezetés nyilvánvalóan látta, hogy – politikai-ideológiai okokból – a szubjektivitás irányába kell elmozdítania a társadalmi jól-lét fogalmát, mert a szocialista tervgazdaság nem tudja kielégíteni az anyagi fogyasztói igényeket az NSZK színvonalán. Az NDK-ban ugyan csak ritkán volt banán, de az élet a „valódi (szocialista) értékek” mentén mégis magasabb minőségű a fenti ideológia szerint.¹⁷⁷

Mivel jelen tanulmánynak nem elsőrendű célja a történelmi elemzés, ezek az információk csak jelzik, egyáltalán nem meglepő a szövetségi német állam egészére ma is erősen jellemző jól-létről való gondolkodás, a jól-lét témái erősen jelen vannak a politikában. Ugyan szövetségi államról beszélünk, erős föderalisztikus struktúrákat láthatunk a közpolitika sok területén, mégis a well-being konkrét megjelenési formáit Németország esetében megbízhatóan lehet szövetségi szinten vizsgálni. (Ennek alátámasztására is hasznos a fenti rövid történelmi áttekintés.) Erre teszünk kísérletet az alábbiakban.

¹⁷⁷ Vö: <http://www.kas.de/thueringen/de/events/26837/>

Nemzeti mérések, nemzeti modellek, a Statisztikai Hivatal tevékenysége, méréseinek publicitása Németországban

A német államszövetség nagyon sok statisztikai adatot gyűjt. Léteznek a jól-létre vonatkozó objektív statisztikák éppúgy, mint a szubjektív jól-létre vonatkozó felmérések is.

Az OECD nagy jól-léti adatbázisában a németek elég jól szerepelnek. A 2013-as év összehasonlító adatai elérhetőek.¹⁷⁸ A Szövetségi Statisztika Hivatal honlapja a következő link alatt érhető el <https://www.destatis.de/DE/Startseite.html>. A hivatal angol nyelven is közzéteszi a legtöbb információt és elemzést, ezért a tiszta fogalomhasználat miatt célszerűnek látszott a honlapon belül rákeresni a “well-being” és a “wellbeing” kifejezésekre. A keresés a következő találatokat eredményezte 2014.04.22-én: “well-being”: 7 találat, “well being”: 7 találat, “wellbeing”: 10 találat. Ráadásul, ahogy az várható volt, az egyes konkrét találatoknak megfelelő német szóhasználat nem minden esetben egységes. Különböző német fogalmakra (Wohlfahrt, Wohlbefinden stb.) a német Szövetségi Statisztikai Hivatal ugyanúgy a well-being kifejezést használta az angol nyelvű fordításban. Ez a jelenség óvatosságra int: ügyelnünk kell arra, hogy a különböző országok közpolitikájának vizsgálata során a nyelvi nehézségekből és különböző fordításokból adódó félreértéseket, tévedéseket elkerüljük. Ahogy a megnevezéséből is látszik, ez a honlap egy gyűjtőportál: az egyes tartományok statisztikai hivatalainak gyűjtőhelye. A szövetségi állam és az egyes tartományok létrehozták a közös, GENESIS rövidítésű (“das Gemeinsame Neue Statistische Informations-System”) “Közös Új Statisztikai Információs Rendszert”, amely adatbankokat integrál és az internet segítségével széleskörűen elérhetővé tesz. Érdekes módon és némileg a föderációs rendszer természetes logikátlanságát jól tükrözően két nagy részből áll a GENESIS. A tartományok és a szövetség statisztikai adatait itt érhetjük el: <https://www.destatis.de/genesis>. Az önkormányzatok, városi és vidéki körzetek, tartományok és a szövetség regionális adatbankja pedig itt hívható le: Gemeinden, Stadt- und Landkreise, Länder und Bund (Regionaldatenbank Deutschland)

A fentebb jellemzett nyelvi problémák miatt leginkább csak tartalmi elemzés alapján azonosíthatók be a szubjektív jól-létre vonatkozó kérdőívek és adatok. A nemzetközi összevetésekben szereplő szempontokon túl ezek nagyon sokszínűek. Egyetlen példát szeretnék csak ennek alátámasztására kiemelni: Mi az életben a

¹⁷⁸ <http://www.oecd.org/statistics/HsL-Country-Note-GERMANY.pdf>

legfontosabb? - teszi fel a kérdést a következő kérdőívre adott válaszok eredménye. Welche Dinge im Leben sind Ihnen außerordentlich wichtig und erstrebenswert?¹⁷⁹ Láthatóan ez az adatsor nem feltétlenül támasztja alá sem a Gallup Intézet, sem az OECD Better Life Index vagy a New Economics Foundation (NEF) szempontrendszerét, mégis fontos adalék a németországi well-being vizsgálatához. A válaszadók szerinti legfontosabb szempontok: 1. Legyenek jó barátaim, akik becsülnek engem. 2. Partner, akiben lehet bízni. 3. Jó családi élet. 4. Függetlenül élni és cselekedni. 5. Fantázia és kreativitás megvalósítása. 6. Függetlenség másoktól. 7. A törvény és rend elfogadása. 8. Sok emberhez fűzőn kapcsolat. 9. Szorgalmas és törekvő életvitel. 10. Az élet élvezete. 11. A biztonságra törekvés. (22,9%)21. Ragaszkodás a hagyományhoz: 1,9% 22. Politika aktivitás: 1,9% 23. Azt tenni, amit a többiek: 1,1%

A Gallup Intézet adatsorai más szempontok alapján kéri a véleményeket.¹⁸⁰ Jól látszik, hogy ezek a kritériumok ugyan biztosan objektív képet adnak a német polgárok jól-létéről, ugyanakkor nem fedik le azokat a kategóriákat, amelyeket maguk a német emberek állítottak fel a well-being tekintetében.

A Deutsche Bank jól-léthez kapcsolódó publikációi

Németországban az elsők között kezdték el használni a well-being fogalmát abban az értelemben, ahogy ezt a jelen tanulmány is teszi, azaz a bevezetőben említett paradigmaváltás, amelynek következtében a GDP-t kevésbé tekintik hangsúlyosnak egy-egy ország életminőségének vizsgálatakor, legalább egyik kezdeményezője Németország. Ez persze a történelmi előzmények ismeretében nem is igazán meglepő tény. A Deutsche Bank már 2006-ban, tehát jóval a Stiglitz-jelentés előtt közzétett egy tanulmányt, amely a bank kutatási részlegének honlapján ma is olvasható, és angol címében a well-being kifejezést szerepelteti, melynek német megfelelője az eredetiben a Wohlergehen főnév, de érdekes módon ez csak az alcímben jelenik meg.

Az eredeti, német cím (2006. október 4-i dátummal): BIP allein macht nicht glücklich. Wohlergehen messen ist sinnvoll, aber schwierig¹⁸¹ Magyar tükörfordításban: a GDP egyedül nem tesz boldoggá. A jól-lét mérése értelmes dolog, de nehéz. Angol fordításban (2006. szeptember 8-i dátummal): Measures of

¹⁷⁹ <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/177151/umfrage/ausserordentlich-wichtige-dinge-im-leben/>

¹⁸⁰ <http://wellbeing.healthways.com/overviewDE.asp>

¹⁸¹ http://www.dbresearch.de/PROD/DBR_INTERNET_DE-PROD/PROD000000000202805.pdf

well-being. There is more to it than GDP¹⁸² Magyar tükörfordításban: A jól-lét mérései. Több dolog van itt, mint a GDP. A Stefan Bergheim tollából származó írás számunkra azért érdekes, mert központi témánknak a 2006-os állapotát tükrözi egy német nagybank szempontjából. A Deutsche Banknak van egy nagy kutatási témája Globális növekedési központok (Globale Wachstumszentren) címmel. Bergheim ennek a kutatásnak a részeként arra hívja fel a figyelmet, hogy a GDP-n túl vannak olyan mutatók, amelyek másként és sokszor jobban tükrözik a jól-létet. A tanulmány ugyanakkor nem tekinthető önálló kutatásnak, hiszen inkább összefoglalja az ismereteket a bank menedzsmentje számára. Célja inkább a tudományos ismeretterjesztés, ez akár még a címből is látható, amely nem véletlenül blickfangos, figyelemfelkeltő, mintha inkább egy színes magazin számára készült volna. Mivel a célcsoport a bank menedzsmentje és befektetői köre, ezért a tudományos ismeretterjesztés, mint szerzői cél, természetesen érthető. Dicséretes módon az elkészült tanulmányait a bank kutatócsoportja megosztja a honlapon a szélesebb nyilvánossággal is. Ezek az ismeretterjesztő jellegű tanulmányok akár tananyagként is használhatók. Így például a fent idézett 2006-os szöveg érthetően és részletesen elmagyarázza, hogy mi is az a GDP, mióta mérik, és milyen problémákat vet fel kizárólagos használata. A szöveg jól tagolt, érezhető a didaktikus célzata az oldal megjelenítésén, a színek használatában, a lényeges részek kiemelésében is. A 2006-os tanulmány már él azzal a javaslattal, amely később a Stiglitz-jelentés kapcsán kezd elvezetni a jelzett paradigmaváltáshoz, miszerint a politikának érdemes odafigyelnie a GDP-től eltérő mérésekre, különös tekintettel a szubjektív összetevőkre.

Stefan Bergheim a szerzője annak a 2007. április 25-i dátummal ellátott tanulmánynak, amely a *The happy variety of capitalism*, azaz a Kapitalizmus boldog változata címet viseli, és azt vizsgálja, van-e valamiféle megragadható szabályszerűség abban, hogy bizonyos kapitalista országok lakói boldogabbak, mások viszont kevésbé boldogok.¹⁸³ A szerző itt az ún. boldogságkutatás/happiness research eredményeit foglalja össze, nyilvánvalóan azonos szándékkal és azonos célcsoport részére, mint a 2006-os tanulmány esetében. 22 országot vizsgál meg az ún. klaszter-elemzés keretében, amelyben a következő indikátorokra kíváncsi:

1. A polgárok egymás iránti bizalma magassági szintje. 2. A korrupció szintjének alacsonyága. 3. Milyen alacsony munkanélküliség? 4. Mennyire magas színvonalú képzési rendszer? 5. Milyen magasasak a jövedelmek? 6. Idősek foglal-

¹⁸² http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_DE-PROD/PROD0000000000202587.PDF

¹⁸³ http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_DE-PROD/PROD0000000000209864.pdf

koztatottsági szintje magassága. 7. Az árnyékgazdaság szintje. 8. Mennyire nagy a gazdasági szabadság? 9. Mennyire alacsony a munkavállalói védelem? 10. Milyen magas a születési arány?

A fent kritériumok közül talán a 9. némileg meglepő. a vizsgálat azt találta, hogy a munkahelyek védelme, tehát a munkavállalói jogok erőssége negatívan befolyásolja az adott ország polgárainak boldogságérzetét. A másik, szintén nagyon fontos következtetés: azok az országok tartoznak a boldog kapitalizmus csoportjába, amelyekben a politika figyelmet fordít a jól-létre. Kiemelkedik ezek közül is Ausztrália, amelyet a tanulmány részletesen is elemez. A tanulmány 7. fejezetében (Policy for a happier society) a szerző gyakorlati tanácsokkal is szolgál a teendőkről a vizsgált boldog, kevésbé boldog és a boldogtalan országok számára egyaránt. A javaslatok lényege voltaképpen megegyezik a jelen tanulmánykötetben vizsgált paradigmaváltással, miszerint a well-being szubjektív vetületeit érdemes figyelembe venni.

A Deutsche Bank harmadik ide vonatkozó tanulmánya 2008. január 7-i dátummal jelent meg és a németországi jól-lét területi vonatkozásaival foglalkozik. Címe: Well-being in Germany. Its happy regions have much in common.¹⁸⁴ Tulajdonképpen a boldog - kevésbé boldog skálán helyezi el az egyes német térségeket. A tanulmány alapja nem öválló adatfelvétel, hanem a SOEP-re, azaz a Szocioökonómiai Panel adataira támaszkodik, arra a rendszeres felmérésre, melyet a DIW (Német Gazdaságkutató Intézet) megbízásából végeznek Németország-szerte már több mint harminc éve. A felmérés adatai fizetés ellenében lehívhatók, elemzésükkel tanulmányok készíthetők, mint ebben az esetben is. A SOEP által összegyűjtött adatok és a 2007-es boldog kapitalizmus tanulmány kritériumainak egymásra vetítésével a szerző, ugyanaz a Stefan Bergheim, mint az előző tanulmányok esetében, voltaképpen a német jól-lét térképét készíti el. Ez a kutatás nem tartalmaz konkrét javaslatokat a politikára nézve, mint a 2007-es tanulmány.

Fontosnak tartjuk megjegyezni azt is, hogy ugyan igen korán elindul a perspektíva-váltás Németországban, a német politika ennek ellenére viszonylag nagy késéssel reagált ezekre és a Deutsche Bankéhoz hasonló felhívásokra. Sőt, inkább még a Stiglitz-jelentéssel kapcsolatban is valamiféle ellenállás mutatkozott, még 2010-ben is. A Sachverständigenrat, azaz a Gazdasági Szakértők Tanácsa (a német gazdaságpolitikát 1963 óta jelentősen befolyásoló testület) a well-being összetevők szubjektív elemeit egyenesen elutasította: *„Véleményünk szerint tanácsos a Stiglitz bizottság javaslatait a bottom-up perspektívából [tehát*

¹⁸⁴ http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000219608.pdf

csak az objektív indikátorokat figyelembe véve] megítélni.” Az idézet a Gazdasági Szakértők Tanácsának fenti álláspontját élesen kritizáló Karlheinz Ruckriegel professzor, a Nürnbergi Georg Simon Ohm Főiskola kutatójának tanulmányában található. Ruckriegel szerint a Sachverständigenrat nem értette meg a Stieglitz-jelentés fontosságát, mert továbbra csak az objektív számokban hisz.¹⁸⁵ Ehhez a 2010-es állapothoz képest mára, azaz 2013-2014-re a kép megváltozott, ahogy az a következő fejezetből látszik.

A jól-léti közpolitika és a német pártok nézőpontja

2013. szeptember 22-én Németországban szövetségi parlamenti választásokat tartottak. A CDU/CSU pártszövetség szerezte meg a legtöbb helyet a Bundestagban 311/631, 193 hely jutott az SPD-nek, a Die Linke megnevezésű baloldali formáció 64, a Die Grünen ökopárt pedig 63 mandátumhoz jutott.¹⁸⁶

A német politikai gondolkodásban már fentebb jellemzett történelmi gyökerű „jól-lét-érzékenység” jól megfigyelhető mind a négy parlamenti párt paradigmájában. A „gutes Leben” = „jó élet” talán általánosnak látszó kifejezés felbukkan több párt nyilvánossági stratégiájában is. Természetesen jogos a kérdés, hogy a gutes Leben azonos-e vajon a jelen kutatásban well-being-nek nevezett fogalommal? Annyi biztosnak látszik, hogy a német kifejezés angolra fordításakor magától értetődően használják szinonimaként a well-being-et. A Die Grünen úgynevezett „egyszerű nyelven”¹⁸⁷ megfogalmazott választási programjában is megtaláljuk.¹⁸⁸

De Angela Merkel is előszeretettel használja. Az IG Metall szakszervezeti napjának az „Együtt a jobb életért” volt a mottója, és ezen a rendezvényen a kancellár asszony is támogatólag vett részt.¹⁸⁹ A német kormányfő honlapján kifejezetten központi szerepet játszik ez a témakör: „Új projekt - Jó élet - életmi-

¹⁸⁵ <http://www.wirtschaftsdienst.eu/archiv/jahr/2012/2/gluecksforschung-konsequenzen-fuer-die-wirtschafts-politik/#footnote-29645-23-backlink>

¹⁸⁶ http://www.bundestag.de/bundestag/wahlen/wahlergebnisse_2013/index.html

¹⁸⁷ A Német Szövetségi Köztársaságban a nemzeti, azaz állami törvényeket kötelező könnyített, egyszerűsített nyelven is nyilvánosságra hozni. A pártokra nézve ugyan nincsen ilyen kötelezettség, mégis szinte teljes körűen magukra vállalják ezt a feladatot. <http://www.rinke.tv/index.php?menuid=25&reporeid=64>

¹⁸⁸ http://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Wahlprogramm/Bundestagswahlprogramm2013_LeichteSprache.pdf

¹⁸⁹ Am Vormittag hält Angela Merkel auf dem 6. Außerordentlichen Gewerkschaftstag der IG Metall in Frankfurt am Main eine Rede. Dieses Jahr steht der Tag unter dem Motto “Kurswechsel: Gemeinsam für ein gutes Leben” <http://www.cdu.de/termine/gewerkschaftstag>

nőség Németországban” Mi a fontos a polgároknak? Milyen minőségi kritériumokat értenek az emberek jó élet alatt? Az összes szakterület társadalmi párbeszédet tervez erről a kérdéskörrel. Nemcsak az anyagi értékekről van szó, hanem a munkában és a családban eltöltött időről vagy olyan kérdésekről, hogy „ki ápol majd, ha megbetegszem”, folytatta Merkel.¹⁹⁰

A jól-lét kemény kategóriáitól a szubjektív tényezők felé történő elmozdulás a kormány kritikusi szempontjából természetesen ellenállást vált ki. Jó példa erre a következő tanulmány, amely a legtermészetesebb módon azonosítja a well-being fogalommal a gutes Leben kifejezést, és fő tézise, hogy a Well-being hangsúlyozása egyfajta elterelés a közfigyelemnek a fontosabb, valóban konkrét gazdasági problémákról. Ugyanakkor az SPD 2010-es pártprogramjában ez olvasható: „*A tulajdon kötelezettségekkel jár. Birtokosának a **közjót** kell szolgálnia.*” Hasonlót tapasztalhatunk a Die Linke baloldali tömörülés programjában is, némi szociális színezettel, a betegekre és elesettekre és a gyerekekre, valamint az idősekre koncentrálva¹⁹¹:

Az áttekintés után ezekből a jelenségekből a jelenlegi német szövetségi kormány well-being politikáját érdemes kiemelni. A Frankfurter Allgemeine Zeitung következő cikke jól foglalja össze ezeket a törekvéseket¹⁹²: A cikk szerint a jövőben kormányzati kezdeményezésre társadalmi konzultációk sorozatát tervezik abból a célból, hogy megismerjék a társadalom véleményét arról, mi is számít jól-létnek a munkán és az anyagiakon túl. Még nincsenek teljesen kikristályosodott elképzelések, de annyi már látszik, hogy elsősorban családpolitikai lépések várhatók majd eredményként. Felmerült például a 32 órás munkahét bevezetése munkavállaló szülők esetében. Egyelőre azonban még csak a konzultációk megszervezése van napirenden, Sigmar Gabriel alkancellár (SPD) mintegy száz tervezett rendezvényről beszélt.

A FAZ kritikus megjegyzést is fűz az ismertetett elképzelésekhez. A nyugdíjkorhatár csökkentése 63 évre 45 évnyi munkaviszony után például éppen a szubjektív jól-léti szükségletekkel indokolható lehetőség, kemény következményekkel a gazdaságra nézve. „*Mivel a német állam jelentős részt finanszíroz az OECD működéséből, ezért érdeke, hogy saját mérései megfeleljenek a standardoknak.*

¹⁹⁰ Kabinettsklausur in Meseberg. Klarer Arbeitsplan für die Zukunft <http://www.bundestkanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2014/01/2014-01-23-tag02-kabklausur-meseberg.html>

¹⁹¹ http://www.dielinke.de/fileadmin/download/dokumente/englisch_die_linke_programm_erfurt.pdf

¹⁹² <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/wirtschaftspolitik/meseberg-neue-regierungskommission-fuer-ein-gutes-leben-12766495.html>

*Sőt, azt lehet állítani, hogy a német statisztikai hivatal módszertana jelentős mértékben meghatározza az OECD mérések módszertanát is. Az alábbi publikációból ez igen pontosan látszik*¹⁹³: A francia-német kezdeményezésre 2013 áprilisában megfogalmazott „Wachstum, Wohlstand, Lebensqualität” „Növekedés, jól-lét, életminőség” javaslatok visszaköszönek az OECD Better Life indexében.

Munkahelyi jól-lét programjai Németországban

A munkahelyi jól-lét kérdésköre Németországban a szövetségi egészségügyi minisztérium honlapján is megjelenik: Itt igazából csak néhány olyan statisztikai adatra hívják fel a figyelmet, amelyek jelzik, hogy a munkahelyi jól-lét mennyire fontos a gazdaság hatékonysága szempontjából: *„A stressz, amelyet sokan naponta megélnék, súlyos pszichikai megterheléshez vezet. Az Európai Unióban becslések szerint kerek 50 millió ember szenved depresszióban, kimerültségben vagy szenvedélybetegségben. Az érzelmi és lelki panaszok azonban a társadalomban gyakran tabunak számítanak, gyakran gyengeségnek tartják ezeket. A betegek ezért úgy érzik, nem értik meg őket, ki vannak zárva, ez pedig a prevenció és a gyógyítás lehetőségeit csökkenti*”¹⁹⁴. A minisztérium arra hívja fel a cégek figyelmét, hogy elsősorban számukra fontos problémáról van szó, amelynek csökkentése érdekében érdemes saját erőből is intézkedéseket tenni, mert kifizetődő. A betegszebadságok egy tizede igazolhatóan lelki eredetű betegségek miatt következik be. Szintén szövetségi szintű prevenciós információs csomagot állított össze az irodai munkakörök témájáról a Bundesanstalt für Arbeitsschutz und Arbeitsmedizin (BAuA), azaz a Szövetségi Munkavédelmi és Munkaegészségügyi Intézet¹⁹⁵.

A probléma iránt tehát fogékony a német állam. Természetesen HR-cégek is észrevették ezt, és az alábbi honlapon egy példát találhatunk arra, hogy egy konkrét részvénytársaság (JOB AG. Fulda) felmérést készít arról, mi is jelenti a németeknek a munkahelyi jól-létet.¹⁹⁶

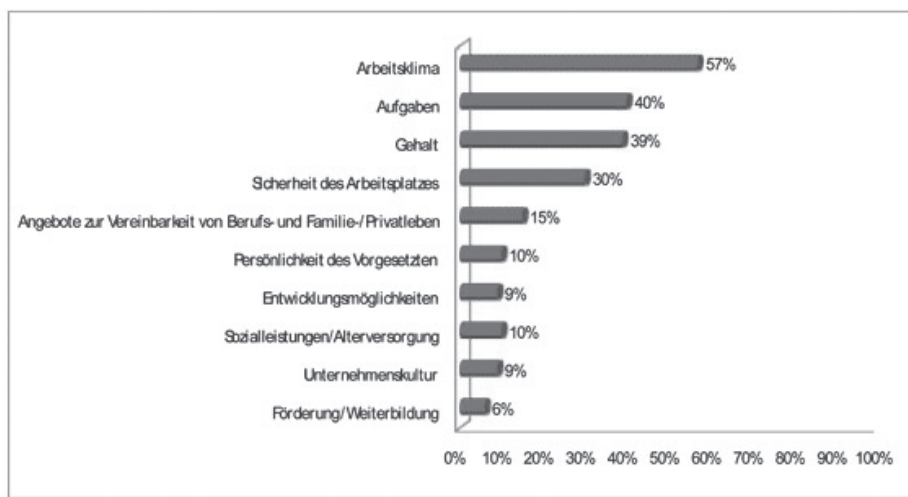
¹⁹³ https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesamtwirtschaftUmwelt/VGR/_Doorpage/Wohlstand.html

¹⁹⁴ Betriebliche Gesundheitsförderung Förderung der psychischen Gesundheit und des Wohlbefindens am Arbeitsplatz
<http://www.bmg.bund.de/praevention/betriebliche-gesundheitsfoerderung/seelische-gesundheit/gesundheit-und-wohlbefinden-am-arbeitsplatz.html>

¹⁹⁵ Wohlbefinden in büro. Arbeits- und Gesundheitsschutz bei der Büroarbeit.
http://www.baua.de/de/Publikationen/Broschueren/A11.pdf?__blob=publicationFile
http://www.baua.de/de/Publikationen/Broschueren/A10.pdf?__blob=publicationFile&v=9

¹⁹⁶ Arbeitsklima und Aufgaben sind die zentralen Wohlfühlfaktoren am Arbeitsplatz
[http://www.wiwi.treff.de/home/index.php?mainkatid=1&uktid=9&sid=9&artikelid=4300&pa](http://www.wiwi.treff.de/home/index.php?mainkatid=1&uktid=9&sid=9&artikelid=4300&pagenr=0)
[genr=0](http://www.wiwi.treff.de/home/index.php?mainkatid=1&uktid=9&sid=9&artikelid=4300&pagenr=0)

19. ábra A munkahelyi jól-lét adatai Fuldában

Was beeinflusst Ihr Wohlbefinden am Arbeitsplatz derzeit am meisten? Befragung von 1.169 Berufstätigen in Deutschland; Zeitraum Mai 2008 (Quelle: JOB AG, Fulda)

A következő fontossági sorrend alakult ki: 1. Munkahelyi légkör 2. Feladatok 3. Fizetés 4. A munkahely biztonsága 5. A munka és a családi élet összeegyeztethetőségére tett intézkedések 6. A vezető személyisége 7. Szociális juttatások/öreg-ségi ellátás 8. Munkahelyi kultúra 9. Támogatás/továbbképzés

A német állam föderaliztikus jellege miatt az egyes közpolitikai területeken is megjelennek a tartományok mint közpolitikai szereplők. Ahogy a fentiekben jeleztük, a szövetségi német kormány átfogó konzultációs akciója most indul, ám azt még nyilvánvalóan nem tudhatjuk, mi is lesz az eredménye a társadalmi párbeszédnek összállami, azaz szövetségi szinten.¹⁹⁷

Szövegbányászati eszközökkel vizsgálva a kérdést azt állapíthatjuk meg, hogy a német nyilvánosságban is jelentős szerepe van a well-being kérdéskörének. Nem csupán tudományos és szakmai körök foglalkoznak a kérdéssel, hanem a szélesebb közvélemény és maga a nagypolitika is. A Die Welt egyike a legnagyobb példány-

¹⁹⁷ Gegen den trend. lebensqualitaet in deutschland in krise.
<http://www.bildungsspiegel.de/bildungsnews/verschiedenes/1855-gegen-den-trend-lebensqualitaet-in-deutschland-verbessert-sich-in-krise.html>
 BROCKMAN,H.(2012): Das Glück der Migranten. Eine Lebenslaufanalyse zum subjektiven Wohlbefinden von Migranten der ersten Generation in Deutschland. SOEPpapers
http://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.411502.de/diw_sp0504.pdf
<http://www.bildungsspiegel.de/bildungsnews/verschiedenes/1855-gegen-den-trend-lebensqualitaet-in-deutschland-verbessert-sich-in-krise.html>
<http://www.denkwerkzukunft.de/downloads/Wohlstand.pdf>
[http://de.wikipedia.org/wiki/Wohlbefinden_\(Wohlstandsindikator\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Wohlbefinden_(Wohlstandsindikator))

számú német sajtótermékeknek, és a fenti cikk is pontosan jelzi a mainstream sajtó érdeklődését.

A német IBM honlapján¹⁹⁸ – természetesen a munkahelyi jól-léttel kapcsolatban kapunk információkat. A cég hangsúlyozza, hogy számára kiemelkedő fontosságú alkalmazottainak a jól-léte a már 1967-ben (!) elfogadott Corporate Policy „Responsibility for Employee Well-being and Product Safety” stratégia alapján.¹⁹⁹ Jól látszik az angolszász szervezeti kultúra importálása a következő idézetből: *„Egy átfogó „Well-being” irányítási rendszer segíti az IBM vállalati stratégiáját. 2008-ban világszerte certifikálták a rendszert az OSHAS 18001:2007 szerint. Ezzel az IBM lett a világon az első olyan cég, amely egységes irányítási rendszert védetett le világszerte a munka- és egészségvédelem területén.”*²⁰⁰

Migráció és well-being Németországban

Németországban a bevándorlás és az ezzel a jelenséggel foglalkozó politikai diskurzusok és programok jelentősek, hiszen a bevándorló munkaerő egyrészt jelentősen hozzájárul a német gazdaság teljesítményéhez, másrésztől azonban társadalmi feszültségeket is okoz. Így tehát a migráció érzékeny területe a német közpolitikának, nem véletlen, hogy a jól-léti mérések között is találunk erre vonatkozó anyagokat. Az egyik átfogó felmérés az első generációs bevándorlók helyzetét mérte fel a well-being szempontjából 2012-ben. Címe: *„Das Glück der Migranten. Eine Lebenslaufanalyse zum subjektiven Wohlbefinden von Migranten der ersten Generation in Deutschland”*

„A bevándorlók boldogsága. Az első generációs németországi bevándorlók életrajzelemzése a szubjektív jól-lét szempontjából. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a bevándorlók szubjektív jól-lét érzete 1984-2008 között folyamatosan romlott. A társadalmi diszkrimináció negatív hatással járt. A legfontosabb, hogy a hatást a tulajdon hiánya és a források csökkenése okozza, ahogy a német lakosság esetében is. A bevándorlók a saját differenciált társadalmi és értékrendi szintjüknek megfelelően értékelik a boldogság szintjét. Ahol a háztartások jövedelme a helyi németekéhez hasonló, ott a közösségi szint az elfogadott referencia érték a szociális és egészségi források értékelésében. A legfontosabb

¹⁹⁸ <http://www-05.ibm.com/de/ibm/engagement/work/gesundheit/>

¹⁹⁹ IBM Policies. Employee well-being & product safety.
<http://www.ibm.com/ibm/responsibility/policy6.shtml>

²⁰⁰ [http://www.welt.de/politik/deutschland/article109140458/Ostdeutsche-Bundeslaender-mit-
Glueckszuwachs.html](http://www.welt.de/politik/deutschland/article109140458/Ostdeutsche-Bundeslaender-mit-Glueckszuwachs.html)

*elem azonban a bevándorló egyéni története. A honosítás folyamata jelentősen csökkentheti ennek hatását.”*²⁰¹

A német integrációs politika sikereként lehet elkönyvelni a legújabb kutatási eredmények alapján azt, hogy a bevándorlók egyre inkább megközelítik a németeket életszínvonal, életvitel tekintetében. Erről a téma fontossága miatt a legszélesebb körben kedvelt és ismert sajtótermékek, mint a Die Welt vagy a Spiegel is beszámolnak.²⁰² Sőt az életminőség esetében – teszi hozzá a Spiegel – néhány ponton már le is hagyják a németeket. A szubjektív well-beinggel a migráció kapcsolatrendszerére közvetlenül ható közpolitikai programok ugyan nem lelhetők fel Németországban, azonban az integrációt célul kitűző kulturális és egyéb, a társadalom inkluzivitását fejlesztő és támogató programok igen nagy hatással vannak a bevándorlók németországi jól-létére. Ez a fent idézett tanulmányból is pontosan látszik. Mint ahogy fontosnak tartjuk kiemelni azt a megfigyelést is, hogy az egyéni háttér és a kulturális háttér a bevándorlók esetében meghatározó jelentőségű a szubjektív jól-lét érzetének meghatározásában.

Hasonló eredményre jut, ugyanakkor elméleti megalapozottsága és statisztikai pozitívizmusa miatt úttörő is Sylvia Kämpfer 2014-ben megjelent disszertációja Migráció és az étellel való elégedettség: egy elmélet által vezérelt empirikus elemzés címmel.²⁰³ A szerző németországi bevándorlók egyes csoportjait vizsgálja az étellel való elégedettség szempontjából. Összeveti a bevándorlói csoportokat a nyugat-németekkel, vizsgálja az étellel való elégedettség multidimenziionális okait általában, és külön hangsúlyt fektet az egyes migránsok esetében a származásra, az eredetre és ezeknek a tényezőknek az étellel való elégedettségre gyakorolt hatására. A bevándorlók boldogságérzete egészében magas, ám alacsonyabb értékeket mutat a németekénél. Az étellel való elégedettséget befolyásoló tényezők esetükben nemcsak migrációs-specifikusak, hanem eredetspecifikusak is.

²⁰¹ http://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.411502.de/diw_sp0504.pdf

²⁰² Zuwanderer passen sich Deutschen immer mehr an.03.06.14. Die Welt. <http://www.welt.de/politik/deutschland/article128664067/Zuwanderer-passen-sich-Deutschen-immer-mehr-an.html>
<http://www.welt.de/politik/deutschland/article128664067/Zuwanderer-passen-sich-Deutschen-immer-mehr-an.html>

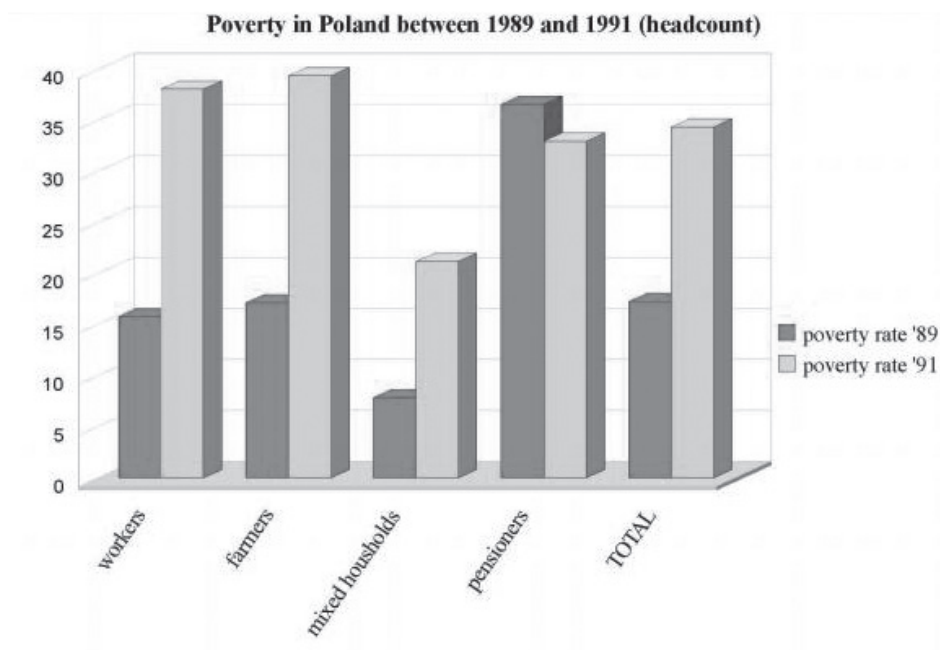
²⁰³ KÄMPFER, S: (2014): Migration und Lebenszufriedenheit. Eine theoriegeleitete empirische Analyse. Opladen: Barbara Budrich Verlag. http://www.budrich-verlag.de/upload/files/artikel/00001057_010.pdf?SID=6c0c00a9aaaaf5b3885ef83d8d4b201

6. Közép-európai konzervatív, korporativista modellek

6.1. Lengyelország

Lengyelország estében egy tipikus posztkommunista jól-léti rendszer problémáival találkozunk. A rendszerváltás hatására a szegénységben élők aránya 17%-ról 34%-ra nőtt 1989 és 1991 között:

20. ábra A szegénység Lengyelországban 1989-1991 között

Elaboration of data presented in Milanovic B., *Social Costs of the Transition to Capitalism, Poland 1990, 1991*, The World Bank Working Papers, 1993.

A lengyel OECD WELL-BEING index²⁰⁴ szerint Lengyelország esetében nyilvánvalóan jelentős az elmaradás a nyugat-európai értékektől, még akkor is, ha ez nem minden szempontnál érvényesül egyértelműen és kirívóan. Lengyelország a lista utolsó szegmensében foglal helyet, ami a lakáskörülményeket illeti, de nem sokkal jobb a lengyelek helyzete a szabadidő esetében sem. Öröndetes kivételt képez a biztonság, ebben a kategóriában Japán és Kanada után Lengyelország az előkelő harmadik helyet tudta megszerezni. Az oktatás kategóriája is igen pozitív, itt az ötödik helyen áll a kelet-európai ország, egy hellyel még a németeket is sikerült megelőznie. A munkanélküliség, a magánszféra térnyerése, a korábbi szociális biztonság elvesztése súlyos problémákat okozott a lengyel társadalomnak. Jelenleg Lengyelország, a konzervatív jól-léti modell elveit alkalmazza, ahol az állami beavatkozás célja, hogy segítse azokat az embereket, akik ki vannak zárva a munkaerőpiacról, akik a nehéz anyagi helyzetben vannak, a pénzügyi támogatás összege kötődik a munka és/vagy a jövedelemszinthez és a járulékokhoz. A jól-léti politika célja Lengyelországban a társadalmi igazságosság. Fontos a szabadság, a polgári jogok és a biztonság garantálása, ugyanakkor a különbségek a társadalmi státuszban nem eltüntetendők, a személyes felelősség az egyén szerepét is egyre inkább előtérbe helyezi.

A Lengyel Központi Statisztikai Hivatal internetes elérhetősége a következő: http://www.stat.gov.pl/gus/index_ENG_HTML.htm A hivatal viszonylag nagy számban teszi közzé angolul is méréseinek eredményeit. A well-being kifejezésre rákeresve azonban nem ad a keresés sok találatot. Változatlan formájában valójában csak egyetlen helyen bukkanunk rá a kifejezésre, a munkahelyi balesetek és a munkavégzéssel kapcsolatos egészségügyi problémák elemzése során bukkan fel a keresett kifejezés. A közpolitika különböző ágazataiban első megközelítésben tehát nem igazán látszik fontosnak a jól-lét kérdésköre, a lengyel fogalomra („dobrze samopoczucie”) és annak a politikával való kapcsolatára keresve is inkább csak a testi-lelki egészséggel kapcsolatos cikkekre bukkanhatunk. Sikerült azonban egy olyan német nyelvű publikációt találni, amelyet a lengyel rádió nemzetközi osztálya állított össze.²⁰⁵ Mivel témánk szempontjából értékes információkat tartalmaz a belinkelt szöveg, ezért célszerűnek látjuk annak kivenőzetes ismertetését. Valójában egy sajtószemléről van szó, amelyet Kuba Kukla írt és Anja Datan szerkesztett. A címe „A lengyelek jól-léte A.D. 2013-ban”. A cikk 2013.06.27-én került fel a rádió honlapjára. Alcíme: „A boldogságot a lengyelek a

²⁰⁴ <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/poland/>

²⁰⁵ Glück erhoffen sich die Polen vom Familienleben – die Politik ist für sie nur eine Quelle für Frustration. Mehr in der Presseschau. <http://www.thenews.pl/1/25/Artykul/139693,Das-Wohlbefinden-der-Polen-AD-2013->

családi élettől remélik, a politika számukra csak frusztráció forrása”. Az eredeti lengyel nyelvű anyag a GAZETA WYBORCZA című lapban jelent meg, és Janusz Czapinski professzor szociálpszichológus kutatásainak főbb eredményeit ismerteti. Ezek a következők: A legtöbb lengyel elveszítette a reményt, hogy a jelenlegi kormánynak pontosan kitűzött céljai vannak, és egyáltalán van bármilyen elképzelése a jövő irányairól, illetve úgy látják, hogy a kormány cselekvése hatástalan, miközben a be nem váltott ígéretek sora egyre csak gyarapszik. Czapinski szerint sok lengyel család nem érzi meg a válság hatásait, mert ugyan a bérek nem emelkednek, de a családi kiadásokat a jelenlegi bérszínvonal még mindig képes fedezni általában. A legmodernebb elektronikus készülékek bevonulnak a háztartásokba, a lengyelek mindent megvesznek, ami új és divatos, ez a korábbi szocialista hiánygazdaság máig tartó pszichés hatása. Lényegesnek tartja a professzor az úgynevezett második emigrációs hullámot. Közvetlenül az EU-csatlakozás után az alacsony képzettségű munkavállalók hagyták el az országot, az utóbbi években viszont inkább a jól képzett fiatalok költöznek külföldre, mert hazájukban nagyon rosszak az elhelyezkedési esélyek. Ezzel párhuzamban csökken a demokratikus értékekbe vetett hit is. Ennek oka a politikai közélet hangneme és témái. Hisztérikus és hozzá nem értő ellenzék áll szemben a tehetetlen és hatástalan kormánnyal, írja Janusz Czapinski a Gazeta Wyborcza-ban.

A jól-lét főcím alatt található második ismertett cikk címe „Lengyelország kihál”. Ez a RZECZPOSPOLITA című napilapban jelent meg. Légyege a legújabb születési és halálozási statisztikák ismertetése. A 2013-as év első négy hónapjában 120.000 gyerek született és több mint 140.000 ember halt meg. Még soha sem volt hasonlóan rossz a helyzet Lengyelország háború utáni történelmében. Enna a problémának a fő okát a szakértők az elvándorlásban látják. Kétmillió lengyel él ugyanis a határokon kívül, nagy részük 39 év alatti, tehát viszonylag fiatal korosztályról van szó. További okok: a munkaerőpiac bizonytalansága és a kormány családpolitikájának elégtelensége. Szintén egy német nyelvű lapszemle hasábjain bukkan fel a „társadalmi jól-lét” „öffentliches Wohlbefinden” kifejezés, annak a meglepő ténynek az ismertetése során, mely szerint a lengyel társadalomban megnövekedett az utóbbi időben az optimizmus.²⁰⁶ A DZIENNIK/GAZETA PRAWNA című napilap ismertette a vonatkozó statisztikákat, melyek Henryk Domański szociológus, a Lengyel Tudományos Akadémia professzorának kutatásaira épülnek. A bizakodás, a lengyel gazdaság javuló teljesítménye mellett szubjektív okokra is visszavezethető. A professzor egyébként lengyel részről fontos közreműködője az European Social Survey kutatásoknak.

²⁰⁶ <http://www.auslandsdienst.pl/3/25/Artykul/167554,-Immer-mehr-Optimismus->

Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy a jól-lét témaköre nem különösebben jellemzi a lengyel közpolitikát, a fogalom sem angolul, sem németül, sem pedig lengyelül nem igazán elterjedt. Ugyanakkor Lengyelország, mint fontos európai állam, minden nemzetközileg releváns statisztikában megjelenik, tehát pontos képet kaphatunk a szubjektív well-beingről Lengyelország vonatkozásában is.

6.2. Szlovákia

Szlovákia esetében viszonylag könnyű releváns információkat találni a szubjektív jólétről, méghozzá szlovák forrásból is akár²⁰⁷: Ugyan a The Slovak Spectator független angol nyelvű lap az OECD-eredményeket ismerteti, mégis fontos megjegyezni, hogy ezek szerint a hazai sajtóban érdeklődés látszik a téma iránt. Az ország eredményei szerint a középmezőnyben foglal helyet a fenti OECD-rangsorban éppúgy, mint a Happy Planet Index sorrendjében. Utóbbi esetében a szubjektív jól-lét pontszáma 6,1. Szlovákia és Csehország kapcsán tartalmaz értékes adatokat közöl a növekvő egyenlőtlenségekről szóló tanulmány²⁰⁸: Ugyan az egyenlőtlenségekről van benne szó főként, mégis több esetben megjelennek szubjektív jól-léti statisztikák eredményei. Például a szubjektív egészségi állapotokra vonatkozó adatsorok vagy az 52. oldalon található táblázat, amely azt a kérdést vizsgálja, hogy milyen gyakran találkozik a válaszadó kollégákkal, családtagokkal, rokonokkal, barátokkal. Ez a kérdés és a legtöbb szubjektív jól-létet érintő adatsor csak részben saját vizsgálat, legtöbbször az ESS statisztikáira támaszkodik.

A szlovák politikai erők programjairól az utóbbi idők választásai kapcsán viszonylag sokat lehetett olvasni, kiváló összefoglalója a témának magyarul is elérhető Tibor Javorek tollából Vajon az „erősebb Szlovákia” lesz-e a kampányok fő üzenete? címmel. Ebből jól látszik, hogy a szlovák politikai programokban nem jelenik meg a szubjektív well-being kérdésköre. A 2014-es európai parlamenti választások kapcsán a szerző ezt írja: *„Az SaS kivételével mindegyik párt elég lassan kezd hozzá az EP-kampányhoz, egyszerűen csak bemutatják jelöltjeiket, és általános kijelentéseket tesznek az EU-ról. Több párt említette, hogy az*

²⁰⁷ OECD: The Wellbeing in Slovakia is Average. The Slovak Spectator. 2013.nov.7. http://spectator.sme.sk/articles/view/51946/10/oecd_well_being_in_slovakia_is_average.html

²⁰⁸ KAHANEC, M., GUZI, M., MARTIŠKOVÁ, M., PALENÍK, M., PERTOLDF., SIEBERTOVÁ, Z. (2012): Growing Inequalities and their Impacts in the Czech Republic and Slovakia. Country Report for the Czech Republic and Slovakia. http://gini-research.org/system/uploads/511/original/Czech_Slovak.pdf?1377869960

*EU működését meg szeretné változtatni, azonban csak az SaS hozott elő konkrét javaslatokat. A demagog.sk elemzése a kampány-kommunikációról azt sugallja, hogy a pártok általánosságban elismerik Szlovákia EU-tagságának fontosságát, és hangsúlyozzák a közös európai valuta és az áruk, a tőke, a szolgáltatások és az emberek szabad mozgásának jótékony hatását. Ugyanekkor hangsúlyozzák, hogy Szlovákiának erősebb pozíciót kell teremteni az EU-ban, bár nem világos, mit is jelent ez, és hogyan szeretnék elérni. Néhány jelölt szerint Szlovákiának magabiztosabban kellene tárgyalnia az európai intézményekkel, de ezen a kérdéskörön belül minden kijelentés igen elnagyolt.”*²⁰⁹ Amint látható, leginkább a szimbolikus politizálás jellemzi a szlovákiai pártpolitikát. Fenti forrás, a Visegrad Revue elemzése számunkra azért is különösen érdekes, mert a portál a visegrádi országok közéletéről, közpolitikájáról tartalmaz ismertetőket és elemzéseket, ugyanakkor a well-being témaköre gyakorlatilag nem kerül elő a publikációkban.

6.3. Csehország

Csehország statisztikai hivatalának angol nyelvű honlapja az alábbi címen érhető el: <http://www.czso.cz/eng/redakce.nsf/i/home> Az egyes tartalmi kategóriák esetében az angol változat csak válogatott adatsorokat tartalmaz, így hát nem lehetünk abban biztosak, hogy a megfigyeléseinken túl nincs-e releváns információ még a statisztikai hivatal honlapján cseh nyelven. A több mint harminc tematikus kategóriát kibontva és a szubjektív jólét témakörére szövegbányászati módszerekkel rákeresve a következő megállapításra juthatunk: egyáltalán nem jelenik meg a szubjektív jól-lét szempontrendszer egyetlen egy terület statisztikáiban sem! Sajnos a cseh nyelvű keresés sem adott ki más eredményt. Sem a “dobré životní”, sem a “blahobyt”, sem ezek szinonimái nem fordulnak elő a statisztikai hivatal adatbázisában. A nemzetközileg releváns mérések természetesen Csehország esetében is léteznek és könnyen hozzáférhetők.²¹⁰ A Happy Planet Index adatsorában Csehország szubjektív jól-léte 6,2 pontos, ezzel az eredménnyel a volt szocialista országok éllovasa, bár csak alig marad le Szlovénia és Szlovákia. (Csak összehasonlításképpen: Magyarországon ez az érték csupán 4,7.) A különböző nemzetközi oldalakon további releváns adatok is találhatóak. Ilyen

²⁰⁹ Vajon az „erősebb Szlovákia” lesz-e a kampányok fő üzenete? Revue. 14.04.14. <http://visegradrevue.eu/vajon-szlovakiaban-az-erosebb-szlovakia-lesz-e-az-europai-parlamenti-valasztasok-fo-uzenete/>

²¹⁰ <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/czech-republic/>

például a nemzetközi ifjúsági munkával foglalkozó szervezet²¹¹: Ezek az adat-sorok tartalmaznak szubjektív jól-léti elemeket is a cseh fiatalságról. Hasonlóan egy szegmensre koncentrál a számos tanulmány, pl. a cseh ápolónők szubjektív jól-létét vizsgáló.²¹² A tanulmány azt vizsgálja, hogy milyen összefüggés van a kórházi ápolók szubjektív jól-léte és a munkakörülmények egyes elemei között. A fő konklúzió szerint a konkrét munkával való elégedettség és a szubjektív well-being között nincs igazán szoros összefüggés. Jellemző, hogy a fenti tanulmány egy amerikai honlapon kerül megjelenítésre, csakúgy, mint az igen hasonló tematikájú ausztrál honlapon²¹³: Valószínűsíthető tehát, hogy Csehországban egyes kutatóműhelyek foglalkoznak ugyan szektorális jól-léti témákkal, ugyanakkor jelentőségük viszonylag csekély, az országos statisztikai hivatal adataiban ezek már nem jelennek meg.

Pártpolitika és well-being Csehországban

A Cseh Szociáldemokrata Párt (Česká strana sociálně demokratická - rövidítve ČSSD) a képviselőház legnagyobb frakciója jelenleg. Nagy hagyományú, többször is kormányon lévő, hagyományos baloldali pártként leginkább az Osztrák Szociáldemokrata Pártra hasonlít abban a tekintetben, hogy a társadalmi jól-létnek a kézzelfogható objektív vetületeit hangsúlyozza, és alig-alig lehettek felkommunikációjában a szubjektív well-being elemei.²¹⁴

A polgári demokraták (ODS) pártprogramja csak nagyon konkrét üzeneteket tartalmaz. Szubjektív jól-léti témák nem kerülnek elő benne. Egyetlen helyen történik említés valami hasonlóról a következő mondatban: „Pocit bezpečí je jedním ze základních předpokladů spokojeného života. Magyarul: „Az étellel való elégedettségnek egyik alapvető előfeltétele a biztonság.” A párt a 2013-as választásokra készülve fogalmazta meg programját és nyilvánvalóan inkább a konkrét, közérthető üzenetekre koncentrált. Jó példa erre a közlekedés területén az a javaslat, hogy a cseh autópályákon legyen 150 km/óra a megengedett legna-

²¹¹ Internationale Jugendarbeit. <https://www.dija.de/tschechien/aktionsfelder-im-kinder-und-jugendbereich-cz/gesundheit-und-wohlbefinden/>

²¹² GURKOVÁ E, HAROKOVÁ S, DŽUKA J, ZIAKOVÁ K. (2013): Job satisfaction and subjective well-being among Czech nurses. (In: Int J Nurs Pract. 2014 Apr;20(2):194-203. doi: 10.1111/ijn.12133. Epub 2013 Sep 2.)

²¹³ Australian Centre on Quality of Life
<http://www.deakin.edu.au/research/acqol/projects/project-jarosova-d.php>

²¹⁴ <http://www.cssd.cz/en/platform/main-topics/>

gyobb sebesség. E némileg populistának ható javaslat nyilvánvalóan a szubjektív jól-lét emelését célozza, anélkül, hogy ezt nyilvánvalóvá tenné.²¹⁵

A konzervatív, viszonylag új TOP09 párt némileg más hangnemet képvisel. Angolul is elérhető programjának egyes elemei sokkal szubjektívebbek, mint az eddig bemutatott két párté. Jellemző a rövid pártprogram utolsó mondata: *There can never be enough smiling. Not to smile at somebody all day long is a crime.* Nem lehet eleget mosolyogni. Az bűn, ha anélkül telik el egy nap, hogy valakire ne mosolyogtunk volna.²¹⁶ Ennek az inkább szimbolikus hangnemnek ellenére a *well-being* és szinonimái nem fordulnak elő a párt dokumentumaiban.

A populista Közügyek Pártja esetében is inkább a szubjektív jól-léti tematikák hiányát kell megállapítanunk.²¹⁷ Úgy látszik tehát, hogy párhuzam figyelhető meg Ausztria és Csehország pártpolitikai élete között abban a tekintetben, hogy mindkét országban a szociáldemokrácia uralja a közpolitikai diskurzusokat, amely pedig, úgy tűnik, nem hangsúlyozza a szubjektív jól-létet.

6.4. Magyarország

A jól-léti mérések elindítása Magyarországon

A KSH Magyarországon a Stiglitz-Fitoussi-Sen tanulmány megjelenésekor foglalkozott a jól-léti mérési indikátorokkal.²¹⁸ Pomázi István A társadalmi haladás mérése c. tanulmánya összefoglalja a témakör legfontosabb kutatási eredményeit.²¹⁹ A szerző a környezetvédelmi és vízügyi minisztérium tanácsadója, aki a társadalmi jól-lét, az életminőség és a környezeti szempontok figyelembevételére tesz javaslatot a társadalmi haladás és a fenntartható fejlődés számbavételében. A tanulmány ismerteti az előbbire tett magyar kezdeményezést, és javaslatot tesz a környezeti haladás értékeléséhez használható vezérmutatók készletére. A társadalmi haladás mind elméleti, mind módszertani szempontból komoly szakmai kihívást jelent, amely véleménye szerint szükségessé teszi a statisztikai

²¹⁵ Volebni Program. ODS. <http://www.ods.cz/volby2013/volebni-program/vnitri-bezpecnost>

²¹⁶ TOP 09 Tradicion, Responsibility, Prosperity. Programme bases and Principles. <http://en.top09.cz/policy/programme-bases-and-principles/>

²¹⁷ Veci Verenje VV <http://www.veciverejne.cz>

²¹⁸ STIGLITZ, J. E. – SEN, A. – FITOUSSI, J. P. [2010]: A Bizottság jelentése a gazdasági teljesítmény és a társadalmi fejlődés méréséről. Statisztikai Szemle. 88. évf. 3. sz. 305–320. old. http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2010/2010_03/2010_03_305.pdf

²¹⁹ POMÁZI I. (2010): A társadalmi haladás mérése. Statisztikai Szemle. 2010.88.évf.3.sz.221-235. http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2010/2010_03/2010_03_221.pdf

kusok, a környezettudomány, a gazdaság- és társadalomtudomány, valamint a szakpolitika-készítők közötti együttműködést és párbeszédet. Bartus Gábor A fenntartható fejlődés fogalom értelmezésének hatása az indikátorok kiválasztására c. 2013. évi tanulmánya időszerűségét az Országgyűlésben 2013. március 25-én elfogadott Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia, valamint az azt kihirdető országgyűlési határozat indikátorokra vonatkozó részei adták. A határozat 3. b) pontjában az Országgyűlés felkérte a kormányt, hogy az „dolgozza ki a fenntartható fejlődést mérő mutatókészletet, és gondoskodjon az e készletbe tartozó mutatók rendszeres megállapításáról és kiszámításáról, értékeléséről és felülvizsgálatáról”. Magától értetődő, hogy a különböző fenntartható fejlődési politikai programokhoz azok előrehaladását jelző, vizsgáló indikatórkészleteket is kapcsolnak. Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal két évente adja közre fenntartható fejlődési indikátorait. A tanulmányból egyértelműen megállapítható, hogy az indikátorok nem térnek ki a jól-léti mutatókra.²²⁰

Harcza István Gondolatok a társadalmi fejlődés méréséről c. tanulmánya 2011-ben mintaként a brit Statisztikai Hivatal e témában megjelentett tanulmányait, illetve indikátor fejlesztéseit a magyarországi kutatások szellemi „elő-képének” is tekintette, és jogos igényként megfogalmazta, hogy a statisztikai adatgyűjtésekben kapjanak helyet a társadalmi fejlődés mérésére alkalmas adatok.²²¹

Gáspár Tamás A társadalmi-gazdasági fejlettség mérési rendszere c. cikkében áttekinti a témakörrel kapcsolatos legfontosabb nemzetközi szakirodalmat.²²² Fertő Imre A jól-lét területi különbségei Magyarországon: egy lehetséges térségfejlettségi index alkalmazása c. tanulmánya a kistérségi fejlettség mutatóinak és a strukturális fejlettség nézőpontjainak összekapcsolásával a társadalmi hatások elérésének kimutathatóságát vizsgálja.²²³ Kárpáti József, a KSH osztályvezetője Az életminőségről népszerű formában c. tanulmánya a jól-léti mérések tanulmá-

²²⁰ BARTUS GÁBOR (2013): A fenntartható fejlődés fogalom értelmezésének hatása az indikátorok kiválasztására. Statisztikai Szemle. 91.évf.8-9.sz. 842-869.
http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2013/2013_08-09/2013_08-09_842.pdf

²²¹ HARCSA ISTVÁN (2011): Gondolatok a társadalmi fejlődés méréséről. Statisztikai Szemle 2011.89.évf. 10-11.sz.1081-1097. http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2011/2011_10-11/2011_10-11_1081.pdf

²²² GÁSPÁR TAMÁS (2013): A társadalmi gazdasági fejlettség mérési rendszere. Statisztikai Szemle. 91 .évfolyam 1.sz. 77-92.
http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCQQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.ksh.hu%2Fstatszemle_archive%2F2013%2F2013_01%2F2013_01_077.pdf&ei=rYSWVL7VKMrVPY7vgagG&usg=AFQjCNFazicaJQioKgtm281DRyUZfsxMfg&sig2=2Jelqmo0W379N5xD9Rcvw&bvm=bv.82001339,d.ZWU

²²³ FERTŐ IMRE: A jól-lét területi különbségei Magyarországon: egy lehetséges térségfejlettségi index alkalmazása. Statisztikai Szemle. 2014.10.sz. 874- 891.pp
http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2014/2014_10/2014_10_874.pdf

nyainak általános, az átlagolvasó számára is érthető bemutatásáról értekeznek az európai és amerikai mérési modellek alapján.²²⁴ Hajdú Tamás: Jövedelem és szubjektív jól-lét: az elemzési módszer megválasztásának hatása a levonható következtetésekre²²⁵, valamint Hajdu Tamás és Hajdu Gábor: Income and Subjective Well-Being: How Important is the Methodology? a mérések módszertanával foglalkozik.²²⁶ Gáspár Tamás A jól-lét intergenerációs alapjai: a társas együttlét Magyarországon c. tanulmányában a családi kohézió, az együtt töltött idő és a bevásárlási szokások jól-léti hatásait elemzi.²²⁷ A KSH az európai mérési rendszerekhez igazítottan, az OECD útmutatóit felhasználva kialakította a magyar jól-léti mérések indikátor rendszerét, és 2013-ban megtörtént az adatok felvétele az EU SILC adatfelvételéhez kapcsoltnak. A KSH 2014. évi jelentése a 2013. évi jól-léti adatokra vonatkozóan²²⁸ A Németh Zsolt, Janák Katalin, Kincses áron, Kelemen Rita szerkesztésében megjelent tanulmányok nem csupán magyarországi, hanem európai adatokat is adnak, és megbízható mérésekre támaszkodnak. A KSH által bemutatott jól-léti eredmények validitása nem kérdőjelezhető meg, a bemutatás, a prezentáció, a vizuális display is nagyon vonzóvá teszik ezeket az eredményeket, alkalmassá teszik arra, hogy a lakosság számára is fogyaszthatók legyenek.

A mérések és adatok felhasználása a lakosság érdeklődésén túl fontosak a politikai döntéshozók számára is. Magyarországon a kérdéskörrel a Századvég kutató műhely is foglalkozott. Virovác Péter A jól-léti keretrendszer kidolgozása a gazdaságpolitikai döntések támogatásához c. tanulmánya a mérések közpolitikai felhasználhatóságával foglalkozik.²²⁹

A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Tanácsa jelentése 2009-ben foglalkozott a társadalmi jól-lét kérdéseivel, és számos ajánlást tett.²³⁰

²²⁴ Kárpáti József (2014): Az életminőségről népszerű formában. 92.évfolyam 2. 139-158.

²²⁵ HAJDU TAMÁS (2013): Jövedelem és szubjektív jól-lét: az elemzési módszer megválasztásának hatása a levonható következtetésekre. Statisztikai Szemle, 91.évf.11.sz.1046-1071. http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2013/2013_11/2013_11_1046.pdf

²²⁶ http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2014/2014_K18/2014_K18_110.pdf 92.évfolyam 18.szám

²²⁷ Gáspár Tamás: a jól-lét intergenerációs alapjai: a társas együttlét Magyarországon. KSH. 92. 709-719.pp http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2014/2014_07/2014_07_708.pdf

²²⁸ A jól-lét magyarországi indikátor rendszere 2013 címmel file: ksh3_20141217.pdf ksh3_20141217.pdf https://hirkozpont.magyarorszag.hu/hatteranyagok/ksh3_20141217 http://www.bgf.hu/Root/Sites/BGF/tartalmak/Dr_Nemeth_Zsolt_eloadasa.pdf

²²⁹ VIROVÁCZ PÉTER (2014): A jól-léti keretrendszer kidolgozása a gazdaságpolitikai döntések támogatásához. http://szazadveg.hu/ld/plw4f3p3l4q3y1i4b2q1_SzazadvegEco_Muhelytanulmany_2013_I_Jollet.pdf

²³⁰ Jövőkereső. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési tanács jelentése a magyar társadalomnak. (2009) http://www.nfft.hu/dynamic/Jovokereso_Roviditett_A5_HUN_Screen.pdf

A magyar fejlesztési és közpolitikai programok erőteljesen az EU-programozáshoz kapcsolódnak és kötődnek. Az EU-programok esetében kiemelték az egészség, az egészség szociális hátterének átalakítását fejlesztő programok. A tervezés modelljében 2013-2014-ben először történt meg a városok és megyék fejlesztési programja elkészítése és a részletes operatív tervek kialakítása. A települések fejlesztési dokumentációjához készítendő programok ún. háttér vizsgálatokra kellett, hogy támaszkodjanak. A 30 oldalas dokumentumtól a közel 600 oldalas elemzésig terjedtek az elemzések, amelyek között volt fejlesztés (közpolitikai) központú, üzleti tervszerű, kötelező elemi szintű adatfelsorolás, valamint tudományos értekezés. A következő feladatot a tervezésben a szubjektív jól-lét helyi adatainak bevétele jelentheti, az ehhez kapcsolódó mérések kialakítása, mert csak ebben az esetben lehet a lakosság szükségleteit felmérni, ill. olyan dokumentumot kialakítani, amelyet a civil társadalom is használhat döntései meghozatalához.

A politikai pártok és a jól-lét nézőpontjai

2011. július 6-án az MSZP elnöke közzétett írásában a jól-lét témaköre az alábbi kontextusba került: „*A fejlődés újraértékelése zajlik a világban. A Sarkozy elnök által felkért Stiglitz bizottság a GDP helyett a jól-létet állította az új közgazdaságtan középpontjába, az OECD számos kiadványban, konferencián állt ki a jól-lét értékei mellett. Mindez nem a baloldal ügye: David Cameron angol konzervatív miniszterelnök szintén a jól-lét elérését tette kormánya politikájának központi elemévé és tavaly év végén felkérte a brit statisztikai hivatalt, hogy dolgozza ki a jól-lét objektív mérőszámait annak érdekében, hogy a kormány teljesítménye valóban az emberek érdekeit szolgálja és ez mérhetővé is váljon. Nem azon kell versengenünk, hogy ki ígér többet. Az új többség akkor lesz sikeres, ha szövetséget köt a jól-lét politikájára, ha szavakban és tettekben egyaránt a magában és környezetében bízó, biztonságot igénylő és együttműködést teremtő polgárokat helyezi a középpontba. Orbán Viktor fülkeforradalma el fog bukni. Az orbáni erős állam foglyai boldogtalan magyarok lesznek. A jól-lét hívei és támogatói pedig visszakapják a reményt és az esélyt, hogy a holnap jobb lesz, mint a ma és a tegnapi volt. És ekkor lesz valóban erős Magyarország, ekkor lesz erős a magyar baloldal és minden olyan politikai erő, mely az új többség, a jól-léti fordulat megteremtésében részt vesz.*”²³¹

Az MSZP vezetője 2011-ben elég homályosan, politikai szlogenek formájában, de megfogalmazta, hogy a jól-léti politikai fordulat előbbre viheti a magyar társa-

²³¹ http://nol.hu/velemeny/20110706-az_uj_tobbseg_fele___jolet_vagy_jollet_-1126091

dalmi gondolkodást.²³² A 2013. február 19-én ismét a Népszava hasábjain meghirdetett program, az „Új jól-léti államra van szükség” egyetlen fogódzót sem ad.²³³

A politikai programok és a jól-léti politika kérdésében Ágh Attila a magyar baloldal válságából kiindulva „A baloldal „új jövője” Európában: magyar esélyek a felzárkózásra” c. tanulmányában a Mozgó Világ 2013. áprilisi számában foglalkozott a társadalmi jól-lét kérdésével. A cikk nem tudományos, inkább politikai publicisztika jellegű. A szerző ismerteti és megismétli azokat az ismereteket, amelyek a témakörben íródtak. A cikk számos vonatkozásban megkérdőjelezhető megállapításaival nem feladatunk vitatkozni, azonban a jól-lét témakörben, mint közpolitikai programban való alapos elmélyülés és elemzés hiányában megállapításait még pártpolitikai és ideológiai szempontból sem tekinthetjük meggyőzőnek.

„A KKE-i baloldal hosszú távú stratégiájának kidolgozásánál mindenekelőtt azt kell figyelembe venni, hogy a jól-lét mindhárom dimenziójának megvalósítása nélkül nincs demokratikus konszolidáció. Először is, nincs demokrácia jólét nélkül, Nyugaton is csak így volt ez. Viszonylagos általános és tartós anyagi biztonság nélkül homokra épül minden importált és kifényezett demokratikus intézmény. Továbbá nincs effektív, jól működő demokrácia az emberek nagyon nagy többségére kiterjedő és valamennyi társadalmi szférát átfogó politikai részvétel nélkül, mert a mi korunk már a jó kormányzás és a közpolitika világa, nincs már lehetőség semmiféle elitdemokráciára és önmagával társalkodó jó kormányzatra, avagy egy „jó király” színre lépésére. Végül nincs demokrácia a társadalom szilárd kötőszöve, a széles körű és mély bizalom rendszerének kialakítása nélkül. Mindent összevetve, nincs „új jövő” a társadalom és a természeti környezet teljes értékű újratermelése nélkül, azaz végső soron egy valódi társadalmi konszolidáció nélkül. Ez egy radikálisan baloldali program, amely magába foglalja a szétharadott társadalom újjáegyesítését azzal, hogy a szolidaritás dinamikus fogalmával közös nevezőre hozza annak mindhárom szereplőjét. Az új baloldal nem veszt el a szolidaritás réges-régi fogalmában, vagyis csupán az elesett rétegek támogatásában, de nem ragadhat bele annak közelmúltbeli fogalmába, a már hagyományosnak tekinthető ipari-szolgáltató társadalom aktív dolgozó rétegeinek képviseletébe sem.”²³⁴

²³² 2011.július 6. Népszava. <http://nepszava-teszt.plex.hu/cikk/447349-az-uj-tobbseg-fele---jolet-vagy-jollet>

²³³ MSZP: Új jól-léti államra van szükség. Népszava, 2013. február 19. <http://nepszava.hu/articles/article.php?id=623554>

²³⁴ Ágh Attila (2013): „A baloldal „új jövője” Európában: magyar esélyek a felzárkózásra” <http://mozgovilag.com/?p=6321>

A szerző programját 2013-ban fogalmazta meg a választások előtt, kizárólag az EU e témakörben megfogalmazott normatív dokumentumai alapján, amelyek közül az Európa 2020 elkerülte figyelmét, hiszen a program egyértelműen nem kíván a társadalmi jól-lét aspektusaival foglalkozni. Másrészt az is elkerülte figyelmét, hogy az Egyesült Királyságban a jól-léti problematika épp a konzervatív–liberális pártkoalíció programja, miközben a baloldali labour politika keményen szembeszáll a „jól-léti” diskurzusokkal.

A kereszténydemokrata Barankovics Alapítvány honlapja hasábjain 2012 óta rendszeresen megjelennek a társadalmi jól-léttel kapcsolatos cikkek, írások, a magyarság pesszimizmusának okait kereső tanulmányok.²³⁵ A KDNP debreceni szervezete honlapján a témakörben Csath Magdolna jelentett meg ismertetést 2012 decemberében.²³⁶ Egyik dokumentum sem utal arra, hogy jól-lét témaköre behatolt volna a pártpolitikák szintjére.

2011-ben a magyar kormány gazdasági minisztere, Matolcsy György 2011-ben, 2012-ben és 2013-ban is nyilatkozott a jól-lét témakörében.²³⁷ Azonban a témakört érintő megnyilatkozásai rendre támadások sorát eredményezték.

Összességében megállapítható, hogy a magyar politikai elitet és a pártkötődésű értelmiségi elitet csak felületesen érték el a jól-léti közgazdaságtan, a jól-léti közpolitika részletesebb kérdései – gyermekjól-lét, munkahelyi jól-lét, kisebbségi jólét stb. témakörökben a szakpolitika tájékozottságán és sikerén múlik, hogy mit valósít meg. Ebben a vonatkozásban a KSH teljesítménye abszolút kiváló, külön források nélkül, szakzerűen, a közpolitika számára fogyaszthatóan, látványosan készítette el a jelentést.

Munkahelyi jól-lét

A munkahelyi jól-lét témakörében Magyarországon az EU OSHA kampányai és felhívásai, versenyei programjait szervezik.

Egészséges település és jól-lét

Egészséges Városok Magyarországi Szövetsége 1987-től szervezi a városi egészség és jól-lét programokat, jelenleg 18 tagja van. A szervezet a WHO magyarországi programja megvalósítója.

²³⁵ <http://barankovics.hu/cikk/magyar-pesszimizmus-elveszni-latszo-ertekek>

²³⁶ <http://kdnpedbrecen.wordpress.com/2013/01/07/vannak-e-a-novekedesnek-korlatai/>

²³⁷ http://valasz.hu/publi/karacsonyi-ajandek-44236/?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201412

6.5. Románia

Romániában kvalitatív módszerekkel, interjúelemzések segítségével vizsgálták a kutatók azt a kérdést, vajon hogy néz ki a „jövő jól-léte” 2030-ban. a vizsgálatban Németország, Franciaország, Görögország, Lengyelország, Észtország mellett Románia is részt vett. A „Well-being 2030” elnevezésű kutatás adatai elérhetőek.²³⁸ „Well-being 2030” projekt célja szakpolitikai ajánlások megfogalmazása a kutatás eredményei alapján. A „Well-being 2030” kutatási projekt társfinanszírozója az EPC és az Európai Bizottság, és felsőoktatási bázisa a Lund Egyetem. Alapja az a meggyőződés, hogy a politika képes alakítani a jövőnket, ám ehhez szükség van megalapozott stratégiai jövőképre és hosszú távú fejlesztési szociálpolitikára Európában. Hogy milyen politikai döntéseket kell meghozni ahhoz, magasabb szintű jól-lét jellemezze az európai polgárokat 2030-ban.

Románia és a szubjektív jól-léti kérdések viszonyában ez a projekt nyilvánvalóan már most is meghatározó jelentőségű és ez így is marad a következő években, évtizedekben. Felkerül ugyanis az ország az európai well-being „térképére” mint pilotprojekt vélhetően a román politikában ez az egyes döntések mozgatórugójaként, alátámasztó érvek forrásaként felhasználható. Ennek a lehetőségnek a romániai politikában ma még nincs igazán látható, a nemzetközi ingerküszöböt is elérő formában nyoma. Jellemző módon, még a témával foglalkozó, a transindex.ro honlapon megjelent cikkben²³⁹ sem tesz a szerző említést a projektről, ugyanakkor több írásban is foglalkozik a well-being témakörével.

Ezek az ismeretterjesztő írások tudományos vizsgálatok eredményeit foglalják össze és szerepel bennük a jól-lét mint keresett kifejezés. Előreláthatóan tehát a Well-being 2030 projekt befolyásolja majd a román politikát és közvéleményt, jelenleg ez azonban még nincs így.

²³⁸ Well-being in 2030 European Commission Aggregate report September .Eurobarometer Qualitative Studies. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/quali/wellbeing_aggregate_en.pdf

²³⁹ Nemzetközi boldogságtoplista 178 ország adatai alapján. Transindex.2006.0.8.02. <http://eletmod.transindex.ro/?cikk=4541>

6.6. Bulgária

Jól-lét a bolgár gyermekjólét és családpolitikában

Az Európai Unió szintjén működő European Platform for Investing Children (EPIC) nevű szervezet kiemelten fontosnak tarja a gyermekek és családjuk jólétének növelését az EU tagállamaiban és Bulgáriában is, ahol ez különösen aktuális kérdés. A gyermekek helyzete nem elválasztható az őket nevelő család és szülők helyzetétől, ezért a szervezet komplex megközelítést szorgalmaz ebben a közpolitikai kérdésben. Az EPIC tehát komplexen kívánja kezelni a problémát és ide érti a gyerekükkel otthon levők könnyebb visszajutását a munkaerőpiacra, illetve olyan intézkedéseket is, mint a munkavégzés és munkavállalás családbarátabbá tétele (pl. részmunkaidő promótálása, otthonról dolgozás stb.). A szervezet szerint szükség volna az állami támogatások kiszélesítésére különösen az egyedülálló anyák esetében, akik munkanélküliek és 3, illetve 5 év közötti gyermeket nevelnek. Az EPIC és a bolgár kormány együttműködése révén 2012-ben közel 354 szülő lett bevonva a támogatásba, számuk 2013-ra 387-re növekedett. Ezeknek az egyedülálló és munkanélküli szülőknek segítettek munkát találni. Ebbe a program kezdete, 2012 óta, 3757 embert vontak be.²⁴⁰

A bolgár kormány az EU-val közösen célul tűzte ki azt is, hogy növeli az esélyegyenlőséget és a hozzáférést a minőségi oktatáshoz, különösen a koragyermekkorban. Ezért a bolgár kormány 2010-ben indította el a Social Inclusion Project-et. Ennek a programnak a legfontosabb célkitűzése az volt, hogy a gyermekszegénységet már korán a kisgyermekkorban megelőzze, ehhez pedig az önkormányzatok együttműködésére is szükség volt. Az elmúlt két évtizedben, Bulgáriában (hasonlóan az egykori szocialista országokhoz) az állami közszolgáltatások lassú minőségromlása volt jellemző, ez igaz volt az alapfokú oktatási intézményekre is (pl. bölcsődék, óvodák stb.) is. Erre a bolgár kormány 2013 februárjában kidolgozott egy stratégiát, amelynek címe: National Strategy for Reducing Poverty and Promoting Social Inclusion 2020. Ennek a célja, hogy megteremtse a kereteit annak, hogy létrehozzanak és felfejlesszenek egy országos intézményhálózatot, amely lehetővé teszi azt, hogy mindenki hozzájusson a megfelelő minőségű szolgáltatáshoz.²⁴¹

²⁴⁰ Bulgaria - Promoting children's well-being – key policies and measures. European Platform for Investing Children. http://europa.eu/epic/countries/bulgaria/index_en.htm

²⁴¹ "Implementation of the commitments of the Republic of Bulgaria related to organizing and holding the 2010 European Year for Combating Poverty and Social Exclusion". I. Project 8001-2/05/01/2010 <http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ve>

Jól-lét a bolgár munkahelyeken

Bulgária mint relatíve új EU-s tagállam és egykori posztiszocialista ország egész más kihívásokkal néz szembe, mint a fejlettebb nyugat európai országok. Az egyik legfontosabb a nemzetközi migráció fokozatos erősödése. Ez egyszerre jelentette a külföldi munkaerő (jellemzően ázsiai és török) bevándorlását, illetve a szakképzett és nyelveket beszélő fiatal bolgár szakemberek Nyugat-Európába, vagy éppen az Egyesült Államokba. A migrációval kapcsolatban azonban fontos megjegyezni, hogy az elvándorlás jelen pillanatban sokkal nagyobb probléma a bolgár demográfiai trendekben és a munkaerőpiacon, mint a bevándorlás.

A munkahelyi jól-lét kapcsán ki kell emelni, hogy a bolgár munkanélküliségnek van egy határozott etnikai vonzata is, mivel a statisztikák szerint az elszegényedés és a szegénység az etnikai kisebbségek (romák és törökök) között sokkal erőteljesebb. A statisztikailag is szegénységben élők 25%-a etnikai kisebbség, romák és törökök, ami azt mutatja, hogy ők sokkal sérülékenyebb társadalmi és egyben munkaerő-piaci helyzetben vannak.

Bulgáriában ezért kiemelten fontosnak tartják az etnikai kisebbségek és a bevándorlók munkaerő-piaci integrációjának elősegítését. Mindezt már központi kormányzati szinten is célul tűzték ki, és a regionális tanácsokban a nemzetiségek képviselőite biztosított. A bolgár kormányzatban pedig több miniszter is valamely etnikai kisebbség tagja.

Bulgáriában 1998-ban hozták létre a Nemzeti Etnikai és Demográfiai Ügyek tanácsát (*National Council on Ethnic and Demographic Issues (NCEDI)*), amelynek fő feladata, hogy elősegítse az etnikai kisebbségek, leginkább a romák integrációját a társadalmi élet minden területén (munkaerőpiac, oktatás, egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés).

Az állami törekvések mellett (jogi-törvényi szabályozási keretek megteremtése) a bolgár üzleti élet szereplői is felismerték annak szükségességét, hogy alkalmazkodjanak a megváltozott társadalmi környezethez, vagyis a multikulturalizmushoz és adott esetben a különböző nációk egyre hangsúlyosabb jelenlétéhez a munkaerő-

d=0CCUQFjAA&url=http%3A%2Fwww.ohchr.org%2FDocuments%2FIssues%2FPover ty%2FLivingPoverty%2FBulgaria.doc&ei=mI8OVb-EDMH7aJ_FgdAF&usg=AFQjCNEqI-WD9r9fON7wjQNou3D5JCv3g&sig2=adedEhoSd4PmyvZ4C6OdqA&bvm=bv.88528373,d. d2s

National Social Report of The Republic of Bulgaria 2011-2012. http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCwQFjAB&url=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fsocial%2FBlobServlet%3FdocId%3D7836%26langId%3Den&ei=mI8OVb-EDMH7aJ_FgdAF&usg=AFQjCNFe0fcdXg0XaT823MojPO6kVZzDIQ&sig2=8Th__8iyNb kqFc-y4Gjzog&bvm=bv.88528373,d.d2s

piacon. Erre történetileg is számos példa van, hiszen például az örmény kisebbség az ékszerkészítéshez értett nagyon, ezért arányuk az ékszerüzletben mindig is magasabb volt, a kereskedelemben a görög kisebbség képviseltette magát nagyobb számban. Több olyan szakmai szervezet is működik már Bulgária szerte, amelyek célja a különböző nemzetiségű, de valamilyen formában Bulgáriában élő kisebbségek munkaerőpiacon történő elhelyezkedésének az elősegítése. Ilyen szervezet például a BIBA (*Bulgarian International Business Association*).

A bolgár nemzeti identitás és jól-lét

Egy bolgár tanulmány a nemzeti identitás és nemzeti tudat hatását vizsgálja a jól-létre elsősorban bolgár gimnazisták körében. A kutatás alaphipotézise szerint a nemzeti identitás megléte növeli az állampolgár jól-létét, kedvező hatással van arra. Összehasonlító elemzés is készült Romániával, aminek eredményeképpen megállapították, hogy a bolgár fiatalok nemzeti öntudata erősebb, mint a román fiataloké. A tanulmány abból indult ki, hogy a nemzeti öntudat egyben erősíti a „valahova tartozás” érzését, és ez pozitívan hat a jól-létre is.²⁴² Egy másik bolgár tanulmány azt vizsgálta, a Bulgáriában élő roma fiatalok és édesanyjuk esetében melyik identitás a legszorosabb, a családi, a nemzeti vagy a vallási. Illetve hogy melyik identitás járul(hat) hozzá a jól-lét szintjének a növeléséhez. A kutatás eredménye azt mutatta, hogy a romáknál a bolgár identitás nem túl erős, aminek oka lehet az is, hogy alacsony a társadalmi elfogadottságuk és integrációjuk is. Ugyanakkor családi kötelékeik és identitásuk a legerősebb. Ebből következően pedig a családhoz való tartozás érzete okozza számukra a legnagyobb elégedettséget, ami szintén hozzájárul a jól-létük szintjének a növeléséhez.²⁴³

Jól-lét a bolgár egészségügyben

A bolgár lakosság általános egészségügyi állapota a WHO országjelentése szerint több jellemzőben is alatta marad a nyugat-európai tagállamoknak. Ennek okait az ország általános gazdasági és társadalmi fejlettségi szintjében kell keresni. 2007-ben a Világbank felmérése szerint a bolgár népesség 10,6%-a a nemzeti szegénységi küszöb alatt él. Az UNICEF adatai szerint a bolgár gyermekek 17,8%-a él szegény körülmények között, mindez pedig befolyásolja az egészségügyi állapotát a népességnek.

²⁴² RADOSVETA, D.-CARMEN, B.-VANJA, L.VENZISLAV, J.(2013): The influence on national identity on well being of Bulgarian and Romanian Youth In: *STUDIA UBB SOCIOLOGIA*, LVIII, 1, 2013, pp. 69-86.

²⁴³ DIMITROVA, R.- CHASIOTIS, A.-BENDER, M. (2014): Collective identity and well-being of Bulgarian Roma adolescents and their mothers. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24141725>

7. Déli konzervatív, korporativista modellek

7.1. Görögország

Görögország és a jól-léti mérések

A gazdasági válság a görög gazdasági és társadalmi folyamatokat különösen negatívan érintette. Görögország az OECD országjelentése alapján a Stiglitz tizenegy mutatóból csak három esetében (egészségi állapot, munka-magánélet egyensúly és a személyes biztonság) rendelkezik az OECD-országok átlagánál jobb eredménnyel, a többi kilenc mutató például jövedelmi és lakásviszonyok, civil aktivitás, emberi kapcsolatok tekintetében rosszabb az átlagnál. 2007 és 2011 között a görög háztartások jövedelme közel 25%-kal csökkent. A görög gazdaság problémái miatt a munkaerőpiacon való elhelyezkedés esélyei romlottak, a bizonytalanság és a félelem a munkahelyek elvesztésétől növekedett. A munkanélküliségi ráta az Európai Unió tagállamai között Görögországban a legmagasabb, 2014-ben még mindig 27,2%-os volt.²⁴⁴ A kedvezőtlen gazdasági és társadalmi folyamatokat pedig tovább rontotta, hogy a politika rosszul kezelte a fellépő problémákat. A válságot követően egyértelművé vált, hogy sürgősen szükség lesz a közzféra reformjára és új megközelítések lesznek szükségesek

A társadalmi jól-lét és a társadalmi tőke kérdése nem elválasztható fogalmak egymástól. A társadalmi tőke fontosságát hangsúlyozza a görög közpolitikában Paraskevopoulos tanulmánya.²⁴⁵ A társadalmi tőke megléte fontos szerepet tölt be a közpolitikák hatékony működésében és a civil társadalom részvételében is. A társadalmi tőke az egész társadalom működését könnyebbé teszi a társadalmi kapcsolatok, hálózatok megléte miatt. Ennek hiányában a döntéshozatal centralizált és felülről irányított lesz. A társadalmi tőke teszi azt is lehetővé, hogy egy társadalmi problémát a társadalommal közösen oldjon meg. A társadalmi tőke

²⁴⁴ Eurostat.(2011): How is life, country snapshot, Greece, 2011. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics

²⁴⁵ PARASKEVOPOULOS, CH. (2007): Social Capital and Public Policy in Greece, GreeSE Paper, 2007, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe

meglétéhez azonban elengedhetetlenül fontos a bizalom megléte, vagyis az, hogy a társadalom egyes szereplői bízzanak egymásban. A társadalmi jól-lét egyik alapidimenziója a társadalmi kapcsolatok minősége, közte pedig a civil részvétel a döntéshozatalban és a társadalmi bizalom megléte. Paraskevopoulos által kidolgozott Social Capital Index eredménye szerint Görögországban a társadalmi tőke gyengesége és inkább hiánya a jellemző. Valamint ehhez szorosan kapcsolódóan a társadalom tagjainak egymáshoz való viszonya és bizalmi szintje is alacsony Görögországban.

7.2 Olaszország

Olaszország és a jól-léti mérések

Olaszország az OECD országjelentése alapján a 11 mutatóból három mutató esetében haladja meg az OECD-országok átlagát. Az egyik a munka és a szabadidő közötti egyensúly, az átlagos jövedelmi színvonal és jólét, valamint az olasz népesség általános egészségi állapotában. Az összes többi mutató tekintetében az OECD-országok átlaga alatt van. Az olasz nemzeti Gazdaság- és Munkaerő Tanácsa az olasz statisztikai hivattal közösen 2013-ban publikált tanulmányában²⁴⁶ végig elemzik a társadalmi és a gazdasági jól-lét legfontosabb elemeit és egyben javaslatot is tesznek a jól-lét új indikátorainak a kidolgozására. A közös munka 2010-ben kezdődött el, és elsőként arra törekedtek, hogy meghatározzák azokat a legfontosabb társadalmi, gazdasági, kormányzati és környezeti elemeket, amelyek determinálják az olasz jól-létet. A közel hároméves munkafolyamatba végig bevonták a társadalom többi szereplőit is, így szakembereket, közigazgatásban dolgozókat, civil szférát, sőt az olasz állampolgárokat is.

Jól-lét az olasz munkahelyeken

Az OECD országjelentése és a BES 2013 jelentése is kiemeli, hogy Olaszországban a munka és a magánélet közötti egyensúly azt mutatja, hogy a munka nem megy a magánélet rovására, ami vélhetően összefügg azzal is, hogy alapvetően az olaszok elégedettek a saját életükkel. Viszont az elmúlt években, kiemelten a gazdasági válság hatására nagyon leromlottak az elhelyezkedési lehetőségek és nagy a

²⁴⁶ Equitable and sustainable well-being in Italy, 2013.
http://www.wikiprogress.org/index.php/Equitable_and_Sustainable_Well-being_in_Italy:_BES_2013

bizonytalanság a munkahelyeken, növekedett a félelem a munkahely elvesztésétől is. A munkával rendelkezők aránya az egyik legrosszabb Európában. A foglalkozási ráta folyamatosan romlott Olaszországban. Azok aránya, akik nem vesznek részt a munkaerőpiacon, azok aránya 2008 és 2011 között 15,6%-ról 17,8%-ra növekedett (*BES, 2013, 8. o.*).

Az olasz munkaerő-piaci helyzet egyértelmű romlását mutatta az a tény is, hogy növekedett az utóbbi években a részmunkaidős állások száma, ami szintén összefüggésbe hozható a gazdasági nehézségekkel. A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy a munkaerő-piaci nehézségek leginkább a fiatal korosztályt érinti, és nem feltétlenül a képzetlen fiatalokat, hanem már sok esetben a diplomás fiatalok sem kapnak munkát.

Jól-lét az olasz egészségpolitikában

A már említett olasz Equitable and Sustainable well-being, vagy másnéven BES riport részletesen elemzi az ország népességének egészségügyi állapotát. Ennek kapcsán a dokumentum kiemeli, hogy bár Olaszország az európai országok többi népességéhez képest kedvezőbb egészségi állapottal rendelkezik, az országon belül jelentős regionális differenciák mutatkoznak, elsősorban a fejlettebb észak és a fejletlenebb dél között (*BES, 2013, 6. o.*).

Ez azt jelenti, hogy míg Észak-Olaszországban jobb egészségi állapotnak örvenednek, és magasabb a születéskor várható élettartam, addig az alulfejlettebb déli régiókban alacsonyabb a születéskor várható átlagos élettartam és az általános egészségi állapotuk is kedvezőtlen képet mutat. Kevésbé mutat regionális különbséget ugyanakkor az elhízás problémája, ami az olasz lakosság közel 45%-át érinti. A tanulmány azonban kiemeli, hogy a kedvezőtlen egészségi állapot erősen összefügg a társadalmi-térbeli helyzettel. A gazdasági problémákkal küzdő régiókban az alacsonyabb társadalmi státusú lakosságot érinti jelentősen.

Az elmúlt években, kiemelten a gazdasági válságot követő évek, negatívan érintették az olasz egészség- és wellness ipart. Ez azt jelentette, hogy az elmúlt években az olasz háztartások lényegében csak arra költöttek, ami a mindennapi megélhetésükhöz szükséges volt, miközben drasztikusan visszafogták azokat a kiadásait, amelyek nem tartoznak szorosan a mindennapi szükséges fogyasztáshoz.²⁴⁷ Az olasz háztartások fogyasztásának visszafogása tehát érzékenyen érintette azokat a kiadásokat, amelyek nem tartoznak szorosan a mindennapi

²⁴⁷ Health and Wellness in Italy.2014.aug. <http://www.euromonitor.com/health-and-wellness-in-italy/report>

kiadásokhoz, egészség megőrzésére, a betegségek megelőzésére (alternatív kezelési módok, természetgyógyászat, sport stb.) fordított kiadásokat. Ugyanakkor paradox módon az olaszok érzékenysége növekedett a saját egészségük megőrzésének fontosságával kapcsolatban és egyben sokkal tudatosabbakká is váltak a saját egészségük megőrzésével kapcsolatosan.

Jól-lét az olasz oktatáspolitikában

Olaszországban komoly kihívás, csak úgy, mint az Európai Unió összes tagállamában, a felsőfokú képezéssel bírók arányának a növelése. Olaszországban a 30 és a 34 év közöttiek csak 20,3%-a rendelkezik diplomával, ami az EU-átlag (34,6%) alatt van jóval. Az iskolai végzettség hasonlóan az egészségügyi állapothoz elsősorban a család (szülők) társadalmi jövedelmi helyzete és a földrajzi helyzet függvénye. Ezt jól jelzi az a tényadat is, hogy 2011-ben az észak-olasz régiókban a 25-64 éves korosztály 59%.-ának van középfokú végzettsége, míg ugyanez az arány a dél-olasz régiókban csak 48,7%. Az olasz döntéshozók legfontosabb prioritása ezért elsősorban az országon belüli regionális fejlettségbeli különbségek csökkentése. Egy 2014-es olasz tanulmány²⁴⁸ vizsgálatának középpontjában az a kérdést állt, hogy a képzettség mennyiben járul(hat) hozzá a személyes jól-lét érzetéhez Olaszországban. A tanulmány az elemzéshez részben a témához kapcsolódó európai uniós adatbázisokat (EU-SILC) dolgozott fel, részben pedig regressziós módszert alkalmazott. A kutatás eredményei szerint a növekvő iskolázottsági szint és a személyes jól-lét között összefüggés mutatható ki az olaszoknál, vagyis minél képzettebb valaki, annál elégedettebb az életével általánosságban.²⁴⁹

Egy másik olasz esettanulmány²⁵⁰ a gyermekszegénység, gyermek jól-lét kérdéseit tárta fel Olaszországban. A tanulmány feltárja a gyermekszegénység és gyermek jól-lét legfontosabb meghatározó mögöttes mechanizmusait, és ennek lehetséges összefüggéseit az úgynevezett jól-léti állam intézményeivel. Olaszországban a gyerekek tankötelezettsége a 16. életévükig tart, és a törvény szerint 14 éves korukig nem is dolgozhatnak. Ehhez képest a valóság az, hogy a becslések szerint közel 400.000 14 év alatti olasz gyerek kényszerül valamilyen

²⁴⁸ FRANCESKA, G. (2014): Does education affect individual well-being? Some Italian empirical evidences, in SciRes. <http://www.scirp.org/journal/ojs> <http://dx.doi.org/10.4236/ojs.2014.45032>

²⁴⁹ GIAMBONA, F., PORCU, M. AND SULIS, I. (2014): Does Education Affect Individual Well-Being? Some Italian Empirical Evidences. Open Journal of Statistics, 4, 319-329. <http://dx.doi.org/10.4236/ojs.2014.45032>

²⁵⁰ DEL BOCA, D. (2010): Child poverty and child well-being in the European Union: policy overview and policy impact analysis. A case study: Italy. Budapest & Brussels: TARKI-Applica.

oknál fogva dolgozni. A kiskorú (és egyben törvénytelenül) munkavállaló gyermekek aránya a dél-olasz államokban sokkal magasabb, délen a kiskorú munkavállalók aránya megközelíti a 60%-ot, arányuk az észak-olasz államokban 40%. Olaszországban a gyermekek jól-létét veszélyezteti az a tény is, hogy sokkal szűkösebbek a lehetőségek (összevetve például az északi országokkal) arra, hogy a szülők otthon maradhassanak a gyermekeikkel, és otthon is vagy részmunkaidőben dolgozhassanak.

Olaszországban jelen van az úgynevezett Social Card, vagy Szociális Kártya rendszer, amit azon családok kapnak, akik szociális alapon rászorultak, és egy vagy több 3 év alatti gyermekük van, illetve 65 év feletti egyedülállók, akiknek éves jövedelme nem haladja meg a 6000 eurót. A Szociális Kártya segít a rezsik, gáz-, villanyszámla kifizetésében. Ugyanakkor meg kell állapítani, hogy a támogatott családok és háztartások jó része nem a kisgyermekes családokhoz jut el, hanem sokkal inkább a 65 év felettiekhez (*Boca, del D.2009, 11*).

Jól-lét az olasz nemzetiségi politikában

Olaszország Európában az egyik legnagyobb befogadó ország. A roma kisebbség aránya Olaszországban (nem hivatalosan) 1,8 millió főre tehető. A roma bevándorlók első jelentősebb generációjának egy jelentős része az egykori volt Jugoszlávia területéről vándorolt be Olaszországba. A roma kisebbség integrációja az olasz társadalomba nehézkes, ez a térbeli elkülönülésükön is „tetten érhető”. A romák Olaszországban jellemzően a városok periferiáján, rossz elérhetőségű és közművekkel hiányosan ellátott telepeken, kolóniákban élnek. A társadalmi integrációjukat és felzárkóztatásukat uniós szinten is szorgalmazzák

(lásd: Eu Roma stratégia), azonban az olasz kormány 2011-ben publikálta az olasz nemzeti roma integrációs stratégiát²⁵¹ (*National Strategy for the inclusion of roma, sinti, and caminati communities, 2011*). A stratégia ugyan nem nevesíti, a jól-létet viszont célkitűzéseiben érinti. Érinti az olasz roma kisebbség lakhatási feltételeinek a javítását, az oktatási rendszerbe történő erőteljesebb bevonásukat, és az egészségi állapotuk javítására is tesz javaslatokat.

²⁵¹ National Strategy for the inclusion of roma, sinti, and caminati communities, 2011. http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_italy_strategy_en.pdf

7.3. Portugália

A portugál Statisztikai Hivatal (Statistics Portugal) a Stiglitz-Sen-Fitoussi Report hatására kidolgozta az ún: PIW, a *Portuguese Index of Wellbeing*-et, vagyis egy saját nemzeti mutatószámot a jól-lét mérésére.²⁵² Az index a portugál háztartások szintjén méri a jól-létet és több indikátor együttesét tartalmazza. Az index tartalmazza egyrészt gazdasági és az anyagi jól-lét mutatóit, az életminőség mutatóit, a fenntarthatóság és sérülékenység mutatóit (környezeti és társadalmi értelemben egyaránt). Az index összeállításánál továbbá az adatok elérhetőségét is figyelembe vették, így a portugál nemzeti statisztikai hivatal által évek óta gyűjtött adatokat, ezen felül felhasználták az Európai Unió által gyűjtött adatbázisokat, így a Euroopan Social Survey adatait, illetve a European Quality of Life Survey adatait is. A cél az volt, hogy minél multidimenzionálisabban ragadják meg a társadalmi jól-lét kérdését. Az indikátorokat két nagy csoportba osztották, az egyik a gazdasági és az anyagi életfeltételeket ragadta meg, a másik pedig az életminőséget. 1. **Anyagi életfeltételek és körülmények dimenzió:** a gazdasági jól-lét mutatói, a gazdasági sérülékenység mutatói, munka és fizetés. **Életminőség (Quality of life) dimenziói:** egészségi állapot, munka-szabadidő egyensúly, oktatási képzettségi helyzet, civil aktivitás és részvételi demokrácia, biztonság és bűnözés, környezet.

Portugália az OECD jól-lét felmérése szerint (*How is life in Portugal, 2011*) összevetve a többi 36 OECD-orsszággal, az OECD-átlag feletti értékeket kapott a lakásviszonyok, a környezet minősége, valamint a munka és szabadidő egymáshoz való arányának tekintetében, ugyanakkor a többi vizsgált mutató esetében az átlag alatti értékeket kapott. Az OECD-átlag alatt teljesített a jövedelmi viszonyok, az egészségi állapot, a személyes biztonság, a társadalmi kapcsolatok, a civil aktivitás, az oktatás helyzete, a szubjektív jól-lét érzete, a munkalehetőségek és a fizetések színvonala tekintetében

A gazdasági válság Portugáliában is leglátványosabban a magas munkanélküliségben jelentkezett. A létbizonytalanság a portugálok saját életükkel való elégedettségi szintjük csökkenésében is tettem érhető. Az OECD-jelentése szerint 2007 és 2013 között az életükkel elégedettek aránya 31%-ról 28%-ra csökkent. Hasonlóképpen csökkent a portugálok általános bizalma a döntés-

²⁵² Portuguese Index of Wellbeing: a project by Statistics Portugal – 2013 http://www.ine.pt/xportal/xmain?xpid=INE&xpgid=ine_destaquas&DESTAQUESdest_boui=155704466&DESTAQUESmodo=2&xlang=en

hozók és a kormányzat irányába, 2008 és 2013 között a bizalmi szint 34%-ról 18%-ra csökkent.

Portugália nemzeti jövedelmének kicsivel több mint 10%-a származik a turizmusból (2004-ben a GDP 11% adta), ezért a turizmus az egyik legfontosabb nemzetgazdasági ág egyben. A turizmus, bár sok embernek ad munkát, számos konfliktust eredményez, amelyek jelentős része környezeti konfliktus. A portugál kormány 2006-ban fogadta el a nemzeti Turizmus Stratégiáját²⁵³, amely egyben egy komplex vidékfejlesztési program is egyben. A stratégia célja, hogy a turizmus mindinkább fenntartható alapokra helyeződjön, mind környezeti, mind társadalmi, mind pedig gazdasági szempontból. A stratégiában még azt olvashatjuk, hogy 2015-re azt szeretnék, ha a GDP-ből való részesedése 15%-ra növekedne. Ez viszont azt jelentené, hogy évi 20 millió turista forgalmával kellene számolniuk. Ugyancsak rendelkezik Portugália is nemzeti, saját Fenntartható Fejlődés Stratégiájával, ennek első változatát a portugál kormány 1997-ben fogadta el.

7.4. Spanyolország

Spanyolország és a jól-léti mérések

Spanyolország Dél-Európa legnépesebb és legnagyobb területű országa. 2014-ben lakosságának száma 46,7 millió fő volt. A spanyol gazdaságot a 2008-as világméretű válság nagyon súlyosan érintette, a munkanélküliségi ráta, különösen a fiatal diplomások körében volt nagyon magas és kezelhetetlen méreteket öltött. A spanyol Statisztikai Hivatal (INE) közlései szerint 2013-ban 27%-os volt a munkanélküliségi ráta. A fiatal pályakezdő diplomások között pedig 2008 és 2011 között elérte a 40%-ot is. A spanyol kormány ezért az elmúlt időszakban leginkább a munkanélküliség csökkentésére koncentrált, intézkedéseinek jelentős része erre irányult. A magas munkanélküliség a létbizonytalanság a jól-lét mutatókat is kedvezőtlenül érintette.

Az OECD jól-lét mutatói szerint Spanyolország az OECD-országok átlagánál jobban teljesít a 11 mutatóból négy mutató esetében.²⁵⁴ A munka-szabadidő egyensúly, az általános egészségügyi állapot, a lakhatás és a társadalmi kapcsolatok

²⁵³ <http://www.turismoportugal.pt/english/TurismoportugalIP/AboutUs/Anexos/PENT%20VER%20INGLES.pdf>

²⁵⁴ OECD: How is life, Country Snapshot-Spain, 2013 <http://www.oecd.org/statistics/HsL-Country-Note-Spain.pdf>

tekintetében. Az OECD-országok átlagával megegyező értékeket mutat a személyes biztonság és a jólét, valamint átlag alatti a szubjektív jól-lét, a civil életben való részvétel, a környezet állapotának minősége, az oktatás és képzettség, a munkalehetőségek és jövedelmi viszonyok (*How is life, Country Snapshot-Spain, 2013*).

A szubjektív jól-lét érzete és az életkörülményekkel való általános elégedettség Spanyolországban az utóbbi években visszaesett, ezt mutatja az is, hogy az életükkel elégedettek aránya 2007 és 2012 között 67%-ról 51%-ra esett vissza, amivel az OECD-országok között a legalacsonyabb utolsó harmadban van Spanyolország. Hasonlóképpen az elégedettséghez a spanyolok bizalma is csökkent az állami intézményekkel és döntéshozókkal szemben.

Jól-lét a spanyol biztonságpolitikában

Spanyolország geopolitikai helyzetéből adódóan számos veszélyforrásnak van kitéve. A földrajzi helyzete miatt, az afrikai kontinenshez való közelsége miatt a globális migráció egyik célpontja. Spanyolorzágnak komoly gondot okoz az illegális bevándorlás is, annak kezelése. Ez jellemzően az afrikai országokból az EU irányába történő migrációt érinti. A spanyol kormány igen nehéz helyzetben van, a bevándorlók társadalmi integrációjával kapcsolatban is. A stiglitzi 11 jól-lét dimenzió egyik eleme a biztonság kérdése, a szubjektív illetve az objektív biztonság. A spanyol kormány 2013-ban felülvizsgálta a 2011-es Spanyol Nemzeti Biztonsági Stratégiát.²⁵⁵ A stratégia 5 nagy átfogó fejezetből áll, a harmadik fejezet részletesen számba veszi azokat a kockázati tényezőket, amelyek veszélyeztetik Spanyolország és a spanyol állampolgárok biztonságát. Ilyen például a már említett nemzetközi (sokszor illegális) nem kellően szabályozott migráció is. A stratégia kiemelten kezeli a környezeti és az ebből adódó kockázati kérdéseket. Spanyolországban kiemelt kérdés a tengerpartok természetes élővilágának a pusztulása és a tengerpartok beépülésének drasztikus felgyorsulása az egyre nagyobb méreteket öltő turizmus miatt.

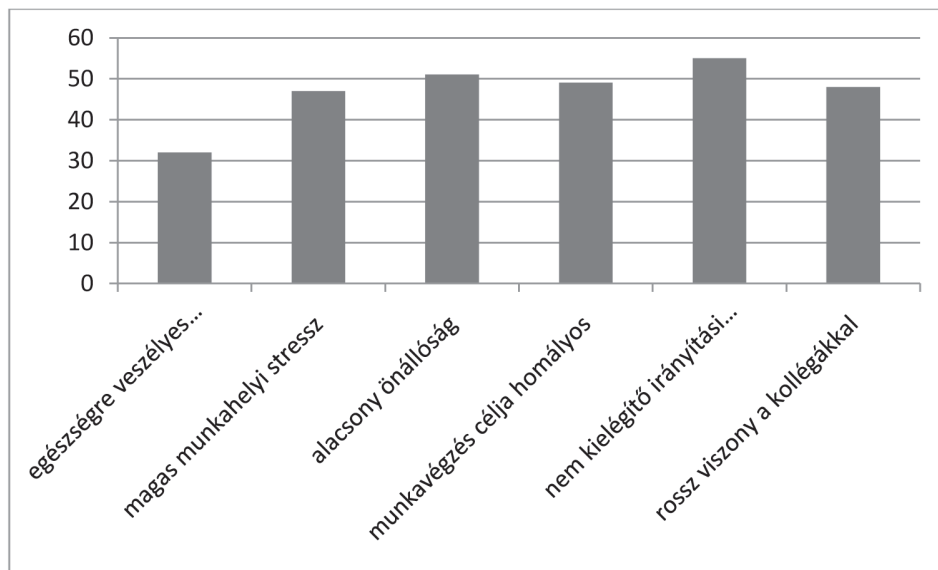
Jól-lét a spanyol munkahelyeken

A munkahelyi jól-lét egy komplex fogalom, amely magába foglalja a biztonságos és az egészségre nem veszélyes munkahelyi környezethez való jogot, a munka-

²⁵⁵ The National Security Strategy. Sharing a Common Project.
http://www.lamoncloa.gob.es/documents/estrategiaseguridad_baja_julio.pdf

helyi stressz szintjét, illetve a munkahelyi vezetőhöz és a munkatársakhoz fűződő kapcsolatot is. Spanyolországban az OECD jól-lét felméréséből kiderül, hogy a 2010-ben a spanyol dolgozók 25%-a mondta azt, hogy szegényes és nem ideális munkakörülmények között dolgozik.

21. ábra. A munkavégzés körülményei és ezek hatása a munkavállalók jól-létére Spanyolországban²⁵⁶

Forrás: <http://www.oecd.org/statistics/HsL-Country-Note-Spain.pdf>

Egy spanyol tanulmány a munkahelyi jól-lét egy speciális esetével foglalkozik, méghozzá a munkahelyi zaklatás kérdésével²⁵⁷. A kutatás összesen 103 spanyol munkavállalót kérdez meg arról, hogyan érzi magát a jelenlegi munkahelyén és volt-e már része az úgynevezett munkahelyi zaklatás valamely formájában. Illetve még arra is keresi a választ, hogy mely demográfiai vagy munkakörben dolgozók vannak jobban kitéve a munkahelyi zaklatásnak. Az empirikus kutatás eredményei egyrészt kimutatták, hogy az elmúlt években Spanyolországban a munkavállalók helyzete még kiszolgáltatottabbá, helyzetük a munkaerőpiacon még sérülékenyebbé vált. Sajnálatos tény az is, hogy ez alól a diplomás, nyelvet beszélő fiatalok sem kivételek. A másik tény,

²⁵⁶ OECD: How is life, Country Snapshot-Spain, 2013 <http://www.oecd.org/statistics/HsL-Country-Note-Spain.pdf>

²⁵⁷ <https://www.uam.es/gruposinv/esalud/Articulos/Salud%20Laboral/WORKPLACE%20BULLYING.pdf>

hogy a spanyol munkavállalók munkavállalási feltételei is megváltoztak. A kutatás másik eredménye az volt, hogy kimutatta azt, hogy a munkahelyi zaklatásnak leginkább kitett társadalmi csoport a nők és a képzetlenebbek (*Bernardo Moreno-Jiménez et al*).²⁵⁸

Spanyolországban fontos célkitűzés a foglalkoztatottság növelése, ennek részeként pedig a munkaerőpiacról valamely oknál fogva kiszorultak visszaintegrálása. Egy spanyol szervezet (Spanish Confederation of Associations of Families and People with Mental Illness) kiemelten a pszichés problémákkal küzdők munkához jutását segíti.

Jól-lét a spanyol oktatásban

A gazdasági válság negatív következményeit nemcsak az aktív munkaképes korú népesség tapasztalta meg, hanem a gyermekek is. Ezt mutatja az a kedvezőtlen trend is, amit a WHO gyermekjóléti ország rangsorában bekövetkezett változások jeleznek. A kétezres évek elején Spanyolország a gyermekek jól-létét mutató indexe alapján a rangsor 13. helyéről a kétezres évek végére a 18. helyre csúszott vissza. A spanyol UNICEF szerint 2011-ben közel 2,2 millió spanyol gyermek élt a szegénységi küszöb alatt. Ebből kifolyólag jelentős arányú azon spanyol gyermekek száma, akik kimaradnak az oktatásból. Az egyik legmagasabb az OECD-országok között. A felmérések szerint a 25 és 35 év közöttiek között a tanulmányaikat be nem fejezők aránya Spanyolországban 36%, míg az OECD-országok átlaga 19% (*Equity and quality in education: spotlight in Spain, 2012, OECD*).²⁵⁹

Spanyolországban ezért a kormányzat kiemelt fontosságot tulajdonít az oktatási rendszer javításának. Spanyolországban kiemelten támogatják azokat az oktatási intézményeket, amelyekbe arányában felülreprezentáltak a halmozottan hátrányos diákok. 2011-től kezdődően pedig létezik egy szerződés is, ami egyfelől az oktatási rendszert segítő adminisztráció, másfelől pedig az iskola. A szerződésben megál-

²⁵⁸ MORENO, B. –JIMÉNEZ, A. MUÑOZR. (2007): Workplace bullying in Southern Europe: Prevalence, forms and risk groups in Spanish sample. In: International Journal of Organisational Behaviour, Volume 13 (2), 95-109
<https://www.uam.es/gruposinv/esalud/Articulos/Salud%20Laboral/WORKPLACE%20BULLYING.pdf>

²⁵⁹ OECD: (2012) Equity and quality in education: spotlight in Spain. http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCMQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.oecd.org%2Feducation%2Fschool%2F49603597.pdf&ei=K5cOVY6aGpL0aNN1gIgL&usg=AFQjCNEeWDz87NmGiGw951WYqJWA_2RCVw&sig2=nujOAujbPdk3bghtvGAzjw

lapodnak, hogy a kiegészítő forrást és támogatást olyan projektekre fogják költeni, amely a halmozottan hátrányos diákok felzárkózását fogja segíteni.

7.5. Törökország

Törökország az elmúlt fél évszázadban agrárból ipari, majd ipariból szolgáltató gazdasággá vált. Az elmúlt 10 évben 38%-os (5,3%/év) növekedést produkált, ám a pénzügyi válság nagyon megviselte. Törökország 72%-os urbanizáltságával messze az EU-átlag fölött áll (41%). Az elégedettség az életminőséggel 2013-ban 6.6 pontot mutatott, szemben az EU 7.1 pontos átlagával. Azaz jelentősen közeledett életszínvonala.

Törökországban az Eurofond és a Socialcapital is elvégezte a jól-léti kutatásokat, amelyeknek legfőbb eredménye, hogy az életszínvonal és életminőség vonatkozásában megkapott adatok alapján, az elért eredmények ellenére is számos probléma feszíti a török társadalmat.²⁶⁰ Az adatsor Törökország EU-tagságához volt szükséges, ám a jogrendben, a szabadságjogokban, a sajtó szabadságában, a női egyenjogúság, a kisebbségek kérdésében Törökország politikáját nem találták EU-konformnak. A török társadalom nyomasztó kérdése a 29%-os átlagéletkorból fakadó potenciál ellenére a 70%-os munkanélküliség, a lakás és környezet nem megfelelőse, a nők foglalkoztatása, valamint az alacsony nyugdíj, a társadalom 50%-a betegsége.

7.6 Mexikó

Mexikó a szubjektív jól-lét éréseinek bevezetésében élen járt. Közreműködött három konferencia megszervezésében: Measuring progress and social welfare, CIDE, 2009.; The Latin American Conference for the Measurement of Welfare and Fostering the Progress of Societies with OECD, 2011.; Subjective Wellbeing, its measurement and use in Public Policy and Decision Making in Mexico and Latin America, FLACSO, 2013. Kialakított egy indikátor rendszert, amelyet bevezetett minden tagállamban, alkalmazta az OECD ajánlásait. Az általa elvégzett mérések a következők voltak: Household National Expenditures Survey (ENGASTO)

²⁶⁰ Eurofound (2014), Trends in quality of life – Turkey: 2003–2012, Publications Office of the European Union, Luxembourg
http://eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_files/pubdocs/2014/40/en/2/EF1440EN.pdf
<http://www.socialcapital.strath.ac.uk/documents/Turkey-involvement-satisfaction.pdf>

2012/1. ; Consumer Confidence Survey 2013. ; National Survey of Income and Expenditure Survey 2014.; National Time Use Survey, 2014. Az európai kívüli modellek közül a mexikói modellt érintő kutatások azért érdemelnek kiemelés, mivel a szubjektív jól-lét érzet a családi és társas kapcsolatok miatt ebben az országban legmagasabb.

8. Kevert jóléti modellek

8.1. Új-Zéland

Új-Zéland 2013-ban vezette be és valósította meg az első, ún. szuverén jóléti mérési programot. A modell illeszkedik az ESS mérési rendszerhez (European Social Survey). Új Zéland ezen mérésében az európai országokhoz hasonlította magát és megállapította, hogy mind a személyes jólét, mind a társadalmi jólét vonatkozásában a gyengébben teljesítő közép-európai országokhoz tartozik. Kialakították a szuper jólét indikátorait, amelyek között alapvetően a következő mutatókat találjuk: a nők 1,4 szer inkább élnek szuper jólétben, ez az 50-80 év közöttiek jellemzője, vezető pozícióban levőkre jellemző, rendszeres kapcsolatokat tartanak fenn, folyamatosan tanulnak, rendszeresen mozognak, edzenek, naponta 1-4-szer esznek zöldséget és gyümölcsöt, nem isznak édes üdítőket, és nem dohányoznak.²⁶¹ A 2012-ben Wellingtonban tartott Well-being and Public Policy c. nemzetközi konferencián javaslatot tettek a gyermek jólét és a szegénység mérésére.²⁶² Új-Zéland önkormányzatai alapvetően közösségi nézőpontból foglalkoznak a jólét és egészség kérdésével. A jól kialakult stratégiai és operatív tervezési modellben a társadalmi inklúzió célkitűzéseit tervezéssel, programokkal, projektekkel színezik az aktív állampolgárság jegyében. A lakás, energia, lakásbérlet kérdésekben ismeretterjesztő programok is beléptek a programok közé.

Új-Zéland önkormányzatai megfelelő jártassággal, kellő színességgel, és nem túlzottan mély bürokráciával viszik a 2002-től fenntarthatósági és jóléti eredményekre vonatkozó mérési programokat.²⁶³

²⁶¹ Human Potential Centre, AUT University (2013): Sovereign Well-being Index. New Zealand first measure of well-being. <http://www.mywellbeing.co.nz/mw/report/sovereign-wellbeing-index-2013-report.pdf>

²⁶² MORRISON, Ph., WEIJERS, D. (2012): Well-being in Wellington. A Report on the June 2012 Wellbeing and Public Policy Conference. <http://igps.victoria.ac.nz/publications/files/b4dc0fc2de9.pdf>

²⁶³ Statistics. New-Zealand (2007): Developing Indicators for Local Communities: The New Zealand Experience. <http://www.oecd.org/site/worldforum06/38757466.pdf>

A jól-lét az új-zélandi helyi önkormányzati törvény szerint négy fő alkotóelemből áll: a közösség társadalmi, gazdasági, kulturális és környezeti jól-létből (2002. évi helyi önkormányzatokról szóló törvény) Külön meghatározták a maori lakosság jól-lét értelmezését, amely kultúra központú volt: az egyének külső és belső világa minden aspektusa, az egészség egyenlő a fizikai, pszichikai, a családi és spirituális jól-lét egyensúlyával, az egyén közvetlen és külső környezetében.²⁶⁴

A jól-lét koncepcióban az egészség, a boldogság, a kulturális tőke és a prosperitás jelentését is célszerű pontosítani. A kulturális tőke közösségi érték, amibe beletartozik a munkaerő képessége is. A kultúrák megkülönböztethetők felemelkedő, érett és statikus kultúrák kategóriái szerint.

A kultúra és a jól-lét oly módon értékelték az új-zélandi modellben, hogy a társadalmi, a gazdasági és a környezeti kulturális elemeket is beemelték.

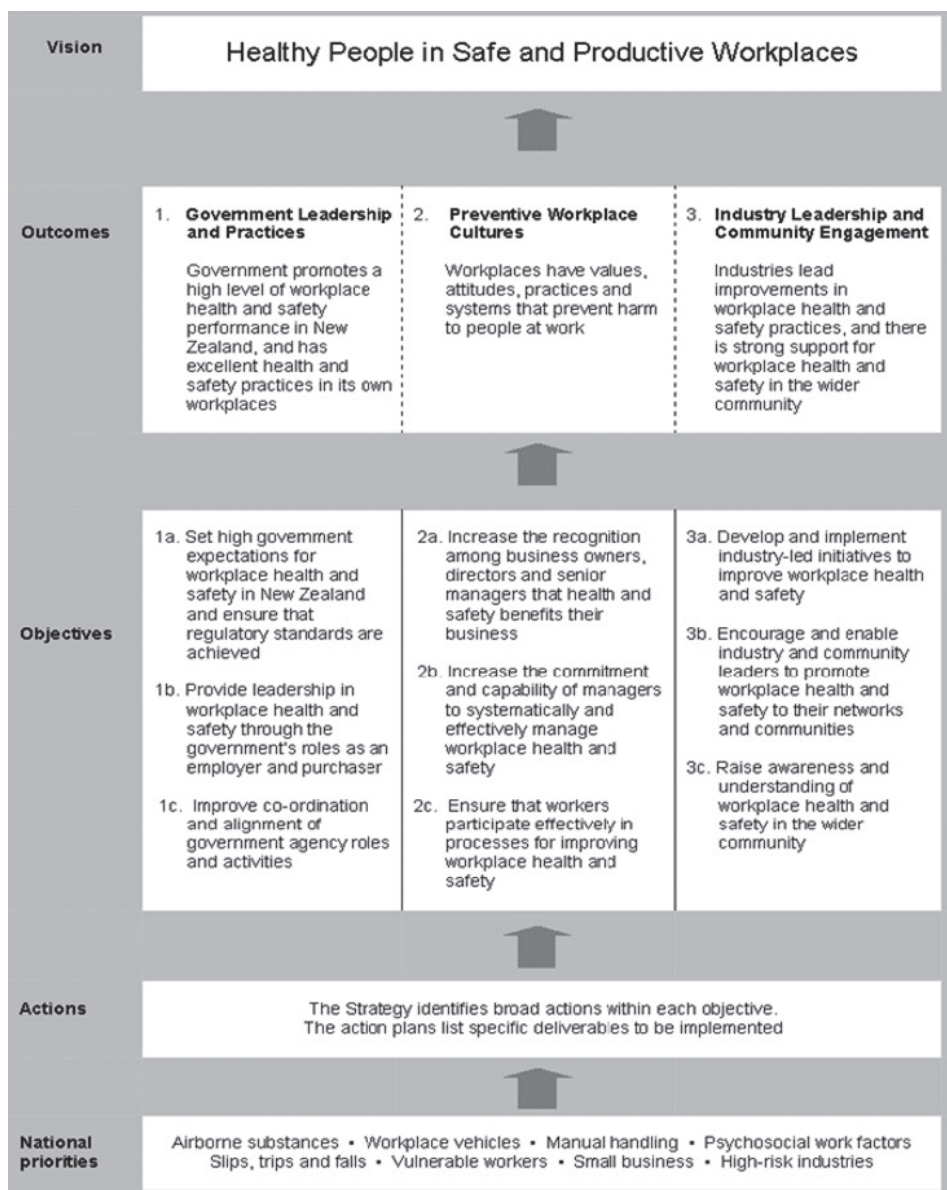
A kisebbségi kultúra kérdéseiben a szakirodalom az őslakos kultúrát hajlamos külön kezelni, mivel az őslakos társadalmak esetében a spiritualitás, az életmód elválaszthatatlanok egymástól. A tapasztalatok szerint a kulturális életbe való bekapcsolódás, az enkulturáció segít kezelni az idősök körében a történelmi veszteség és a diszkrimináció okozta traumák következményeit, a felnőttkori alkoholizmus és a serdülőkori öngyilkosság kérdéseit.

Új-Zéland esetében a regionális önkormányzat feladata a kulturális jól-lét elősegítése, amelybe beletartozik a regionális identitások, értékek, diverzitás megértése, értelmezése, a kulturális örökségvédelem, a regionális parkok menedzselése, regionális rendezvényszervezés és a közösségi közlekedés szervezése. Wellington stratégia, Wellington pozitív imázsa, a városok vitalitása megteremtése, a városi terek vonzereje növelése és a közösségi értékek megőrzése, a tolerancia kialakítása, a gazdasági növekedés megteremtésével együtt.

A helyi önkormányzati kulturális jól-léthez kapcsolódó tevékenységek a művészeti és a kulturális önkifejezéshez kapcsolódó tevékenységek, a természeti környezettel kapcsolatos tevékenységek, könyvtárak, archívumok, múzeumok működtetése, a közösségi élet diverzitásához kapcsolódó ünnepségek szervezése, sport, rekreációs és közösségi események szervezése és biztosítása, a városi és falusi terek, a tájképek megőrzése önkormányzati feladat.

²⁶⁴ Cultural Well-Being and Local Government Report 1: Definitions and contexts of cultural wellbeing <http://www.mch.govt.nz/files/report1.pdf>

22. ábra. Munkahelyi és egészségi jól-léti programok Új-Zélandon²⁶⁵

Ugyanakkor a kulturális jól-lét fontos kritériuma a városfejlesztés, a kreatív iparágak, a turizmus és a rekreációs lehetőségek fejlesztése, a gazdaságfejlesztés és

²⁶⁵ <http://www.dol.govt.nz/whss/snapshot08-09/page03.asp>.

a szabadidős iparágak (sport és wellness) fejlesztése, a partnerségi, innovációs és részvételi lehetőségek megteremtése, a kulturális hatások egyénekre, csoportokra, közösségekre való hatása megtervezése, a vitalitási képesség, az egészség és az inklúzió kereteinek kialakítása.

A kulturális jól-lét fejlesztése erőteljesen kapcsolódik a kulturális indikátorokhoz, a hagyományos statisztikai indexekhez, a jóléti és életminőségi indexhez, a szociális jelentésekhez, de beletartoznak a turizmus indikátorai, a történelmi emlékhelyekhez kapcsolódó indikátorok, a kulturális kreatív iparágak és művészeti adatok, a kultúrában foglalkoztatottak arányai, speciális kisebbségi jól-léti modellek például. Ilyen modell a maorik jól-lét koncepciója: az alkalmassági vagy képességi nézőpontok, amelyekben a jól-lét az, ha az emberek oly módon képesek életüket irányítani, hogy a szerint éljék életüket, ami számukra fontos, olyan életet realizálhassanak, amit szeretnének. A jól-lét megkülönböztethető a fejlődéstől, ami a lehetőségek kiterjesztését szolgálja, míg a kultúra a fejlődés eredményének és hatásának okozója és eredője (Wereta 2002).

A kulturális jól-lét kiemelt alkotóeleme a spirituális jól-lét. A spirituális jól-lét nemzeti koncepciói kevésbé kidolgozottak: a spirituális jól-lét fontos eleme a természeti környezet és annak szépsége mint spirituális érték, a zenei művek hallgatása, a költészet remekei, egy séta, történelmi helyek látogatása, képtárak, a meditáció, az imádság sora, amely segít a stressztől való megszabadulásban, a közösségi ünnep, a felhők vonulásának szemlélése stb., ami nem átadható, az idősebbekkel való beszélgetés, generációk tapasztalata. Összességében a kulturális jól-lét a fizikai, szellemi, érzelmi és spirituális jól-lét összessége, a közösséghez való tartozás, az életmód és a kommunikációs stílus. A fejlődés és fejlesztés tanulmányok nem képesek megmagyarázni, miért nő egyes térségekben a szegénység, miért eredménytelenek a fejlesztések, miért nő a különbség a fejlett és fejletlen régiók között. Napjainkban a kultúra új tényezővé lépett elő, amelynek fontos szerepe van egy adott térség fejlesztésében. A spiritualizmus és a jólét kapcsolatában mára már elfogadott tézis, hogy az erős meggyőződés, hiedelemrendszer és spiritualitás, az egyént a család, közösség, a társadalom értékes elemévé teszi, segít a megbirkózásban, értékalapot képez, amely a viselkedést támogatja, a valahová és a helyhez való tartozást erősíti, részét jelenti a stressz leküzdésének, alkalmassá tesz a krízishelyzetek leküzdésében és erősíti a személy állóképességét. A kulturális jól-lét fejlesztési modellek az UNESCO 2001-ben elfogadott kulturális emberi jogi alapelveire építettek, valamint az önkormányzati törvényben meghatározott helyi kultúrát fejlesztő kötelezettségekre. A modellek a közösségek mentális egészségében a kultúra vitalitást teremtő jellegére helyezték a hangsúlyt, illetve az egyén fejlődésében az identitás kialakítására és megszilárdítására.

A kulturális jól-léti tervezés lépései az új-zélandi modellben:

1. *A település kulturális mutatóinak elemzése: megfelelő kulturális jól-léti index megválasztása alapján.*
2. *A település kulturális jól-létéhez szükséges mutatók meghatározása tíz év múlva, lebontva a részletes adatokra.*
3. *Az elvárt adatokból kulturális fejlesztési programok lebontása:*
 - a) *A város kulturális intézményrendszere fejlesztése.*
 - b) *A város kulturális egyesületeinek fejlesztése, szervezetfejlesztés, tervezés, támogatás.*
 - c) *A városi alkotó művészeti csoportok és a közösségi kulturális csoportok teljesítménye megtervezése, az ehhez szükséges fejlesztések lebontása: képzések, rendezvények, kommunikációs, kiállítási terek stb. tervezése.*
 - d) *A város kulturális tájképe felmérése (utcák, terek, ligetek stb), esztétikai szempontú fejlesztése, közösségekhez kapcsolása, a fenntarthatóság modelljeinek kialakítása.*
 - e) *A városi kulturális jól-léti ökörendszer elemei:*
 - i. *művészeti alkotóműhelyek, az önkifejezés rendszerei és elemei,*
 - ii. *történeti örökség,*
 - iii. *közösségi csoportok,*
 - iv. *etnikai-kulturális közösségek,*
 - v. *kulturális egyesületek,*
 - vi. *sport- és rekreációs lehetőségek*
 - vii. *a magas kultúrába tartozó művészeti, közgyűjteményi, történeti portfólió elemek,*
 - viii. *a közösségi kultúrába tartozó elemek katasztere felállítása,*
 - ix. *a városi kreatív iparágak definiálása, katasztere,*
 - x. *városi turizmus terei, interaktív modelljei meghatározása,*
 - xi. *városi sétaterek és parkok történeti örökségének, hagyományainak feltárása,*
 - xii. *a gyermekek és fiatalok képzése, a közösségi kultúra integrálása,*
 - xiii. *a városi kulturális kapacitás és kompetencia fejlesztésének főbb állomásainak meghatározása,*
 - xiv. *A regionális és helyi identitás, a nemzeti identitás programjainak és a részvételiség lehetőségeinek megteremtése,*
4. *A helyi kulturális jól-léti partnerségek kialakítása.*
5. *A helyi kulturális jól-léti programok forrásainak meghatározása,*

6. A kulturális jól-lét irányítási rendszereinek kialakítása, a beszámolás, mérés, értékelés szempontjainak és módszereinek kialakításával együtt. *Esettanulmányok a témában*²⁶⁶

8.2. Egyesült Királyság

A brit agytrösztök és a Jól-lét mozgalom

A jól-lét mozgalom legjelentősebb érdekcsoportja a NEF, a New Economic Foundation. Az innováció és jól-lét kapcsolata az innováció modelljével összekapcsolt: *”Inputok: befektetés, munkahelyi jól-lét, egyéb anyagi források; Képessé tevő elemek: eszköz, felszerelés, képességek; szervezeti kultúra; kreativitás; Az innováció folyamata: ; Az innováció eredményei: profit, jól-lét, egyéb eredmények (pl. környezeti).”*

Az innováció esetében a jól-lét bemeneti tényező, tehát azok a munkahelyek, amelyeken a munkatársak munkával kapcsolatos jól-léte nem biztosított, nem képesek ezt a feltételt biztosítani. A kreativitás mint képessé tevő elem összefog a gondolkodási stílusokkal, a személy pszichológiai forrásaival, a pozitív emóciókkal. Különösen kiemelt Csíkszentmihályi flow-elmélete, a visszajelzések, az innovatív problémamegoldó technikák használata. A team-tagok pozitív interakciói, a köztük levő konnektivitás, megteremti a team-alapú produktivitást. A jól-lét mint kimenet függ a szervezet természetétől, a termék-szolgáltatás minőségétől, a megnövelt megtérüléstől, a szolgáltatást és terméket használók nagyobb elégedettségétől.

Az innováció egész folyamatában mérhető a jól-lét és innováció kapcsolata: a well-being a munkában, a jól-léti haszon, a társadalom fejlődéséhez való hozzájárulás. Ezért e nézőpont az innovációs indexben megjelenített teljesítményeket is a jól-lét részének tekinti.²⁶⁷ A New Economic Foundation kutatásai alapján az innovációnak nincs közvetlen jóléti hatása, kivéve a társadalmi innováció kontextusában, ami a szubjektív jól-létet növelheti, amennyiben összekapcsolódik a fenn-

²⁶⁶ RICKETTS, A. (2008): Participation in place-making: Enhancing the wellbeing of marginalised communities in Aotearoa/New Zealand. szakdolgozat.
<http://www.chranz.co.nz/pdfs/a-ricketts-participation-in-place-making.pdf>

²⁶⁷ MILLER, R., MARKS, N., MICHAELSON, J. (2008): Innovation and well-being: final report. NEF.
<http://api.ning.com/files/NjHDmKPqvBxnapOcW0BSRq3UuoKIHS05TQDeSEWkej2fVrUjoK1iWYOQTiN57vtgayzqvctvN89c7LZfP6QNA1jKRnj-Qol/62.InnovationandWellbeingMillertal.pdf>

tarthatósági mutatókkal.²⁶⁸ A társadalmi innováció közjó, amely alkalmas a társadalmi problémák kezelésére: a szegénység, a környezetszennyezés. A szociális innováció az új szociális gazdaság eleme, ami az új társadalmi mozgalmak és kapcsolatok révén keletkezik, az állam, a piac, a közösségek és a háztartások összeolvadó határai révén. A szociális innováció több, mint a harmadik szektor, a cégek társadalmi felelőssége, közjó, amely a piac által elhanyagolt, és az állam által meg nem oldott vagy rosszul szervezett tevékenységet jellemezte. A szociális innováció mozgalom, amely új nézőpont alapján járul hozzá a jóléthez, amelynek lényege az állam és a piac korlátainak megértése.²⁶⁹

A jól-léti mérések bevezetése

A jól-léti mérések bevezetése 2010-ben kezdődött meg, amikor a miniszterelnök, James Cameron elindította Jól-léti programját. A brit statisztikai hivatal szakmai vitában alakította ki a 38 mérési témát. 2012-ben történt meg az első jelentés publikálása.

A kormányzat 2010-ben felállított egy kormányközi jól-léti bizottságot, amelynek feladata a minisztériumi programok jól-lét központú kialakítása és összehangolása volt.

A jól-lét és közegészségügy

Az első mérések eredményeit már felhasználták az egészségügy irányítása, az új egészségügyi fehér könyv, az új közegészségügyi rendszer tervezésénél. Anglia Közegészségügyi Szervezete gyűjti a jól-léti adatokat, tájékoztat, mi az, ami javítja a jól-létet, segíti a közegészségügyben a jól-léti kapacitások kiépítését, integrálja a jól-léti tematikát az egészségjavító programokba. Létrehozták az önkormányzati jól-léti testületeket, és kialakították a nemzeti egészségügyi és jól-léti mutatószám keretrendszert, amelyben a jól-léti célokat határozzák meg. 2012-ben 212 millió fontot költöttek a közösségi jól-léti tanfolyamokra, amelyeken 4000 hallgatót képeztek felnőttképzésben, és mérték a felnőttképzés jól-lét fokozó hatását. A kabinet bevezette a munkahelyi jól-léti programot a köztisztviselők

²⁶⁸ DOLAN, P., METCALFE, R., POWDTHAVEE, N., BEALE, A., PRITCHARD, D. (2008): Innovation and Well-being. NESTA.
<http://www.powdthavee.co.uk/resources/61.InnovationandWellbeingDolanetal.pdf>

²⁶⁹ HARRIS, M. ALBURY D. (2009): Why Radical Innovation is Needed to Reinvent Public Services for the Recession and Beyond
http://www.nesta.org.uk/publications/assets/features/the_innovation_imperative

foglalkoztatásában, kialakította a lakónegyed szintű jól-léti térképrendszert, és az önkormányzatok számára elérhetővé tette, kialakított egy ifjúsági civil programot, amely a résztvevők számára jelentős jól-léti javulást eredményezett, átalakította a közlekedési járatokat, bevezette a jól-léti szolgáltatásokat az egészségügyi minisztériumban. Új elemek voltak még: az alkoholstratégia elfogadása, a helyi egészségi és jól-léti bizottságok létrehozása, a helyi egészségi és jól-léti stratégia, a közegészségi jól-léti eredmény keretrendszer, a munkahelyi egészségi –jól-léti hálózatok, a minisztériumi jól-léti program, az ifjúsági jól-léti program, a mentális egészségi stratégia elfogadása és a megvalósítás keretrendszere kialakítása, a gyermek és ifjúsági egészségstratégia és eredmény meghatározási fórum, a felnőtt szociális jól-léti kimeneti keretrendszer elfogadása. A skót egészség és jól-lét is külön stratégiát kapott.²⁷⁰

A jól-lét és szociálpolitika

A jól-lét és szociálpolitika tárgyában Walesben új törvényt fogadtak el, amely definiálja a személyek jól-létét: fizikai, mentális, emocionális jól-lét, védelem a bántalmazástól és az elhanyagolástól, oktatás, képzés, rekreáció, otthoni, családi és személyes kapcsolatok, a társadalom számára hasznosság, a jogok és jogosultságok biztosítása, társadalmi és gazdasági jól-lét, a gyermekek fizikai, intellektuális, érzelmi, szociális és viselkedési fejlődése, a mindennapi életvitel ellenőrzése képessége, munkában való részvétel alapján (Social Services and Wellbeing Wales Bill)²⁷¹.

A jól-lét és az egészséges munkahely

Az intézkedések között kell megemlíteni azt, hogy a rugalmas munkaidő kérése lehetőségét minden területre kiterjesztették. EBC- Minden Vállalkozás Számít: jól-léti program a vállalkozások alkalmazottai számára.

²⁷⁰ <http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=21&ved=0CDAQFjAAOBQ&url=http%3A%2F%2Fwww.scotland.gov.uk%2FResource%2FDoc%2F229649%2F0062206.pdf&ei=PauLU7DkOM6a1AWhjICgCA&usg=AFQjCNEMVOI05XTs9YJeZaIh2PzSiCxi9A&bvm=bv.67720277,d.d2k>

²⁷¹ <http://www.etswales.org.uk/resource/Wales-Bill-2013.pdf>

Egészséges települések és jól-lét

A kormányzat minden adatot elérhetővé tett az önkormányzatok számára, és az önkormányzatok megkezdték a jól-léti bizottságok működtetését.²⁷² A közösségi jólét meghatározása és mérése általánossá vált, és a mindössze egy év óta működő bizottságok tevékenységének eredménye még nem látszik. A kormányzat elfogadta a jól-lét alapú nemzetközi fejlesztéspolitikát 2015-től. Döntött a jól-lét központú közlekedésberuházási program indításáról.

Pártpolitika és jól-lét

A pártpolitikai küzdelem részévé mindenekelőtt az Egyesült Királyságban vált a jól-léti kérdés. A konzervatív politikusok közül David Cameron már 2006-ban kilépett a jól-léti napirend állításával a választók elé.²⁷³ A párt programadó beszédében az „általános jól-létet” a fenntarthatósági közpolitika középpontjába helyezte. Kifejtette, hogy az általános jól-lét nem mérhető a piaci eredményekkel, pénzzel, a jól-lét a táj szépségét, a kultúra minőségét, a kapcsolatok erősségét jelenti. Napjaink legfőbb politikai kihívásának a társadalom jól-lét érzete javítását tekinti. A gazdasági növekedés mellett társadalmi, szociális és zöld növekedésre is szükség van. Az új politikai napirend része a munkahelyi kapcsolatok etikussá alakítása, a család támogatása, a közösségek fejlesztése, a lakóhely életminősége javítása. A konzervatívok azért álltak a jól-léti politika élére, mert a munkahely, a család, a közösség és környezet témákat összekapcsolja. Kiegyensúlyozza az egyén életében a munkával, a családdal, a közösséggel töltött időt, gyorsítja a folyamatokat, munkamegtakarítást eredményez. A megfelelő időkihasználás a jól-lét kulcskérdése: pl. a brit közlekedési rendszer másodosztályú, ami rontja a versenyképességet, károsítja a környezetet, kihat a családok és a közösségek életére. A közlekedés javítása tehát egyszerre jól-léti, versenyképességi, családfejlesztő, közösségfejlesztő tényező. Az idő mellett a jól-lét másik kulcsszava az ellenőrzés: a szülő ellenőrzi a család életét, az egészséget, a családtagok gondozását, az egyén ellenőrzi a cég fejlődésében saját karrierje előrehaladását, mindazt, ami számít. Az általános jól-lét a társadalmi boldogság alapja, amihez jó életszínvonalra és standardokra van szükség. Nem nagylelkű jólétre, hanem megfelelő jóléti szolgáltatásokra, annak közvetlen ellenőrzésére és részvé-

²⁷² <http://opendatacommunities.org/wellbeing/map>

²⁷³ David Cameron: General Well-Being speech Rt Hon David Cameron, Thursday, July 20 2006. http://www.conservatives.com/News/Speeches/2006/07/David_Cameron_General_Well-Being_speech.aspx

telre. Az a nemzet képes magas szintű társadalmi tőke kialakítására, ahol magas a közvetlen demokrácia, erősek a helyi önkormányzatok, és mély tradíciói vannak az önkéntes munkának. Mindez azt jelenti a politika többet jelent, mint kormányzati politika. A politikai vita, a konzultáció képes a nemzetet megváltoztatni. Az egészség nem azonos a nemzeti egészségügyi rendszerrel, hanem fontos része az egészséges életmód. A közegészségügy legfontosabb problémája a dohányzás, az alkohol, az elhízás, a drog, az egészséges szexualitás. Mindez megosztott felelősséget jelent. A kormánynak, a politikának a feladata mellett az egyén, a család, a vállalkozások, a szociális vállalkozások és közösségek felelőssége is meghatározható. Az új jól-léti politika lényege az emberekre támaszkodás, bizalom az emberekben, és a felelősség megosztása. Kiemelt a szerepe a helyi kormányzatoknak, a helyi részvétel fejlesztésének és a helyi ellenőrzésnek. Meg kell szüntetni e regionális hatalmi szinteket, a hatalmat vissza kell adni helyi szintre. Erős ellenőrzés alá kell vonni a civil szektort, a szociális vállalkozásokat és a közösségi csoportokat, az önkéntes munkát szerződéssel kell szabályozni, csökkenteni kell a szektor bizonytalansági elemeit. Aktív politikára van szükség, közvetlen demokráciára. A konzervatívok a nyolcvanas években megtanították, hogyan kell GDP-t növelni: befektetést ösztönözni, adót csökkenteni, privatizálni. Lebontani a korlátokat. Átalakították a nemzeti kultúrát, helyreállították a nemzet önbizalmát, önbecsülését. Most a feladat ugyanez, csak a GWP (általános jól-lét) áll a középpontban. Ösztönözni kell a társadalmi és a zöld növekedést, úgy, mint a gazdaságit. Le kell bontani a jól-lét útjába álló akadályokat, arra kell a hangsúlyt fektetni, ami tényleg számít. Meg kell változtatni a nemzeti kultúrát: az emberek tartsák ellenőrzésük alatt saját életüket, a közösség életét, amivel növelhetik az általános jól-létet.²⁷⁴

A koalíciós kormány döntését követően - a Nemzeti Statisztikai Hivatal megbízása a kormányzat által a jól-léti adatgyűjtési és mérési rendszer kidolgozására - David Cameron miniszterelnökként a jól-lét témakörében önálló nyilatkozatot tett 2010. november 25-én. Utalt arra, hogy a téma nemcsak ellenzékben, de kormányzati pozícióban is a konzervatívok szívügye, a mérési rendszer kialakításával nemcsak a gazdaság növekedését, de az életminőség javulását is mérhetővé teszik. Válaszolt a kritikákra: a kormányzatnak nem dolga az emberek életébe beavatkozni, a gazdaság fontosabb lenne válság idején, ráadásul a rendszer nincs kidolgozva, ha nem megfelelő, akkor kár egyáltalán erre költeni. A gazdaságpolitika a helyén van: munkahelyeket teremtettek, ellenőrzés alatt tartják az adósság-

²⁷⁴ David Cameron: General Well-Being speech Rt Hon David Cameron, Thursday, July 20 2006. http://www.conservatives.com/News/Speeches/2006/07/David_Cameron_General_Well-Being_speech.aspx

spirált, a kamatszázalékot, a jelzáloghitelek kamatait. Csökkentik a vállalkozások indítása korlátait, a nyereségadót, támogatják a vállalkozókat, a regionális fejlesztést. Ha a városok úgy néznek ki a vandalizmus és bűnözés, a zavargások után, mintha földrengés rázta volna meg az országot, akkor nő a GDP, mert megrendelést kap az építőipar; ha sok a beteg, akkor nő a GDP, mert termelnek a gyógyszergyárak, nő az orvosi szolgáltatás. A bevándorlókra szüksége volt a gazdaságnak, ami hatott a növekedésre, de nem gondolta senki végig, milyen terhet ró a közszolgáltatásokra és a milyen akadályát jelenti a társadalmi kohézió kialakításának. Legyen szabad a média, de miként hat a gyermekkori fejlődésre? Kell az olcsó szesz, de milyen következménye van a jogrendre és jól-létre? A gazdasági jól-lét nem végcél. Mit tehet a kormány az emberekért? A postahivatalok bezárása az idős falusiak magányérzetét fokozza.

Cameron hivatkozik Stiglitzre, Amartya Senre, Lord Layard, Helliwell, Huppert és más szakértőkre²⁷⁵ abban, hogy a kormányzatok szerepe az emberek életének megjavítása a szó tág értelmezésében. A programot az ún. Big Society (szemben a labourista nagy kormányzattal) témakörbe helyezve erősítette meg. (Nagy társadalom, pártprogram és kormányprogram. A helyi közösségek megerősítése: lokalizmus, devolúció; önkéntesség, új szerep a helyi közösségekben; a hatalom súlypontja a helyi önkormányzatokra kerül, a szövetkezetek, a kölcsönös segítségnyújtás, a jótékonyosság és a szociális vállalkozások támogatása; a nyitott, átlátható kormányzat, a rendszeres adatszolgáltatás.) A nagy társadalom és a jól-léti közpolitikai program a szakértők részéről a brit jóléti állam lebontását és a jóléti intézményrendszer masszív privatizálását jelenti, amelyben a szociális szolgáltatások lebontása, az önkéntes munka bevezetése a szakemberek elbocsátását eredményezi.²⁷⁶

A konzervatívok jól-léti közpolitikája a konzervatív tradíció komunitárius irányzatát erősíti (Disraeli Oakeshott, Burke). A neoliberális konzervatív gondolkodásban is van helye, mivel lehetővé teszi a piac vadhajtasainak korrekcióját. A komunitárius irányzatban a jól-lét megfogható és nem megfogható elemei tradíciótól, kontextustól és helytől függenek. Ezen elemek jól-lét erősítő hatását a közigazgatás és közszolgáltatások reformjával, a technikai bürokratikus és a viselkedési tényezőkkel kívánta megjavítani. A társadalom nem osztálykonfliktusokban megosztott, hanem eltérő csoportok érdekütközéseiben jelennek meg a konfliktusok, ami a jó közigazgatással csökkenthető. A jól-léti politika lehe-

²⁷⁵ A konzervatív liberális koalíció által felkért nemzetközi közértelmiségek, akik a jól-lét tudomány neves képviselői.

²⁷⁶ <http://www.vahs.org.uk/2012/04/coalition-gosling/>

tővé teszi, hogy a konzervatívok eldönthessék, miként történjen a jóléti források elosztása.²⁷⁷

A liberálisok programjába 1974-be került be az életminőség fejezet és a boldogság. Az elért és nem korlátozott növekedés nem növelte az emberi boldogságot, szét tépte a társadalom szöveteit, megnőtt a bűnözés, a mentális betegségek aránya, a drogfogyasztás, a válások száma. Egész közösségek újrakezlesztése szükséges, pl. az autópályák és repülőterek mentén élők esetében. Elvetik a korábbi kormányok szűk GNP-re korlátozódó politikáját (univerzális jog a kiegyensúlyozott minimum jövedelem, a jólét egyenlőbb elosztása, minimum bér és adójóváírás formájában; munkaadó-munkavállaló partnersége, decentralizált kormányzat, devolúció, a döntéshozatal visszaadása az emberekhez közeli kormányzati szintre, a közösségi részvétel erősítése az egészségügy, oktatás és az általános jólét területén, a politikai és gazdasági monopóliumok megtörése, környezetvédelem). 1974-ben a brit liberálisok az ellenőrzött gazdasági növekedés álláspontját képviselték, a természeti források magánhasználata helyett a jobb közszolgáltatásokat támogatták, a foglalkoztatás szabályozását, a munkahelyi biztonságot. A 2010-es pártprogram kevésbé összefogott volt, inkább részletező. Addig, amíg a 2010. évi Liberális Kiáltvány²⁷⁸ a jóléti államot nem említi, a jóléti programról nem szól, a szociális rendszer leépítését célozta meg, a szociális inklúziót a kreatív gazdaság és kultúra résznél jeleníti meg, a szociális programban az önkéntesség és a szociális vállalkozások viszik a napirendet, a 2011. évi pártkonferencián már teljesen átírták a pártprogramot

„A politika új célja: az életminőség” címmel:

- *Az egyén érje el a lehető legjobb életminőséget. Ezt az egyén azzal éri el, hogy kezébe veszi a döntést saját sorsát illetően, és a közpolitika feladata, hogy támogassa ebben.*
- *Az életminőség vagy jól-lét mérését támogatja, mert hatalmat ad az egyén és a politika alakítói kezébe. A gazdasági prosperitás alapja a növekvő életminőségnek, de a korlátai is kimutathatók, beleértve a pénzügyi válságokat is.*
- *A liberálisok mindig hittek abban, hogy az egyének megerősítése a legjobb módja az életük megjavításának, most a kutatások is azt bizonyítják, hogy a személyes ellenőrzés a jól-lét kulcseleme. A liberálisok ebben önálló*

²⁷⁷ COOPER J.O. (2011): Well-being – a conservative issue. The practical Politics of Well-being. NEF. 21-26.pp.

²⁷⁸ http://www.libdems.org.uk/our_manifesto.aspx

véleményen vannak, mert az információ és oktatás, ami ezt leginkább segíti.

- *A nagy szervezetek, mint a kormány erőteljes hatással vannak az életminőségre, ezért a kormány elszámoltatható legyen. A döntéshozatalra való felkészítés az életminőséget maximalizálja.*
- *Létre kell hozni egy Nemzeti Jól-léti Intézetet, amely gyűjti a tényeket, elérhetővé teszi az adatokat, elősegíti a jó gyakorlatok terjedését, és a kormányzati politika sikere érdekében adatokat ad számára, elemzi a hatásokat (hasonlóan a brit Nemzeti Adóügyi Intézethez).*
- *A jól-léti index létrehozásával mérni lehet a nagy szervezetek teljesítményét, azt mely területen milyen a jóléti eredményesség. Erre a brit Nemzeti Statisztikai Hivatalt megfelelőnek tartják.*
- *Az EU és az OECD szerepét a jól-léti adatgyűjtésben hasznosnak látják.*
- *A lakosság jól-léti informálása alapvető a megfelelő döntéshozatalhoz életminőségüket illetően, amit ki kell egészíteni az egészségre neveléssel és a jól-létre való oktatással.*
- *Az egészség és jól-léti oktatás az iskolákban és az egyetemeken fel kell, hogy készítse a fiatalokat az életminőséget érintő döntésekre, a képzés a tanterv része kell, hogy legyen.*
- *Az emocionális intelligencia és a rugalmassá tevő képességek a fenti módon erősítendőek. a kormányközponti célja legyen az életminőség támogatása.*
- *Ki kell alakítani a kormányzati politikákra vonatkozóan az életminőséget biztosító kereteket. Minden új politikai program megszüljön ki a jól-léti hatások elemzésével, mielőtt elfogadásra kerül.*
- *Támogatják az Egészségügyi Jól-léti Bizottság létrehozását, hogy alakítson ki egy egészségügyi és jól-léti stratégiát, hogy a helyi szolgáltatásokba és helyi politikaalakításba bekerüljenek az életminőségi mutatók és tényezők.*
- *A miniszterelnöki hivatalon belül létesüljön egy kis egység, amely a kormány Jól-léti Biztosát támogatja és kiszolgálja a Képviselőház Jól-léti Audit Bizottságát. Az EU szintjén ugyanezt meg kell tenni, a Bizottság Jól-léti Biztosa poszt és iroda kialakításával.*
- *Az éves költségvetési tervezés része kell, hogy legyen a jól-léti költséghely.*
- *A közszolgáltatások elszámoltathatósága, a helyi szolgáltatások integrációja (joined up!), a használóknak való visszajelzések rendszerré válása.*
- *A kormány támogatja a CBT terápia kiterjesztését, a mentális szolgáltatások fejlesztését, beleértve a gyermekszolgáltatásokat is.*

- *A munkahelyek feladata a foglalkoztatottak jól-léte maximalizálása, beleértve a legrosszabbul fizetett állásokat is. Be kell vezetni a munkavállalók elégedettsége mérését.*
- *Ki kell terjeszteni ezeket a rugalmas munkaviszony alapján foglalkoztatottakra is. Hisznek az információk erejében.*
- *2014-től a 9000 fő fellett foglalkoztatók éves elégedettségi jelentést kell, hogy készítsenek (50%-a a foglalkoztatottaknak), kitérve a szezonális jellegű foglalkoztatottakra is. A jelentést a Nemzeti Jól-léti Hivatal dolgozza fel.*
- *A munkahelyek ellenőrzése javítja az életminőséget, amit a liberálisok támogatnak.*
- *A kormány kezdeményezi a nem megfelelő pénzügyi vezetők diszkvalifikálása mellett a jól-léti feladatokat nem megfelelően ellátó vezetők alkalmatlanná nyilvánítását is.*
- *Fokozni kell a munkába való visszatérés támogatását, a munkanélküliek jól-léte növelését.*
- *A sport, a fizikai tevékenység, a művészet, az önkéntes munka jól-lét fokozó tényezőként támogatandó. A felnőttképzés gazdasági hasznot hoz, támogatandó.*
- *A 3-5-éves korú gyermekek támogatása, befektetés a gyermek jól-léti szolgáltatásokba döntő a későbbi életminőség szempontjából, csakúgy, mint a tanácsadási szolgáltatások.*
- *A családjogi ügyekben a bíróság családbarát szerepe erősítendő. Támogatandók a gondozást végzők.*
- *A várostervezés, területrendezés fejlessze a nyitott tereket, javítsa a környezetet, mert jól-lét növelő hatású. A helyi közterek eladása előtt kötelező népszavazást tartani.*
- *A helyi közösségeket támogatni kell civil díjrendszerrel, mérni kell az önkéntes munkát (időbank létrehozása).²⁷⁹*

A fenti program szinte teljesen megegyezik az 1974. évi programmal, azonban annál részletesebb, hiszen a liberálisok hatalmon vannak, részét képezik a koalíciónak. Mindenestre elgondolkodtató, hogy a jól-léti problematika főbb kérdései: a munkahelyi viszonyok szabályozása, a gyermek, az egészségügyi szolgáltatások, a decentralizált kormányzat és a közszolgáltatások mennyire evidens elemei a jól-léti problematikának.

²⁷⁹ New Purpose of politics: Quality of Life. <http://www.libdems.org.uk/siteFiles/resources/docs/conference/102%20-%20Quality%20of%20Life.pdf>

A Labour Párt programja, a 3. út lényegében a jól-léti politikát készítette elő. A jól-léti tematika a brit Labour Párt politikájához illeszkedik legkevésbé, mivel a jóléti állam szolgáltatásaihoz igyekeztek hűek maradni. A labour a szubjektív jólét kérdésében 2007-ben végzett egy felmérést.

Ed Miliband, a párt vezetője az ENSZ Boldogság-jelentését értékelve, a globális boldogságindexet elemezve kifejtette, az országot kell átalakítani skandináv módra. Aki amerikai álmot akar, menjen Finnországba. A svéd adók magasak, a milliárdosok fele külföldön él, de a svéd társadalmi békét megőrizték. A skandinávok nem harcoltak a Szovjetunióval, nem költöttek birodalomra, elkerülték az EU legrosszabb időszakát, nacionalisták voltak a bevándorlókkal szemben, nem a svédek csinálták meg a Facebook-ot, nem a dánok jártak a Holdon, nem a finnek csináltak filmipart, nem a norvégok működtetnek nemzetközösséget. Egyik ország sem nagyhatalom, és egyikre sem jellemző az amerikai idealizmus. Ezért nincs Finn Álom. A skandinávok a biztonságot választották a jólét helyett és a skandináv társadalombiztosítás a bölcsőtől a sírig tart.²⁸⁰

A Labour Párt számára a jóléti program nem megkérdőjelezhető. Hosszú távon nem várható gazdasági növekedés, sem a munkanélküliség csökkenése. A jól-lét kérdést a közjavakkal kapcsolják össze, ami a szociáldemokrácia hagyományos célja. Az egyén jól-léte önmagában nem megvalósítható, az egyén környezete figyelembevétele nélkül. A skandináv modell igazolja a társadalmi jólét érzet magas foka csak a társadalmi jóléttel együtt képzelhető el.²⁸¹

A közösségi jól-léti hatalom modellje az Egyesült Királyságban

Az Egyesült Királyság az erősen centralizált országok közé tartozott és tartozik, amelyben az önkormányzatok cselekvési tere rendkívül korlátozott volt. A fejlesztéshez kapcsolódó tevékenység korlátozott volt, 1967-ben a vállalkozásoktól a szociális szolgáltatásokig minden a központi kormányzatok ellenőrzése alatt volt. Az 1972. évi reformok ellenére a helyi önkormányzatok jogköre a 2000. évi angliai és walesi helyi önkormányzati törvényig korlátozott maradt. A 2000. évi helyi önkormányzati törvény (a 2003. évi skóciai önkormányzati törvény) a helyhatóságokat ún. „jól-léti hatalommal”, jól-léti erővel ruházta fel, amivel megszerezték a jogot területük gazdasági, társadalmi és környezeti jól-léte fejlesztéséhez. A törvény nem terjedt ki minden helyhatóságra, még 2008-ban is korlátozták főként

²⁸⁰ <http://blogs.telegraph.co.uk/news/timstanley/100160294/ed-miliband-and-the-left-need-to-drop-this-fantasy-that-scandinavia-is-heaven-on-earth/>

²⁸¹ Well-being: The challenge for Labour Michael Jacobs. (2011)In.: The practical Politics of Well-being. NEF. 8-15.pp.

a gazdasági és környezeti célokra, és nem igazán akadt példa arra, hogy a fenntarthatósági elvek mentén kiegyensúlyozottan alkalmazzák. A jól-léti hatalom alkalmazása a jogászoknak adott hatalmat annak eldöntésére, hogy melyik önkormányzatot bátorítsák vagy tartsák vissza a fejlesztési jog alkalmazásától. A 2009. évi helyi demokráciáról, fejlesztésről és építkezésekről szóló törvény további bizonytalanságokat eredményezett. A 2010. évi Local Government Bill már teljes kompetenciát adott az önkormányzatoknak.

A reformok célja az volt, hogy helyhatóságok közszolgáltatási kapacitása növekedjen, legyenek képesek saját közösségeik érdekeinek képviseletére, növekedjen autonómiájuk a közösségi tervezésben. A fenti hatalom révén az önkormányzatok jogot szereztek a gazdasági szervezetekkel és a civil szektorral közös vállalkozások indítására, közös gazdasági és egyéb szervezetek létrehozására. A jól-léti hatalom elég széles jogkört jelentett, arra, hogy támogassanak bármely személyt, szervezetet, aki partnerségre lépett az önkormányzattal korlátozás nélkül. Miután a hatalmi jogkör eléggé szélesre sikeredett, a jól-léti hatalom jogát feltételhez köthették: feltétel volt, hogy az önkormányzat jól menedzselte, hatékonyan működő szervezet volt, legyen kellő számú választott képviselője, a képviselők és önkormányzati tisztviselők megfelelő képzésen vegyenek részt, bizonyított legyen a lakossággal való rendszeres kapcsolattartás. A jogosultságot az ún. Minőségi falusi és városi önkormányzat státusz megszerzésével érhették el, továbbá kötelező volt elkészíteniük a fenntartható fejlesztési stratégiát, amelyre csak a jól-léti hatalom joga révén lettek volna majd jogosultak! A fenntartható közösségi stratégia a helyi terület hosszú távú gazdasági, társadalmi és környezeti jól-létét fejlesztő irányok együttese, amely 10-20 éves időszakot ölel át (DCLG: 2009).

A 2006. évi Erős és fejlődő közösségek c. Fehér Könyv fogalmazta meg a stratégiák főbb követelményeit (az erős és fejlődő közösség, a felelős szolgáltatások és erős közösségek, a hatékony, elszámoltatható és felelős önkormányzat, erős város, stratégiai régió, az önkormányzat mint stratégiaformáló és térségformáló tényező, a teljesítményértékelés keretrendszere, a helyi szolgáltatások hatékonysága, a közösségi kohézió). A programok közé a közösségi biztonság, az egészség és jól-lét, a sebezhető lakossági csoportok, a gyermekek, fiatalok, családok, a gazdaságfejlesztés és lakáspolitikai, tervezési, klímaváltozás és a harmadik szektor fejlesztése kerültek. Az önkormányzati fehér könyv a jól-lét tematikát mint „egészség és jól-lét”, azaz szektorális tematikaként kezelte, amelynek célja a nemzeti egészségügyi politika és a helyi szolgáltatások koordinálása volt. A partnerség az idősokért projektek mellett, a veszélyek között az elhízás és túlsúlyosság, a betegségek miatti munkaképtelenség, a mentális problémák növekedésére utalt a dokumentum. Felhívta az önkormányzatokat arra, hogy a lakos-

ságot vonják be az egészség és jól-lét kérdéskör tárgyalásába, legyen látható az önkormányzat egészség-és jól-lét politikai szerepköre, rendszeresen tárgyalják a gyermek túlsúlyosságot, a dohányzás és az egészségügyi egyenlőtlenség témákat. Az önkormányzat hozzon létre és vezessen egészségfejlesztő bizottságokat. A nemzeti közegészségügy, az önkormányzat és más szervezetek hozzanak létre közös bizottságokat, költségvetést, annak érdekében, hogy integrálják az egészségügyi és szociális szolgáltatásokat, keressék meg a kirekesztés, a munkanélküliség és sebezhetőség megelőzhetősége módjait. Új elem még, hogy a szociális és egészségsektor teljesítményértékelési és jelentési rendszerét integrálják. Településenként kell meghatározni az egészségi és szociális jól-léti célokat (Fehér könyv: 2006:13-20).

A jól-léti hatalommal felruházott önkormányzatok esetében a területi jól-lét, a társadalmi, szociális jól-lét, a környezeti jól-lét témakörébe tartóznak tekintették a kulturális jól-lét kérdéseit is. A fenti célokra az önkormányzatok pénzügyi alapokat hozhattak létre, segínyt adhattak bárkinek, magánszeméllyel szerződéses viszonyt létesíthettek, együttműködhetnek, javára tevékenykedhetnek. A törvény hatályba lépését követően Egészségügyi és Jól-léti Bizottságok működése indult, amelynek hangsúlyos eleme a hatékony és közösségi vezetéssű egészségügyi és jól-léti politika megteremtése volt. Az EJB-től stratégiai szükséglet-elemzést, politikaalakítást, szakmai, klinikai és demokratikus legitimitást, hatékony vezetést, integrált szolgáltatástervezést, javaslatot az oktatás-, a lakás-, a közlekedés-, a foglalkoztatás-, a környezetpolitikára a közös Egészségi és Jól-léti stratégián belül, szektorközi döntéshozatali rendszert vártak el. Azon személyekre is kiterjedt a figyelem, akik nem jogosultak ellátásokra. A modell részét képezi az integrált adatszolgáltatási rendszer, a rendszeres kutatások, a monitoring adatok rendszeres értékelése. A fentiek alapján részönkormányzatokra lebontott egészségi és jól-léti profilok megrajzolása történt, mint pl. Sheffield Brightside részönkormányzata esetében.²⁸²

A brit önkormányzatok Egészségi és jól-léti Bizottságainak felállítása, a stratégiák kialakítása jelentős változást eredményezett. Önmagában az a tény, hogy az önkormányzat vezető szerepet tölt be a bizottságban, az egészségügyi és szociális szolgáltatások lokalizálását teszi lehetővé. Az adatgyűjtéssel a területi egészség és jól-lét olyan adatsora jelent meg, amelyek láthatóvá teszik a lakónegyedek közötti nagy különbségeket. Azzal, hogy ezek láthatóvá váltak, a stratégiák lebonthatók lettek lakónegyed szintű politikákra. Önmagában a nézőpont kialakítása is poli-

²⁸² <https://www.sheffield.gov.uk/caresupport/health/director-of-public-health-report-2013/health-and-wellbeing-across-sheffield/neighbourhoods-health-and-wellbeing-profiles.html>. 2014. március 7.

tikai változást eredményezett. Megnőtt a szervezetek nyitottsága, az átláthatóság, az ellenőrizhetőség, a részvétel aránya, javult a fenntarthatóság, a kiegyenlítés. Megnőtt a településekre vonatkozó ismeretek és tudás mélysége, értelmezhetővé vált a szakértői, a specializált tudás, a településrészek profilja alapján kiszámíthatóbbá váltak a folyamatok és trendek. A modell révén láthatóvá váltak a kisebbségek által lakott negyedek, a kisebbségek jól-léte, egészségi állapota és szociális háttere. A rendszeres mérésekkel a hatások vagy a hatások nem elégséges volta is mérhetővé válik. A társadalmi hatások ugyanakkor nem rövid időtávban jelentkeznek (10-20 év), ám egyes intézkedések eredményei mérhetőek rövidebb távon is (pl. fizikai kultúraprogramok, tinédzserkori terheesség megelőzése, testsúlyfelesleg-megállás stb.).²⁸³

A modell fontossá vált, és nem szűnt meg a konzervatív kormányzatok alatt sem, sőt attól függően, hogy az önkormányzatok mióta működtetnek egészségi és jól-léti bizottságokat, más-más ajánlásokat fogalmaztak meg számukra 2013-ban. Az új, a megszilárdult, a fejlett és példaértékű bizottságok társadalmi innovációs szerepköre más és más. Legfőbb funkciójuk a helyi narratíva alakítása, a partnerség a célkialakításban, döntéshozatalban és vezetésben, az érdekelt bevonásában, a hatékonyság és eredményesség biztosítása, a folyamatok minősége fejlesztése, az eredmények bemutatása, az innovációk megosztása és az akadályok feltárása.²⁸⁴ Az önkormányzatok cselekvési lehetőségeit bővítette a 2007. évi törvény és a Közösségi bevonást érintő 2007. évi törvény, a 2009. évi kötelező közösségi bevonási törvény, a 2010. évi közegészségügyi fehér könyv, a helyi partnerségek szabályozása, a szolgáltatások kiterjesztése a teljes önkormányzati területre, valamint a költségvetés eszerinti kialakítása. Az új stratégiai tervezési modellben a jól-lét tematika átfogó tervezési koncepcióvá vált, a források másféle elosztását tette szükségessé, a helyi önkormányzat hatalmi és szerkezeti mechanizmusát megújította. Az önkormányzati vezetők számára egyértelművé vált, hogy programjaik csak akkor kaphatnak támogatást, ha a magán-, a közösségi és a civil szektor egyaránt támogatja azokat. A speciális programok között szerepel pl. a liverpooli jól-léti év 2010-ben, amelynek programjai közt a település cégeire és intézményeire kötelezővé tett munkahelyi jól-léti charta, a gyermekkori asztma, a keringési problémák és az infarktus kezelése, az egészséginformációs szolgáltatások, az egészséges otthon tervek voltak hangsúlyosak (Michelson, 2013:16). A New Economic Foundation alapítvány által készített tanulmány a jól-lét tema-

²⁸³ <http://www.wales.nhs.uk/sites3/documents/522/improvinghealthenglish.pdf> 2014

²⁸⁴ <http://www.local.gov.uk/documents/10180/11493/Health+and+wellbeing+system+improvement+programmme+development+tool+-+September+2013/elacf67f-6be8-4a99-90b5-45ecec4d11e9> 2014-03-07

tikát kiemeli az egészségi és szociális dimenzióból és a fenntarthatóság keretrendszerébe helyezi.

8.3. Írország és Észak-Írország és a jól-léti közpolitika

Az ír jól-léti közpolitikai nézőpontok

Az ír Nemzeti Gazdasági és Szociális Tanács (NESC) 2009-ben fogadta el az ún. Jól-léti ügyek: Írország társadalma Jelentést, amelyben a személyek fizikai és mentális állapotához kötötte a jól-létet. Az ír társadalomban a jól-lét függ a pénzügyi és személyes biztonságtól, az értelemmel teli és megfelelően értékelt és díjazott munkától, a támogató személyes kapcsolatoktól, az erős és inkluzív közösségektől, a jó egészségtől, az egészséges és vonzó környezettől, a demokrácia értékeitől és a társadalmi igazságosságtól.

A jelentés megkülönbözteti az egyéni és kollektív jól-létet. Az egyéni jól-lét az emocionális tapasztalatoktól, az étellel való elégedettségtől, az életminőségtől, az egyén pszichológiai és társadalmi jól-léte egyéni aspektusaitól függ. A kollektív jól-lét a közjavakon alapul, az egyenlőség, igazságosság, szabadság, demokrácia, az életút garanciái, a generációk közötti kapcsolatok függvénye. Miután az egyéni és kollektív faktorok nagy variációt mutatnak, ezért az egyén jól-léte az egyéni reflexiók és társadalmi interakciók kontextusában értelmezhető. A közpolitika feladata, hogy lehetővé tegye az egyének és közösségek perspektíváinak sokféleségét, hogy biztosítsa a jól-léthez kapcsolódó közjavakat: adjon megfelelő szabadságot ahhoz, hogy minden személy szabadon dönthessen arról, milyen számára a jó élet eszméje, biztosítsa a rendet és egységes legyen az egyéni és közjavak védelme, képes legyen az egyéni szükségletek alapján közösségi és magánjavalakhoz juttatni a személyeket.

A NESC jelentés nézőpontja szerint a fejlesztő jóléti állam alkalmas e követelmények teljesítésére, az egyéni jó élet megvalósítására. A program hatékony nemzeti stratégia révén, multidiszciplináris megközelítésben és tudástranszfer révén képes e cél elérésére. A tudományos kutatások célja az egyének, mindenki jól-léte elősegítése, a tudomány és a közpolitika új terek, dialógusok révén képes akciók kezdeményezésére. Az Ír Nemzeti jól-léti Index kialakítása mellett megkezdődött a megfelelő szoftverfejlesztés (Collective Intelligence, Whitaker Institute for Innovation and Societal Change, Health, Aging and Lifespan Development kutatócsoport).

A NESC jelentés hangsúlyos megállapításai a jól-léti politika témakörében

A fejlesztő jól-léti állam Írországban a szolgáltatások, a jövedelemtámogatás és az aktivista beavatkozások révén támogatta az egyének jól-létét. A fejlesztő jól-léti állam az egyént állampolgároként, de különböző szükségletű, képességű és környezetű polgárokként ismeri el. A személyre szabott univerzalizmus elve alapján oktatást és egészségi szolgáltatásokat mindenkinek, egyéb szolgáltatásokat szükségletek szerint nyújt. Ezért a cél, hogy a GNP sima növekedése helyett a GNP/fő fenntartható növekedése, a jövedelem növekedése helyett a jövedelmek jobb elosztása, az abszolút munkahely-növekedés helyett a foglalkoztatási ráta és a részvételi ráta felé. Mozduljanak el a célzott programok esetében a hátrányos csoportoknak rugalmas, személyközpontú és személyre szabott közprogramokat, a jövedelemnövelés helyett a jövedelem és a jobb, elérhetőbb, megengedhető minőségi szolgáltatások felé, a fejlesztők szempontú fejlesztéstől a tervezett és fenntartható közösségek felé, a lakásügyektől a foglalkoztatási ráta felé, a legfittebb túléli nézőponttól az egalitárius társadalom felé kívánja a kormány a jól-léti politikát fejleszteni.

Az ún. jól-léti teszt bevezetésével (alkalmasság, személyes ügynökség, célképzés, társadalmi interakciók, közjavak, fenntarthatóság), megkapják a személyek és közösségek egészségi állapotát. A 2009. évi jelentés alapján a közpolitikai prioritások a következők Írországban²⁸⁵:

- a munkanélküliség kezelése sokféle és intenzív intézkedésekkel,
- a nyugdíjreform megvalósítása,
- az intézményrendszer átalakítása, kiszámíthatóvá tétele,
- kisgyermekkorai gondozás és oktatás,
- élethosszig tartó tanulás,
- a független életvitel támogatása gondozással,
- a munkavégzés és egyéb tevékenységek támogatása, főként a gondozásé,
- fenntartható, integrált közösségek fejlesztése,
- jobb egészség elérése a nehéz gazdasági és társadalmi körülmények közepe-
pette.

²⁸⁵ Well-being Matters. A Social Report for Ireland Volume I. Published by the National Economic and Social Council. https://www.google.hu/search?q=democracy+well-being+ireland&ie=utf-8&oe=utf-8&aq=t&rls=org.mozilla:en-US:official&client=firefox-a&channel=fflb&gfe_rd=cr&ei=B4yLU7DUMIzc8gexioCoDg#channel=fflb&q=democracy+well-being+ireland&rls=org.mozilla:en-US:official&start=10

A célok összhangban vannak a 2016 felé c. szociális partnerségi programmal, amelyben a közösségi jól-lét a helyi kultúra és szabadidő fejlesztése, gyermek jól-léti indikátorok felállítása, az idősek, a munkavállalók jól-léte hangsúlyos.²⁸⁶

A jól-lét az ír szakértői közösségek értelmezésében

5. táblázat *A jól-lét az ír szakértői csoportok nézőpontjából*

A) Oktatás
<p><i>Az ír fiatalok személyiségfejlődése és kritikus életképességeinek kialakítása lehetővé tétele.</i></p> <p><i>A fiatalok jól-létre oktatása. Mindenki számára legyen meg az élethosszig tartó tanulás lehetősége és annak támogatása. A gyermekek jövőjének kilátásainak javítása nyitottabb és inkluzívabb tanulmányi rendszer révén.</i></p> <p><i>Az emberek jól-létre való érzékenysége fejlesztése, mi a jól-lét, miért fontos, hogyan segíthetjük elő elérését. A mentális ügyekben meglévő előítéletek csökkentése, az egészséges mentális attitűd kialakítása az oktatás egész folyamatában. A jól-lét alapjainak kialakításához a depriváció csökkentése az oktatásban és az oktatás révén.</i></p> <p><i>Az ír oktatás erősségeinek azonosítása és nyilvánvalóvá tétele. A szubjektív jól-lét érzéshez kapcsolódó dialógusokba való közvetlen bevonása az oktatóknak és tanároknak. Az oktatás fontosságának megértetése az életút teljes szakaszában. Más személyekhez és a természethez való kötődés kialakítása tapasztalatok révén.</i></p>

²⁸⁶ Towards 2016. Ten-Year Framework Social Partnership Agreement 2006-2015. http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDMQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.taoiseach.gov.ie%2Fattached_files%2FPdf%2520files%2FTowards2016PartnershipAgreement.pdf&ei=s5eLU_YBx5vRBdW2gOAD&usg=AFQjCNGZ1zEXDIMl8DfiR58kPlIGE6vFiQ&bvm=bv.67720277,d.d2k

B) Vállalkozás és foglalkoztatás – jól-lét

Az ír munkavállalók megfelelően javadalmazott és kiteljesítést adó foglalkoztatási lehetőségekhez és feltételekhez juttatása. Az üzleti világ jól-létet támogató etikai alapelveinek kialakítása. Átlátható üzleti értékek kialakítása, amely az eredményekhez kapcsolódó fair hozzájárulást díjazza.

Más országok tapasztalataiból való tanulás és arra való építés. Írország legyen a vállalkozások viteléhez vonzó telephelyi célpont. Segítse elő a vállalkozások és innovációk dinamizmusa kialakítását. Csökkenjenek a vállalkozások indításának kockázatai szociális támogatások révén, ha az üzlet elbukik. Az ország gazdasági potenciáljának realizálása jobb álláslehetőségek révén.

A fiatalok értelmes és tartalmas munkához juttatása. A munkahelyi jól-léti programok a produktivitás növelésével adjanak komparatív előnyöket Írország számára. A vállalkozások és a társadalom kapcsolatának megfelelő és fair alapokra helyezése. A kisvállalkozások esetében strukturált start up támogatások nyújtása, védelem a multikkal szemben, a vállalkozások megszilárdítására. Az ír vállalkozások sikeressége biztosítása a hozzáadott hosszú távú értékek és fenntarthatóság alapján.

C) Közösség

Minden állampolgárnak legyen joga és szabadsága közössége pozitív megváltoztatására.

Segítse elő az egyének belső értékeinek stimulálását: autonómia, kompetencia, másokkal való kapcsolatok. Járuljunk hozzá, hogy a gazdasági, kulturális változások megítélésében, külső szemmel is tudjanak értékítéletet mondani.

A lakosság közösségi kötődése és bevonása erősítése. Erős, ellenálló, biztonságos és támogató közösségek kialakítása, amelyek felelősek saját cselekedetükért és azok másokra való hatásáért.

Az egyének legyenek képesek a helyi közösség negatív és pozitív aspektusainak értékelésére, dönteni abban, hogy a változások, változtatások milyen hatással bírnak a közösség egészségre.

A lakóhelyi természeti értékek fejlesztése. A lakosság képessé tétele a közösségi jól-lét elérésére.

Személyes felelősségvállalásra oktatás, másokra és a környezetre gyakorolt hatások kiszámítása. Esztétikus, szép lakóhelyek kialakítása. Az ember okozta környezeti kárelemek csökkentése.

Annak elérése, hogy a fizikai és mentális egészség prioritást kapjon a helyi politikában.

A zöld környezet növelésével a jövő generációk egészsége elősegítése. Olyan információs tájékoztató modellek kialakítása, amely a politikusok és az állampolgárok a jól-lét feladatait a tényadatú ismeretekre és összefüggésekre alapozhatják.

D) Egészség

Az egészséggel kapcsolatos döntések vállalhatók legyenek, ne okozzanak dilemmákat. Írországban mindenki hozzáférjen az egészségügyi ellátáshoz. Értjük el, hogy hosszú és egészséges életet éljünk.

Érezzük kompetensnek magunkat életcéljaink, kapcsolataink kialakításában. Értjük el, hogy minden személy legyen képes legjobb egészsége megvalósítására. Segítsük az egyéneket a testedzés, fizikai tevékenység támogatása révén a jól-lét és egészség megtartásában. E célok elérése érdekében több közösségi és helyi kezdeményezés indítása. Az embereknek gyermekkoruktól legyen lehetősége a pszichológiai egészséggel való megismerkedésre. Alakítsunk ki egyéni, csoportos, kontextusnak és forrásainknak megfelelő fizikai gyakorlatokat, tevékenységeket.

Csökkentsük az alkohol jelenlétét a társadalomban. Erősítsük az érték alapú életvitelt. Fizikai környezetünket aktív életstílusnak megfelelően alakítsuk ki. Tudatosítsuk a választási lehetőségeket (diéta, testedzés). Csökkentsük az egészségi egyenlőtlenségeket.

E) Demokrácia

Neveljük és képezzük az embereket arra, hogy felismerjék a demokrácia szükségleteket és a demokrácia fontosságát. A sebezhető csoportok véleménynyilvánítása biztosítása. Erősítsük a demokráciát új technológiák révén. Akadályozzuk meg, hogy hatalmi érdekek aláássák a demokráciát. A demokratikus kollektív döntéshozatalban való részvétel legyen az emberi élet fontos része, és nem egy távollevő elit kiváltsága. Javuljon a döntéshozatali folyamatok átláthatósága. Kutassuk ki, hogy a fogyasztékkal élők esetében milyen véleménynyilvánítási formák a legfontosabbak számukra. Értjük el, hogy a politikai vezetők a hétköznapi nyelvhasználat formájában kommunikáljanak az állampolgárokkal. Vezessék be a társadalmi nemi kvótát a választásokon. Ünnepeljük a demokráciát. Oktassuk politikára a fiatalokat értelmes és inkluzív módokon. Keltsük fel az érdeklődést a helyi és nemzeti politika iránt.

F) Környezet

A környezeti kérdések sokrétű és életfontosságú jellege elismerése. Szép és élvezhető lakó- és munkahelyi környezet kialakítása. A nem egészséges és lepusztult környezet ökológiai helyreállítása és társadalmi integrációja megteremtése. Az épített és természeti környezet értékeinek megvédése és megőrzése a jövő generációk részére, A városokban és városkörnyékeken a tiszta zöld környezet elérhetővé tétele. A városi és vidéki tájképi környezet sugallja a „Zöld Sziget” érzetet, Növeljük a környezeti fenntarthatóság fontossága érzetét. Határozzuk meg, mit jelent a környezet elfogadható minősége. Ismerjék meg az állampolgárok az alternatív lehetőségeket és azok elfogadásához járuljunk hozzá (közösségi közlekedés, lakások, diétás lehetőségek stb.).

G) Fenntarthatóság

A tervezésben a fenntarthatóság érvényre juttatása. Írország egyedi jellege érzete erősítése – a nyelvi, a művészeti és a kulturális örökség területén. Fenntartható fogyasztás és alternatív fogyasztási szokások kialakítása. Fenntartható tengeri ökörendszer kialakítása. Friss, helyi árukhoz való hozzáférés. Energiatakarékos lakások. Az autófüggőség csökkentése, közösségi közlekedés, sétálóutcák, járdák fejlesztése. Írország fenntarthatósági programja a természeti erőforrások hosszú távú értéknövelését biztosítsa. A hulladékok értelmes felhasználása és szemétteltelepek fejlesztése. Fenntartható viselkedés a fogyasztás központú viselkedéssel szemben.

H) Kormányzás

A kormányzatok a politikai változások és változtatások előtt tekintsék át a kutatások eredményeit. A vezetés és kormányzás közösségi részvétellel történjen. A választott képviselők és tisztviselők elszámoltathatósága. A választók közössége és ne más külső csoportok érdekeit képviseljék a politikusok. Az ún. silo-kultúra helyett (a kormányzati osztályok nem osztják meg az információkat, nem figyelnek a kapcsolatokra) az ún. egyeztetett tényalapú, joint up kormányzás megvalósítása.

A politikai célok tükrözzék az állampolgárok legfőbb törekvéseit, és ne a GDP-vel legyenek elfoglalva. Támogassák az egyének jól-létét, tegyék lehetővé, hogy választhassanak, és ne azt kelljen tenniük, amit a politikusok gondolnak, hogy a jól-létükhöz fontos.

Alakítsák ki az emberek életét érintő kérdésekben a döntéshozatali lehetőségeket. Legyen lehetősége a polgároknak, hogy a médiakampányokkal szemben alternatív nézőpontokat is kialakíthassanak. Tegyék lehetővé, hogy minőségben hozzájáruljanak a jól-léti politikák kialakításához és megvalósításához. A köz- és szociális szolgáltatások folyamatosan javítsák szolgáltatásaikat, reagáljanak a szükségletekre és az emberek igényeire. Alakítsák ki a politikai döntéshozatal központi és fair alapelveit. Bontsák le jól-léti politika akadályait jobb információkkal.

I) Életstílus

A munka és szabadidő egyensúlya helyreállítása, ennek megértetése. A gyermekgondozás, a szülési szabadság és kisgyermeknevelés feltételeinek javítása. A lakossági dohányzás csökkentése. Az alkoholfogyasztás csökkentése. Az aktív utazás normává tétele. A szülők egészsége biztosítása az életkurzus folyamatában. Pozitív mentális egészség elősegítése. Nemzeti egészséges étkezési tanácsadás, nemzeti testmozgási tanácsadás és útmutatók. Az életstílus környezeti hatásainak figyelembevétele. Az egyén hozzáférhessen a szabadidős és kulturális lehetőségekhez jelentős kiadások nélkül. Alakítsák ki a biztonságos és egészséges, szociális és életképesség-fejlesztő ingyenes játszóhelyek infrastruktúráját. A szabadidő és a kulturális tevékenység élvezete lehetőségeinek megteremtése. Az élő természet használatának maximalizálása.

J) Egyenlőség

Az egyenlő lehetőségek egyenlőtlensége az induláskor – elismerése a politikai célok megfogalmazásakor. Csökkentsük a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségeket. Az egyének személyes empátiáinak kialakítása korai gyermekkortól. A közösség minden tagját egyenlően értékeljük. Minden épület elérhető legyen a képzés minden szakaszában és szintjén. Minden diák egyenlő lehetősége megteremtése. Egyenlő lehetőségek megteremtése. Az ír társadalom egyenlőtlenségeinek csökkentése. A szintek közötti különbségek csökkentése. Az egyenlőséget érintő hazai és külföldi lehetőségek oktatása. Képezzenek arra, hogy az egyének és csoportok milyen akciói alkalmasak az egyenlőtlenség csökkentésére. Tegyen különbséget a lehetőség és a kimeneti egyenlőségek között.

Az emberek oktatása az egyenlőségek fontossága megértésére. Nyilvános viták támogatása az egyenlőtlenségekről. Az információ-szolgáltatást a közügyeket és képzéseket illetően külön jogszabály rendezze. Képesség az egyenlőtlenségek feltárására és megállapítására.

Az egyén felkészítése arra, hogy megértse, hogy milyen pozíciója van a társadalomban. A szolgáltatásokhoz és forrásokhoz való hozzáférés egyenlősége biztosítása.

Az ír oktatás és a jól-léti politika

Mentális egészség program Írországban. Az ír iskolákban mentális egészség programokat vezettek be, hogy a viselkedésben és az önkontrollban, a szociális és emocionális készségekben, a tanulási képességekben és a tanulási eredményességben, a szociális környezetben való problémamegoldó képességekben eredményeket érjenek el. A program a WHO Ottawai Kártája Iskolai Egészséget Támogató Iskolák modelljére épít: iskolai egészségpolitika, egészséges ételmisszer, iskolai verekedés és erőszak csökkentése, egészséges fizikai környezet (design, elhelyezkedés, eszközök, fény, testnevelésre alkalmas terek, tanulószobák, éttermek) kialakítása. A megfelelő társadalmi környezet (szülők, tanulók, közösségek egészségi kompetenciáinak és cselekvési akcióinak segítése, saját és közösségi jól-léti kompetenciák kialakítása, rendszeres partnerség iskola, szülői és helyi csoportok, egyének között, iskolai egészségi szolgáltatások, mentális egészségi tanácsadás, tanulók szociális és emocionális képessége fejlesztés, az intellektuális fejlődés korlátainak csökkentése, a tanulói interakciók és tanulás javítása a program része.²⁸⁷ (A program Mind Matters néven fut Ausztráliában, Firends for

²⁸⁷ Spotlight, Well-Being: promoting mental health in schools .No. 2, 2012.
<http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDgQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.oireachtas.ie%2Fparliament%2Fmedia%2Fhouse>

life címen Ausztráliában, Ú- Zélandon, Kanadában, az Egyesült Királyságban, Írországon, Németországban, Finnországban, Hollandiában, az USA-ban, Mexikóban, Norvégiában, Portugáliában, SEAL címen – szociális, emocionális aspektusai a tanuláshoz az Egyesült Királyságban, Caring School Community USA, Mentally healthy Schools Új-Zéland, SHE Network 43 európai országban).

Tanári egészség és jól-léti programok Észak-Írországon

6. táblázat A tanárok egészsége és jól-léte összetevői Észak-Írországon²⁸⁸:

- Oktatói jól-léti szakemberek képzése, akik ismerik az oktatás világát, a stressz-csökkentés módszereit, a moderáció technikáit. A személyzeti jól-léti szakemberek ismerik a megfelelő támogató intézményeket, a professzionális segítségadás rendszerét.
- Külsős tanácsadó szolgáltatások és telefonos gondozás kialakítása.
- Rugalmas munkahét: munkahely megosztás (4+4 óra/ 2 fő), karrierszünetelési rendszer stb.
- Bürokratikus terhek csökkentése.
- Egészség program a tanárok részére is az iskolai program részeként.
- Csökkentett foglalkoztatás a nyugdíj előtti 5 évben.
- A hallgatói fegyverkezésre a tanárok felkészítése.
- Elektronikus adminisztrációs technológia a terhek csökkentésére.
- A tanárok tanulók általi bántalmazása kezelése.
- Egészségi és jól-léti iskolai munkahelyi auditok.
- Személyiség-fejlesztési programok indítása.
- A tanárok felkészítése arra, hogy felismerjék a mentális problémákkal küzdő hallgatók tüneteit.
- A veszélyes környéken történő közlekedés, családlátogatás ügyeinek kezelésére felkészítés, stb. tartozik a stratégiába.

Közösségi Jól-lét Észak-Írországon

Az egészséges város program Derry városában 2009-ben indult. Célja a szülők, gondozók és fiatalok sportolási és egészségi programjainak támogatása. A prog-

softheoireachtas%2Flibraryresearch%2Fspotlights%2FspotWellbeing280212_101701.pdf&ei=7XuLU963AcWY1AXV-oHoAQ&usg=AFQjCNGz7pYiCNQujRpInbOSQmNiOIWZg&bvm=bv.67720277,d.d2k

²⁸⁸ Tnc 2011/1 A Strategy for Teacher Health and Wellbeing in Northern Ireland. http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDMQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.deni.gov.uk%2Fmicrosoft_word_tnc_2011_thaw_strategy_document.pdf&ei=IXLU5quIOHK0QX114GwAQ&usg=AFQjCNHYhYdYs0xMuif2Mpy2eZpzH8EG_A&bvm=bv.67720277,d.d2k

ramhoz kapcsolódik közösségi kertek létesítése a túlsúlyosság és egészségtelen étkezés ellen, a mentális egészség és az emocionális jól-lét erősítése a szomszédság és környezet javítása révén. A programokhoz alapvető oktatás, fórumok, egészségi állapotfelmérés és egészséges tevékenységek kapcsolódnak. A közösségi kert program a fizikai és mentális egészségi problémákkal küzdők részére terápia jellegű, és az idősebb, fogyatékkal élő, sebezhető csoportok esetében a fizikai tevékenység biztosítása a cél. Feladat a szociális kohézió erősítése, a természeti erőforráshoz való hozzáférés biztosítása: a régió közösségi sportlehetőségeinek kutatása és feltárása, 5 közösségi kert kialakítása, kockázatviselői fórum kialakítása, az elosztás megtervezése, közösségi mentorok képzése, a célcsoportok kertészeti ismeretekre oktatása, közösségi koordinátorok képzése. Derry négy körzetében a lakónegyed megújítása önkéntesség és aktív állampolgárság révén, amellyel a fiatal korai iskolaelhagyók, munkanélküliek, fogyatékosok, nők részére helyi coachok és önkéntesek akkreditált állampolgársági képzéseket tartottak. Testnevelési programokat szerveztek tanulási nehézséggel bíróknak, kiegészítve táplálkozási és életstílus programmal. A helyi taxitársaságok alkalmazottainak 6 hónapos fogyóversenyt szerveztek. Közösségi trénerok, edzők és coachok képzése az alulreprezentált csoportokból, edzői hálózatok kialakítása.²⁸⁹

Egészség és jól-lét közpolitikája Írországban

A fenti szakértői jól-léti definíciókkal szemben az egészségügyi törvény az egészség és jól-lét kérdését a következő módon definiálja. Az egészség azt jelenti, hogy mindenki képes teljes fizikai, mentális és szociális jól-léte élvezése elérésére. Az egészséges ember képes a társadalom, a hely, amelyen él, lakik, dolgozik, játszik, egészségéhez és minőségéhez hozzájárulni. Az egészség több mint a betegség hiánya vagy a fogyatéktelenség, egyéni egészség, az ország egészségessége, ami kihat a lakosok megélt tapasztalatainak minőségére. Az egészség a mindennapi élet fontos forrása, közjó és érték a humán fejlődés nézőpontjából. A jól-lét az egészség integrált eleme, a különböző faktorok összhatását tükrözi, amelyek révén azok kihatnak az egyén életminőségére egész élete során. A jól-lét a pozitív mentális egészség koncepciója, amelyben a személy realizálja saját képességeit, megbirkózik a normál stresszfolyamatokkal, produktív és eredményes munkára képes, és képes közössége egészségéhez hozzájárulni. Összességében

²⁸⁹ <http://www.derrycity.gov.uk/SportsDevelopment/Community-Health-and-Well-Being-%281%29>

nem azzal foglalkozik, mi a rossz az emberek életében, hanem mi teszi az emberek életét boldoggá.

Az ír társadalom főbb egészségi problémái:

- A túlsúlyosság és kövérség, amellyel a lakosság egynegyede, az alacsony státusú csoportokban élők 60%-a küszködik. A nemdohányzók rákbetegsége, a szívbetegség és a diabetesz.
- Az ír lakosság negyede mentális problémákkal bír, magas a fiatalok, főként a fiatal fiúk öngyilkossági aránya, az idősek depressziója, az alacsony státusú csoportok depressziója.
- A dohányzás.
- Az alkoholfogyasztás Európában a legmagasabb, ami az alkohol okozta rákbetegségek, szívbetegségek okozta halálokokat jelenti. A kövérség egyik okozója, az öngyilkosságok fele alkoholizmussal összefüggő, és gyakran drogfogyasztással párosul.

A stratégia az egészségfejlesztés irányítását, a partnerségek kialakítását, a csoportok, egyének, közösségek megerősítését, egészségügyi reformot és kutatási programok indítását célozta meg. A program része az indikátorok meghatározása, az egészségi státus rendszeres mérése.²⁹⁰ Az orvosok egészsége a brit, kanadai és ausztrál modell alapján kimunkált, komplex képzési és karrierfejlesztési keretrendszer.²⁹¹

A mentális egészségfejlesztés programjai Észak-Írországból

A mentális egészség fejlesztése a „Flourishing Society. Aspirations for Emotional Health and Wellbeing in Northern Ireland”²⁹² elnevezésű programban összefogottak. A 2008-ban elfogadott dokumentum 2010-ig tervezte a mentális programok fejlesztését. A program az életkurzusra koncentrál, a korai gyermekkor, az iskolai mentális jóléti program, a foglalkoztatást támogató program, a mentális egészségi képzések, a közösségi bevonás, a kutatások és mérések és a megvaló-

²⁹⁰ HealTHy IReland – a fRaMeWoRk foR IMpRoVeD HealTH and WellbeInG. http://www.dohc.ie/issues/healthy_ireland/
<http://www.safefood.eu/Childhood-Obesity/Welcomes.aspx>

²⁹¹ <http://www.rcpi.ie/article.php?locID=1.11.828.829>

²⁹² A Flourishing Society. Aspirations for Emotional Health and Wellbeing in Northern Ireland. http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDgQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.niamhwellbeing.org%2FSiteDocuments%2Fcompass_flourishing.pdf&ei=4p-LU5uMHNSM7AankoHACQ&usg=AFQjCNF3OnaNJt2GooMAz3MZIE--cnjkbQ&bvm=bv.67720277,d.ZGU

sítás mikéntjére koncentrált. Ez kiegészült a szolgáltatási keretrendszerrel, amely 60 pontos standardokban határozta meg a szolgáltatási követelményeket.²⁹³

Az egészséges munkahely és jó-lét témaköre Írországban

Az egészséges munkahely és a mentális egészség programok fontos szerepet játszanak. Az ír munkaadói egyesület, az IBEC kiadott egy tájékoztatót a témakörben a csoportvezetők számára.²⁹⁴ Mental health and wellbeing: A line manager's guide 2012-ben kiadott segédanyag. Angliában 2013-ban adtak ki hasonló segédanyagot.²⁹⁵

A munkahelyi egészségi és jól-léti stratégia szakértői jelentés és válasz a jelentésre, a kérdéskör egyik legfontosabb dokumentuma.²⁹⁶ Integrated Employee Wellbeing & Welfare Strategy 2009-14 közötti időszakra szól. A stratégia főbb hangsúlyai: a munkahelyi jelenlét programja: a munka méltósága és jogi keretei, a stresszpolitika megelőzés és menedzsment, az egyedül állók támogatása, rehabilitációs politika, a szerződéses partnerségek menedzselése, a mozgás és kézimunka

²⁹³ Service Framework For Mental Health And Wellbeing. www.dhsspsni.gov.uk

http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CFEQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.scie.org.uk%2Fpublications%2Fguides%2Fguide30%2Ffiles%2Fno_rthern_ireland_mental_health_and_wellbeing_service_framework.pdf&ei=up2LU6bcE-ny7Ab20YCwDQ&usg=AFQjCNFc2PWSfMPnOBb_ZzclF5UahrcQgQ&bvm=bv.67720277,d.ZGU

²⁹⁴ Mental health and wellbeing: A line manager's guide. 2012.

http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDgQFjAA&url=http%3A%2F%2Ffirishpsychiatry.ie%2FLibraries%2FExternal_Affairs%2FIBEC_and_SeeChange_Mental_Health_and_Well_Being_A_Line_Manager_s_Guide.sflb.ashx&ei=uqGLU__8L4zN7AbjsYGgDg&usg=AFQjCNGkImLLPy3i1w15TQ-Yo-kGg1Qp7w&bvm=bv.67720277,d.ZGU

²⁹⁵ http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDgQFjAA&url=http%3A%2F%2Ffirishpsychiatry.ie%2FLibraries%2FExternal_Affairs%2FIBEC_and_SeeChange_Mental_Health_and_Well_Being_A_Line_Manager_s_Guide.sflb.ashx&ei=uqGLU__8L4zN7AbjsYGgDg&usg=AFQjCNGkImLLPy3i1w15TQ-Yo-kGg1Qp7w&bvm=bv.67720277,d.ZGU

https://www.google.hu/search?q=Mental+health+and+wellbeing%3A+A+line+manager%E2%80%99s+guide&ie=utf-8&oe=utf-8&aq=t&rls=org.mozilla:en-US:official&client=firefox-a&channel=fflb&gfe_rd=cr&ei=uKGLU5nPGKTc8ger4IGwDg

²⁹⁶ Workplace Health and Well-Being Strategy. Report of Expert Group. http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDgQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.hsa.ie%2Feng%2FPublications_and_Forms%2FPublications%2FOccupational_Health%2FWorkplace_Health_and_Well-Being_Strategy.pdf&ei=DqOLU72LPOWf0QXA1YDADg&usg=AFQjCNHNrBFYGPqjw5UpKXw9jogIKW5cw&bvm=bv.67720277,d.d2k
http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CEAQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.hsa.ie%2Feng%2FPublications_and_Forms%2FPublications%2FOccupational_Health%2FWellbeing_Response.pdf&ei=DqOLU72LPOWf0QXA1YDADg&usg=AFQjCNH2dTW3v0QrT6r5-8FYm9cIJWQ_Kw&bvm=bv.67720277,d.d2k

biztonsága, az alkohol és droghasználat kezelése. A munkahelyi jóléti kérdések közé tartozik a foglalkoztatás szabályozása, a családbarát politika, a betegszabadság, a nyugdíjazás; a munkahelyi egészségi és jóléti programok közé a foglalkozási egészség, a munkatársak támogatása, az egészségfejlesztés, az egészség és munkavédelem.

9. A jól-léti közpolitika áramlat a jól-léti rendszerek, a globalizáció, a gazdasági válság és az állam szerepköre változásainak függvényében

9.1. Az államiság és a jóléti modellek kapcsolata

A kutatás makro-regionális aspektusa a jól-léti közpolitika nézőpontjából áttekintettük az államiság változásait, beleértve a jóléti állam történetileg kialakult klasztereit, összekapcsolva azt a globalizáció és a jelenlegi gazdasági – pénzügyi-politikai válság, és az arra adott megoldások elemzésével és értékelésével, a makro-regionális meghatározókat figyelembe véve.

A fenti ábra és táblázat jól mutatja, hogy napjaink államiságában a legfontosabb változás, hogy a korábbi államiság helyébe, amelyben a hatalom forrása a gazdasági potenciál és a katonai erő a legfontosabb, a versenyző állam lépett, amelyben a legjobb jóléti teljesítményt a liberális versenyző államok nyújtják.

A liberális versenyző államok közül a jól-lét a liberális-angolszás és az északi hibridizálódott modellekben a legerőteljesebb közpolitikai program, bár ezekben a modellekben – az ausztrál, új-zélandi-kanadai gyakorlatot kivéve – nem alakultak ki a jól-lét kulturális feltételei és összetevői minden csoportra vonatkozóan.

A konzervatív korporativista modellek gazdaságilag versenyképesek, főként a kontinentális államok, azonban ezen országokban a jólét és a migráns lakosság jóléte közötti szakadék képezi a társadalmi konfliktusok fő forrását. Mindez kihat a többségi társadalom középosztályi csoportjainak jobboldali radikalizálódására, valamint a migráns, látható kisebbség civilizációs vallási, jobboldali radikalizálódására, valamint az Iszlám Államnak a középkort idéző politikai kultúrájának alkalmazására az európai térségben.

**7. táblázat Az államiság és a jóléti modellek változásai,
a 2008-2013 közötti válság hatása²⁹⁷**

2008-13 válság előtt			A válság hatása a jóléti rendszerekre		
Versenyző állam (fejlesztő/Szabályozó/Hibrid)	Liberális versenyző állam, fejlett jóléti	Liberális jóléti	Hibridizáció	Jól-léti közpolitika	Jól-léti rezsim
		Északi jóléti		Jól-léti közpolitika	Kisebbségek integrálása a szocpol célja
		Kontinentális, konzervatív, korporativista jóléti		Jóléti szolgáltatások megőrzése	Jóléti nagykoalíció - Migráns, szélsőjobb ellentámadás
		Déli konzervatív, korporativista		Jóléti rendszer leépítése, workfare	Baloldali Liberalizmus ellenes mozgalmak
Versenyző állam (fejlesztő/Szabályozó/Hibrid)	Stabilizálódó, átmeneti liberális; autoriter liberális; Felemelkedő jóléti	Közép-európai, korporativista (a)	Hibridből konzervatív vá	Workfare és konzervatív közeposztályi jólét	Konzervatív forradalmak
		(p) produktív jóléti, ázsiai, latin-amerikai, közép-ázsiai (b)	Szubjektív jóléti Válság	Jól-léti közpolitika	Munkahelyi és társadalmi demokratizáció
	Autoriter liberális- jóléti rendszer	Kelet-európai (a) (belorusz, orosz-szerb, kínai, stb.)	Világgazdasági koncesszió függő	Újregionalizáció, Polarizáció	Demokratikus mozgalmak
	Autoriter-kakisztokrácia (oligarchikus klánok hatalommegosztása)	Kelet-európai (a) (grúz, moldovai, ukrán, kazah és egyéb közép-ázsiai)	Állammodell válság Visszacúszás veszélye d-be	Geopolitikai konfliktusok A jóléti rendszer informálissá válása	Demokratikus forradalmak
	Autoriter Állam – illfare rezsim	© függő, informális, nem szilárd, remittendán függők, szegények	A rezsimek informális jellege Fölerősödése	A nemzetközi fejlesztés Jól-léti Minimumainak kialakítása	Polgárháború Extrém csoportok privát háborúi Globális geopolitikai problémák
		D szegény bizonytalan			
		E-f a nők szegregációja, írástudatlanság, indiai szubkontinens, szegény arab			
		G-h a dél bukott államai			
Totalitárius rendszerek	Nem humánus, illfare	E-j korea, kuba, szíria	Kuba –nyitás Korea- válság Szíria – népel lenes háború		

²⁹⁷ Az A-tól J-ig tartó számozás a nyugati jóléti modellektől való távolságot jelzi.

A stabilizálódó vagy átmeneti demokráciákat a válság eltérően érintette. Egyes államok képesek voltak a versenyképesség fokozására, mások elmozdultak a proto - jóléti - liberális modellek felől a liberális workfare-konzervatív középosztályi jóléti rendszer mint hibrid modell felé, a versengő állam statista felfogása erősítésével.

Az autoriter liberális jóléti rendszerek esetében a válság a gazdasági versenyképesség kockázatainak erősödésén túl az új autoriter és a hatalmi politikai viselkedés felé mozdult el, és a belső demokratikusság geopolitikai konfliktusokkal, gazdasági szankciók okozta sokkokkal és újfajta regionális integrációk létrejöttével párosult.

A kakisztokrácia rendszereiben az autoriter folyamatok, az állami intézmények foglyul ejtése, a regionális stratégiák új geopolitikai keretrendszere válságokat (ukrán, grúz) eredményezett, és további válságokat eredményezhet.

A produktív jól-léti rendszerek esetében a változások szintén megindultak. Ázsiában a szubjektív jól-lét elemeinek hiánya, Latin-Amerikában a jóléti ellátások univerzális jellege felé való elmozdulás a fő tendencia. Itt is szórványosan megjelentek a jól-lét egyes elemei.

A jóléti állam koncepciója a válság óta csakis az euroatlanti országok esetében realitás, a fejlődő világ vonatkozásában a minimális jól-lét koncepciója a legfőbb társadalmi célkitűzés: az emberi élet biztonsága, háborúktól, katasztrófáktól mentesség, alapvető élelmiszer- és vízellátás, közegészségügy, járványoktól mentesség, oktatás, a szabadság és demokrácia olyan rendszereinek kialakítása, amely az egyén képességeinek fejlesztéséhez a jól-léti hozzáférés rendszereit teremti meg.

9.2. Szabályozó állam –versenyző állam és jól-lét

A modell kialakításában kiemelt szerepe volt az OECD-nek és az ENSZ-nek, mivel előbbi és utóbbi abban érdekelt, hogy a nemzetközi fejlesztés és a humán fejlődés nézőpontjából olyan egységes mutatórendszert dolgozzanak ki, amely a fejlesztéspolitikák alapját képezheti. A modell regionális és lokális rendszereinek kidolgozásával a közpolitikai programok kialakítása olyan szakszerű tényekre épülhet, amelyek érthetővé válnak az állampolgárok civil csoportjai számára is. Ezáltal a társadalmi tervezésben a részvételiség megerősödhet, csakúgy, mint a programok megvalósításában és az eredmények értékelésében. Amennyiben a 2007. évi Deutsche Bank tanulmányból indulunk ki, majd azt vizsgáljuk és elemezzük, hogy milyen szerepe volt a témakör nemzetközi politika szintjére emelésében az

ENSZ-nek, az OECD-nek, a francia és az angol konzervatív miniszterelnököknek, akkor egyértelműen megállapítható, hogy a cél olyan versenyképességi modell kialakítása, amelyben az euroatlanti társadalmi és civilizációs modellek fölénye érvényesül. A GDP növekedését mutató mérőszámok alapján a nyugati társadalom fölénye megkérdőjelezhető, hiszen a BRICS államok a növekedés olyan időszakába léptek, amelyben a lelassult növekedés ellenére is a lakosság műveltsége, az erőforrások a világgazdasági versenyben további fejlődést eredményeznek.

A versenyző állam rendszerében a fejlett országok idősödő lakossága a munkaerő és a humán tőke új fejlesztését igényli: a munkahelyi és közösségi jóléti szolgáltatásokkal, a fizikai és mentális egészség fejlesztésével azon társadalmi csoportok is beemelhetők a munka világába, amelyek eddig a szociálpolitikák célcsoportjai voltak. A jóléti mérésekben és modellekben egyértelműen kirajzolódik a modernizáció ázsiai modelljeinek a humán jólétre gyakorolt negatív hatása, az ázsiai fejlesztő állam, a japán és dél-koreai modell is komoly jóléti problémákkal küzd: kezelhetetlen az idősök és az ifjúság depressziója. A nem európai iskolai és munkakultúra erőteljes társadalmi frusztrációval és jólét csökkenő hatással jár együtt. A fentiek alapján, a nyugati értelemben vett liberális demokráciákon belül is a szabályozó állami modell és rendszer fölénye jelenik meg a fejlesztő államhoz képest.

Így a jólét modelljeit az ösvényfüggő fejlődés nézőpontjai alapján egy jóléti skálafokozat mentén húzhatjuk meg, amelyben az északi, angolszász szubjektív modellektől a minimálisig széles a skála, és a jólét fokozatai a fejlett rendszerekben sem egységesek, a jólét minimális koncepciói azonban arra kényszerítik a fejlett jóléti rendszereket is, hogy nézzenek szembe a jólét deficitesebb térségek és csoportok problémáival. A jólét globális skálái visszatükrözik a fenti megállapításokat, és azt igénylik, hogy a fejlett, a felzárkózó és stabilizálódó, az átmeneti és a fejletlen térségekre eltérő társadalmi fejlesztési programokat fogalmazzanak meg.

9.3. A jóléti közpolitika eredményei a jólét a jóléti rendszerek dinamikájában

A jóléti közpolitika a 21. században a komplex modernizációs, posztmodernizációs gazdasági-társadalmi folyamatok és a globalizáció kölcsönhatása eredményeképp a nemzetközi gazdaság és a fejlesztéspolitikák központi témakörévé emelkedett.

A jóléti rendszerek modelljeinek megkülönböztetésében Esping-Anderson kategorizálására hagyatkoztunk, noha a modellek erőteljes átalakuláson mentek át az új közmenedzsment politikák hatására. A jóléti politikákban egyértelműen

nem lehet különbséget tenni a kontinentális és déli államok között, hiszen ezen államokban nem igazán történt a jól-léti közpolitikák bevezetésével kapcsolatosan jelentős előrelépés. Az OECD-tagországok közül egyértelműen kimutatható a liberális és a szociáldemokrata modellek és a globális jól-lét összekapcsolódása, bár valójában az északi jól-léti államok is erős liberálizáción mentek keresztül. A jól-léti mérőszám és mutatórendszer kialakítása azonban új lehetőségeket tár fel azon országok számára, amelyek jelentős migráns csoportokkal rendelkeznek. Először találkozhattunk olyan politikai elemzésekkel, amelyek pl. az őslakosok kérdéseivel foglalkoznak a társadalmi jól-lét nézőpontjából. Másrészt e mérések alapján először tárul fel, milyen távolság választja el az USA államait egymástól: mennyire másként lehet élni fehéreként, spanyolamerikaiaként, vagy afroamerikaiaként, vagy ázsiaiaként egy-egy államban, egy-egy városban. A tény, hogy Dél-Dakota jelenlegi társadalmi fejlettsége az 1960-as Amerikája szintjén áll. Az OECD-tagországok közül különösen izgalmas olyan részletes adatok áttekintése, amelyek pl. megmutatják, hogy fejlett országokban a viszonylag fejletlen régiók jól-léte messze magasabb, mint egy hasonló fejlettségű régióban, de átmeneti demokráciában.

9.4. Az OECD tagországok jól-léti közpolitikáinak szintje és beágyazottsága

8. táblázat Az OECD által javasolt mérések hatásgyakorlása a tagországok politikájára

Országok	Közpolitikák és jól-lét					
	Foglalkoztatás-politika	Egészségpolitika	Oktatáspolitiká	Migráns-politika	Regionális politika	Jól-lét mérése
Szociáldemokrata modellek						
Dánia	„Denmark 2020. Knowledge. Growth. Welfare.” „Denmark Strategy for Lifelong Learning Strategy”	„Denmark 2020. Knowledge. Growth. welfare.”	„Denmark 2020. Knowledge. Growth. welfare.”			„welfare indicators”, National Research Center for Working Environment
Hollandia	munkahelyi innováció	egészséges városok	gyermekjól-lét	-----	-----	speciális, saját
Finnország	„Well being in work. New innovations and best practices”	„Socially Sustainable Finland 2020” Új egészség-politika, új kulturális jól-lét, mint az egészség része	„Well being in Schools. A conceptual model”		Finland's Regional Development Strategy 2020”	Findicators.fi, ENVIMAT, FIOH, National Reserach and Development Center for Welfare and Health
Svédország	„Managing Workplace Health. Sweden meets Europe” (2002)	National Strategy for Sweden. From wealth to well-being. (2013)	National Strategy for Sweden.From wealth to well being.(2013)	National Strategy for Sweden. From wealth to well being.(2013)	National Strategy for sweden. From wealth to well-being (2013).	OECD
Norvégia	Norway's Sustainable Development Plan (2008)	„National Strategy to Reduce Social Inequalities in Health”	Norway's Sustainable developmentt Plan	Norwegian Directorate of Immigration (2008)	Norway Action Plan for sustainable Developmnet	STATISTICS NORWAY -OECD
Izland			Well-being Watch 2011			OECD
Liberális jól-léti modellek						
USA	Gallup-healthways	Affordable Care Act	OECD	részletesen csoportokra kidolgozott	Államok és faji kisebbségek	rendszeres, évente üzlétág

Kanada	Munkahelyi jól-lét beépítve a minőség modellekbe	egészséges település új közegészségügy	teljes körű mentális jól-léti szolgáltatások	óslakosokra, bevándorlókra, nyelvi kisebbségre kidolgozott	közösségi jól-léti modellek, provinciális minták	a globális versenyképesség része Modell szerep
Ausztrália	komplex programok	közösségi egészségügy, munkahelyi egészségügy	iskolai jól-léti szolgáltatások	óslakosok, migránsok jól-léte	állami szintű mérések eltérő modellek	2001-től mérnek saját modell és OECD
Japán	munkavállalók túlmunkája	Fukushima után abszolút új politika idősok mentális problémái	otthoni tanulás, magánórák és tesztek, kíméletlen verseny	-----	közösségi és települési jól-lét 1001 település	OECD modell 2011.3.11. után környezeti hangsúly
Dél-Korea	48-60 órás heti munkaidő, napi 12 óra 50%	magas tanulói stressz, 12-16 óra tanulás; idősok mentális problémái	új oktatáspolitikai 100%-os a felsőoktatás magas öngyilkosság			OECD
Izrael	magas túlóra, a nők alulfoglalkoztatottsága	50% beteg nők magas arányú betegsége	alacsony teljesítmény		a városok nő központú költségvetése	OECD
Chile	bányamunka és ipari problémák	humán fejlesztés	humán fejlesztés	humán fejlesztés	humán fejlesztés	OECD, UNDP modell szerep
Svájc						OECD hatás nemzeti statisztika

Országok	Közpolitikák és jól-lét					
	<i>Foglalkoztatáspolitikai</i>	<i>Egészségpolitika</i>	<i>Oktatáspolitikai</i>	<i>Migráns-politika</i>	<i>Regionális politika</i>	<i>Jól-lét mérése</i>
Konzervatív korporativista						
Ausztria	----	-----	-----	-----	-----	OECD
Belgium	„Belgian National Strategy for well-being in Work”	„National Environment and Health Action Plan”	„Belgian National Climate Change Adaptation Strategy” Well-being at school. Does infrastructure matter?”	Annual Policy Report on migration in Belgium	Plan Régional du Développement Durable (PRDD) „Brussel 2040”	IWEPS
Franciaország	„Bien-être et efficacité du travail”	„France National Health Strategy”	„Favoriser le bien être des élèves, conditions de la réussite éducatives”	The Immigration and Integration Law-2006”	Planning of Ile de France region 2030”	INSEE, CNRS, Fabrique Spinoza

Luxem- bourg						OECD
Német- ország	kelet-német modell – nem fogyasztói társa- dalom				regionális, megyékre lebontott jól- léti térkép	Deutsche Bank 2007 megállapítá- sait átvette a Stiglitz Bizottság
Déli konzervatív korporativista, posztoszocialista modellek						
Görögország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Mexikó Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Szlovénia, Románia, Bulgária						OECD SILK
Kevert és posztoszocialista modellek (szociáldemokrata, angolszász liberális; szociáldemokrata-liberális- konzervatív korporativista közép-európai)						
Új-Zéland (kritikai elemekkel)		egészség és jól-lét			közösségi jól-lét	2012 óta mérnek
Egyesült Királyság	városok felelnek a munkahelyi jól- léti politikáért	teljes részletes egészségter- képek	Komplex iskolai szol- gáltatások	Migránsokra is kiterjesz- tett adat- sorok telepü- lésenként	városi jól-léti kompetenciák megadása	2011 nemzeti mérési rend- szer + mér az OECD
Írország	Külön munkahelyi jól-léti politika	fiatal fiúk depressziója idősek mentális betegsége az orvosok egészsége	iskolai egészséget támogató iskolák tanári egészség és jól-lét programok		mentális egészségprog- ramok	2009 jól-léti jelentés OECD

A Legatum Intézet Jól-lét és Közpolitika Bizottsága három nézőpontból tartja relevánsnak a jól-léti méréseket: a társadalom jobb megismerése, a szubjektív jól-lét hajtóerőinek feltárása, a szubjektív jól-lét költség-haszon számításainak kifejtése.

10. A jól-léti közpolitika áramlat illesztése a közpolitikai folyamatok egészébe

10.1. A jól-léti policy mix összetevői a többszintű politikai rendszerekben

Analitikai elemzéssel és általánosítással meghatároztuk a jól-léti közpolitika kérdéseiben a globális, regionális, a nemzeti és lokális szint lehetőségeit és feladatait, megvizsgáltuk azok érvényesülése lehetőségét az eltérő politikai ideológiák kontextusában.

A jól-léti politika főbb területein miként érvényesül a szubszidiaritás: a válságot követő rekonstrukció, a nemzetközi fejlesztés, a politikai gazdaságtan, a nemzet-állami politika: a gazdasági jól-lét foglalkoztatás, egészség és jól-lét, oktatás-politika, környezeti jól-lét a lokális- mezo- és mikroszinten: közösségi jól-lét, környezeti és kulturális jól-lét, az iskolai és munkahelyi jól-lét kérdései, jól-lét az egyének életútjában.

A jól-léti közpolitikai áramlat az Európai Unió szintjén

Az Európai Unióban az uniós szintű jól-léti közpolitika három kérdéskörre, a társadalmi kohézióra, a fenntarthatóságra és az életminőségre vonatkoztatott. A fenti három kérdéskörben 2009-től az EU 5 akcióban fogalmazta meg feladatait.

9. táblázat A jól-léti közpolitikai mix és a szubszidiaritás érvényesülése

A jól-léti mix eleme	Globális szint	Regionalizált globális, regionális nemzetközi rendszer	Szupranacionális, regionális integráció	Nemzet-állam	Föderatív, Autonóm Egység	Város	Közösség
HDI	ENSZ Millenium 2015 után	OECD WHO Európa Tanács Guide to policies for the well-being of all in pluralist societies (2011)	EU minimum közös adat-rendszer		Új HDI indikátorok		
Gazdasági jól-lét	GDP-n túl: inkluzív, fenntartható és multidimenzionális neoliberalissal szemben	fejlesztéspolitika	SMART Europe	Nemzeti reform program	Számos Index		
Környezeti jól-lét		Fenntarthatóság 2015+	Fenntartható Európa: klíma, energia, stb.	Az európai célok lebontása nemzeti indikátorokra operatív programok	A regionális teljesítmény index, mutatók és távolság a nemzeti és európai céloktól	Nem lebontott zavart	Nem lebontott zavart
Egészségi jól-lét		Europe Health 2030	Inkluzív Európa				
Oktatási jól-lét			Inkluzív Európa: felsőoktatás, korai iskolaelhagyás				
Gyermek jól-lét			Inkluzív Európa				
Ifjúsági jól-lét			Mozgásban az ifjúság				
Munkahelyi jól-lét			Új készségek és munkahelyek menetrendje				
Iskolai jól-lét			Szegénység elleni európai platform				
Időskori jól-lét			Inkluzív Európa Aktív és egészséges idősödés				

Az EU akciótervei a jól-léti közpolitika mérési indikátorai tárgyában

1. Akció: A környezetvédelem és az életminőség indikátorainak társadalmi és környezeti felső szintű indikátorainak kialakítása

2. Akció: A környezeti és társadalmi indikátorokat időben, ugyanakkor kell kiadni és elérhetővé tenni, amikor a GDP-mutatókat, ezért az időzítés kérdését meg kell oldani.

3. Akció: A GDP-növekedési adatok nem térnek ki a jövedelem megosztására, az egészségi, oktatási és környezeti adatokra, azok regionális és társadalmi csoportok közötti megosztására. Ezért jobb mérésekre és kommunikációra van szükség.

4. Akció: A GDP- adatok nem mutatják, hogy a növekedés fenntartható-e. Mérni kell a fenntarthatóságot, és az átfogó fenntarthatóság kommunikációját fejleszteni kell.

5. Akció: A nemzeti költségvetési adatsorok csak makro indikátorokkal foglalkoznak, de nem térnek ki a környezeti és társadalmi adatsorokra. a nemzeti adat-szolgáltatási rendszereket bővíteni kell.

Az EU Bizottság 2013. évi jelentése az elért eredményekről haladásról számolt be. A Bizottság szakemberei által közzétett, Progress on 'GDP and beyond' actions c. 2013.08.02. dokumentum az alábbiakat állapította meg:

Akció 1. elkészültek a kiegészítő és átfogó indikátorok, és 2013-ben javították azokat: az első az EU térségét, a második a globális beszállítói hálózatok környezeti hatását és forráshasználata hatását méri. Új indikátort hoztak létre a szegénység és társadalmi kirekesztés kockázatával élő emberek esetében: 2020-ig 20 millióval kell csökkenteni számukat. Ebbe beletartozik a szegénység kockázata, az anyagi depriváció és az alacsony munkaintenzitású háztartások aggregált mutatórendszere. Kialakították az EU-szintű fogyasztói kondíciós indexet, az ún. Consumer Conditions Scoreboard-ot, amelyet évente publikálnak. Az életminőség és jól-lét mérése az ESS által elfogadottá vált, és az ún. EU SILC Élet és lakás-körülmények mérési rendszerbe épült be.²⁹⁸

Akció 2. A kulcs környezeti indikátorok kérdésében az EU négyhónapos előjelzési rendszert alakított ki. Az Európai Környezeti ügynökség felállított egy webportált, ahol a polgárok leadhatják adataikat. A gazdasági válság hatását a válság óta méri a szegénység és társadalmi kirekesztés friss adatai tárgyában. A pénzügyi válság indikátorait havonta jelentik.

²⁹⁸ EC Commission staff Working Document: Progress on GDP and beyond actions (2013). http://ec.europa.eu/environment/enveco/pdf/SWD_2013_303.pdf

***Akción 3.** A regionális és társadalmi csoportonként szétválasztott jelentés: a szegénység és a HDI indikátorokat a 277 európai régióra szétbontják. jelentés készül az alacsony és a magas szegénységi ösvényű régiókról. a fogyasztói megerősödési index szocio-demográfiai csoportokra lebontott lesz, és behatárolhatók lesznek a legkevésbé védett csoportok. Az EU-statisztikákban a társadalmi jól-lét és jövedelem elosztás statisztikáit jobb módszerekkel elemzik.*

***Akción 4.** Jelenleg zajlik a környezeti mutatók egyszerűbb, politika releváns indikátorainak kialakítása globális szinten. A környezeti kérdésekben a célkitűzésekhez jobb adatforrás szükséges.*

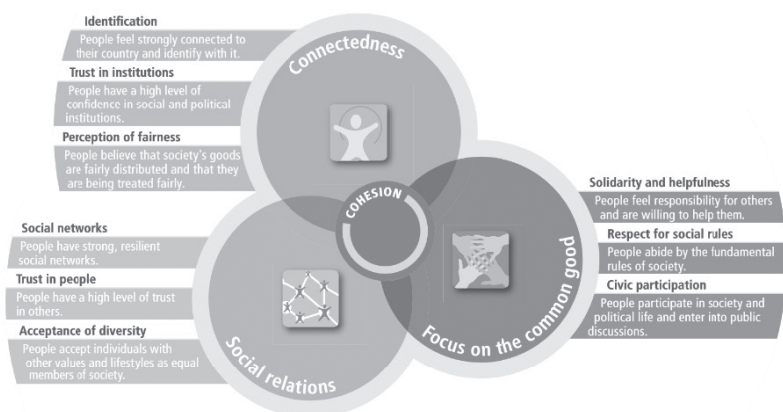
***Akción 5.** Az éves nemzeti költségvetés kiterjesztése a környezeti és szociális ügyekre 2011-ben megtörtént, 2014-ben várhatók az első mérések és adatok. Bekerültek a levegőszennyezettségi, abban a széndioxid-kibocsátási, környezeti adót érintő és az anyagi folyamatokra vonatkozó adatok, további három modul kialakítása megkezdődött. Az EEA, erőteljesen hozzájárult az ENSZ statisztikai Bizottsága (UNSC) SEEA mérési rendszere kialakításához. A Rio+20 konferencián az EU delegáció a Future we want c. dokumentummal a természeti tőke mérését kezdte meg globális szinten. Az Egészségügyi Rendszerek Adatrendszerei (SHA) témában az EU és a WHO új kézikönyvet vezetett be 2011-ben. 2010-től a vásárlóerő adatai mértek.*

Az EU 2020 stratégia mérési adataiba bekerültek a szegénység és társadalmi kirekesztettség, az étellel való elégedettség adatai.

Társadalmi kohézió és szubjektív jól-lét EU-szint

A Bertelsmann Alapítvány 2014. évi kutatási jelentése a jól-lét és társadalmi kohézió elemzésével foglalkozik.²⁹⁹

²⁹⁹ DELHEY, J. AND DRAGOLOV, G. (2014): Are we happier together? Social cohesion and wellbeing in Europe. Report for the Bertelsmann Stiftung within the framework of the Social Cohesion Radar Project. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung

Source: own diagram

| BertelsmannStiftung

Az alapítvány által készített kohéziós modell: a társadalmi beágyazottság (identitás, az intézményrendszerben való bizalom, a társadalmi igazságosság érzete), a társadalmi kapcsolatok (hálózatok, az emberekben való bizalom, a másság elfogadása), a közjavak középpontba állítása (szolidaritás és segítőkészség, a társadalmi szabályok betartása, az állampolgári részvétel) a szubjektív jól-lét alapvető forrásait jelenti. A kutatás a 2003-2008. évi európai SILC mérések adatait dolgozta fel, és megállapításai a következők voltak:

- Az országok gazdagságát és a jövedelemelosztást vesszük alapul, akkor a társadalmi kohézió és a jól-lét 5 kérdéskörben kapcsolható össze: a pszichológiai funkcionálás (legerősebb), minél kevesebb negatív érzelmi hatás, magasabb életértékelés és magasabb társadalmi jól-lét.
- A társadalmi kohézió szubjektív jól-létre való hatása a társadalmi kapcsolatokból és a közjavakra való orientációból fakad, amelyek egyforma hangsúllyal bírnak. A társadalmi intézményekben való bizalom (connectedness), másodlagos fontosságú a másik két elemhez képest.
- A társadalmi kohézió a gazdagabb országokban gyakorol erősebb hatást. A kevésbé gazdag tagországokban az életértékelés, az élettel való elégedettség az erős kohézió által támogatott, de az egyéni jól-lét egyéb elemeivel nem.
- A jövedelmi különbség szorosan kihatnak a jól-létre, és a jövedelemkülönbségek kevesebb hatást gyakorolnak.
- A negatív hatások és a pszichológiai funkcionálás a szociális kohézió által közvetítettek (az egyenlőtlenség csökkenti a szociális kohéziót, ami

a jól-lét bizonyos fokú csökkenésével jár). Az egyenlőtlenségek erőteljesebb negatív hatással vannak a kohéziós, mint a nem kohéziós társadalmakban. Más szavakkal: a kohéziós társadalmak sem védik meg az egyenlőtlenség negatív hatásaitól a társadalmat, a kohézió nem eléggé hatékony szűrő. Ez azt jelenti, hogy a társadalmi egyenlőtlenségekkel azokban a társadalmakban is közvetlenül foglalkozni kell, amelyekben nagyobb gazdagságot és jól-létet értek el.

A társadalmi kohézió és jól-lét kapcsolat közpolitikai szerepe:

- A társadalmi kohézió elősegíti a jól-létet, és közpolitikai cél kell, hogy legyen. Ha a közpolitika célja az élhetőbb társadalom, akkor a jól-lét társadalmi kohézió révén történő fejlesztése lehetséges smart és inkluzív nézőpont alapján. A társadalmi hálózatok erősítése, a bizalom és tolerancia, az emberek motiválása a szolidaritás kimutatására, a társadalmi szabályok betartása a civil társadalomba való bekapcsolódás ígéretes eredményeket adhat a jól-lét nézőpontjából. Különösen fontos a mások iránti bizalom erősítése. A különböző csoportok közötti bizalom vagy közöttük a feszültség csökkenése mindenki jól-létét emelheti, és bevett eleme a szociálpolitikának.
- A civil tevékenységben való részvétel nemcsak a közös jó érzetét erősíti, hanem a társadalomba való kapcsoltság érzetét is. Ez igaz az EU 15 országra. Az egyén társadalmi tőkéje és a szubjektív jól-lét a lakossági alcsoportonként változik, és ez további kutatásokat igényel. Mindenesetre mind a forrásokban gazdag, mind a forrásokban szegény csoportok élvezik a kohéziós társadalmi javakat.
- Ha a gazdaság növekedik, akkor nő a társadalmi kohézió is. Ezért a társadalmi kohézió erősebben hat Európa gazdag országaiban, ami azokban a boldogság posztmaterializálódását eredményezheti. Ezért lehetséges, hogy a gazdag országok megengedhetik, hogy a hangsúly a szeretetre és létezésre (a birtoklás relatív fontosságát kap), és nem a birtoklásra essen. A szeretet és a birtoklás és jól-lét a gazdag társadalmak jellemzője, csakúgy, mint a társadalmi kohézió is.
- Az országok gazdagságában levő különbség és a társadalmi kohézió különbsége erőteljesebben kihat az országok közti jól-léti különbségekre, mint a belső társadalmi egyenlőtlenség foka. Az egyenlőtlenség alatt nem csupán jövedelmi, hanem oktatási és egészségi egyenlőtlenséget is értünk. A gazdagabb társadalmakban döntő a vagyoni egyenlőtlenség, és jóval negatívabb hatása van a nem gazdag csoportokra.

- A szegénység visszaszorítására és a munkanélküliségre vonatkozó mérések azt mutatják, hogy e két tényező gazdag és szegény országban egyformán kihat a jól-létre. Az EU 2020 stratégia céljai között mindkettő megtalálható, és a cél, az érintett lakosság aránya csökkentése.
- A társadalmi kohézió regionális különbségei jobb dokumentációt és több figyelmet érdemelnek. A válság hatására nemcsak az országok közötti gazdagság és munkanélküliségi különbségek nőttek, hanem az országon belüliek is. A területi társadalmi kohézió és egyenlőtlenség, a jól-lét regionális szinten, városi és falusi környezetben nem alátámasztott megfelelő mérésekkel.

A fenntarthatóság és az EU 2020

Fenntarthatóság az EU tervezési gyakorlatában a 2010-ben elfogadott EU 2020 célokban jelenik meg. Amennyiben ezeket a célokat összevetjük az ENSZ 2014-15-ben vitára bocsátott fenntarthatósági célkitűzéseivel, akkor megállapítható, hogy a 15 célból, amely 169 részfeladatra lebontott, az EU program mindössze 20%-ot tartalmaz, az ENSZ célokból 108 nem is említett. Megjegyzendő, hogy ezek többsége, illetve jelentős része inkább a világ fejletlenebb térségeiben jelent kihívást.³⁰⁰

10.2. A jól-lét hajtóerői a közpolitika nézőpontjából

A Legatum Institute Jól-lét és Politika Bizottsága szakértői a jól-lét hajtóerői között az első világfelmérés (2011 OECD) eredményeit tekintve a legfontosabb az anyagiakon túl, a személyes kapcsolatrendszer, az otthon, a munka, a közösség. A belső állapotot a fizikai és mentális egészség jelzi, amely fontosabb, mint a jövedelem.

Jövedelem: *a gazdag országok állampolgárai elégedettebbek, mint a szegényebb országok lakosai. A jövedelem növekedése annál nagyobb elégedettséggel jár, minél alacsonyabb a személy jövedelme. A magasabb jövedelemhez való hozzájárulás esetén a hatékonyság már kevésbé érezhető, ezért a legfőbb indoka a progresszív adózásnak.*

Oktatás: *az oktatási szint növekedése növeli a jövedelmet, a nagyobb jövedelem növeli az elégedettséget. A lakosság képzettségi szintjének növekedése nem*

³⁰⁰ PISANO,U., LANGE,L., HAMETNER, M., BERGER,G.(2014): A renewed policy framework for sustainable development The international SD agenda and its impact on Europe. Conference Discussion paper ESDN.

feltétlenül hat a közvetlen jól-létre, ugyanakkor nagyon jó hatással van a politikai élet minőségére.

Munka: *a munka jövedelmet, társadalmi keretrendszert teremt, a hasznosság érzetét kelti. A munka elvesztése, a gyásszal és a válással azonos negatív hatást jelent. A munkanélküliség 1%-os növekedése dupla hatással bír, mint az infláció. A munkanélküliség kritikai szintje mikroökonómiai intézkedésekkel javítható. A munka minősége, a munkabiztonság, az autonómia. A legkisebb boldogság akkor mért, ha jelen volt a munkahelyi vezető.*

24. ábra A Legatum Institute modellje a közpolitikai tevékenységek életelégedettséget növelő hatására vonatkozóan

FIGURE 2. IMPACT OF POLICY A UPON LIFE SATISFACTION

Családi élet: *a boldogság szintje a társas kapcsolatok függvénye, ám a válás, a felek és a gyermekek számára is megterhelő. A családi élet minősége függ a lakóközösségtől és a munkalehetőségektől.*

Közösség: *a támogatás szintje, a szabadság, a korrupció, a család széttréése, a várható élettartam, az egy főre jutó GDP – a nemzeti közösségi jól-lét tényezői, míg a közösségi kapcsolatok minősége a civilizációs tényezőktől függ (bevándorlók esetében a küldő ország kultúrája és bizalmi szintje). Ezért a viselkedés oktatása, a vallás szerepe, a világi államokban a moralitás szintje pozitív emocionális hatással bír.*

Környezet: *erre vonatkozóan nincsenek megfelelő kutatások. Az eltérő életkörülmények, a természettel való kapcsolat hiánya vagy jelenléte, a terület minősége azonban kihat a többi kérdésre.*

Fizikai és mentális egészség: a mentális egészség hiánya az étellel való elégedettségre nagyobb hatással van, mint a fizikai fogyaték vagy egészséghiány. A fejlett országokban a lakosság 20%-a érintett depresszió vagy krónikus aggodás állapotában. Ez mindenképp elgondolkodtató az egészségpolitika vonatkozásában.

A gyermekkor szerepe: a családi környezet és a gének együttesen hatnak a gyermek teljesítményére és emocionális egészségére, későbbi felnőtt mentális egészségére, családfejlődésére, intellektuális képességeire, oktatási sikereire, jövedelmére.

A gének: a genetika és az étellel való elégedettség csak kevésbé tanulmányozott. A tapasztalatok az egészségre és génekre nem eléggé kutatott.

A legkevésbé kidolgozott a szubjektív elégedettség költség-haszon vonzata, főként a közszolgáltatások által termelt értékek és olyan kérdések merülnek fel, miként hat a jól-lét a gyermekvállalási hajlandóságra, a népesedési problémákra.

A Legatum Intézet a fentiek alapján az étellel való elégedettség hajtóerőit a családi környezet (gazdasági, pszichoszociális, genetikai), a gyermekkor jellemzői (intellektuális teljesítmény, viselkedés, emocionális jól-lét), felnőttkori eredmények (jövedelem, foglalkozás, iskolázottság, családi státusz, viselkedés-életvitel, fizikai és emocionális egészség) és felnőtt étellel való elégedettségre kimenetre csoportosítja.

A közpolitikai vonzatát a Legatum Intézet a fenti három szempontrendszernek az alábbiakban foglalta össze:

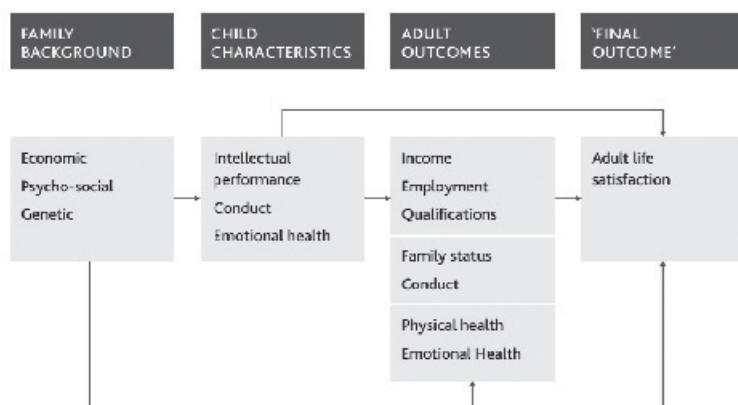
1. Jellemépítés és mentális egészségfejlesztés: a fizikai egészség professzionalizmusa szintjére kell emelni a mentális kezeléseket; szülőtámogatási programok, iskolai tanulói jellemépítés és állóképesség fejlesztés.
2. Közösségfejlesztés: önkéntesség és adományozás fejlesztése, a magányosság kezelése, olyan épített környezet kialakítása, amely kapcsolatokat fejleszt és fenntartható.
3. Jövedelem és munka: a gazdasági növekedés elősegítése, aktív jól-léttel a munkanélküliség csökkentése, a munkahelyi jól-lét növelése.
4. Kormányzás: az egyének tisztelettel kezelése, megerősítése, a jól-lét mérése és elérése politikai célként való megfogalmazása, az egyének informálása a jól-lét adatairól.

10. táblázat . A jól-léti mérések keretrendszere a közpolitikai célok támogatásához

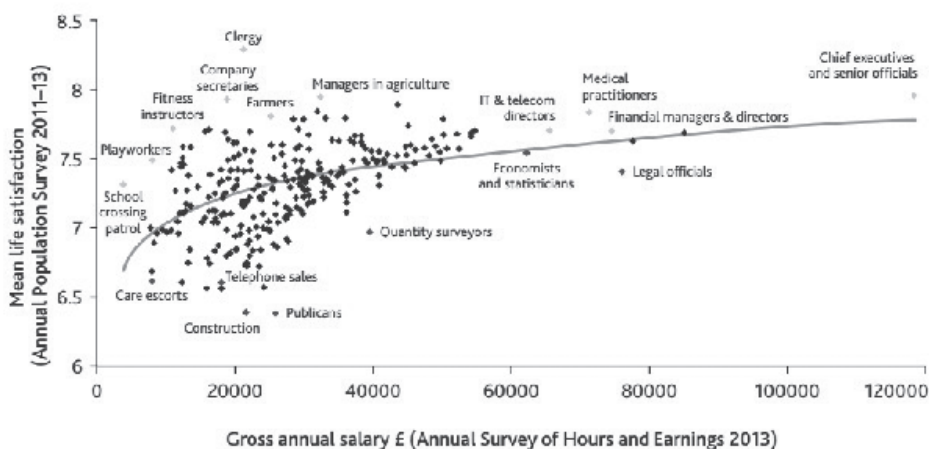
Adathasználat	Mit	Miért	Ki	Interpretáció
A meglévő mérések kiegészítése a jól-léti mérésekkel	Főbb indikátorok: <ul style="list-style-type: none"> Nemzeti trendek időhatárokon át történő bemutatása A különböző csoportok eredményeinek láttatása Az országok közötti különbségek láttatása A politika informálása 	A társadalom változásai miként hatnak a lakosság szubjektív jól-létére Veszélyeztetett csoportok és térségek feltárása, a szenvedés területei, melyek a szubjektív jól-lét hajtóerői, mely területen lehet hatékony politikai beavatkozás A nemzetközi benchmarking segít a nemzeti adatok interpretálásában, mit lehet tanulni más országoktól	Kormányzat (központi, regionális, helyi), Szélesebb közvélemény Állami, magán- és nonprofit szervezetek Kutatók Egyének, szervezetek és befektetők, hol éljenek, hol dolgozzanak	Milyen különbség várható a csoportok között különböző időkeretekben Melyek lehetnek a különbségek alternatív elemzése, és magyarázatai
A szubjektív jól-lét hajtóerői	Mikroadatok elemzése, az életkörülmények, a jövedelem és egészség és szubjektív jól-lét közti kapcsolat A politikai döntések előtt a döntéshozók informálása	Növekedjen a jól-lét egésze megértése Azon politikai területek feltérképezése, amelyek legjobban javítják a szubjektív jól-létet, mely események kockáztatják leginkább Informálni a cégek és állami szolgáltatók szervezeteit a jól-lét hajtóerőiről, hogy segítsék a döntéshozatalt	Kormányok Kutatók Egyének Munkáltatók	Mekkora és milyen hatás várható Miként vethető össze a különböző hajtóerők hatása
A szubjektív jól-lét költség-haszon számításai	A szubjektív jól-lét hatása az emberi viselkedésre, azok értéke. A nem piaci javak, közjó és szolgáltatási javak költség -haszon értéke	Annak megértése, hogy a szubjektív jól-lét növekedése, miként hat egyéb javak előállítására A nem piaci szervezetek által előteremtett értékek támogatása	Kormányok Kutatók Egyének Munkáltatók	A fenti adatok hatása a nem piaci javak előállítására

25. ábra A felnőttek élettel való elégedettsége a Legatum Institute szerint

FIGURE 3. A MODEL OF ADULT LIFE SATISFACTION

26. ábra A Legatum Institute elemzése az egyéni jövedelmek, keresetek és az elégedettség kapcsolatát illetően

A brit felmérés adataira utalva a bizottság a jövedelmek és szakmák élet elégedettségére való hatását is mutatják. A papság elégedettsége magasabb, mint a topmenedzsereké, kifejezetten érdekes a fitness edzők, a játéktérmi alkalmazottak, a titkárnők, tisztviselők, az agrármérnökök viszonylag alacsony jövedelem és magas elégedettség szintje.³⁰¹

³⁰¹ O'DONNELL, G., DEATON A., DURAND, M., HALPERN, D., LAYARD, R. (2014): Wellbeing and Policy. Legatum Institute. <http://www.li.com/docs/default-source/commission-on-wellbeing-and-policy/commission-on-wellbeing-and-policy-report---march-2014-pdf.pdf?sfvrsn=2>

Összességében a Legatum Intézet által kialakított politikai szempontrendszer nem igazán tett hozzá az eddigi politikai nézőpontokhoz. Megállapításaik azonban számos kérdést felvetnek. Például a molekuláris genetika és jól-lét kutatások egyes megállapításai³⁰², miszerint a genetikai faktorok 30-40%-át adják a szubjektív jól-létnek.

10.3. A jól-léti politikai áramlat a regionális és helyi közpolitikákban

Az EU 2020 célkitűzések pontosítása és lebontása regionális célokra

A hatodik EU kohéziós jelentés jelentős mértékben képes bemutatni a jól-lét regionális célkitűzéseit, ugyanakkor nem összhangba hozott az OECD regionális indikátoraival. A COR, a Régiók Bizottsága célja, hogy regionális szintre is határozzák meg az EU 2020 indikátorait, és növekedjen a régiók szerepe a többszintű kormányzásban, ami az adminisztratív kapacitás regionális szintű növekedését, új modellek kialakítását jelenti. Ezen innovációk között kiemelkednek a városi politikai design laborok, amelyek a mérési, elemzési és a feldolgozási rendszer fejlesztését segítik. (Helsinki, Mind Labor Dánia (MIndLab Dania, Helsinki Design Lab (Finland), Public Services Lab (UK), La 27e Région (France) stb.³⁰³ Az EU által kiadott tanulmány, An Indicator for Measuring Regional Progress towards the Europe 2020 Targets³⁰⁴ c. tanulmány azzal foglalkozik, hogy az EU2020 célok esetében miként lehetne a statisztikát javítani, azzal, hogy a regionális teljesítmény mérésének és bemutatásának új útjait tárják fel. A CoR 3. jelentése előtt történt egyeztetés a DG Regio és az EUROSTAT hivatal között, amelynek eredményeképp a jelentés megállapította, hogy célszerű kialakítani a kulcsmutatókat mindegyik NUTS 2 régióra, összehasonlítható adatokkal, hogy segíthesse a regionális stratégiák kialakítását.³⁰⁵

³⁰² RIETVELD CA1, CESARINI D, BENJAMIN DJ, KOELLINGER PD, DE NEVE JE, TIEMEIER H, JOHANNESSON M, MAGNUSSON PK, PEDERSEN NL, KRUEGER RF, BARTELS M. (2013): Molecular genetics and subjective well-being. PubMed 2013. június

³⁰³ Steering Committee of the Europe 2020 Monitoring Platform CoR: (2014):2020 strategy. Contribution of the Steering Committee of the Committee of the Regions' Europe 2020 Monitoring Platform

³⁰⁴ Third COR Monitoring Report on Europe 2020. 2012. Final Report.
<https://portal.cor.europa.eu/europe2020/SiteCollectionDocuments/Third%20CoR%20report.pdf>

³⁰⁵ SREBOTNJAK,T., GRADMANN, A., PORSCH,L., HAMETNER,M.(2014): An Indicator for Measuring Regional Progress towards the Europe 2020 Targets. EU.

Az EU-régiók eltérő gazdasági, társadalmi és környezeti jellemzői miatt az EU céljait pontosabbá kell tenni, és a szubnacionális szint összevethetőségét meg kell teremteni. A céloktól való távolságok a regionális fejlettség új összevethetőségét adják. A Regionális Fejlődés Indikátorai az eddigi regionális mutatók rendszerében (DG Regio Lisszaboni Regionális Index; JRC Regionális Versenyképességi Mutatók; Regional Innovation Score Board; SIESTA EPSON adatok). A RPI a 7%-os foglalkoztatáshoz, a 3%-os GDP-hez, a 20% GHG klímaváltozáshoz, 20% megújítható energiához, 20% energiahatékonysághoz, 10% korai iskola-elhagyáshoz, 40% 30-34 éves életkorú felsőfokú képzés, A szegénység és társadalmi kirekesztés 20 millióval csökken témákban Kísérleti szintű pontszám, javuló trendet mutató, stagnáló, rosszabbodó helyzetet mutató kategóriákat határozott meg. Magyarország a Smart Növekedésben 82,5%-on, a fenntarthatóságban 56,67%-on, az inkluzív növekedésben 61,23%-on áll. A válság előtt fejlődést mutatott 6 indikátor, alatta 4, utána 3. stagnált 2, 3, 2 mutatóban, rosszabbodott 1, 2, 4 mutatóban.

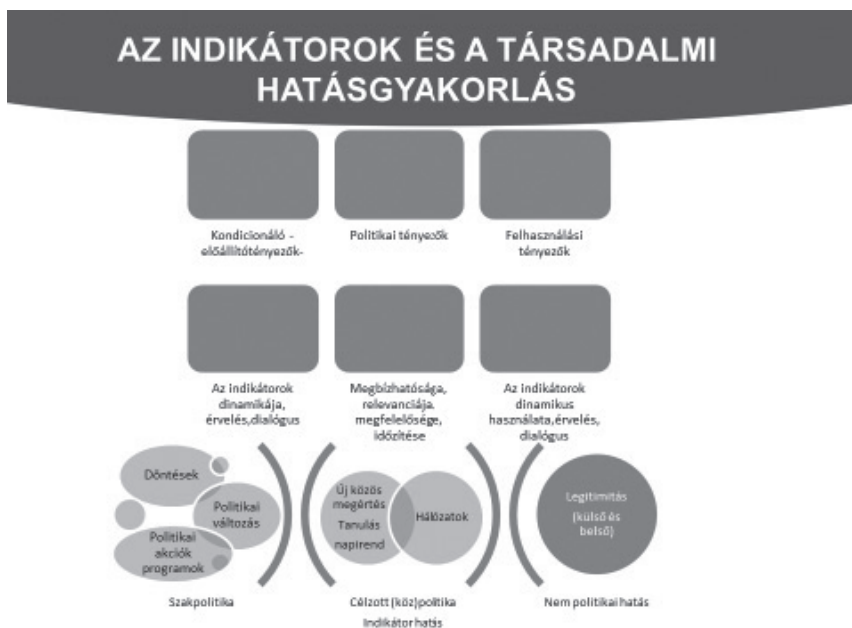
11. A jól-léti indikátorok hatásgyakorlási mechanizmusai

11.1. A jól-léti indikátorok hatásgyakorlásának értelmezési keretei

A jól-léti politikaalakítás olyan új folyamatát és nézőpontját jelentik, amelyek a hatalom és politikabefolyásolás korábbi ideológiai nézőpontjaival szemben a szakmai és értékalapú, a közjó irányába ható nézőpontokat közvetítik.

27. ábra. A jól-léti indikátorok és a társadalmi hatásgyakorlás folyamata.

Szerkesztette: Hervainé Szabó Gyöngyvér

A társadalmi hatásgyakorlás erőteljesen függ a politikai tényezőktől, attól, hogy a kérdéskör mennyire beágyazott a közpolitika folyamataiba. A jól-léti indikátorok felhasználói új csoportok a statisztikai információs és politikai kommunikációs fogyasztási folyamatban. A korábbi kockázatviselők: politikusok, közigazgatási szakemberek mellett, kiemelt a politikai elemzők, a politikai tanácsadók, a politikai program, projektmodellezők, mint fogyasztók megjelenése. A politikai szakemberek mellett azon csoportok és szakterületek kockázatviselői is fogyasztók, akik eddig nem jelentek meg, a kutatóintézetek mellett háttérbe szorultak. Kiemelném a közszolgáltatások, az állami és helyi intézmények vezetőit, szakembereit mint új fogyasztókat, akiket értékelnek a mutatók. Kiemelném a helyi politikusokat, a választott testületek képviselőit, a civil szervezetek és aktivisták indikátor fogyasztását, csakúgy, mint a munkahelyi humán és jól-léti vezetőket, az üzleti szféra befektetéselemzőit mint potenciális vevőket.

A felhasználás függ a politikai tényezőktől, hiszen egy disztributív politikai ciklusban érveket ad a társadalmi célok eléréséhez, a disztributív elvek kialakításához. A szabályozó jellegű politikai ciklusban a jól-léti indikátorok alkalmasak a szabályozási környezet átalakítására. A fejlesztő politikai ciklusokban érveket adnak a befektetési döntések meghozatalához, bizonyos politikai célok elérése kivitelezéséhez. A redisztributív viselkedési modellek esetén, a jól-léti indikátorok alkalmasak az adózási politika átalakítására, közvetett hatáselérésre. A jól-léti indikátorok alkalmasak a gazdaságpolitika, az egészség, a szociálpolitika megváltoztatására, a környezeti és fenntarthatósági politikák formálásra.

A jól-léti indikátorok dinamikája, az érvelés folyamatai a politikai bevonás szempontjából relevánsak. A politikai bevontság több mint részvétel, a kormányzatok kapcsolatokat építenek, erősödik a bizalom, megosztott a politikai felelősség az állampolgárokkal, a demokratikus értékek a kormányzat, civil társadalom és az állampolgárok által fenntartottak helyi, nemzeti és közösségi szinten. A bevontság révén kialakuló politikai tőke a társadalmi tőke olyan megjelenése, amely az attitűdök és viselkedés befolyásolásával képes a kormányzati rendszer és struktúra aktuális befolyásolására. Az instrumentális politikai tőke azon források összessége, amelyeket a szereplők felhasználnak a politikai folyamatok alakítására és az eredmények eléréséhez, míg a strukturális politikai tőke a politikai rendszer jellemzőinek megfelelően befolyásolja a különböző szereplőket a politikai tőke felhalmozásában, a politika alakításában, az ún. perverz politikai intézmények (az elnyomás intézményrendszere) visszaverésében. A demokrácia és a jól-lét mindkét politikai tőketípus jelenlétét, meglétét igényli. A demokratikus bevontság akkor kialakult, amikor az állampolgárok részt vesznek a politikai tevé-

kenységben, kifejezik politikai nézeteiket, megszilárdítják politikai tudásukat, a kormányzat kapcsolatokat, bizalmat alakít ki.

A jól-léti indikátorok relevanciája, megbízhatósága, megfelelősége, időzítése a politikai ciklusoktól függ. A politikai ciklus elején és a végén bemutatott indikátor alkalmas a közpolitikai mérés eredményességének bemutatására. A jól-léti indikátorok megbízhatósága és megfelelősége azonban a fejlődési ösvénytől is függ, hiszen a jól-lét elemi feltételeinek hiánya közepette nem feltétlenül a poszt-modern értékek hangsúlyossága a kívánatos. A minta és példaválasztás eseténként a módszertan megbízhatóságát is megkérdőjelezi.

Az indikátorok dinamikus használata, a jól-léti szempontok és teljesítmények bekapcsolása a politikai érvelésekbe, a jól-léti méréseket a napi politikai küzdelem középpontjába emeli, pro és kontra érveket ad. A jól-léti mérések ugyanakkor gyakran évekkal korábbi adatokra támaszkodnak, és azon politikai csoportok használják fel ellenérvként, amelyek hatalmi időszakában keletkeztek az eredmények. Összességében az indikátorok politikai hatása jelentős, hiszen a fennkölt tudományosság távoli világából a társadalmi fejlettség mutatóit leviszi a közpolitika szintjére, és bátran alkalmazhatják azokat hétköznapi politikusok is.

28. ábra. Az összetett indikátorok szerepe a politikai ciklus folyamat alakításában. Szerkesztette: Hervainé Szabó Gyöngyvér

Az indikátorok célzott politikai hatása, a jól-léti kérdések esetében nem annyira szakpolitikai eredményeket, mint inkább horizontális közpolitikai hatást ered-

ményeznek, és lehetővé teszik annak megértését, hogy a politikai pártok népszerűsége miért emelkedik és csökken annak ellenére, hogy az objektív mutatókban láthatólag nincs nagy változás.

Összességében a közpolitikai jól-léti indikátorok elvisznek bennünket a politikai folyamat értelmezésében a komplex politikai kihívások értelmezéséhez, és lehetővé teszik annak megértését, hogy az indikátorok, azok vizuális megjelenése, elemzésre és tanácsadásra, politikai bevonásra való potenciálja miért magas.

A társadalomtudományi kutatások, elemzések, jelentések jelentős mértékben kitéttek a nemzeti kutatási intézményrendszer – az állami és nem állami társadalomtudományi kutatóműhelyek – alapítói, filozófiai, küldetési fragmentáltságának, az egyetemi és egyéb akadémiai kutatóműhelyek vezetői, kutatói érdeklődésének, a pályázati rendszer kialakulásából fakadóan a pályázati kiírások célkitűzéseinek. Már régóta nem készülnek – és nem is készülhetnek az államszocializmus megszűnése óta – átfogó, teljes országokat érintő kutatások. Másrészt az európai regionalizáció (makro-mezo és mikro) folyamataival a közpolitika többszintű rendszerében olyan nagy tömegű adatsor keletkezik, amelyekben az eligazodás rendkívül nehézkes. A jól-léti indikátorok a magánszektor üzleti és vállalatirányítási analitikai módszereihez hasonló, nem kutatáson, hanem jelentésen alapuló indikátorok, amelyek erőteljesen vizualizáltak. A vizualizáció egyre gyakrabban ölt stratégiai nézőpontot, ami a közpolitikai menedzsment új területeként jelentkezik.

11.2. A politikai ajánlás, mint új kommunikációs eszköz a társadalomtudományi kutatásokban

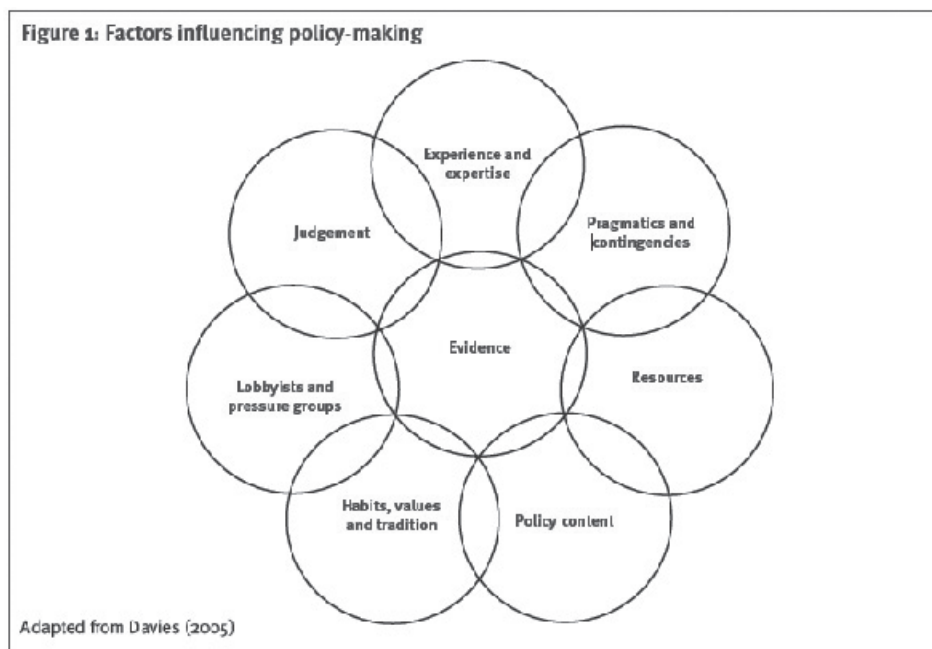
A rövid politikai ajánlás egy kutatási program eredményeinek ajánlása nem szakértői csoportoknak, nagyon gyakran politikai szereplőknek (think tank, tanácsadó, döntéshozó, kommunikátor).³⁰⁶

A jól-léti kutatások nem önmagukban mért adatok, hanem kifejezetten a politikai döntéshozatal háttérének szántak. A kutatások akkor eredményesek, ha a tematikus ügyképviselői koalíciók kialakulnak kormányzati szervek esetében, innovatív tudástranszfer csak akkor valósul meg, ha a partnerség a kutatók, az NGO-k és politikai szereplők között megvalósul. Mindez fölveti a kérdését a tudományos tudás mint privilegizált információk és a demokratikus tudás mint szét-

³⁰⁶ JONES, N., WALSH, C. (2008): Policy briefs as a communication toll for development research. ODI.

osztott tudás között. A policy brief modell a kutató személyiségét is fontossá teszi: a „szigorúan objektív” kutató, aki nem hajlandó állampolgári vitákat felvállalni, és az ún. „elkötelezett” kutató között, aki segít a tudományos tudás eredményeit láthatóvá és alkalmassá tenni közpolitikai programok számára. A legnagyobb veszélye annak, hogy amennyiben nem tudósok interpretálnak, az interpretáció egyoldalú és torz politikai motiváció áldozatává válik.

29. ábra. A közpolitikai folyamatokat alakító faktorok (DAVIS: 2005)

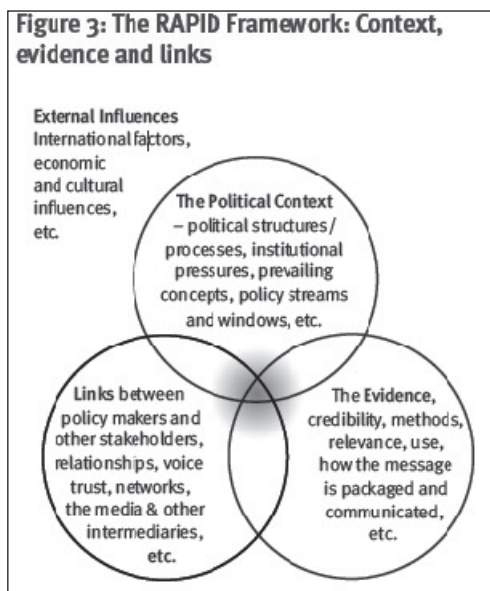
A fenti, az ODI által kialakított közpolitikai ajánlatkészítési, tényalapú kommunikációs nézőpont olyan tudományos kommunikációs nézőpontot képvisel, amely a policy brief készítőjétől a többféle hatás beszámítását és e folyamatokra való rálátást, bevontságot igényli. A politikaalakítás folyamataiba a tények interpretálása nem egyszerű, és nem lineáris módon történik, hanem egy komplex folyamat eredménye: a kutatási adatok beintegrálása függ a politikai döntéshozók tapasztalataitól, szakértelmétől és ítélkező képességétől, a kontextus pragmatikájától, a meglévő forrásoktól, a politikai kontextustól, a politikai döntéshozók értékeitől és tradícióitól, a lobbis és nyomásgyakorló csoportok befolyásától.

A közpolitika-alkakításban a tényalapú információk felhasználásának többféle akadálya van. A politikai szereplők nem jártasak a tudományos elemzésekben, különösen a fejlett statisztikai elemzésre alapuló, és a módszertani oldalakkal teletűzdeltek, taszítóak. A politikusok jelentős csoportjai nem nyitottak a tudo-

mányos információkra, ideológiai zártság jellemzi gondolkodásukat. Nincs, ami ösztönözzé őket, nincsenek meg az intézményes csatornák a tudományos dokumentumokhoz, nem kellően relevánsak a tudományos megállapítások a közpolitika nézőpontjából, többnyire nem hitelesek, mert kontextusból kiragadottak, a tudományos zsargon nem alkalmas a napi politikai használatra. Túl kevés tudományos adat megjelentett közösségi módon való elérhetőség szempontjából és túl sok a bennük levő információ. A jól-léti policy brief olyan tényeket alkalmaz, amelyek meggyőző alapokat adnak: tiszta a céljuk, az érvelés összefüggő, az adat minősége bizonyítható, átlátható a mögötte levő tanulmány, a tanulmány készítője és személye hiteles. A politikai kontextus specifikusságára szabott, meghatározott nemzeti vagy szubnacionális kontextust érint, megfelelő gazdaság vagy társadalom-politikai szereplőknek célzott. A policy brief fontos jellemzője az akcióképes ajánlat, a célcsoport szükségleteire szabottság és a politikai lépések megtervezettsége. A kutató bevontságát a tényekre alapozott véleménynyilvánítás, annak prezentációja, megfelelően világos érvek, megfelelően világos nyelvezet, amely nem szakértőkre szabott, megfelelő vizualizáció, megfelelő grafikák, fotók alkalmazása bizonyítja.

A brit ODI (Overseas Development Institute) által kifejlesztett RAPID (Research and Policy in Development) modell lényeges eleme a külső hatások, nemzetközi tényezők, gazdasági hatások.

30. ábra A brit Határontúli Fejlesztési Intézet
RAPID közpolitikai ajánlási modellje

A hiteles tanácsadás függ a legitim közvetítőtől, a politikai tanácsadótól, a megrendelőtől stb. A politikai tanácsadás függ a kormányzati szinttől, struktúráktól, folyamatoktól, intézményi nyomásoktól, a politikai feladattól, politikai megvalósítás vagy értékelés vagy politikaalakítási szakasztól, a koncepcióktól, a politikai áramlattól, a lehetőségektől.

11.3. A jól-léti indikátor mutatók szerepe a közpolitikai tudásmenedzsmentben

- A többnyire a Központi Statisztikai Hivatalokhoz rendelt jól-léti mérések nem mindig képesek azt az összetett funkciót betölteni, ami a jól-léti mérések és indikátorok kutatási, feldolgozási, prezentációs, fogyasztási célú, tanácsadási célú és modellezési célú felhasználásához szükséges. Ezért a jól-léti mérések valamilyen tudásmenedzsment funkciójú szervezethez telepítettek. A tudásmenedzsment szervezetek feladata, hogy orientálják a jól-léti kutatási és tudásmenedzsment tevékenységet:
 - **Governance funkció:** Áttekinti és megvizsgálja, elemzi az adott politikai egységre vonatkozó kutatásokat (makroregionális, nemzeti, mezoszintű, lokális), társadalmi, egészségi, kulturális, környezeti, politikai méréseket; közreműködik a nemzeti tudásstratégia kialakításában, meghatározza a mérésekhez szükséges tudás, informatikai, módszertani stb. standardokat; Megszervezi a kutatások finanszírozását, a kapcsolódó programok kivitelezésének jogosultságát; Ösztönző politikát alakít ki az indikátorokhoz kapcsolható tudás létrehozása, megosztása és használata tárgyában ellenőrzi a jól-léti indikátor kutatásokkal kapcsolatos programokat és tevékenységeket;
 - **Szakember funkció:** Kialakítja és naprakész állapotban tartja az indikátorokkal kapcsolatos infrastruktúrát: kialakítja a szakemberek képzésére alkalmas intézményt, a témával kapcsolatos szakértői és tudáshálózatot, képezi az edukátorokat (a képzőket), kialakítja a megfelelő informatikai parkot, kialakítja az alapvető alap és alkalmazott kutatási lehetőségeket.
 - **Operatív funkció:** A jól-léti indikátorok adataiból létrehozza, megújítja, építi és szervezi az információt mint értéket: a lakosság egészét képezi, igényessé teszi, a könyvtárakban, online automata tudástárakban, KSH és egyéb fejlesztő szervezetekben megismerteti a megfelelő adatsorokat, felkészít használatukra, közre-

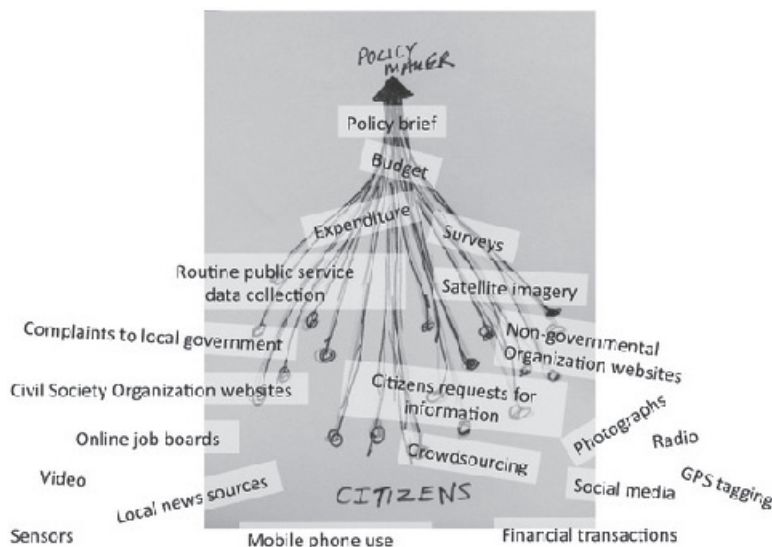
működik az adatok felhasználhatóságában a gazdaság, a felsőoktatás, a kutató intézetek esetében, kialakítja a felsőoktatási hallgatók információfelhasználási kompetenciát, új igényeket fejleszt körülükben.

- **A tudás értékének realizálása:** A jól-léti indikátorok mint értékek hatékony és eredményes alkalmazása és szétesztása: megakadályozza az értékvesztést, hozzájárul új kezdeményezések kialakításához, új felhasználásához, exportálja az ismerettartalmat más szolgáltatásokhoz, megfelelő szakemberek révén tanácsot ad, a szakembereket, tanácsadókat elérhetővé teszi.

11.4. A komplexitás és a vizualizáció kapcsolata a közpolitikában

A vizualizáció a kormányzati, a közszolgálati intézmények erőteljes érdeklődést mutatnak az információszolgáltatás alternatív modelljei iránt. Egyre több az olyan társadalmi probléma, amely komplex, nehezen kezelhető, „rosszindulatú”. A kormányzatoknak összetett, komplex problémákkal, többtényezős, előző politikák által befolyásolt, torzult, történelmi és kulturális befolyások által árnyalt. Az adatok összevetése során a tudásmenedzsment szervezeteknek ellentmondásos jelenségekkel kell megküzdenie. Ezek érzékeltetése nem egyszerű. A politikai beavatkozások legtöbbször ki kell, hogy lépjenek egyetlen szervezet kereteiből, az egész szolgáltató-rendszer egészét érintik.

31. ábra. Az önkormányzati adatmenedzsment ún. siló modellje

A fenti modell egy önkormányzat adatrendszer tárolásának ún. „siló” modelljét mutatja, amelyet az ún. BigData modellel össze lehet rendezni.

A problémák kezelése gyakran igényli a közszektor, a helyi közösség, a nonprofit és az üzleti szektor bevonását. Szinte minden probléma összetett, ugyanakkor személyekre és csoportokra szabott egyedi megoldást, de mindenképp komplex kormányzást igényel. A vizualizációs technikák funkciója a probléma érzékelte-tése, az analitikus és kommunikációs eszközök, technikák használata a probléma teljessége feltárása érdekében.

A közpolitika vizualizációja fontos szempontja, hogy az állampolgárok és a miniszterek eltérően fogyasztják az információkat. Napjaink politikája megköveteli, hogy a kormányzatok és közszolgálati intézmények megfeleljenek a megnövekedett elvárásoknak. Napjainkban a közpolitikai információszolgáltatás elvárja a vizua-lizáció képességét, és a tanácsadó cégek, marketing ügynökségek jelentős befektte-téseket valósítottak meg, annak érdekében, hogy a közszolgálati intézmények intel-ligens fogyasztókká és termelővé váljanak. A különböző országok jelentős ered-ményeket értek el, komoly befektetések történek, pl. Ausztráliában. A nemzetbiz-tonsági tevékenység új területe az adatbányászat és a vizuális analitika. Annak ellenére, hogy a kormányzati befektetések az informatikai rendszerek fejleszté-sében hatalmasak, az eredmények viszonylag gyengék. Egyértelmű a közszolgál-atató szervezetek elmaradása is e területen. Az adatok lehetnek egydimenziósak, kétdimenziósak, háromdimenziósak, ideiglenesek, multidimenzionálisak, fa és

hálózat jellegűek. Funkcióik szerint áttekintő, kiemelő, filterező, részletező-igény alapján, történelmi és kivonatos jellegűek.

A vizualizáció formái között a területi, a földrajzi-területi, a multivariációs, a fa, grafikon és hálózati, a szöveg- és dokumentumformák a klasszifikáltak. Napjainkban a rendszerszerű gondolkodás, a szimuláció, a szenáriókészítés, a teljesítményelvárás (input, mérőegység, indikátor, teljesítmény) a legjellemzőbbek. Jellemző a technikákra a holizmus, a kellő részletek bemutatása, a dinamizmus, többféle adatrendszer felhasználása, sztorimesélés, a speciális design használata. A vizualizáció feladata az információk megértésének javítása, a döntéshozatali idő lecsökkentése. Ez kiterjed az elemzésre, a tanácsadásra, a polgárok és kockázatviselők bevonására.

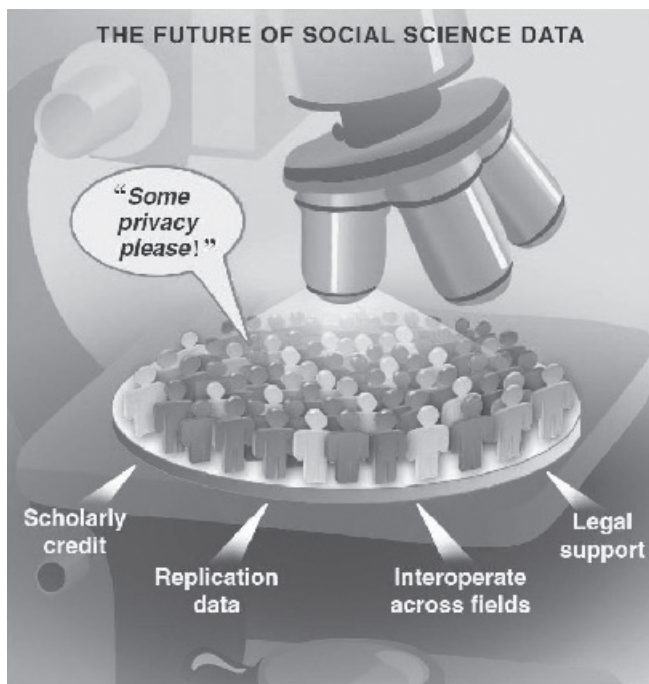
A jól-léti indikátorok funkciója a vizualizáció hármasköréből szolgálják az elemzést, adatot szolgáltatnak az összevetésekhez. Az átfogó adatok, pl. az OECD szélkerék adatai egy pillantásra informatívak. Kiválóan alkalmasak rövid összefoglalókra. A tanácsadás és az érvrendszer kialakítása egyszerű. Jóval bonyolultabb kérdés, hogy az állampolgár milyen információt szeretne. Melyik az az információ, amely a polgárok bevonásához vezet, politikai kihívást jelent, dialógust eredményez.³⁰⁷

11.5. Befektetés a tényalapú politikába a közösségi adatok analitikája

A közösségi adatok azon adatok sorába tartoznak, amelyek a közösségi hálózati oldalak révén generálódnak, ezáltal reális időben történő elemzésre válnak alkalmassá, továbbá kezelhető olyan faktorok értékelése, mint befolyás, elérés, relevancia, az adat kontextusának értelmezése, az időhorizont beemelése. A közösségi oldalak adatainak elemzésére kiemelkedő példa az arab tavasz mozgalmak körüli érzelmek mérése, ennek további vizsgálata, hogy milyen filmeket küldjenek a házi digitális video-tárba.

³⁰⁷ LINDQUIST, E. (2011): Grappling with Complex Policy Challenges: Exploring the Potential of Visualization for Analysis, Advising and Engagement. <http://www.visualizing.org/full-screen/44104>

32. ábra. A társadalomtudományi kutatások lehetőségei az adatgazdag világban

A közösségi adatelemzés kiemelt szerepe a közösségi, közpolitikai kampányok tervezésében mára elengedhetetlen. A jól-lét kérdések elemzésénél a kérdés az, milyen módszereket használunk és alkalmazunk. Az adattárház alapú közösségi analitika, szövegelemzés több elemből áll. Az adattárház alapú elemzéssel mérhető az egyén tevékenysége, ki és hogyan reagál rá a hálózathoz, a válaszok eredményessége és hatása az indító személyre, és a hálózat minőségére. Az ún. BIGSheets a strukturálatlan webadatok gyűjtése, kivonatolása és gazdagítása valamilyen feltáró és vizualizáló elemmel (pl. IBM InfoSphere BigInsights), szöveg-elemző technikák az adat kontextus és tartalom feltárására) LanguageWare™ (LW) and IBM Content Analytics (ICA), adatgyűjtő rendszerek (pl. IBM Watson), az ún. Big DATA kezelő rendszerek, azaz a szemantikai gazdagítás eszközei. Az ún. Big Data programok és megoldások napjaink közpolitikai kérdéseinek közép-pontjában állnak. Több terület érintett, ezek között az egészségügy, az oktatás, az energia, a környezet és klíma kérdései a legfontosabbak. A Big Data programok egyszerre szolgálják az eltérő adattárházakban és rendszerekben szétszórta dokumentumokat, másrészt alkalmasak eltérő adatok személy szerinti összefűzésére (pl. kölcsönmegíteléséhez a korábbi banki és egyéb biztosítási viselkedések összefűzésére, vagy problémás családok ügyeinek összerendezése 8-10 forrásból

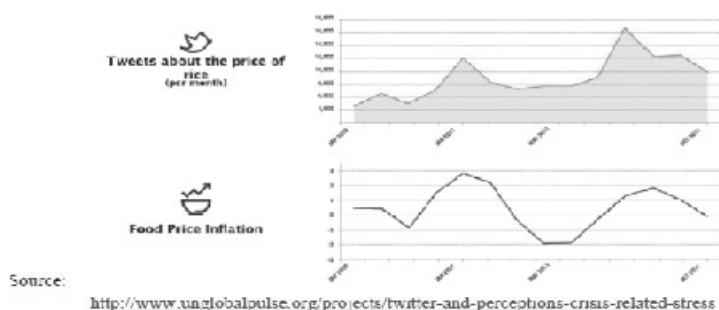
egybe és komplex szociális gondozási projektek fejlesztése ennek alapján). Az Obama adminisztráció és a Cameron-Clegg koalíció kiemelt figyelmet fordít a Big Data rendszerek fejlesztésére és a nemzeti versenyképesség összekapcsolására. A Big Data politika jelenti a befektetést a kutatásokba ezeken a területeken, a szakalkalmazottak, az ún. adattudósok képzését, az iskolai egyetemi tananyagok átalakítását, adatintézetek, nyitott laborok fejlesztését, stb. A Big Data rendszerek fontos jellemzője olyan felületek kialakítása, amelyekkel az egyének, a személyek személyre szabott szolgáltatásokat képesek kialakítani. A Big Data modellek révén szűrik az oktatási teljesítményt, szűrik a problémákat és lemaradásokat, és komplex javaslatokat tesznek le az egyes személyek tanulmányi eredményessége javításához.

A Big Data és a fejlesztési programok kapcsolata

A humán fejlesztés és a jól-lét adatai ma már a nemzetközi politika alapvető adatait jelentik. A nemzetközi jól-lét és fejlesztés adatai digitálisan generáltak, nem kézíleg bevitték és nem manipulálhatók számítógéppel.

33. ábra. Közösségi adatelemzés és áremelkedés előjelzése Indonéziában

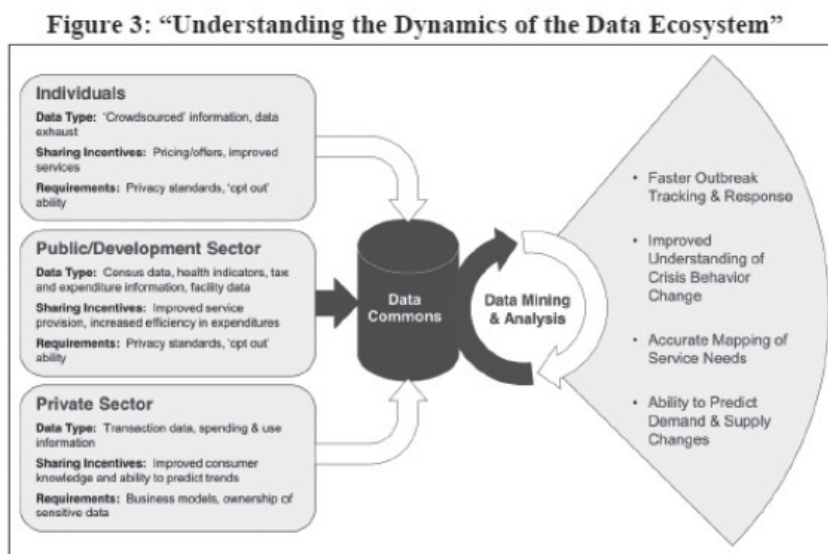
Figure 9: Tweets about the price of rice vs. actual price of rice in Indonesia

A fenti adatsor a rizs árával kapcsolatosan a Twitteren küldött üzeneteket veti össze valós élelmiszerár inflációs adatokkal, megmutatva a korrelációt a két adatsor között. Passzívan keletkeztek, digitális szolgáltatások folyamatában zajlott interakciók melléktermékei. Automatikusan gyűjtöttek, a rendszer automatikusan kivonja és tárolja az adatokat. Földrajzilag és időpontokban válogathatók. Pl. mobiltelefonok hívási adatai és a hívás időtartama folyamatosan elemzettek. Az információkról a humán jól-lét és fejlesztés szempontjából valós időben tudnak elemzést adni.

A fejlesztésközpontú BigData rendszerek folyamatosan fejlődnek. A források lehetnek online tartalmak: nemzetközi és helyi online hírek, nyilvánosan elérhető blogok, fórumok posztolásai, kommentek, közösségi szociális média tartalmak, online hirdetések, e-kereskedelmi oldalak, helyi nagykereskedők weboldalai stb. Adatok keletkezhetnek azáltal is, amit csinálnak az emberek. Pl. digitális szolgáltatások használata, pénzügyek, vásárlás, pénzátutalás, megtakarítás, kölcsön-visszafizetés, kommunikációs szolgáltatások, pl. mobiltelefonok használata, internetes keresések stb. A fenti adatok megfelelő filterezés és menedzselést követően nyers adatokká válnak, amelyeket elemzésekre tesznek alkalmassá.

34. ábra A társadalomtudományi adatok ökorendszere: egyén-közzsféra és magánszektor kapcsolatában a világgazdasági fórum egy dokumentumában

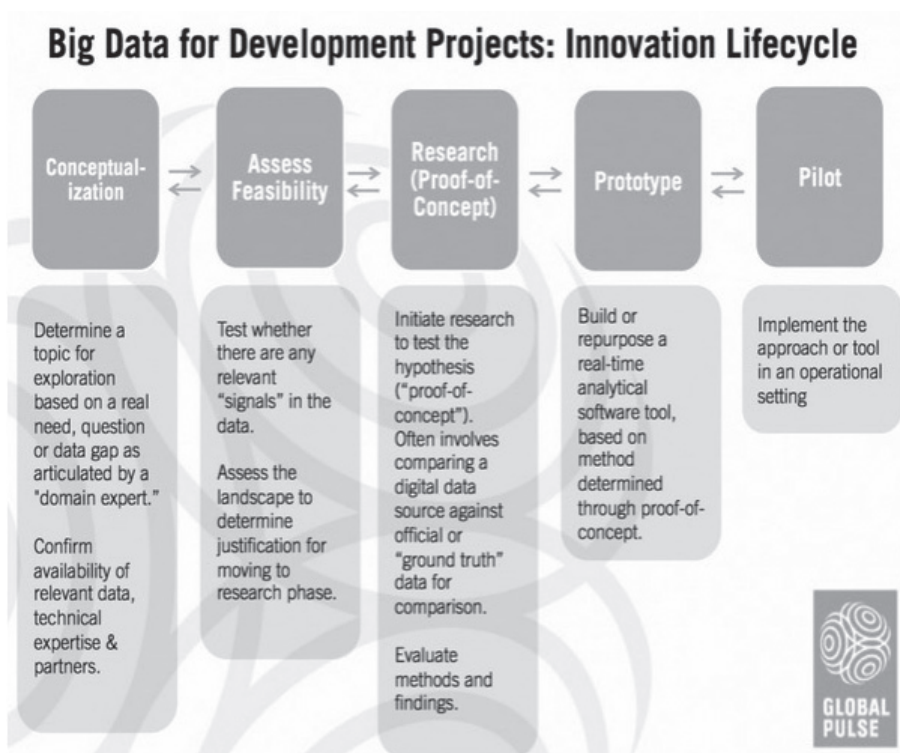
The new data ecosystem, as illustrated by the World Economic Forum, which we are in today includes various data types, incentives, and requirements of actors. Source: WEF White Paper, “Big Data, Big Impact: New Possibilities for International Development”
http://www3.weforum.org/docs/WEF_TC_MFS_BigDataBigImpact_Briefing_2012.pdf

A fenti táblázat az adatok ökorendszereit mutatja, és hangsúlyozza, hogy gyorsabban feltárolnak a folyamatok, könnyebben érthető az emberek viselkedése válságok alatt, jobban kiszámíthatók a szolgáltatási szükségletek, lehetőséget ad a szükséglet és az ellátási kapacitás értékelésére.³⁰⁸

³⁰⁸ LETOUZÉ, E., TATEVOSSIAN, A., KIRKPATRICK, R., HENDRICKS, C. (2012): Big Data for Development: Challenges and Opportunities. UN Global Pulse.

Az ún. BigData modell révén kinyert adatok javíthatják az emberi viselkedés megértését, és felhasználhatók globális, regionális és nemzeti fejlesztésekre. Ennek jelenleg három formája alkalmazott: korai figyelmeztetés, az adatokból lesűrhető, hogy valamely lakossági csoport válságban van. Valós idejű helyzetelemzés: abszolút friss adatok alapján képesek kialakítani a programokat és politikákat. Valós idejű visszajelés kinyerése: a programok és politikák hatása eleve mérhető és kinyerhető. Ilyen modell az ENSZ által kialakított Global Pulse modell, amely az ENSZ-főtitkár kezdeményezésére képes a humán jól-létre vonatkozó adatokat kinyerni.³⁰⁹ A ppp konstrukcióban K+F cégek bevonásával kialakított labor innováció jellegű alkalmazás a globális fejlesztés és humanitárius kihívások témakörében. Az ENSZ 7 labort működtet, amelyek a mobil szolgáltatók, hitelintézetek és a közösségi média oldalait használja (New York, Dél-Amerika, 2 Ázsia, 2 Afrika, 1 Közel-Kelet).

35. ábra. A Big Data adatok felhasználása
a nemzetközi fejlesztési projektek előkészítésében

³⁰⁹ United Nations Global Pulse (2013): Big Data for development: primer. www.unglobalpulse.org

A modell révén egyértelművé vált, hogy a közösségi média megnőtt adatforgalma a munkahely megőrzése témájában 3 hónappal korábbi előjelzést adott a politikusok számára Írországban. Az ún. e-bread index a szupermarketek árlistáiból nyeri ki az adatokat, amelyek szembeállíthatók a hivatalos statisztikai adatokkal és alkalmasak árelőjelzések generálására. Indonéziában a twitter üzenetek váltak alkalmassá a lakosság jól-léte elemzésére, pl. a tárgyalt témák előfordulásával.

OECD BigData for Growth and Well-being

Az OECD Adathajtotta innováció a növekedésért és jólétért c. 2014-ben közzétett tanulmánya³¹⁰ kiemeli az adatközpontú innováció fontosságát az új tudások, új termékek, folyamatok, piacok fejlesztésében. Az adathajtotta innováció (DDI), szintén növekedés és fejlesztés központú tevékenység, amelynek két csatornáját különíti el: az adatot, mindig gazdasági adatot infrastrukturális forrásnak és vagyonnak tekint, olyan befektetésnek, amely termékeket és szolgáltatásokat fejleszt. Az értékteremtés az adatelemzés folyamatában történik, amelyből a szervezet jobban megérti a vevő, a munkatársak viselkedését, és ezért megfelelőbb szolgáltatást képes adni, amelyeknek nagyobb hatása van az egyénekre. A BigData és az adatanalitika egyre inkább szervitizálja a gazdaságot, pl. elektronikus megtakarítások, agrárszektor adatfeldolgozás, közigazgatás, oktatási és egészségügyi szolgáltatások révén. Pl. a drogfogyasztás adatainak elemzése, az Alzheimer-kór, a demencia, a képessé tevő adaptív tanulási környezet formálása és alakítása révén. A kihívások a beszállítói nézőpontból a szélessávú mobilalkalmazások, az ingyenes adatáramlás, az adathozzáférés, az adatfejlesztés ösztönzés, az adatanalitika hardver és szoftver feltételei és a felhő alapú szolgáltatásoktól függenek. A szükségletek között az adatmenedzsment és analitika, az adatspecialista képzések, a témaspecifikus kompetenciák az interpretációban jelenleg a fejlett országokban a munkaerő 5-10%-át jelentik. Mindez a cégek, szervezetek, a közszektor esetében szervezeti változásokat igényelnek, új egységek, adatelemző és vizualizáló) és új vállalkozói képességeket igényelnek. A leglényegesebb azonban a minőségmenedzsment, a lean technikák alkalmazása, az üzleti reengineering, a menedzsment nézőpontok (teammunka, képzések, rugalmas munkaidő és javadalmazás) és a külső kapcsolatok megváltozása (beszállítási rendszer, vevői kapcsolatok, hálózatépítés).

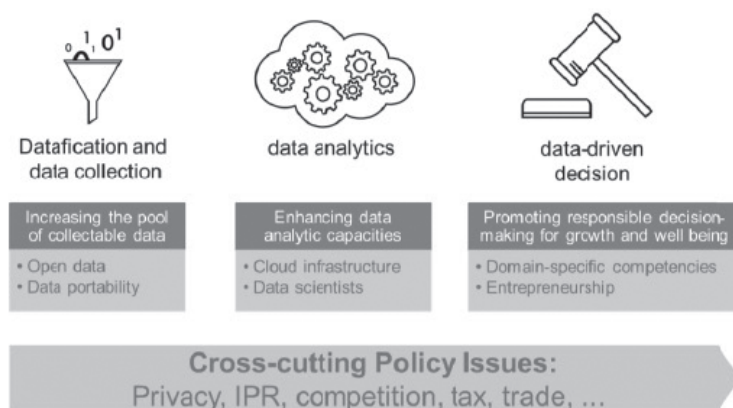
³¹⁰ OECD (2014): Data-driven Innovation for Growth and Well-being. Interim synthesis report. OECD

A BigData modellek kialakítása komoly társadalmi kihívásokat eredményez. Ezek között az autonómia és a szabadság elvesztése merül fel, szenzitív információk elemzése, az egyenlőség és szólásszabadság is sérülhet. Megnő a piacvezető szereplők előnye, tovább növeli a szakadékot a tradicionális vállalkozásokkal szemben. Az OECD-tanulmány vezetői összefoglalója kiemeli, hogy a BigData rendszerek révén, nagyobb információs aszimmetria keletkezik, és erőteljes hatalmi átrendeződés következődik be. Csökken az egyének és szervezetek (a fogyasztóké az üzleti világgal szemben, az állampolgáré a kormánnyal szemben), a tradicionális vállalkozás szemben az adathajtotta vállalkozással, szemben a piaci koncentráció és dominancia miatt, a kormányzatok hatalma az adathajtotta vállalkozásokkal szemben, mert a cégek többet tudnak az állampolgárokról, mint a kormányzatok, a lemaradó gazdaságok hátrányba kerülnek a tudás-gazdaság adathajtotta rendszereivel szemben (pp.7). Az ún. smart alkalmazásokkal megnő a munkaerő termelékenysége, a tudás- és munkaintenzív területek kevesebb intervenciót igényelnek, és az ún. tranzakciós természetű munkakörök leértékelődnek, megnő a keresetek közötti különbség. Megnő a munkahelyek, kormányok sebezhetősége a digitális környezet bővülése és mélyülése miatt. Új nonprofit vállalkozások is megjelenhetnek, pl. a CitiVox, amely szervezet Latin-Amerikában az sms-ek és a közösségi oldalak elemzésével készít bűnözési statisztikákat, ami fontos, mivel e térségben a bűncselekmények jelentős arányban nem bejelentettek.

Finnországban nemcsak a beteg adminisztratív adatait, hanem minden adatot, a TB és EB jogosultságtól kezdve, a háziorvosi, kórházi, a gyógyszerezési és haleseti adatok mellett a genetikai, a neuro-elemzési, a kórtörténeti adatokat is beleértve.

36. ábra Az adatfejlesztés életciklusa: adatmeghatározás és gyűjtés, adat-analítika, adatalapú döntéshozatal OECD modell

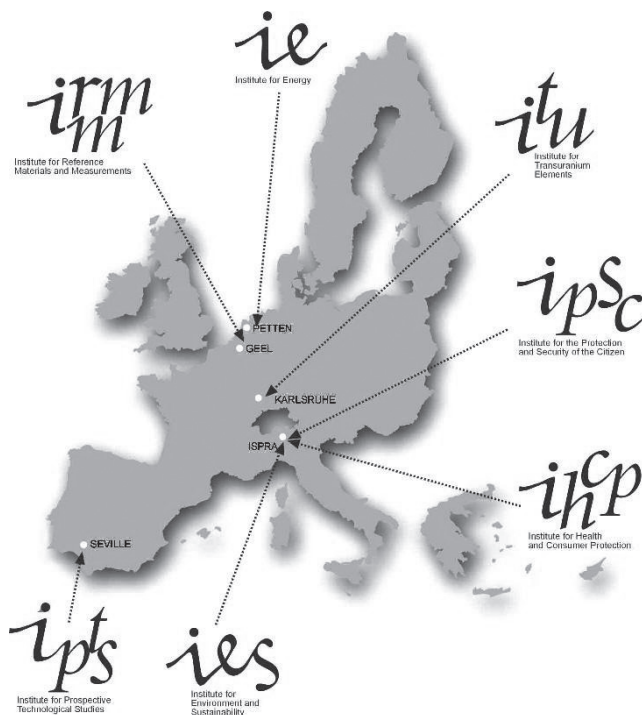
Figure 24. Major stages of the data value cycle and selected policy issues

Az OECD a fenti modellel mutatta be az adatfeltárás és adatgyűjtés folyamatát, amelyben az adatok átemelhetősége, az adatanalitikát, amelyben a felhő alapú tárolás mellett az adattudósok szerepköre, az adatalapú döntéshozatalt és politika alakítást, amelyben témaspecifikus elemzési és vizualizálási kompetenciák és új vállalkozások jelenhetnek meg.

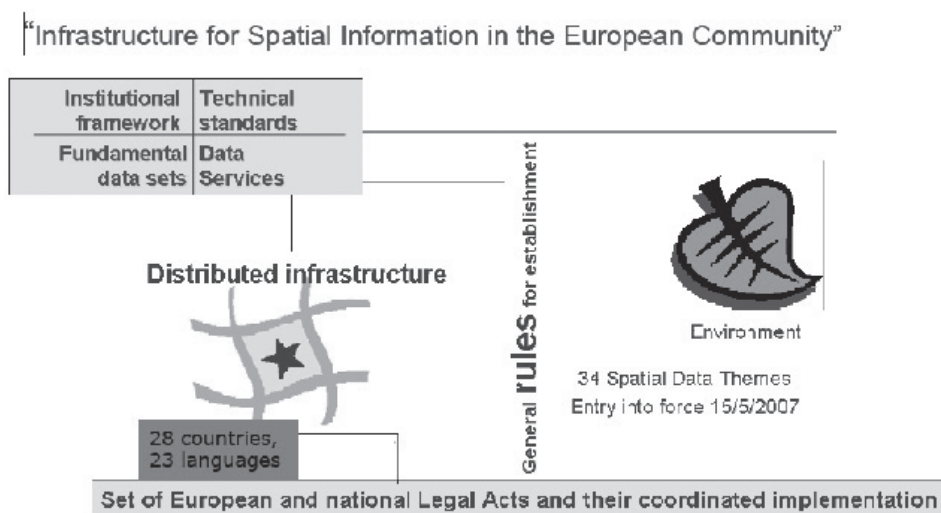
Az EU Big Data politika és a jól-léti témakör összekapcsolása

37. ábra Az EU Joint Research Centre intézetei

Az EU Joint Research Centre szervezete az európai politikák háttéréül szolgáló, azokat független, tényalapú és technikai támogatással ellátó szervezet, amelynél a fenti kutató intézetekben, 5 országban 2000 kutató dolgozik. Az ún. INSPIRE adatelemzési rendszer kialakításának a megvalósítója.

38. ábra. Az EU területi információs rendszere adatgyűjtési modellje

Az INSPIRE adatgyűjtési rendszerébe számos téma tartozik, közte az emberi egészség és biztonság is.

39. ábra Az EU INSPIRE tematikus adatgyűjtési rendszere

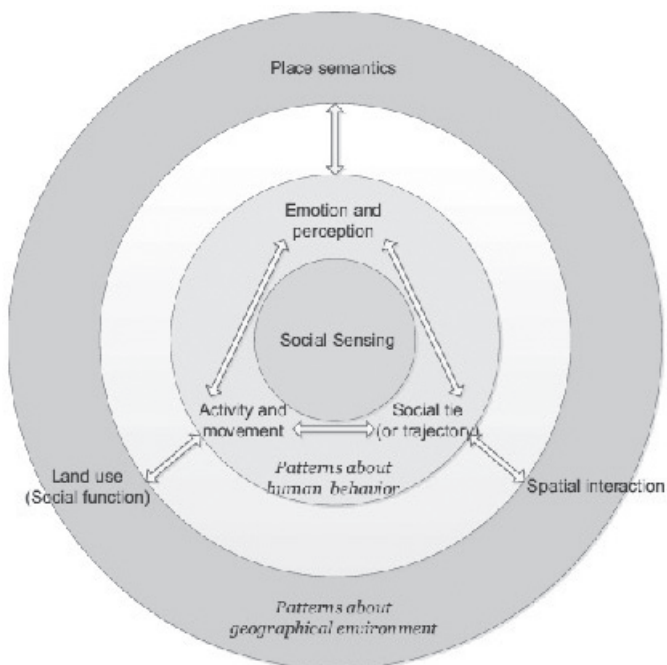
INSPIRE thematic scope

<p>Annex I</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Coordinate reference systems 2. Geographical grid systems 3. Geographical names 4. Administrative units 5. Addresses 6. Cadastral parcels 7. Transport networks 8. Hydrography 9. Protected sites 	<p>Annex III</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Statistical units 2. Buildings 3. Soil 4. Land use 5. Human health and safety 6. Utility and governmental services 7. Environmental monitoring facilities 8. Production and industrial facilities 9. Agricultural and aquaculture facilities 10. Population distribution – demography 	<ol style="list-style-type: none"> 11. Area management/ restriction/regulation zones & reporting units 12. Natural risk zones 13. Atmospheric conditions 14. Meteorological geographical features 15. Oceanographic geographical features 16. Sea regions 17. Bio-geographical regions 18. Habitats and biotopes 19. Species distribution 20. Energy Resources 21. Mineral resources
<p>Annex II</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Elevation 2. Land cover 3. Ortho-imagery 4. Geology 		

A jól-lét témakör belépésével megjelent az igény a szociális érzékelési adatok gyűjtésére is.

Az EU új kutatási témaköre, a távérzékelés és szociális érzékelés összekapcsolása már a világban számos helyen jelen van a kutatásokban és alkalmazásokban.³¹¹

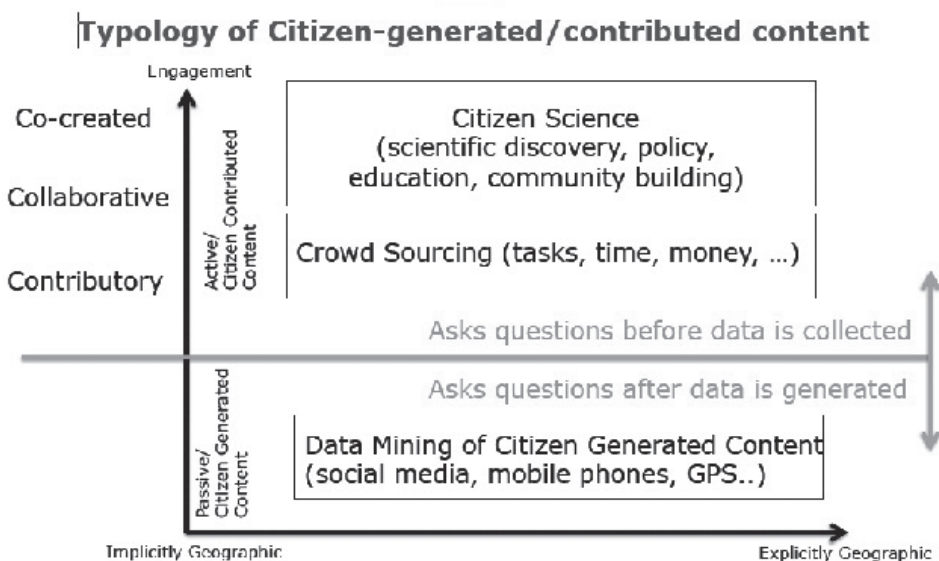
40. ábra. A pekingi távérzékelés és a szociális távérzékelés összekapcsolás modellje

A szociálisan érzékeny adatok gyűjtése történhet szenzoros érzékelők telepítésével, hasonlóan a GoogleEarth adatokhoz, képesek mérni pl. a fürdőhelyek zsúfoltságát, a rendezvények és egyéb szociális rendezvények adatait.

³¹¹ YU LIU^{1,2,3}, XI LIU¹, SONG GAO⁴, LI GONG¹, CHAOGUI KANG¹, YE ZHI¹, GUANGHUA CHI¹, LI SHI (2013): Social sensing: A new approach to understanding. Institute of Peking remote Sensing.

41. ábra Az EU kutatásokban megjelenő állampolgári adatszolgáltatási modell

A fenti tábla az állampolgár generálta, és az általuk adott adatok közül szintén a közösségi média, a mobiltelefonok, a GPS-adatok stb. révén beérkező adatokat dolgozza fel, és a kialakított témákat az ún. citizen Science, azaz a „polgárokról szóló tudomány”-nak nevezi, amit helyesebben inkább a fogyasztópolgárok viselkedéstudománya témaként jelölhetnénk.

Az európai társadalom kutatása, az ESS, az Európai Social Survey és a BigData összekapcsolása a hivatalos statisztikával megindult. 2014-ben felállt egy ESS Task Force, amelynek munkáját 9 Nemzeti Statisztikai Hivatal, az OECD, az UNECE, a JRC, a DG CONCT és akadémiai szakértők végzik. Három időtávra fogalmaztak meg feladatokat: 2016-ig, 2020-ig és 2020 utánra.

*11. táblázat Az EU tagországokban tervezett
BIG Data közösségi adatszolgáltatás mérési tervezet*

No.	Data source	Data type	Statistical Domains
1	Mobile communication	Mobile phone data	Tourism statistics, Population statistics
2	WWW	Web searches	Labour statistics Migration statistics
		e-commerce websites	Price statistics
		Businesses' websites	Information society statistics
		Businesses' websites	Business Registers
		Job advertisement websites	Employment statistics
		Real estate websites	Price statistics (Real estate)
		Social Media	Consumer confidence; GDP and beyond; Information society statistics
3	Sensors	Traffic loops	Traffic / Transport statistics
		Smart meters	Energy statistics
		Satellite images	Land use statistics, Agricultural statistics, environment statistics
		Automatic vessel identification	Transport and emission statistics
4	Transactions of process generated data	Flight movements	Transport and air emission statistics
		Supermarket scanner and sales data	Price statistics Household consumption statistics
		Financial transaction data	Household consumption statistics
5	Crowd sourcing	Volunteered geographic information (VGI) websites (OpenStreetMap, Wikimapia, Geowiki)	Land use
		Community pictures collection (Flickr, Instagram, Panoramio)	-

A fenti táblázat bemutatja, hogy a mobiltelefonokat turisztikai, a webes kereséseket munkaerő-piaci és migrációs, az e-kereskedelmi adatokat az árak kontrollálására, a közösségi médiát a „GDP és Beyond témára, stb. kívánják pilot programként BigData elemzésekre használni. Ugyancsak betervezték a városi életműködés mérését a közösségi média és a webadatok elemzésének felhasználásával is. A szociális szenzor adatokat összekapcsolják egyéb adatokkal, megteremtve az interoperabilitást, és megkezdődik az INSPIRE rendszer állampolgár alapú (Szenzor Web Enablement suit of Standards) fejlesztése. A környezeti adatok esetében élesen indul a BIG Data for the Environment projekt. 2015-2018 között összekapcsolják a távérzékelési és a szociális érzékelési adatokat. Megkezdődik a mobiltelefonok adatainak leolvasása a közpolitikai célú felhasználásra is.³¹²

³¹² CRAGLIA, M. (2014): Open data and Indicators of Well-being. EC. JRC.
http://www.wikiprogress.org/images/MAX_CRAGLIA_Open_Data_and_Indicators_of_Well-Being.pdf

11.6. A Big Data JRC Citizen Science és a Smart Cities projekt összekapcsolása

Az EC JRC 2014. február 5-7-i Isprán tartott konferenciáján 27 projektet mutattak be, az ún. Citizen Science, azaz az ún. használó generálta tartalomelemzést illetően.

12. táblázat A közösségi kutatás, a használó generálta adatok *Szerk: Hervainé Szabó Gyöngyvér*

- A CitizenScience több mint adatgyűjtés, érzékenységfelkeltés, kapacitásépítés, közösségfejlesztés és -erősítés.
- A SMART városok nem az ITK-ról, energiáról, a közlekedésről szólnak, hanem a SMART állampolgárról, aki részt vesz a város irányításában, érintett annak életminőségében, a környezet védelmében.
- Jelenleg nincs összefüggés a CitizenScience és a SMART város kezdeményezések között, nem összekapcsolhatók és nem interoperábilisek az adatok, nem újrafelhasználhatók.
- Nincs mód arra, hogy a két terület adatait összevethessük.
- Az adatok többsége a projekteket követően eltűnik, nem ismételhetők az eredmények, nem tesznek lehetővé longitudinális elemzéseket.
- Nem kialakultak az analitikus módszerek a kvantitatív és kvalitatív adatok integrálására heterogén forrásokból.
- Kritikus kérdés a bizalom megteremtése mindkét program esetében, olyan adatokat kapjon vissza a város, amelyek a közösség által értékeltek.

Az állampolgár központú földrajzi információk tipológiája

42. ábra Az állampolgár által szolgáltatott adatok tipológiája.

Szerk. Craglia

Table 1: Typology of Citizen-Generated Geographic Information

	Explicitly Geographic	Implicitly Geographic
Explicit or Active Volunteering	This is "True" Volunteered Geographic Information in the strictest sense. Examples include Open Street Map.	Volunteered (geo)spatial information (VSI). Examples would include Wikipedia articles about non-geographic topics, which contain place names
Implicit or Passive Volunteering	Citizen-generated geographic content (CGGC). Examples would include any public Tweet referring to the properties of an identifiable place.	Citizen generated (geo)spatial content (CGSC) such as a Tweet simply mentioning a place in the context of another (non-geographic) topic.

A fenti táblázat az aktív és önkéntes adatszolgáltatást GIS alapú utcatérkép, ill. az ehhez kapcsolódó Wikipédia cikkeket, egyéb nem földrajzi, de neveket alkalmazó, dokumentumokat, míg a passzív adatszolgáltatás az állampolgár által generált földrajzi tartalmat, pl. Tweet adatot, illetve egyéb tartalmat jelent. Az Állampolgár Obszervatórium projekt része a globális föld obszervatórium projekteknek (GEOSS). Elemei voltak a CITI-Sense környezeti adatgyűjtő www.citisense.eu, az Omniscientis a közigazgatási panaszok egész Európában való elemzése www.omniscientis.eu, a CobWeb környezeti adatok pl. áradások mobilinformációinak felhasználása www.cobwebproject.eu, WeSenselt a közösségi vízhasználat kérdésében, a Bécsi Egyetem EmoMap projektje a szubjektív életminőség adatokat tér-idő perspektívában ábrázolta.

43. ábra. Az EU által támogatott projektek
az ún. állampolgár szolgáltatotta adatok fejlesztésére

EU Funded projects related with Citizen Science	Website
→ GAP	http://gap2.eu
→ WESENSEIT	http://www.wesenseit.com
→ R&Dialogue	http://www.rndialogue.eu
→ Science Talk	http://www.e-sciencectalk.org
→ Voices for Innovation	http://www.voicesforinnovation.eu
→ Citclops	http://www.citclops.eu
→ CobWeb	http://cobwebproject.eu
→ Engage	http://www.engagedata.eu
→ Socientize	http://www.socientize.eu
→ Citi-Sense	http://www.citi-sense.eu
→ EDGI	http://edgi-project.eu
→ IDGF	http://idgf-sp.eu
→ DRIHM	http://www.drihm.eu
→ Gloria	http://gloria-project.eu/es/
→ Citizen Cyberlab	http://citizencyberlab.eu
→ EU BON	http://www.eubon.eu
→ EVERYAWARE	http://www.everyaware.eu

Az EU 7. keretprogramja a fenti állampolgár-tudományi projekteket támogatta. A Horizont 2020 a Smart Cities és az életminőség összekapcsolása - a közlekedés és egy maratoni futóverseny kapcsolatát szervezte össze.

A tanulmány az állampolgár bevonását több szintre helyezi: az első mint érzékelő, a második mint interpretáló, a harmadik szint a problémameghatározó és adatgyűjtő, a 4. szint a kollaboratív „tudományosság”, azaz problémameghatározás, adatgyűjtés és elemzés. A kérdés az, ebből az adatokból mit hozzanak nyilvános-

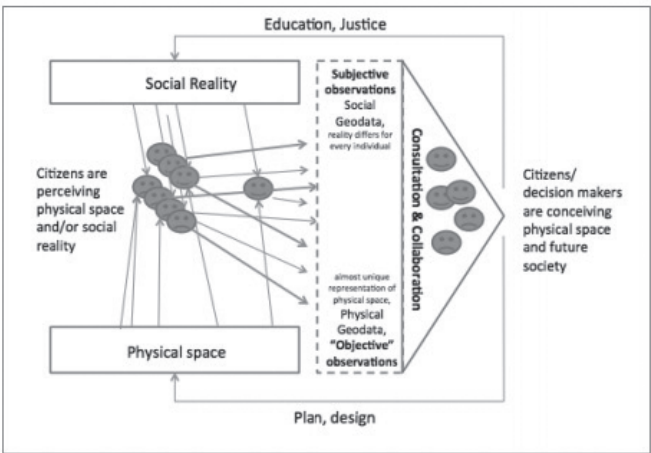
ságra, hogyan, hol. A nyitott adatok használata a várostervezésben a jelentés szerint a következő módon illeszthető a SMART Cities paradigmába.³¹³

44. ábra Az állampolgári adatszolgáltatás szintjei

45. ábra A SMART városok és az állampolgárok által szolgáltatott szubjektív és objektív megfigyelések adatai

Fig.2. Utilization of subjective and objective observations in governance/planning within the smart city paradigm.

³¹³ CRAGLIA, M., GRANELLI, C. (2014): Citizen Science and Smart Cities. JRC. technical Reports.

11.7 A jól-léti hatásgyakorlás globális modellje: a Világgazdasági Fórum nézőpontjában

A világgazdasági Fórum a gazdasági világválság hatására, a Világbank inkluzív gazdasági diskurzusaira való reflektálásként kialakította a maga kibővített globalizációs gazdasági nézőpontját:

Az új GDP-n túli politika

- Pénzügyi politika: a rövid távú pénzügyi egyensúlypolitika helyett, növekedést megalapozó közszektor által történő befektetések a kemény és lágy infrastruktúrába.
- Kereskedelempolitika: a protekcionista, munkaerő-védelmi politikák tranzakciós költségei magasak. Az inkluzív növekedés a szociális, elosztási és kereskedelmi politika integrálását jelenti.
- Pénzügyi befektetési politika: a megtakarítások átalakítása mobil befektethető tőkévé, teljes befektetési szabadság, olyan rugalmas rendszerekkel, amelyeket a nemzetállamok piacaik védelmében felhasználhatnak.

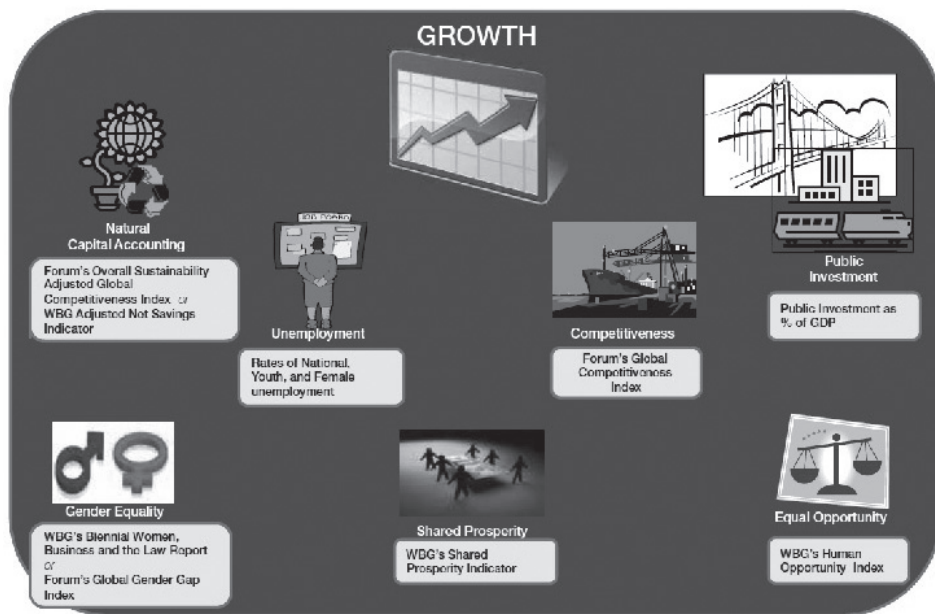
A társadalmi, politikai, gazdasági feszültségek szisztematikus kezelése:

- Inkluzivitás: az állampolgárok részére és az állampolgárok által létrehozott eredmények, jövedelmek, közjavak, pl. egészség, oktatás, biztonság, a lehetőségekhez való hozzáférés szabadsága, diszkriminációmentesség. Kezelendő a rendkívüli, szisztematikus szociális és gazdasági stresszjelenségek megnövekedése. Ugyanakkor százmilliók kerültek ki a szegénységből, új üzleti modellek és technológiai innovációk jelentek meg, de új elem a nemzeteken belüli egyenlőtlenség növekedése, aránytalanul nagy teher a fiatalokon, a munkanélkülieken, a középosztályi munkáscsoportok veszélyeztetettsége akut probléma.
- Munkanélküliség kezelése.
- Fenntarthatóság: fenntartható üzleti modellek, a természetes tőke fejlesztése.

A fentiek alapján a világbanki nézőpont azon nem termelő, hanem fogyasztó szektorok beemelését is jelenti a nemzeti GDP-be, amelyek eddig nem képezték ennek részét, másrészt a globalizáció teljessé tételét, kiterjesztését a nem globalizált gazdaságra is, annak kockázati csoportjaira kialakított politikákkal. A Világgazdasági Fórum mindezt integrálta egy új globális nyilvántartási és információs rendszerbe.

Adattárház alapú modell

46. ábra A világgazdasági fórum által megtárgyalt adattárház alapú mérési modell

Jelenlegi indexek

- Humán lehetőségek Index (HOI): Argentína, Brazília és Világbank kifejlesztette, a gyermekek egyenlőtlen lehetőségeit mutató szolgáltatások indexe.
- HDI Humán Fejlettségi Index
- OECD Better Life Index
- EPI-Környezeti Teljesítmény Index, fenntartható növekedés: a fizikai, a humán és természeti tőkének a jövő generációkra való hatására is kiterjesztett mérés. Ebbe beletartozik a természeti tőke megtakarítása, a természeti beleszámítása a nemzeti költségvetési rendszerbe.
- UNEP IGEI Inclusive Green Economy Index
- OECD Green Growth Statistics
- ESG üzleti mérési index: Környezet, Szociális helyzet és Kormányzás (befektetői csoportok igénye)

A fenntartható és többdimenziós növekedés adattárháza

- Kiegyenlített net megtakarítási mutató, a fizikai, a humán és természeti tőkére vonatkozóan
- Globális társadalmi nemi index: a társadalmi nem alapú egyenlőtlenségek, és abban az előrehaladás (politikai, oktatási és egészségügyi, jövedelmi mutatók)
- Globális versenyképességi Index: 12 témában 100 versenyképességi mutató, erősségek, gyengeségek
- Humán Lehetőségek Index
- Közös Prosperitási Index: a lakosság alsó 40%-ának jövedelme az egy főre jutó női jövedelemmel

A Világgaazdasági Fórum, az Új Növekedési modellek Globális Tematikus Bizottsága 2014 januárjában az Új növekedési modellek: a jobban kiegyenlített, inkluzív és fenntartható növekedés kihívásai és annak megvalósítása lépései³¹⁴ c. tanulmánya abból indul ki, hogy a világ népességének 85%-a él a fejlődő világban, és ezen országok megindultak a magas jövedelmű gazdasággá válás útján, miközben a fejlett országokban kialakult korlátozott növekedés a jellemző. A defektív növekedés katasztrofális összeomláshoz, bizonytalansághoz és nem fenntartható növekedéshez vezethet. A kiegyensúlyozott növekedés mutatóinak kidolgozása ezért elengedhetetlen. Mindez párosul a fejletteken és fejlődőkön belüli átlagjövedelmek közötti különbségek növekedésével. Mindez aláássa a társadalmi kohéziót és a politikai stabilitást, megkérdőjelezi a nyitott gazdasági és pénzügyi rendszert mint modellt. További kihívás a fiatalok foglalkoztatása, a környezeti ökorendszer fenntartása. A világ természeti tőkéje nem elegendő a megháromszorozódott világgaazdaságra. Másrészt a befektetési modellek 0 vagy alacsony kamatlábbal nagyon sokára térülnek meg.

A nemzetállami szintű új növekedési mérési rendszer fókuszpontjai:

- a gazdasági teljesítmény mérése,
- fiskális, pénzügyi, kereskedelmi és tőkeáramlási újraegyensúlyozás,
- a források megosztásának és a fenntarthatóságnak, a kereskedelmi interakcióknak áttekintése,
- intézményi innovációk
- a vállalkozási ökorendszer és tevékenységek áttekintése.

Mindez a növekedés és foglalkoztatás, az inklúzió és a fenntarthatóság összekapcsolását igényli. Az ország fejlődésének mérése a GDP alapján történt, az egy

³¹⁴ Global Agenda Council on New Growth Models (2014): New Growth Models: Challenges and steps to achieving patterns of more equitable, inclusive and sustainable growth. World Economic Forum.

főre jutó GDP a személy által megtermelt növekedést, piaci termelést mutatta, miközben a piac általi értéktermelés nem volt része a nemzeti költségvetésnek. Az inkluzív növekedés a szegényekhez kapcsolt növekedés, összekapcsolt a jövedelemelosztással: azaz a lakosság alsó jövedelmű 40%-a mennyi jövedelemnövekedést használ. A legfőbb politikai kérdés: a jövedelmi egyenlőtlenség helyett a lehetőségek egyenlőtlenségét kell megváltoztatni.

Az OECD, ENSZ, részben a Világbank által kialakított mérési rendszer mint nemzetközi politikai gazdaságtani fogalom, a jól-léti mérés mint közjó a globális politika részévé vált, elfogadott lett mint nemzetközi norma az euroatlanti világban, és a világbanki adatok és mérések alapján globális, népszerű módon a társadalom állapotát bemutató egységes indexrendszerként funkcionál. Az OECD Better Life indexe mellett megjelentek a regionális jól-lét mutatói is, amelyek globális szinten képesek a régiók gazdasági és szociális fejlettségét bemutatni. Az EU kiegészítő indikátorinak még nem igazán volt visszhangja, azonban az EU esetében a 2020 társadalmi célok már európai komplex indikátorokat jelentenek a tervezés–megvalósítás–teljesítményértékelés vonatkozásában. Ezáltal az EU erőteljes előhaladást ért el a tényalapú kormányzás vonatkozásában és az alternatív közgazdasági nézőpont regionális érvényesítésében. Külön kiemelendő a WHO európai igazgatósága és az EU együttműködése e témában.

12. Kitekintés a jövőbe

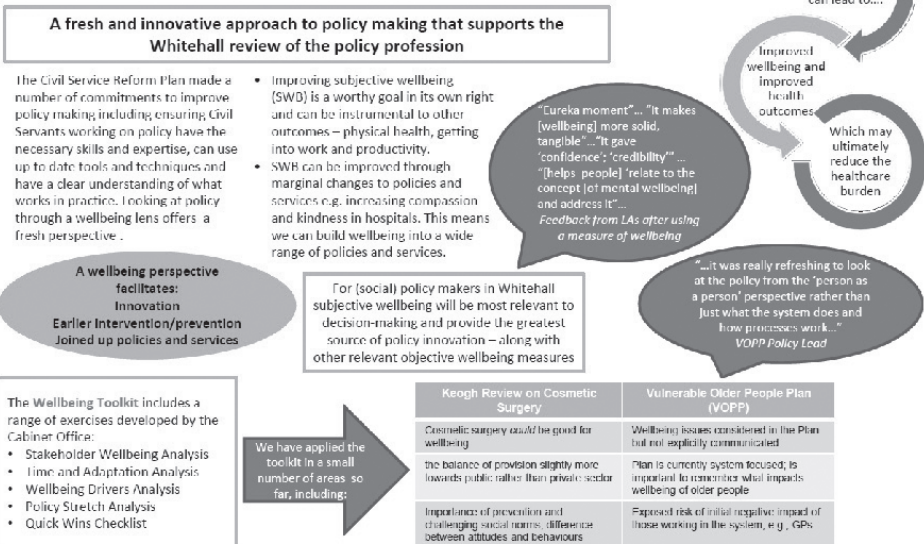
12.1. A jól-léti indexhez kapcsolódó hatásgyakorlás tapasztalatai az Egyesült Királyságban

A brit kormányzat 2010-ben történő hatalomra kerülését követően a jól-léti témakör a politika központi áramába került: probléma iránzat a jól-lét a GDP mellett, politikai áramlat, és a közpolitikai akcióterület, tevékenység. A jól-léti politika fontos ideológiai háttere a „cameronizmus”, ami azt jelenti, hogy David Cameron eltávolodott az Új Jobboldal, a thatcherizmus stratégiájától, a Labour Párt politikájával szemben egy konzervatív harmadik utat keresett. Ez a politika egy modern, liberális, progresszív, társadalmi felelősséggel jellemezhető, piac-központú, de a veszélyeztetettek érdekében beavatkozó, az államisággal szemben az ún. „Big Society” eszméje a szociális problémák megoldását nem az államtól, hanem a magán-, a jótékonyági és az informális szektortól várta. A közpolitika alakításában már 2010-ben 2 alapvető dokumentumot elfogadott a kormány az egészségügyi szolgáltatások fejlesztésére vonatkozóan. E politika az ún. „nudge” lökdösés jegyében zajlott, azaz nem az állam bevonása, hanem csak a problémás területekhez egy-egy lökés adása a politika a célja. A koncepció a decentralizáció és devolúció miatt (skót és walesi egészségügyi rendszer kollektivisták és kollaboratív, az északi demokratikus és semleges, az angol piaci alapú és technikai megoldásokat kereső) a helyi hatalomra bízta a politikai megoldásokat, és főként a helyi önkormányzatokra. Ily módon az egészségpolitika alakítása összetett feladatot jelentett.

A brit egészségügyi minisztérium a jól-lét témakörét elemzi egy 2014. évi kiadványában a politikaalakítás, a döntéshozatal és a közpolitikai akciók, programok nézőpontjából. Jól látható a dokumentum megfelelően vizualizált.

47. ábra A közpolitika jól-léti érési modellre építő közigazgatási modellje az Egyesült Királyságban

What difference does it make?

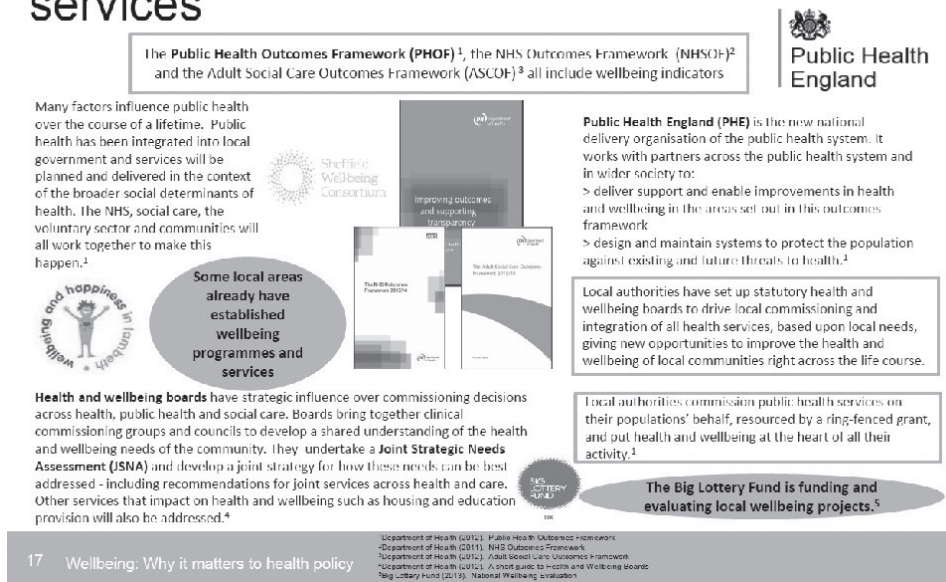
2 Wellbeing: Why it matters to health policy

A jelentés az egészségügyet a Whitehall (Miniszterelnöki Hivatal) politikai professzió elemzési keretébe helyezi, amelyben a politikaalakításban kiemelt a köztisztviselők szerepe, akik friss szemmel, a jól-léti lencsén keresztül vizsgálják a politikát, adnak friss nézőpontot, a friss módszereket és technikákat ahhoz. Ennek alapján a jól-léti perspektíva hozzájárul a politikához az innovációk, a korai beavatkozás és prevenciók, az ún. joined up politikák és szolgáltatások (a kormányzati szintek vertikális és horizontális integrálása) kérdéseivel. A jól-léti eszközök és technikák programonként változnak, itt a kockázatviselők jól-léti elemzése, az idő és adaptációelemzés, a jól-lét hajtóerőinek elemzése, politikai rugalmasság elemzés, gyors feladatlista ellenőrzés szerepelnek. A jól-léti nézőpontot, a szubjektív jól-lét figyelembevételét a szociálpolitikai innováció legjelentősebb elemének tekinti.

A jól-léti politika és mérések bevezetése a helyi Egészségi és Jól-léti Bizottságok kötelező létrehozását eredményezte.

48. ábra. A helyi jól-léti testületek döntéseinek hatása az egészségügyi szolgáltatásokra
az Egyesült Királyságban

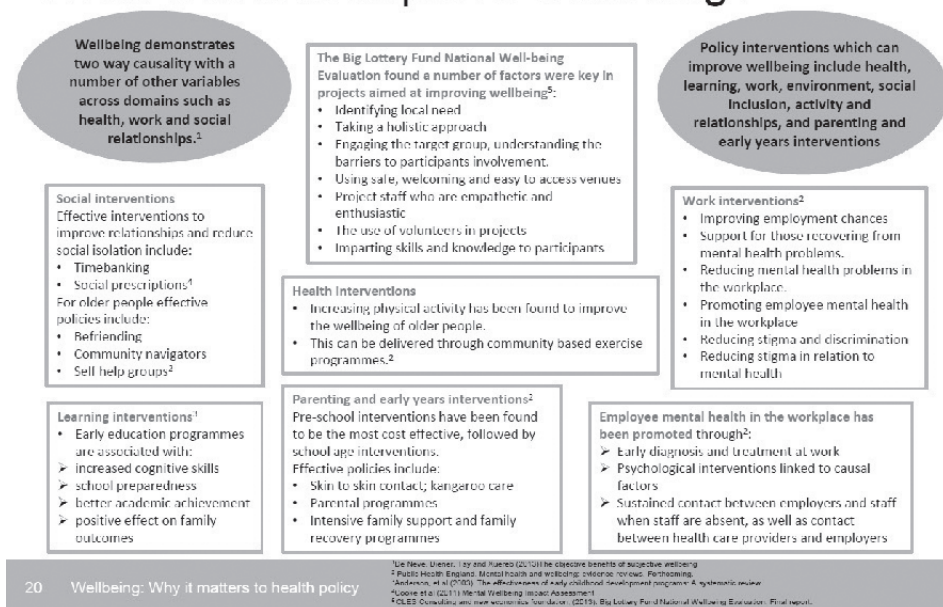
Affects decisions about the range of local services

E bizottság dönt az egészségügyi, közegészségügyi és szociális gondozási kérdésekben, a közös stratégiai szükségletelemzés után stratégiai programokról, közös szolgáltatásokról, a lakás és oktatás, a munka stb. szektorok egészségi hatástervezéséről. A modell hatása a kimeneti keretek meghatározásában (Közegészségügyi Eredmények Keretrendszere, a Nemzeti Egészségügyi Keretrendszer, a Felnőtt Szociális Gondozási Keretrendszerbe beépített), indikátorok területi szinten is mérhetők. A Lottó finanszírozza a helyi jól-léti terveket. A jól-léti indikátorok tehát kihatnak a helyi szolgáltatásokra. A jól-léti mérések bevezetését követő 2-3 évben kialakult az is, mi működik a jól-lét érzet fejlesztésében, mi nem. A közpolitikai beavatkozások közül az egészség, a tanulás, a környezet, a társadalmi inklúzió, az aktivitás és kapcsolatok, a szülői képességek fejlesztése és a korai gyermekkori beavatkozások eredményesek.

49. ábra. A brit közpolitikában kialakított jól-léti mérési modellre építő
intervenciók rendszere

What works to improve wellbeing?

A szülői képességek fejlesztése, kisgyermekkorai egészségfejlesztés: korai csecsemőtáplálás, „kenguru” program – testi kapcsolat az újszülöttel, szülői programok, intenzív családtámogatás és család-helyreállítás.

Tanulási beavatkozás: kisgyermekkorai programok, amelyek növelik a kognitív képességeket, az iskolára való felkészültséget, a jobb tanulmányi eredményeket, a családi sikerességet.

A helyi jól-léti programok finanszírozása: a helyi szükségletek megállapítása az egészségi és jól-léti bizottságok révén; holisztikus nézőpont alapján a célcsoportok bevonása, korlátaik feltárása, biztonságos, kellemes és könnyen elérhető találkozáshelyek kialakítása, megfelelően empatikus és lelkes munkatársak, önkéntesek, akik megosztják tudásukat és képességeiket a résztvevőkkel.

A társadalmi beavatkozás: „Időbank” – önkéntes munka, személynek, szervezetnek, közösségnek végzett, amelynek elszámolási rendszere: 1 óra 1 font banki érték. A szociális részvény olyan részvény, amelyet magánbefektetők adnak össze, pl. valamely hajléktalan ellátására vagy pártfogó szolgálatra, stb. A szociális szolgálat akkor kapja meg a pénzt, ha bizonyítani tudja, hogy a kliens megáll a lábán, nem szorul a közösségi ellátó rendszerre. Tehát a szociális szolgáltató fektet be, és csak eredményes munka után jut hozzá a szolgáltatáshoz. Az idősök barátság

szolgálata, a magányos idős emberek látogatását vagy a velük való telefonbeszélgetést jelentik. A Községi iránymutató a szociális szolgáltatásokról szóló információs szolgáltatás, vevőszolgálat, ügyvédi szolgáltatás, eligazítás egészségügyi kérdésekben stb., az önszorgító csoportok kialakítása mellette. Szociális receptek felírása, ami a közösségi időtöltésre, klubtevékenységekre stb. vonatkozik.

Munka-beavatkozás: a munkavállalók esélyeinek növelése, a mentális egészség és betegség kezelése, a munkahelyi mentális problémák csökkentése, a munkahelyen történő egészségfejlesztés, a stigmák és diszkrimináció csökkentése, a mentális beteget érintő stigmák kezelése

A munkahelyi egészségügyi szolgáltatás: korai diagnózis és kezelés, pszichológiai intervenciók, munkáltató és munkavállaló kapcsolatainak fenntartása, munkáltató és egészségügyi ellátó kapcsolata folyamatossága

Idősek egészségprogramja: fizikai tevékenység növelés, közösségi testnevelés, stb.

A fenti beavatkozások nem feltétlenül több, hanem átcsoportosított, és helyi közösségi, valamint munkahelyi szociális beavatkozásokat igényelnek.

Az alábbi vizualizáció arra utal, hogy a közvetlen jól-léti politika azt jelenti, hogy a jól-lét hiányban szenvedő emberekért többet teszünk, a közpolitikát kiterjesztjük a politika egyéb területeire, mérjük, elemezzük, összevetjük, értékeljük a változásokat, és informáljuk erről a döntéshozókat. A jól-lét egészségügyi nézőpontja alapján az egyén eredeti jól-léti szintje 70-80%-ra helyreállítható, a 40%-ban meglévő genetikai meghatározók szintje is módosítható.

Az alábbi gyermek jól-léti mérési eredmények alapján jól-látható a gyermek jól-léti szükséglet feltérképezése.

50. ábra Gyermek jól-léti közpolitikai szükségletek és megoldásuk brit modellje

What do children need?	How can they get it?	Policy effect Positive/Neutral/Negative
1) The conditions to learn and develop	<ul style="list-style-type: none"> • Have opportunities for free play • Get high quality and appropriate education and care • Have positive relationships with teachers 	
2) A positive view of themselves and an identity that is respected	<ul style="list-style-type: none"> • Be comfortable with their appearance • Be physically and mentally healthy • Are respected and valued for who they are 	
3) Enough of what matters	<ul style="list-style-type: none"> • Have the items and experiences that matter • Have some financial autonomy through pocket money • Live in a household which is economically stable 	
4) Positive relationships with their family and friends	<ul style="list-style-type: none"> • Be active participants in decisions that affect them • Have caring, loving relationships • Spend time with their family and with friends 	
5) A safe and suitable home environment and local area	<ul style="list-style-type: none"> • Be, and feel, safe at home and in their local area • Live in good quality housing • Have space at home that is theirs for privacy 	
6) Opportunity to take part in positive activities to thrive	<ul style="list-style-type: none"> • Have a say in how they use their time • Have affordable activities in their local area • Have access to outdoor spaces for play 	

Figure 4: Understanding the impact of decisions on children's well-being

16: www.childrensociety.org.uk/well-being

A fenti táblázat pedig a gyermek jól-léti szükséglet alapján összefoglalóan tartalmazza a 6 kulcsterületre vonatkozó közpolitikai javaslatokat.³¹⁵

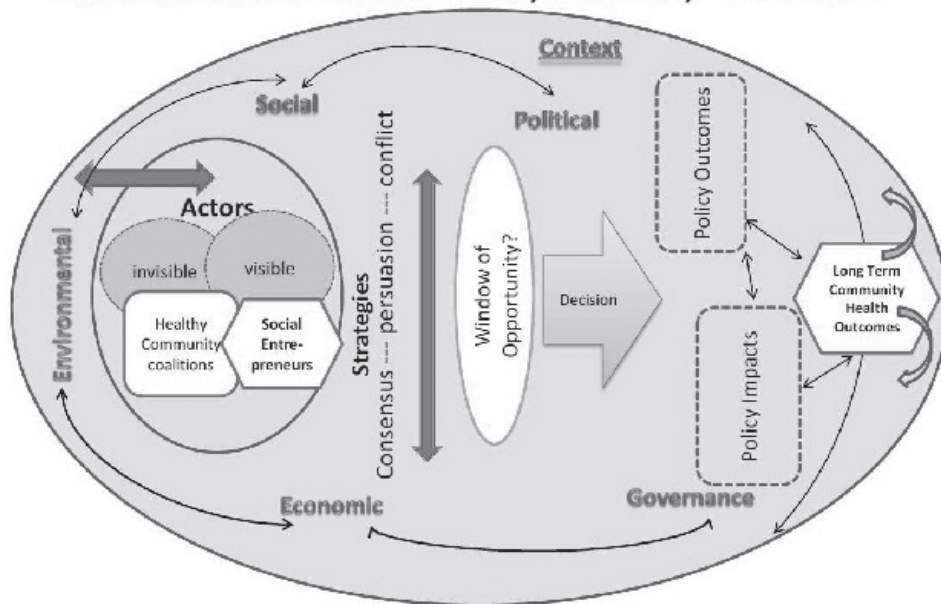
12.2. A kanadai egészséges közösség közpolitikai program modellje

Az egészséges közösség kialakítását célzó közpolitikai modell 1986 óta (Ottawa Charter for Health Promotion, WHO 1986) globális szintre emelkedett, és 2010 óta mint egészséges közösségfejlesztő közpolitikai program világszerte általánosan elfogadottá vált. A közpolitikai modell kulcseleme a hosszú távú egészséges közösségi működés elérése, a társadalmi-politikai-gazdasági-kulturális-környezeti kontextustól függően: a program középpontjában a „társadalmi vállalkozók mint látható aktorok, és a gazdasági, civil és magánszereplők mint láthatatlan aktorok” által kialakított stratégiák állnak. Az egészséges közösség fejleszt-

³¹⁵ Children's Society (2012): promoting Positive Well-being for Children. A report for decisionmakers in Parliament, central and government and local areas.

tésének stratégiai között a konszenzusos, a meggyőzőes és a konfliktusos stratégiák szerepelnek, a döntéshozatal, a végrehajtás eredményei a közpolitikai eredmények és hatások. Az egészséges közösség közpolitikai stratégiáit a partnerségi és társadalmi vállalkozói koalíciók cselekvési kereteit öt elem határozza meg³¹⁶:

Figure 1: A Draft Explanatory Model of the Process by Which Healthy Communities Initiatives Influence Healthy Public Policy – from Phase 1

1. Társadalmi kontextus: a helyi közösség társadalmi normái, a domináns közösségi értékek, a lakosság szociális tőkéje és a közösségfejlesztés. a szociális tőke a helyi politikai akciókhoz a közösségi kapacitás feltétele, ami összekapcsolódik az egészséges közösségi közpolitika ügyképviselésével. A közösségi kapacitás a formális és informális kapcsolatok egészét, a bizalom és kölcsönösség szintjét feltételezi a közösségi ügyek kezelésében és megoldásában.
2. Politikai kontextus: Az egészséges közösség közpolitikai programja erőteljesen politikai ideológiáktól függ, többnyire választási ciklusokhoz, költségvetési modellekhez kapcsolt és erőteljesen kiszolgáltatott a helyi domináns csoportok, politikai, gazdasági és civil kockázatviselők eszmerendszerének.

³¹⁶ BARR,V. (2012):Development of a Conceptual Framework to Support Research on the Role of Healthy Communities Initiatives in the Development of Healthy Public Policy

3. Környezeti kontextus: A környezeti kontextus meghatározói az épített környezet, az emberi kapcsolatok, a közterek minősége, parkok, utcák, közlekedés stb. tényezők, beleértve a klímaváltozás okozta új kihívásokat is.
4. Gazdasági kontextus: az egészséges közösség fejlesztése függ a javak, a jövedelmek megtermelése, elosztása és a közpolitikai források megteremtése folyamataitól. A település társadalmi-gazdasági státusa, az elitcsoportok pénzügyi és anyagi forrásai, a közpolitikai irányultsága meghatározóak a döntéshozatalban.
5. Kormányzási kontextus: az egészséges közpolitikai modellben az intézmények szerepén túl a lakossági részvétel, a közösségi mobilizáció és a szektorális politikák integrálása, a helyi politikai rendszer nyitottsága vagy zártsága, a helyi önkormányzati vezetők közösségi részvételi értékre való beállítottsága csakúgy változó tényező, mint a helyi civil szervezetek sikeressége (Barr, 2012:5). A konceptuális modell nem értékeli túl a közösségi részvétel szerepét, a változások elérésében a látható szereplők között az intézmények és a média, a láthatatlan szereplők között az akadémiai kutatók, tanácsadók, önkormányzati közigazgatási vezetők mint politikai-társadalmi vállalkozók katalizátori szerepét hangsúlyozza.

A jól-léti közpolitika mint egészséges közösségpolitika három politikai áramlat integrálásából keletkezik. Első a probléma felismerése és a közpolitikai akció időpontjának megválasztása, a látható és láthatatlan szereplők bevonása. Második a politikai vállalkozók mint a változások katalizátorai megkezdik a tárgyalásokat, a koncepciók, eszmék kidolgozását, a különböző nézőpontok ütköztetését, a társadalmi vállalkozók felkészítését. Rendszerint több ügyképviseleti koalíció is kialakul, amelyek közül a kormányzati szereplők feladata a normakialakítás, a politikai akciók, az akciók hatása elemzése és kiszámítása. A másik koalíció többnyire az alternatív koncepciókat képviseli, és a konfliktusfeloldás a politikai brókerek feladata, hogy téma körül kialakult konfliktusok intenzitása csökkenjen (Barr, 2012: 6).

Az egészséges közösség nézőpont világszerte olyan helyi fejlesztési stratégiaaként értelmezett, amelyben a közösségi egészség megerősítési folyamatokban elért. Az egészséges közösség meghatározói az egészség tágabb értelmezésében a társadalmi, gazdasági, környezeti, fizikai, pszichológiai, spirituális és kulturális aspektusai az egyén életének. Az egészséges közösség nézőpontjában az értékalapú közösségfejlesztés, az egészségközpontú közpolitika, az állampolgárok bevontsága és részvétele, a politikai elkötelezettség és a multiszektorális partnerség az alapvető elemek.

Irodalom

1. ÁGH, A. (2013): A baloldal „új jövője” Európában: magyar esélyek a felzárkózásra. *Mozgó Világ*. 2013-április 15.
2. ALISON, S.-POWELL, M.-SELF, A.(2011): Developing a Framework for Understanding and Measuring National well-being, Office for National Statistics, UK
3. ANDROFF, D. K. AYON, C.; BECERRA, D.; GURROLA, M.; SALAS, L.; KRYSIK, J.; GERDES, K.; SEGA. (2011): Immigrant Children's Well-being: The Impact of Policy Shifts. *Journal of Sociology & Social Welfare*; Mar2011, Vol. 38 Issue 1, p77
4. ANTONEN, H., RÄSÄNEN, T. (eds)(2009): Well-being at Work. *New Innovations and Good Practices* 9.p.
5. BARR N. (2012), 'The Higher Education White Paper: the good, the bad, the unspeakable – and the next White Paper', *Social Policy and Administration*, 46: 5, 483–508
6. BARR, V.(2012):Development of a Conceptual Framework to Support Research on the Role of Healthy Communities Initiatives in the Development of Healthy Public Policy
7. BARTUS Gábor (2013): A fenntartható fejlődés fogalom értelmezésének hatása az indikátorok kiválasztására. *Statisztikai Szemle*. 91.évf.8-9.sz. 842-869.
8. BEUNINGEN, J. JONGE, T. (2011): The personal well-being index. Construct validity for Netherlands, Discussion Paper, Central Bureau for Statistics.
9. BEUNINGEN, J., JONGE, T., (2011): Personal Wellbeing Index Construct Validity for The Netherlands CBS. BOCA, D. (2010) Child poverty and child well-being in the European Union: policy overview and policy impact analysis. A case study: Italy. Budapest & Brussels: TARKI-Applica.
10. BOELHOUWER, J. STOP, I. (1999): Measuring Wellbeing in the Netherlands. *Social Indicators Research*, 1999, Vol. 48, 51 – 75

11. BOELHOUWER, J. (2010): Wellbeing in the Netherlands The scp life situation index since 1974. The Netherlands Institute for Social Research
12. BOURDIEAU-LEPAGE-TOVAR, E (2011): Bien-être en Ile de France: Derrière une hausse générale, des disparités territoriales croissantes In: Métropolitique 2, Mai, 2011 URL: <http://www.metropolitiques.eu/bien-être-en-ile-de-france.htm>
13. BROCKMAN, H.(2012): Das Glück der Migranten. Eine Lebenslaufanalyse zum subjektiven Wohlbefinden von Migranten der ersten Generation in Deutschland. SOEPpapers
14. BRODDADÓTTIR, I. (2013):The Well-Being-Watch in Iceland. European Social Services Conference Dublin 17. – 19. june. MSW, MPA Ministry of Welfare, Iceland Children's Society(2012): promoting Positive Well-being for Children. A report for decisionmakers in Parliament, central and government and local areas.
15. BURKE, R., RICHARDSEN, A., MORTINUSSEN, M. (2004) : “Workaholism among Norwegian managers: Work and well-being outcomes”, Journal of Organizational Change Management, Vol. 17 Iss: 5, pp.459 – 470.
16. BURKE, R., RICHARDSEN, A.M., MORTINUSSEN, M. (2004) “Workaholism among Norwegian managers: Work and well-being outcomes”, Journal of Organizational Change Management, Vol. 17 Iss: 5, pp.459 - 470
17. CHIN-CHUN-YI (2013): The Psychological Well-being of East Asian Youth. Springer pp. 270-272.
18. KROLL, Christian, (2011): Measuring Progress and Well-being. Achievement and Challanges of a New Global Movements, Friedrich Ebert Stiftung, p.28.
19. CRAGLIA, M. (2014): Open Data and Indicators of Well-being. EC. JRC.
20. CRAGLIA, M., COOPER J.O. (2011): Well-being – a conservative issue. The practical Politics of Well-being. NEF. 21-26.pp.
21. CRAGLIA, M., GRANELLI, C. (2014): Citizen Science and Smart Cities. JRC. technical Reports.
22. DAHL, A. (2012): New Indicators of Human Well-being. International Environmental Forum. Geneve. <https://www.worldwewant2015.org/node/297162>
23. DEL BOCA, Daniela (2009): Child poverty and child well-being int he European Union policy overview and policy impacts analysis. A case study: Italy

24. DAS, S: B. (2013): ASEAN Economic Scorecard: Performance and Perception. ISEAS Singapore
25. DELHEY, J. And DRAGOLOV, G. (2014) Are we happier together? Social cohesion and wellbeing in Europe. Report for the Bertelsmann Stiftung within the framework of the Social Cohesion Radar Project. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung
26. DIMITROVA, R. – CHASIOTIS, A. – BENDER, M. (2014): Collective identity and well-being of Bulgarian Roma adolescents and their mothers.
27. DOLAN, P., Metcalfe, R., POWDTHAVEE, N., BEALE, A., PRITCHARD, D.(2008): Innovation and Well-being. NESTA.
28. EPSTEIN, B. (2013): Environment and Wellbeing Clinical Practice and Challenges to Orthodox Psychopathology: An Ethnographic Account of Mental Health Care in the Japanese Context Social Anthropology, February 2013
29. FERTŐ Imre: A jól-lét területi különbségei Magyarországon: egy lehetséges térségfejlettségi index alkalmazása. Statisztikai Szemle. 2014.10.sz. 874-891.pp
30. FRANCESKA, G.(2014): Does education affect individual well-being? Some italian empirical evidences, in SciRes. <http://www.scirp.org/journal/ojs>
31. GÁSPÁR Tamás (2014): A jól-lét intergenerációs alapjai: a társas együttlét Magyarországon. KSH. 92. 709-719.pp
32. GIAMBONA, F, PORCU, M. AND SULIS, I. (2014): Does Education Affect Individual Well-Being? Some Italian Empirical Evidences. Open Journal of Statistics, 4, 319-
33. GIOVANINNI, E. , MORRONE, A., RANUZZI, G.(2010): A Framework to Measure the Progress of Societies In: Statistics Directorate Working Paper, No.34
34. GJOKSI (2010): National approaches to measure wealth and well-being in the context of sustainable development, 2010, ESDN case Study, No.4.
35. GØSTA ESPING-ANDERSEN (1990): The Three Worlds of Welfare Capitalism. Princeton University Press, 1990.
36. GOUGH, I. (2013) Social policy regimes in the developing world. In: Kennett, Patricia, (ed.) A Handbook of comparative social policy. Edward Elgar Publishing Ltd.
37. GOUGH, I., WOOD, G., SKARKH, A., PHILIPPA B., BARRIENTOS, A., DAVIS, P. (2008): Insecurity and Welfare Regimes in Asia, Africa and Latin America Social Policy in Development Contexts. Cambridge University Press.

38. GURKOVÁ E, HAROKOVÁ S, DŽUKA J, ZIAKOVÁ K. (2013): Job satisfaction and subjective well-being among Czech nurses. (In: Int J Nurs Pract. 2014 Apr;20(2):194-203. doi: 10.1111/ijn.12133. Epub 2013 Sep 2.)
39. HAJDU Tamás (2013): Jövedelem és szubjektív jól-lét: az elemzési módszer megválasztásának hatása a levonható következtetésekre. Statisztikai Szemle, 91.évf.11.sz.1046-1071.
40. HARCSA István (2011): Gondolatok a társadalmi fejlődés méréséről. Statisztikai Szemle 2011.89.évf. 10-11.sz.1081-1097.
41. HARRIS, M., ALBURY D. (2009): Why Radical Innovation is Needed to Reinvent Public Services for the Recession and Beyond
42. HAWORTH, A. : (2013) After Fukushima: Families on Tóthe Edge of Meltdown
43. HELLIWELL, J. F.: (2011): How can subjective well-being Be improved? Canadian Institute for Advanced Research. Social Interaction, identity and Well-being program.
44. HERVAINÉ, DR. SZABÓ Gy. (2014): Viktória közösségi indikátorok és a jól-lét regionális/városi modelljei In: A társadalom terei, a tér társadalma. Megújulás és fenntarthatóság a város-és térségfejlesztésben, 2014, Art-Webber Stúdió Kft., 113-133. old.
45. JAKABSONEI, I., SLOKA, B. (2014): Objective Evaluation of the Well-being of the Municipalities in Latvia. Socialiniai tyrimai / Social Research. 2014. Nr. 1 (34), 42–52
46. JAKOBSSON, N., PERSSON, M, SVENSSON, M. (2013): “Class-size effects on adolescent mental health and well-being in Swedish schools”, Education Economics, 21: 248-263.
- Jones, N., Walsh,C. (2008): Policy briefs as a communication toll for development research. ODI.
47. JONES, N., WALSH, C. (2008): Policy briefs as a communication toll for development research. ODI.
48. KAHANEC, M., GUZI, M., MARTIŠKOVÁ, M., PALENÍK, M., PERTOLD F., SIEBERTOVÁ, Z. (2012): Growing Inequalities and their Impacts in the Czech Republic and Slovakia. Country Report for the Czech Republic and Slovakia.
49. KALLIONEMI, M. (2011): Well-being at work on farms in Finland In: Rural Society 09/2012; 22 (1):78-89.
50. KÄMPFER, S: (2014): Migration und Lebenszufriedenheit. Eine theoriegeleitete empirische Analyse. Opladen: Barbara Budrich Verlag. KÁRPÁTI József (2014): Az életminőségről népszerű formában. 92.évfolyam 2. 139-158.

51. KJELL, O. (2011): Sustainable Well-Being: A Potential Synergy Between Sustainability and Well-Being Research. *Review of General Psychology*. 2011, Vol. 15, No. 3, 255–266
52. KJELL, O., NIMA, A., SIKSTRÖM, S. ARCHER, T., GARCIA, D.(2013): Iranian and Swedish adolescent: differences in personality traits and well-being In: *PeerJ*.
53. KON K. Madut (2013): Ethnic Identity and Psycho-Social Well-being among New Canadian Migrant. *International Journal of Humanities and Social Science* Vol. 3 No. 18; October 2013
54. KONU, A., ALANEN, E., LINTONEN, T. RIMPELÄ., M. (2001): Factor Structure of the School Well-being Model. *Health Education research*. Volume 17. issue 6.732-742.pp.
55. KYOUNG-Hye Lee, JONG-Eun Kim, YOUNG-Ki Kim, DONG-Mug Kang, MYEONG-Ja Yun, SHIN-Goo Park, JAE-Seok Song, and SANG-Gil Lee (2013): Long Working Hours and Emotional Well-Being in Korean Manufacturing Industry Employees. *Ann Occup Environ Med*. 2013; 25: 38.
56. LETOUZÉ, E., TATEVOSSIAN, A., KIRKPATRICK, R., HENDRICKS, C. (2012): Big Data for Development: Challenges and Opportunities. *UN Global Pulse*.
57. LINDQUIST, E. (2011): Grappling with Complex Policy Challenges: Exploring the Potential of Visualization for Analysis, Advising and Engagement.
58. LONSKA, J. (2014): Comparative analysis of subjective well-being of Latvia's inhabitants in the context of economic development of European countries.
59. MACINNIS, C. C., BUSSERI, M. A., CHOMA, B. L. & HODSON, G. (2013): The happy cyclist: Examining the association between generalized authoritarianism and subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 55, 789-793.
60. MANDIC, S. (2010) WELL- BEING: Between Standard Statistical Practice, Research and Policy making. 20. Staticni dnevi Radenci, 8.11.2010.
61. MARIE-HÉLÈNE A., GODEFROY, P., LOLLIVIER, S. (2013): Qualité de vie et bien-être vont souvent de pair, Insee
62. MATZAGANIS, M. (2013): The greek crisis. Social impacts and Policy Response, Friedrich Ebert stiftung
63. MILLER, R., MARKS, N., MICHAELSON, J.(2008): Innovation and well-being: final report. NEF.

64. MORENO, B. – JIMÉNEZ, A. MUÑOZ, R. (2007): Workplace bullying in Southern Europe: Prevalence, forms and risk groups in Spanish sample. In: *International Journal of Organisational Behaviour*, Volume 13 (2), 95-109
65. MORRISON, Ph., WEIJERS, D. (2012): Well-being in Wellington. A Report on the June 2012 Wellbeing
66. O'DONNELL, G., DEATON A., DURAND, M., HALPERN, D., LAYARD, R. (2014): Wellbeing and Policy. Legatum Institute. <http://www.li.com/docs/default->
67. PÄIJÄT-HÄME: (2011) Measuring Sustainable Well-Being on Sub-National Level with Genuine Progress Indicator (GPI) In Finland. Kainuu and the area of Center for Economic Development Transport and the Environment for South Ostrobothnia, 1960–2009. PERREIRA, KRISTA M., ORNELAS, I. (2011): The Physical and Psychological Well-Being of Immigrant Children. Vol. L. 21 / NO. 1 / SPRING
68. PARASKEVOPOULOS, CH, (2007): Social Capital and Public Policy in Greece, GreeSE Paper, 2007, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe
69. PARKINSON, M. (2011): Sustainable wellbeing - An economic future for Australia. Shann Lecture Series.
70. PERREIRA, Krista M. And INDIA J. Ornelas. (2011): The Physical and Psychological Well-Being of Immigrant Children. Future of Children. Vol. L. 21 / NO. 1 / SPRING 2011
71. PISANO, U., LANGE, L., HAMETNER, M., BERGER, G. (2014): A renewed policy framework for sustainable development The international SD agenda and its impact on Europe. Conference Discussion paper ESDN.
72. POMÁZI I. (2010): A társadalmi haladás mérése. Statisztikai Szemle. 2010. 88. évf. 3.sz. 221-235. RADOSVETA, D.-CARMEN, B.-VANJA, L.-VENZISLAV, J. (2013): The influence on national identity on well being of Bulgarian and Romanian Youth In: *STUDIA UBB SOCIOLOGIA*, LVIII, 1, 2013, pp. 69-86.
73. RADOSVETA, D.-CARMEN, B.-VANJA, L.-VENZISLAV, J. (2013): The influence on national identity on well being of Bulgarian and Romanian Youth In: *STUDIA UBB SOCIOLOGIA*, LVIII, 1, 2013, pp. 69-86.
74. RANDVER, A. (2007): Subjective Well-Being: Estonia in an International Comparison. *Journal of Economic Literature*.
75. RAPHAEL, D. (2009). *Social Determinants of Health: Canadian Perspectives*, 2nd edition. Toronto: Canadian Scholars' Press.

76. RICKETTS, A. (2008): Participation in place-making: Enhancing the wellbeing of marginalised communities in Aotearoa/New Zealand. szakdolgozat.
77. RIETVELD Ca, CESARINI D, BENJAMIN Dj, KOELLINGER Pd, DE NEVE Je, TIEMEIER H, JOHANNESSON M, MAGNUSSON Pk, PEDERSEN Nl, KRUEGER Rf, BARTELS M. (2013): Molecular genetics and subjective well-being.PubMed 2013. junius)
78. ROBSON, J., NARES P. (2006) (eds):Welth and well-being/Ownership and Opportunity:New Directions in Social Policy for Kanada. Social and Enterprise Development Innovations. 65-66pp.
79. ROOTMAN, Cd., Gordon-El-Bihbety (2008): A Vision for a Health Literate Canada Report of the Expert Panel on Health Literacy
80. RUYTERS, C. (2009): “From official statistics to political decision making and public action : towards a renewal of the set of indicators designed to measure well-being and assess the impact of social cohesion plans in the Walloon cities and communes”, « Statistics, Knowledge and Policy» Charting Progress, Building Visions, Improving Life, Busan, Korea, October 2009:
81. SCHAMBA, W. (2009): (2009) Obama and the Policy Approach: National Affairs. 2009. N.l. <http://www.nationalaffairs.com/publications/detail/obama-and-the-policy-approach>
82. SCHEFER, Ch.(2010):Social Regulation in the WTO: Trade Policy and International Legal Development. Edward Elgar Publishing Ltd.
83. SEN, A. (1985): Commodities and Capabilities. Oxford: Oxford University Press.
84. SEN, A.(1999): Development of Freedom, University Press, Oxford
85. SHIMAZU A¹, SCHAUFELI Wb. (2009): Is workaholism good or bad for employee well-being? The distinctiveness of workaholism and work engagement among Japanese employees.Health. 2009 Oct;47(5):495-502.
86. SINHA, S. (2013): Living Longer, Living Well. Highlights and Key Recommendations. From the Report Submitted to the Minister of Health and Long-Term Care and the Minister Responsible for Seniors on recommendations to inform a Seniors Strategy for Ontario
87. SIRILLAÄ, S - VAATTAVARA, M - VILJANEN, V. (2002): Well-being in Finland: A comparison of municipalities and residential differentiation in two cities In: FENNIA 180: 1–2 (2002)
88. SKAKON, J., NIELSEN, K., BORG, V., & GUZMAN, J. (2010): Are leaders' well-being, behaviours and style associated with the affective well-being of their

- employees? A systematic review of three decades of research. In: *Work & Stress*, 24 (2), 107-139.
89. SREBOTNJAK, T., GRADMANN, A., PORSCH, L., HAMETNER, M. (2014): An Indicator for Measuring Regional Progress towards the Europe 2020 Targets. EU.
 90. STIBER, J. (2005): Preventive Health Care In Australia. The Shape Of The Elephant, Reliance On Evidence, And Comparisons To U.S.
 91. STIGLITZ J, AMARTYA S, FITOUSSI J. (2009): Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress,
 92. TAMIYA, N., NOGUCHI, R., NISHI, A., REICH, M., IKEGAMI, N., HASHIMOTO, H., SHIBUYA, K., K., KAWACHI, I., J.C. (2011): Population Ageing and Wellbeing: Lessons from Japan's Long-term Care Insurance Policy. *The Lancet*. szept.24. Vol. 378. Nr.9797, pp. 1117-1126.
 93. TELES, M. (2013): Kludgeocracy in America. *National Affairs*. From issue number 17. fall 2013.
 94. TUCKER P, FOLKARD S.(2012) Working Time, Health and Safety: a Research Synthesis Paper, Conditions of Work and Employment Series No. 31, ILO, Geneva.- P2924Konu,A., Alanen,E., Lintonen, T. Rimpelä,M.(2001): Factor structure of the School Well-being Model. *Health Education research*. Volume 17. issue 6.732-742.pp.
 95. TUCKER, PHILLIP - EVA BEJEROT-GÖRAN KECKLUND-GUNNAR ARONSSON-AKERSTAEDT (2013): Doctors' work hours in Sweden: Their impact on sleep, health, work-family balance, patient care and thoughts about work,
 96. VÄLIMAA, R., KANNAS, L., LAHTINEN, E., PELTONEN, H., TYNJÄLÄ, J., VILLBERG, J. (2007). Finland: innovative health education curriculum and other investments for promoting mental health and social cohesion among children and young people.
 97. VIROVÁČZ Péter (2014): A jól-léti keretrendszer kidolgozása a gazdaságpolitikai döntések támogatásához.
 98. WEIGEL, R. (2013): Reality and Public Policy. *National affairs*. Nr.15.2013
 99. WILLIAMS, K. Y. (2014): Public Health Concerns in the Aftermath of the Japanese Earthquake, Tsunami and the Fukushima Reactor Breach APSA PATIMES (2014):
 100. Yu Liu^{1,2,3}, Xi Liu¹, Song Gao⁴, Li Gong¹, Chaogui Kang¹, Ye Zhi¹, Guanghua Chi¹, Li Shi (2013): Social sensing: A new approach to understanding. Institute of Peking remote Sensing.

A kötet szerzői

Hervainé Szabó Gyöngyvér CSc dr. habil., főiskolai tanár, politológus

A Kodolányi János Főiskola tudományos rektorhelyettese, a KJF Szociális Tanulmányok Intézeti Tanszék tanszékvezetője.

Oktatás: Nemzetközi politika, Komparatív regionalizmus, A jól-lét közpolitikája, Szolgáltatástudomány (szociális szolgáltatások elméletei), Minőségirányítás (közoktatás, felsőoktatás, szociális szolgáltatások).

Jelenlegi kutatások: nemzetközi jól-léti közpolitika, komparatív regionalizmus.

Felsőoktatás-fejlesztés: a felsőoktatás jól-léti foglalkoztatási modellje, PIQ & Lead felsőoktatási modell (társszerző). Az MTA VEAB Gazdaság-, Jog-, Társadalomtudományi Szakbizottság társelnöke. Nemzetközi felsőoktatási akkreditációs szakértő.

Kovács László PhD., igazgató, főiskolai tanár

A Kodolányi János Főiskola Felsőoktatás-pedagógiai Innovációs és Akkreditációs Központjában dolgozik mint igazgató. Hosszú időt töltött el a tanárképzésben a Kodolányi János Főiskolán mint tanszékvezető. Vezette a KJF Fürstenfeldi Képzési Központját és a TársalKodó, valamint a GazdálKodó Nyelvvizsgarendszert. Doktori disszertációját német irodalomból írta. Több felsőoktatási profilú hazai és nemzetközi pályázatban működött közre projektmenedzserként vagy szakértőként.

Schuchmann Júlia PhD., főiskolai adjunktus, geográfus

A Kodolányi János Főiskola Kulturális, Kommunikáció- és Médiatudományi Intézetének adjunktusa. Oktatási tevékenység mellett a főiskola kutatási feladataiban is részt vállal. Doktori fokozatát a regionális tudomány területén szerezte 2014-ben a Széchenyi István Egyetem Regionális és Gazdaságtudományi Doktori Iskolájában. Kutatási területei: lakóhelyi szuburbanizáció, regionális egyenlőtlenségek, városfejlődés. Két nyelven (francia, angol) beszél, ír. Rendszeresen jelennek meg magyar és idegen nyelven publikációi.

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE